

PL ISSN 0033-202X

STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH

WYDZIAŁ DZIENNIKARSTWA, INFORMACJI I BIBLIOLOGII
UNIwersytetu warszawskiego

przeгляд biblioteczny

Rok założenia 1927

ROCZNIK	84
<hr/>	
zeszyt	4

Warszawa 2016

RADA REDAKCYJNA

Jerzy Franke – przewodniczący (IINiSB UW), Mariola Antczak (KBiIN UŁ),
Shifra Baruchson-Arbib (Bar Ilan University, Israel), Ewa Głowacka (IINiB UMK),
Elżbieta Gondek (IBIN UŚ), Artur Jazdon (BUAM), Maria Juda (IBiIN UMCS),
Dariusz Kuźmina (IINiSB UW), Krystyna Matusiak (University of Denver, USA),
Maria Próchnicka (IINiB UJ), Marta Skalska-Zlat (IINiB UW),
Barbara Sosińska-Kalata (IINiSB UW), Elżbieta Stefańczyk (SBP),
Jolanta Stępiak (Biblioteka PW), Katalin Varga (National Educational Library
and Museum, Hungary), Maja Žumer (University of Ljubljana, Slovenia).

**Dofinansowano ze środków Wydziału Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii
Uniwersytetu Warszawskiego**

REDAKCJA

Elżbieta Barbara ZYBERT – redaktor naczelna
Dorota GRABOWSKA – sekretarz redakcji
Dariusz GRYGROWSKI – redaktor tematyczny
Anna WOŁODKO – redaktor językowy
Anna GRZECZNOWSKA – redaktor statystyczny

Anna LIS – redakcja techniczna i korekta
Agnieszka KASPRZYK – tłumaczenie na język angielski

Adres redakcji i wydawcy:
Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7
tel.: (+48 22) 827-52-96
e-mail: przeglad.biblioteczny@uw.edu.pl

Niniejsza wersja papierowa jest pierwotną wersją czasopisma

*„Przegląd Biblioteczny” jest wykazywany w Europejskim Indeksie Referencyjnym ERIH+,
a zawartość kwartalnika indeksowana jest w bazach:
The Central European Journal of Social Sciences and Humanities,
Pol-Index i Polska Bibliografia Bibliologiczna.*

Pełne teksty roczników 1927-2013 dostępne są
w Archiwum Cyfrowym SBP: www.sbp.pl/archiwumcyfrowe oraz
w Bibliologicznej Bibliotece Cyfrowej: www.bbc.uw.edu.pl/dlibra

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

LIBRARY REVIEW

Rocznik 84

2016

zeszyt 4

Kwartalnik „Przeгляд Biblioteczny” jest wykazywany na liście czasopism punktowanych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego z liczbą 9 punktów

TREŚĆ

ARTYKUŁY

- TOMASZ KRUSZEWSKI: Wizerunek bibliotekarzy w opiniach ich następców po dekadzie – raport z badań. 545
- SNUNITH SHOHAM: Libraries in Israel 557
- MAGDALENA WÓJCIK: Najnowsze trendy w IT – potencjał dla bibliotek 575
- RENATA BOROŃSKA: Centrum nauki jako przykład wykorzystania przestrzeni bibliotecznej w działalności bibliotek naukowych 590

SPRAWOZDANIA

- „Związki, współpraca i społeczność”. Światowy Kongres Bibliotek i Informatyki i 82. Konferencja Generalna IFLA (Columbus, Ohio, Stany Zjednoczone, 13-19 sierpnia 2016 r.) (Elżbieta Barbara Zybort) 603
- „Standard RDA – korzyści i problemy związane z jego wdrożeniem” (Warszawa, 14 października 2016 r.) (Anna Stanis) 620

RECENZJE I PRZEGLĄDY PIŚMIENICTWA

- Mariusz Jarocki: *Open Source w bibliotekach w świetle badań publicznych uczelni akademickich w Polsce*. Toruń: Wydaw. Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2015 (Marta Grabowska) 627
- Słownik pracowników książki polskiej. Suplement IV*. Pod red. Magdaleny Rząd-kowskiej. Warszawa: Wydaw. SBP 2016 (Dariusz Grygowski) 631
- Bibliothèques, enfance et jeunesse, sous la direction de Françoise Legendre*. Paris: Editions du Cercle de la Librairie 2015 (Agnieszka Wandel) 636
- Paul Ladewig: *Katechizm biblioteki*. Przełożył z języka niemieckiego na język polski Zdzisław Gębołyś, przy współpracy Bernharda Kwoki; przełożył z języka niemieckiego na język angielski Zdzisław Gębołyś. Bydgoszcz: Wydaw. Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego 2016 (Bogumiła Warząchowska) 641
- Przeгляд piśmiennictwa krajowego (Barbara Koryś) 645
- Z lektur zagranicznych (Jacek Wojciechowski) 650

- Z ŻYCIA SBP. 665

Z ŻAŁOBNEJ KARTY

Wspomnienie o Jadwidze Kołodziejkiej (1928-2016) (*Henryk Hollender*). . . . . 673Piotr Litwiniuk (1948-2016) (*Marek Dubiński*) 677

WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW 680

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

LIBRARY REVIEW

Volume 84

2016

Number 4

“The Library Review” was awarded nine points in the official register of journals of Polish Ministry of Higher Education and Science

TABLE OF CONTENTS

ARTICLES

- TOMASZ KRUSZEWSKI: The image of librarians in the opinion of their successors after a decade – a research report 545
- SNUNITH SHOHAM: Libraries in Israel 557
- MAGDALENA WÓJCIK: The latest trends in IT – a potential for libraries 575
- RENATA BOROŃSKA: The learning center as an example of library space use in the activity of research libraries 590

REPORTS

- „Connections. Collaboration. Community”. IFLA World Library and Information Congress – 82nd IFLA General Conference and Assembly (Columbus, Ohio, the United States of America, August 13-19, 2016) (*Elżbieta Barbara Zybert*) 603
- „RDA standards – benefits and problems related to its implementation” (Warszawa, October 14, 2016) (*Anna Stanis*). 620

REVIEWS AND LITERATURE SURVEYS

- Mariusz Jarocki: *Open Source w bibliotekach w świetle badań publicznych uczelni akademickich w Polsce (Open Source in libraries as shown by the research on public universities in Poland)*. Toruń: Wydaw. Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2015 (*Marta Grabowska*) 627
- Słownik pracowników książki polskiej. Suplement IV (The dictionary of Polish book professionals. Supplement no. 4)*. Ed. Magdalena Rzakowolska. Warszawa: Wydaw. SBP 2016 (*Dariusz Grygowski*) 631
- Bibliothèques, enfance et jeunesse, sous la direction de Françoise Legendre*. Paris: Editions du Cercle de la Librairie 2015 (*Agnieszka Wandel*) 636
- Paul Ladewig: *Katechizm biblioteki (The library catechism)*. Translated from German to Polish by Zdzisław Gębołyś and Bernhard Kwoka; translated from German to English by Zdzisław Gębołyś. Bydgoszcz: Wydaw. Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego 2016 (*Bogumiła Warząchowska*) 641
- Polish literature survey (*Barbara Koryś*) 645
- Foreign publications (*Jacek Wojciechowski*). 650

- NEWS FROM SBP (POLISH LIBRARIANS ASSOCIATION) 665

OBITUARIES

Jadwiga Kołodziejska (1928-2016) – in memoriam (*Henryk Hollender*) . . . . . 673Piotr Litwiniuk (1948-2016) (*Marek Dubiński*) 677

GUIDELINES FOR AUTHORS 684

TOMASZ KRUSZEWSKI
Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii UMK w Toruniu
e-mail: tomkrus@umk.pl

WIZERUNEK BIBLIOTEKARZY W OPINIACH ICH NASTĘPCÓW PO DEKADZIE – RAPORT Z BADAŃ

Tomasz Kruszewski, dr hab., adiunkt w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliologii UMK w Toruniu, profesor nadzwyczajny w Wyższej Szkole Bankowej w Toruniu i właściciel firmy szkoleniowej betterMe. Specjalizuje się w różnych aspektach komunikacji społecznej i badaniu czynników psychospołecznych warunkujących funkcjonowanie organizacji. Tego zagadnienia dotyczyła rozprawa habilitacyjna *Przestrzenie biblioteki* opublikowana w 2012 r.

SŁOWA KLUCZOWE: Bibliotekarz. Wizerunek. Stereotyp bibliotekarza. Badania wieloletnie.

ABSTRAKT: **Teza/cel artykułu** – celem artykułu jest sprawdzenie, czy po dziesięciu latach od pierwszej edycji badań, wizerunek bibliotekarza (pracownika biblioteki) uległ zmianie, jeśli chodzi o opinie studentów kierunku o charakterze bibliotekoznawczym. **Metody** – badanie podłużne, metoda ankietowa. **Wnioski** – Pierwsza edycja badań dotyczących wizerunku bibliotekarza w opiniach studentów kierunku bibliotekoznawczego odbyła się w latach 2003-2005. Po 10 latach okazało się, że społeczny odbiór przedstawicieli tego zawodu zmienił się. Wyniki wskazują, że bibliotekarz częściej kojarzony jest z nowoczesnym IT i jest raczej lubiany. Jednocześnie pomimo bardziej zróżnicowanego zakresu prac w bibliotece, w tym większego kontaktu z modnymi wśród studentów nowoczesnymi technologiami, to wśród studentów zarządzania informacją i bibliologii spada zainteresowanie zatrudnieniem w bibliotece.

Po dziesięciu latach od pierwszych badań, dotyczących postrzegania zawodu bibliotekarza przez studentów kierunku do tej profesji przygotowujących¹, przeprowadzono ich kontynuację. Celem badań podłużnych było porównanie, jak po dekadzie zmieniły się opinie na temat jakości zawodu i jego kulturowo-społecznego umiejscowienia. Podobnie, jak pierwsza edycja z lat 2003-2005 (I), tak bieżąca z lat 2014-2015 (II) została zrealizowana w środowisku studentów trybu stacjonarnego zarządzania informacją i bibliologii (dalej: ziib) Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Kierunek ten można uznać za tzw. bibliotekoznawczy, ponieważ ewolucyjnie zastąpił uprzednio funkcjonujący w toruńskiej uczelni kierunek informacja naukowa i bibliotekoznawstwo. Grupą kontrolną byli ponownie studenci kierunku o charakterze humanistyczno-społecznym w Wyższej Szkole Bankowej w Toruniu (obecnie pedagogiki, poprzednio – (obecnie wygaszonej europeistyki).

Przed 10 laty pomiary przeprowadzone zostały techniką ankietową, gdzie kwestionariusz ankiety składał się z 16 pytań zamkniętych, półotwartych i otwartych. Informacje pochodzące z pierwszych 3 pytań pomogły w określeniu kompetencji i wiarygodności udzielanych odpowiedzi. By dochować możliwie zbliżonej do pierwszej edycji badań poprawności metodologicznej, użyto takiego samego, jak przed dekadą – pomimo jego wad metodycznych – arkusza ankiety. Nie było natomiast możliwe dobranie próby adekwatnej pod względem ilościowym, choć do badań zaproszono wszystkich studentów kierunku. Wówczas w sondażu wzięło udział 242 studentów (w tym 42 z grupy kontrolnej). Obecnie próba wyniosła 84 osoby (w tym 12 z grupy kontrolnej). W obu edycjach około 75% respondentów poproszono o wypełnienie ankiety w warunkach zajęć dydaktycznych – pozostałych korespondencyjnie. Zwrotność kwestionariuszy u tych drugich była kilkakrotnie mniejsza niż w badaniu „na żywo”. Mniejsza grupa badawcza była efektem obserwowanego od kilku lat spadku liczby studentów na kierunku ziib o kilka procent rok do roku. Spadek zauważa się również na studiach drugiego stopnia, pomimo ich otwartości na licencjatów innych kierunków studiów wyższych. Dane sprzed dekady nie ukazywały jeszcze trendów spadkowych.

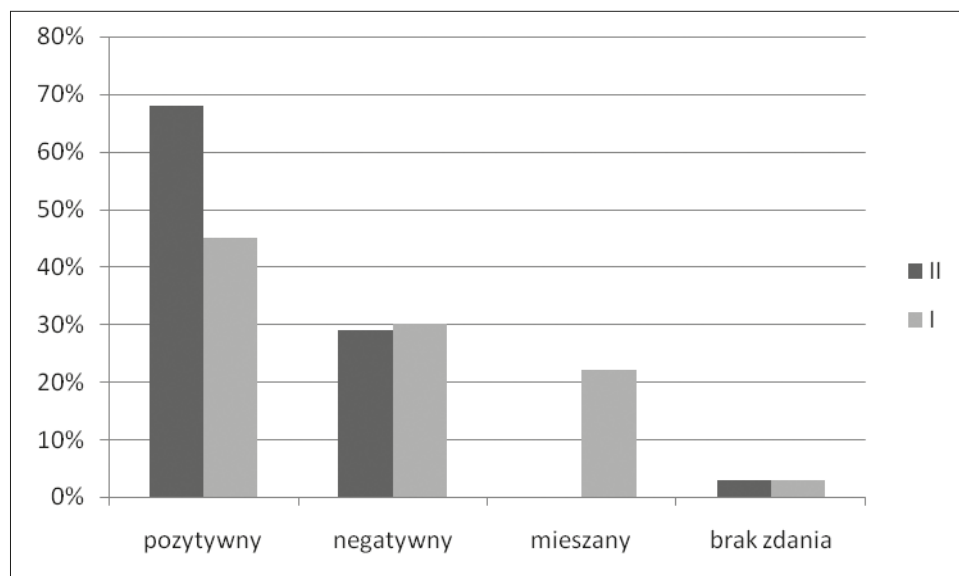
Zbliżony jest natomiast rozkład wg płci. Obecnie 65 ankietowanych stanowiły kobiety (77%) 19 – mężczyźni (23%). W pierwszym badaniu kobiet było nieco ponad 80%. Poziom feminizacji tego rodzaju studiów jest zatem po 10 latach prawie taki sam.

Respondenci opinie o bibliotekarzach formułowali na podstawie doświadczeń własnych (w tym z okresu dzieciństwa) oraz bieżących spostrzeżeń. W okresie badania korzystali przede wszystkim z oferty Biblioteki Uniwersyteckiej UMK oraz siedziby biblioteki publicznej w miejscu za-

¹Sprawozdanie z badań. „Bibliotekarz” 2005, nr 10, s. 8-12.

mieszkania, w mniejszym stopniu z uczelnianych bibliotek wydziałowych oraz filii bibliotek publicznych. Sporadycznie uczęszczano do bibliotek specjalistycznych. Przeciętnie student był użytkownikiem mniej niż 3 bibliotek, co jest spadkiem wobec danych sprzed 10 lat, kiedy średnia wynosiła 4 biblioteki. Z pewnością tendencja jest związana z dynamicznie zwiększającą się ilością zasobów cyfrowych dostępnych w Internecie. Późniejsze pytanie w kwestionariuszu o atrybuty bibliotekarza, wskazuje na rosnącą świadomość co do jego roli w udostępnianiu materiałów cyfrowych, pośrednio potwierdza przyczyny rzadszej bytności studentów w tradycyjnych bibliotekach.

Badanych poproszono o opisanie ogólnego wizerunku współczesnego polskiego bibliotekarza, tzn. jakie są jego kompetencje, zachowanie, wygląd itd. Oceny miały być podane na podstawie pierwszego skojarzenia, a nie długiego namysłu. Dzięki temu chciano uzyskać wgląd w automatyczne myśli i stereotypowe poglądy respondentów. Dla 68% osób (57 odpowiedzi), wizerunek bibliotekarza w zakresie jego kompetencji zawodowych oraz postaw społecznych był pozytywny (przed dekadą dla 45%), dla 29% osób (24 odpowiedzi) negatywny (przed dekadą dla 30%), 3% osób (3 deklaracje) nie miały zdania (por. Wykr. 1). Wśród cech pozytywnych dominowały: kompetencja, uprzejmość, czynność, wesołość, przyjazność, otwartość na czytelnika. Częściej niż w poprzedniej edycji wymieniane były: kreatywność i dynamiczność. Wśród cech negatywnych – znudzenie pracą i niechęć do czytelników. W zdecydowa-

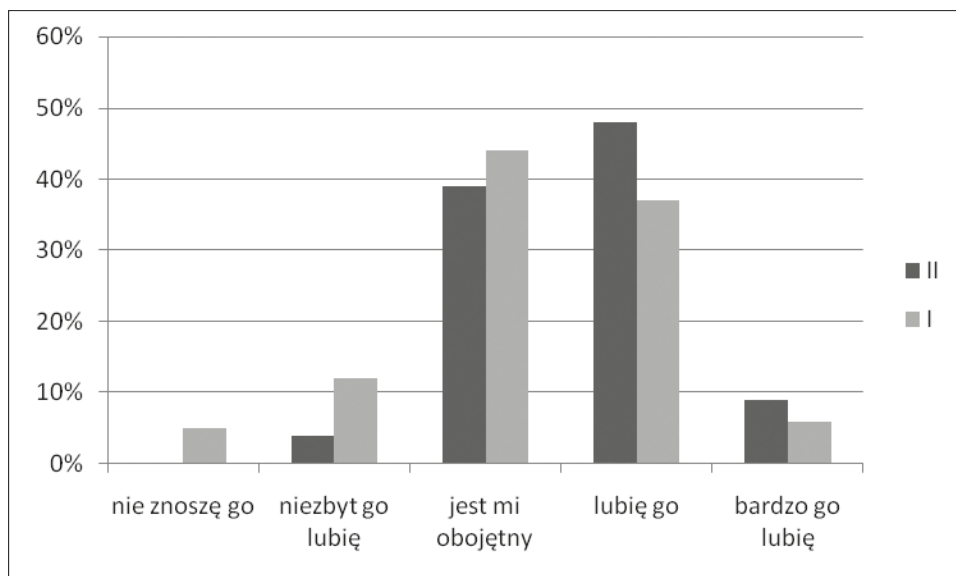
Wykres 1. Pierwszy obraz (myśl) nt. wizerunku bibliotekarza

nej większości kwestionariuszy pojawiły się ponadto odniesienia do płci i wyglądu zewnętrznego bibliotekarza. Niezależnie od ocen kompetencji zwyczajowo pojawiał się tu stereotypowy obraz: skromnie (lub staromodnie) ubrana kobieta w średnim wieku, w okularach. Z drugiej strony, częściej jednak niż przed dekadą, przytaczany był obraz osoby dobrze lub elegancko ubranej. W porównaniu z poprzednimi badaniami, tym razem oceny niemal w każdym kwestionariuszu były jednostronnie pozytywne lub jednostronnie negatywne. W pierwszej edycji 22% respondentów miało oceny mieszane – dostrzegali oni w równym stopniu silne zalety, jak poważne wady bibliotekarzy. Tym razem, gdy bibliotekarzowi przypisywano kompetencje i zaangażowanie w pracę, uwagi stereotypowe dotyczyły jedynie ubioru.

Istotna różnica uwidoczniła się przy zmianie opinii u studentów na różnych poziomach kształcenia. O ile wcześniej tendencja szła w kierunku zwiększającego się poziomu ocen pozytywnych wraz z zaawansowaniem na studiach, tak obecnie to studenci pierwszego roku wyrażali się bardziej pochlebnie o przedstawicielach zawodu. Na ziib było to 86%, w grupie kontrolnej, czyli na pierwszym roku pedagogiki – 66%. Tymczasem na wyższych rocznikach poziom ten oscylował wokół 60%. Różnicę interpretuję jako efekt działań promocyjnych i reklamowych, których przed dekadą było nieporównywalnie mniej, a które to przyczyniały się obecnie do pozytywnych ocen u osób nie znających jeszcze zawodu „od podszewki”. Być może też niesprzyjające kontakty podczas praktyk zawodowych i korzystania z biblioteki akademickiej w trakcie edukacji oraz krytyczne głosy na temat nieadekwatnego do potrzeb programu studiów powodują, że starsi studenci są bardziej krytyczni.

Wyobrażenia o bibliotekarzu najczęściej dotyczyły – podobnie jak 10 lat temu – pracowników filii bibliotek publicznych – 48% odpowiedzi (56 wskazań), następnie bibliotek naukowych – 28% odpowiedzi (33 wskazania) i szkolnych – 21% odpowiedzi (25 wskazań). Po jednym wskazaniu mieli przedstawiciele bibliotek pedagogicznych i bibliotek publicznych. Jednocześnie studenci wyższych lat częściej łączyli przytoczony wizerunek bibliotekarza z biblioteką naukową (33% wobec 17% i 20% odpowiednio dla studentów pierwszego roku ziib oraz pedagogiki). Wskazuje to na odpowiedzi w wyższym stopniu racjonalne niż stereotypowe, aniżeli u studentów rozpoczynających kontakt z uczelnią i potwierdza, że dopiero bezpośredni kontakt z określoną sytuacją może być skutecznym sposobem ograniczenia automatycznych sądów.

W kolejnym pytaniu respondentów poproszono o wyrażenie stosunku emocjonalnego do wyobrażonego w pierwszym skojarzeniu bibliotekarza/-rki i przypisanie go do jednej z pięciu stopniowanych odpowiedzi od „nie znoszę go/jej” do „bardzo go/ją lubię”. Odpowiedzi zarówno z poprzedniej, jak i obecnej edycji badań wskazują, że profesja bibliotekar-

Wykres 2. Jaki jest Twój stosunek do bibliotekarza, z którym związałeś pierwsze skojarzenie?

ska nie wywołuje u ludzi skrajnych czy silnych emocji, raczej stosunek jest obojętny – reakcji negatywnych było niecałe 4% (4 odpowiedzi), a obojętnych – 39% (42 odpowiedzi). Stosunek pozytywny (z różną jego stopniowalnością) wyrażało natomiast 57% respondentów (łącznie 62 odpowiedzi). Szczegółowy rozkład deklaracji wraz z porównaniem do badań z pierwszej edycji pokazują na wykresie 2.

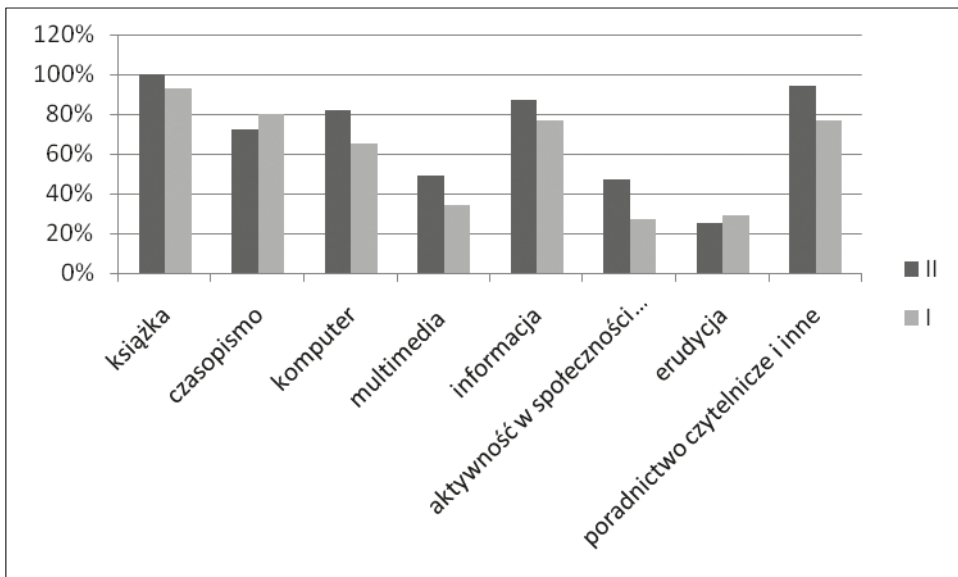
Porównanie ukazuje poprawę wizerunku bibliotekarza wobec tego sprzed dekady. Większa różnorodność oferty bibliotek publicznych i akademickich, obecność bibliotekarzy podczas lokalnych *eventów* oraz ich działania organizacyjno-promocyjne, krajowe programy promujące biblioteki zdają się być zauważane.

W następnych dwóch otwartych pytaniach badani poproszeni zostali o podanie przyczyn, dla których darzyli określonym poziomem sympatii i niechęci bibliotekarzy poszczególnych rodzajów bibliotek. Za lubianych uznawano bibliotekarzy z niewielkich bibliotek publicznych oraz – w mniejszym stopniu – z bibliotek szkolnych. W obu grupach ceniło głównie umiejętności miękkie: ogólne interpersonalne oraz kreatywność. W przypadku bibliotek szkolnych pozytywnie wpływały także skojarzenia z dzieciństwem. Tymczasem bibliotekarze z bibliotek naukowych wymieniani byli bardzo rzadko i sympatię do nich wiązano jedynie z szacunkiem do nowoczesnej wiedzy tych osób. Nie dziwi więc, że bibliotekarze bibliotek naukowych często pojawiali się jako najmniej lubiani. Po dekadzie opinie są zatem takie same. Budzące zdumienie są natomiast

najczęstsze wskazania bibliotekarzy szkolnych w rankingu nielubianych (liczba studentów lubiących i nielubiących bibliotekarzy szkolnych była zbliżona). Pracownicy żadnych innych typów bibliotek nie osiągnęli tak zróżnicowanych ocen. Przed 10 laty tego rodzaju danych nie odnotowano. Skąd zmiana? Być może odpowiedzią są niektóre komentarze respondentów: „pracują w bibliotekach szkolnych, jakby za karę”, „dorabiają sobie polonistki” itp. Czyżby więc niż demograficzny w szkołach spowodował korektę profilu nauczyciela-bibliotekarza? Trudno o poczynienie innych rozsądnych wniosków.

Nawiązujące do oceny kompetencji, zwłaszcza aktualności wiedzy zatrudnionego w bibliotekach personelu, było kolejne pytanie zamknięte, w którym respondenci mieli zaznaczyć – zaproponowane przez badacza – atrybuty pracy bibliotekarza wybrane z różnych obszarów bibliotekarskiej profesji. Wykres 3 wskazuje, jak na przestrzeni dekady zmieniły się subiektywne oczekiwania odnośnie kompetencji bibliotekarza.

Wyniki sygnalizują, że wśród adresatów rośnie świadomość roli bibliotekarza w konstruowaniu i transmitowaniu zasobów środowiska IT. Wydaje się, że jest to trend rozpowszechniony i niezależny od poziomu zaznajomienia osoby z dorobkiem bibliologii i informatologii. Wprawdzie zarówno przed dekadą, jak obecnie widać pewien wzrost świadomości respondentów co do zasadności takich atrybutów bibliotekarza, jak komputer, multimedia, jednak różnice są niewielkie i być może są efektem małej próby badawczej. Inaczej jest natomiast w zakresie poczucia

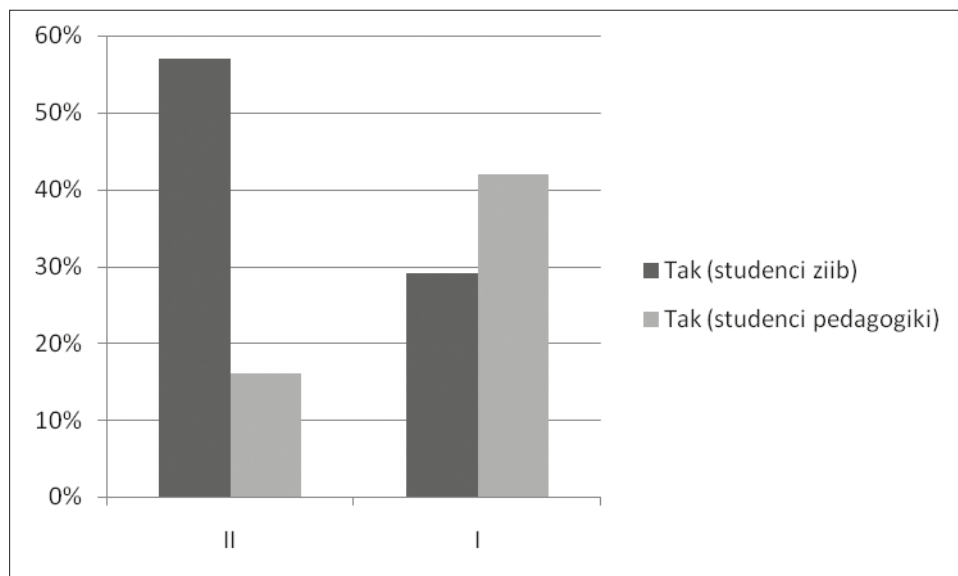

Wykres 3. Które z poniższych atrybutów i działań są przypisane do zawodu bibliotekarza? (zsumowane dane)

konieczności angażowania się bibliotekarza w życie społeczności lokalnej. W latach 2003-2005 w ramach kształcenia akademickiego tego rodzaju treści było niewiele – zwłaszcza na studiach pierwszego stopnia. Program kształcenia znalazł odzwierciedlenie w badaniu. Obecnie natomiast o różnych aspektach społecznej roli i aktywności bibliotekarza studenci dowiadują się w toku uczestnictwa na kilku wykładach i ćwiczeniach. Stąd też wzrastający (od 42% do 51%) poziom dostrzegania przez studentów tej formy pracy w bibliotece. Z drugiej strony, zauważalny jest spadek oczekiwania od bibliotekarzy erudycyjnego przygotowania, co jednak stoi w sprzeczności ze znacznym oczekiwaniem od bibliotekarzy poradnictwa czytelniczego, a także licznymi pierwszymi skojarzeniami wizerunku zawodowego bibliotekarza: dla wielu studentów jest on osobą czytaną, pochłoniętą przez świat książek.

Poprzez ten paragraf w kwestionariuszu miała też zostać zweryfikowana rzeczowość wcześniejszych opinii badanych, co do profesjonalizmu bibliotekarza. Przydatne w weryfikacji było skontrolowanie wiedzy studentów co do rzeczywistych i potencjalnych obszarów aktywności w zawodzie bibliotekarza. Widać częstą sprzeczność między wiedzą akademicką studentów a ich osobistymi sądami na temat współczesnego bibliotekarza. Pytanie – czy stereotypowe wyobrażenia są tak silne, czy może wiedza przekazywana na uczelni nie jest przez studentów dostatecznie zinternalizowana – pozostaje otwarte.

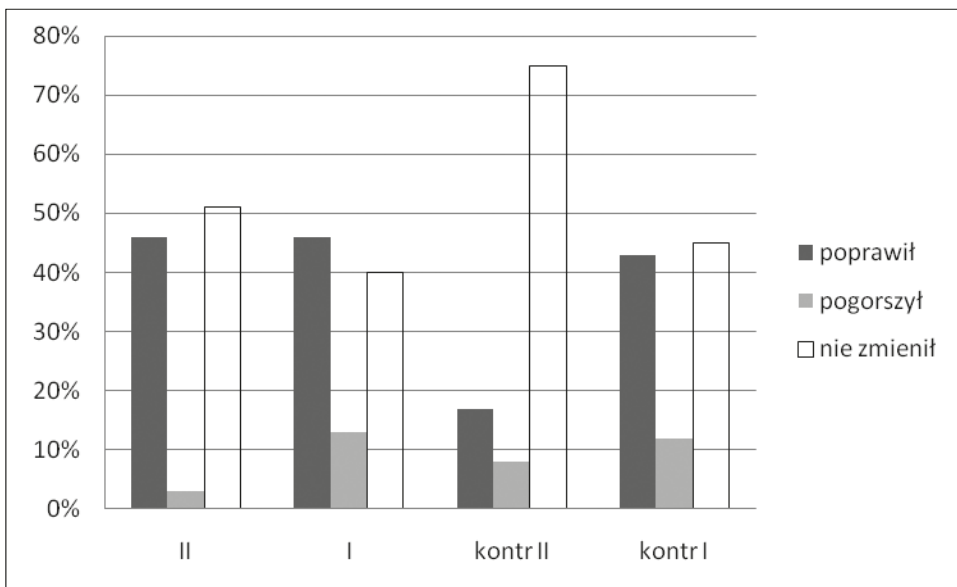
Następna grupa pytań dotyczyła określonego w perspektywie diachronicznej stosunku respondenta do wybranego bibliotekarza. Pierwotny wy-

Wykres 4. Czy w dzieciństwie miałeś ulubionego bibliotekarza?

bór miał nastąpić w drodze refleksji studenta dotyczącej tego, czy w okresie dzieciństwa obdarzał szczególną sympatią jakiegoś bibliotekarza/-rkę. Jeśli tak było, to w pytaniu kolejnym poproszono o wskazanie najważniejszych dla studenta cech ulubionego bibliotekarza. Ze względu na cel badań osobno zliczono odpowiedzi studentów ziib, a więc następców aktywnych obecnie bibliotekarzy oraz studentów innego kierunku. Z badania wynika, że ulubionego bibliotekarza miało 57% studentów ziib (41 osób), zaś w grupie kontrolnej wynik ten był niższy i wyniósł trochę ponad 16% (2 osoby). W porównaniu do pierwszej edycji badań różnica była kolosalna. Obrazuje ją wykres 4.

Niewielka grupa kontrolna (aczkolwiek symetryczna do grupy badawczej) nie pozwala na postawienie spójnej interpretacji i trudno określić przyczyny trendu wzrostowego, tym bardziej, że z wcześniejszych analiz nie wynika, by bibliotekarze wywoływali silne emocje. Nasuwa się jedynie swobodna hipoteza, że być może obecni studenci pamiętają z dzieciństwa biblioteki w lepszej kondycji (zgodnie z rzeczywistością) niż te, które kojarzyły się studentom pierwszych lat tego tysiąclecia, którzy swoje dzieciństwo przeżywali w trudniejszych dla kultury i oświaty latach 90. XX w. Jeśli chodzi o cechy ulubionego bibliotekarza, to najważniejszymi i najczęściej wymienianymi były te, związane z relacjami społecznymi oraz cechy osobiste: osoba miła, uśmiechnięta, wesoła, przyjazna itd. Przed dekadą częściej natomiast wymieniano cechy związane z umiejętnościami twardymi. Oprócz serdeczności i cierpliwości

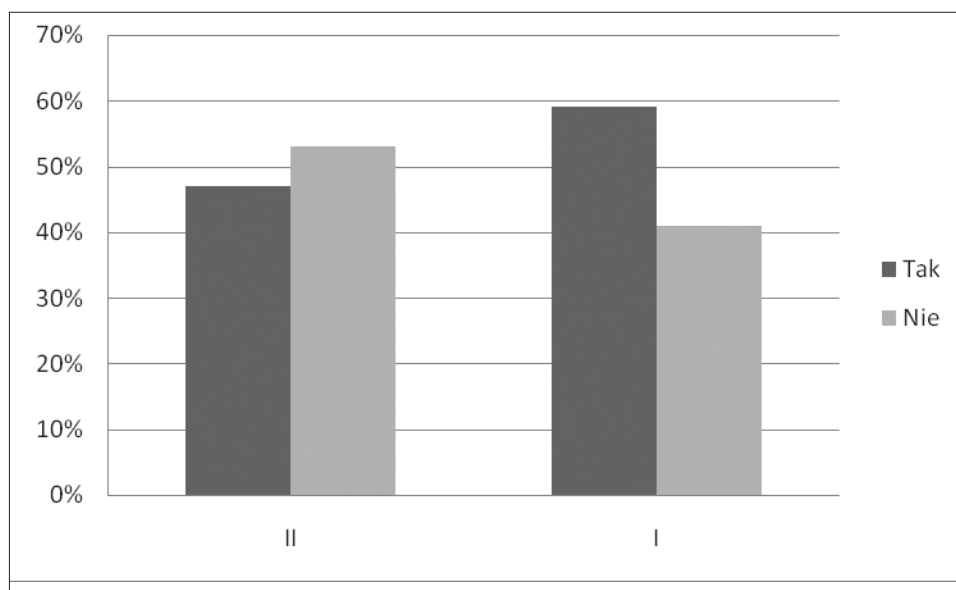
Wykres 5. Czy w trakcie studiów zmienił się Twój stosunek do zawodu bibliotekarza?

wymieniano wówczas: znajomość upodobań czytelnika, chęć niesienia pomocy w odrabianiu zadań domowych i udzielania rad oraz umiejętności organizacyjne.

Dalej respondenci mieli określić, czy w okresie studiów zmienił się ich ogólny stosunek do profesji bibliotekarskiej. 33 osoby, tj. 46% stwierdziły, że poprawił się, 2 osoby, tj. 3%, że pogorszył się, a 37 osób, tj. 51%, że nie zmienił się (w grupie kontrolnej wyniki przedstawiały się następująco: u 17% respondentów poprawił się, u 8% – pogorszył, u 75% – nie zmienił). Na wykresie 5 widać zmiany trendów między latami 2003-2005 a 2014-2015.

Obie edycje badania pośrednio potwierdzają, że opinie o zawodzie są mocno zakorzenione i nie są nadmiernie pochlebne. Wskazują na to niewielkie spadki – zastana podczas studiowania rzeczywistość nie jest gorsza od stereotypowych lub innych wyobrażonych przekonań. W obu edycjach obraz bibliotekarza poprawił się natomiast po równo, tj. u 46% respondentów. Jest tylko niższy w grupie kontrolnej, co tłumaczyć można słabszą orientacją tych studentów w specyfice zawodu. Nie zaobserwowano wyraźnej korelacji między zmianą obecnego stosunku do bibliotekarza a wcześniejszymi doświadczeniami i pierwszym skojarzeniem.

W następnych pytaniach poproszono studentów o przedstawienie własnych planów zawodowych. 47% osób (34 wskazania) rozważało pracę w bibliotece po ukończeniu studiów, zaś 53% (38 wskazań) wykluczało ją. Co oczywiste ze względu na specyfikę grupy kontrolnej, nikt w niej rów-

Wykres 6. Czy po ukończeniu studiów planujesz rozpocząć pracę jako bibliotekarz?

niez takiej ewentualności nie brał pod uwagę. Na wykresie 6 przedstawiono zmianę zapatrywań badanych w obu edycjach programu.

W badaniach przed 10 laty 59% studentów wiązało przyszłość z zawodem bibliotekarza, a w edycji z lat 2014-2015 już o 12% mniej. Dodatkowo, poprzednio z każdym kolejnym zaliczonym rokiem studiów zainteresowanie pracą w bibliotece rosło o kilka punktów procentowych od 40% na pierwszym roku licencjatu do 76%, na drugim roku studiów magisterskich. Obecnie takiego trendu nie dostrzeżono. Z innych wieloletnich badań, dotyczących pobudek wpływających na rozpoczynanie studiów z zakresu ziib na UMK w Toruniu², wynika, że z każdym rokiem więcej osób rozpoczyna edukację na tym kierunku, chcąc nabyć wiedzę i umiejętności z zakresu IT, infobrokerstwa lub edytorstwa raczej niż tradycyjnego bibliotekoznawstwa. Potwierdzają to relacjonowane wyniki badań oraz to, że kierunek w coraz większym zakresie postrzegany jest jako dający praktyczne kompetencje zawodowe, potrzebne w różnych sektorach biznesu. Jeśli studenci wspominali o chęci pracy w bibliotece, to wówczas wskazywali dużą bibliotekę naukową lub miejską, czasami bibliotekę dziecięcą, ale niemal w żadnym przypadku nie artykułowali pragnienia pracy w małej bibliotece (przykładowy, typowy cytat: „nie chcę pracować w bibliotece z małą liczbą książek”). Zjawisko wycofanej studentki, która przyszła na studia bibliotekoznawcze, bo „lubi książki” i pragnie pracować w cichej bibliotece od kilku lat staje się coraz rzadsze wśród studentów pierwszego roku. Obecnie zdecydowanie postrzega się taką placówkę jako „nudną”, a nie jako „bezpieczną oazę”. Przynajmniej takie komunikaty często rejestrowałem w trakcie realizacji treningów interpersonalnych podczas I semestru studiów ziib. Studenci, którzy nie chcieli podjąć zatrudnienia w charakterze bibliotekarza, podawali, iż jest to praca nudna, bez perspektyw i szans na rozwój, mało płatna, nie dająca satysfakcji i poczucia prestiżu. Jest to niemal identyczna argumentacja, jak używana 10 lat temu, z tym, że pojawia się obecnie częściej.

Osoby odnajdujące siebie w zawodzie bibliotekarza, jako charakterystyczne pozytywy pracy podawały, że biblioteka „to miejsce spotkań i kultury”, „pozwala ona na działalność informacyjną”, „kontakty interpersonalne”, ma „znaczącą rolę społeczną do spełnienia”, pozwala na „własny rozwój”. Znacznie częściej wskazywali na rolę bibliotekarza w kreowaniu stosunków społecznych niż technologa w środowisku cyfrowym. Pomimo dostrzegania przeobrażeń w zawodzie i wskazywania w kwestionariuszu na znaczenie IT – osobiście doceniali humanistyczną postawę bibliotekarza.

Wreszcie w ostatniej swobodnej wypowiedzi, ankietowani ukazali swoje opinie dotyczące statusu zawodowego bibliotekarza w Polsce i jego roli

² Materiały niepublikowane za lata 2007-2015.

w społeczeństwie. Choć wskazywano, że „status jest wyższy niż wcześniej”, to uwagi o niskim statusie nie należały do rzadkości. Co charakterystyczne, takie spostrzeżenia podawały osoby, które wcześniej same pod nimi się podpisywały (pierwsze skojarzenia). Nie zauważały, że osobiste oceny projektowały na członków społeczeństwa, ani tego, że współuczestniczą w błędnym kole ugruntowującym stereotypowe poglądy, choć o zasadzie skuteczności w komunikacji społecznej, o tym, że człowiek sam buduje opinię na swój temat, dowiadują się już w drugim tygodniu zajęć dydaktycznych na ziib. W grupie kontrolnej nikt ze studentów pedagogiki nie dostrzegł innej funkcji bibliotekarza niż szerzenie czytelnictwa za pomocą książek, ale w tym upatrywali jego spore znaczenie dla społeczeństwa. Nie dostrzeżono żadnych elementów działalności bibliotekarza związanych z IT, czym potwierdza się potoczny obraz: bibliotekarz wypożycza książki i informuje o nich, a informatyk buduje bazy danych i digitalizuje zasoby biblioteczne. Konkluzje:

- w ciągu 10 lat liczba osób studiujących tzw. kierunek bibliotekoznawczy zmniejszyła się trzykrotnie. Nie jest w pełni jasne, w jakim stopniu zmiana wynika z czynników demograficznych, a w jakim z poziomu postrzegania atrakcyjności kierunku;

- odsetek mężczyzn do kobiet studiujących kierunek jest zbliżony do tego sprzed dekady i wynosi 20-23%;

- studenci są użytkownikami mniejszej liczby bibliotek niż przed dekadą;

- wizerunek bibliotekarza na podstawie pierwszego skojarzenia był pozytywny u 23% badanych więcej niż przed dekadą;

- najbardziej lubianymi bibliotekarzami są pracownicy niewielkich bibliotek publicznych, najmniej – bibliotek naukowych;

- bibliotekarze szkolni są jedyną grupą ocenianą w badaniu, wywołującą silniejsze emocje zarówno pozytywne, jak negatywne;

- respondenci najbardziej doceniają u bibliotekarzy przyjazny (uprzejmy) stosunek do czytelników;

- zauważa się zmianę w rozumieniu zakresu usług świadczonych w bibliotekach, nowe technologie są mocniej zauważane przez badanych niż dekadę temu;

- studenci częściej niż 10 lat temu uważają, że częścią pracy bibliotekarza jest animacja społeczna i działalność organizacyjna;

- liczba osób chcących po ukończeniu studiów pracować jako bibliotekarz spada, obecnie więcej osób nie chce takiej pracy (przed dekadą chciało 59% respondentów);

- studenci kierunków bibliotekoznawczych poddawani są podobnym wpływom potocznych sądów, jak dzieje się to w większości społeczeństwa, stąd rozpoczynając studia hołdują często poglądom stereotypowym, nawet jeśli własne doświadczenia w tym zakresie wyniesione z dzieciństwa są inne.

BIBLIOGRAFIA

- Czyrek, Joanna; Górna, Bożena, red. (2013). *Biblioteki i bibliotekarze XXI wieku: kształcenie, oczekiwania a rzeczywistość*. Wrocław: Korporacja Bibliotekarzy Wrocławskich [dok. elektroniczny].
- Czyrek, Joanna; Górna, Bożena, red. (2006). *Wizerunek bibliotekarza*. Wrocław: Wydaw. TArt.
- Geryk, Marcin, red. (2010). *Bibliotekarz: zawód czy powołanie*. Gdańsk: Wydaw. Wyższej Szkoły Zarządzania,
- Kruszewski, Tomasz (2005). Wizerunek bibliotekarzy w opiniach ich następców. *Bibliotekarz*, nr 10, s. 8-12.
- Nowicki, Janusz, red. (2003). *Zawód bibliotekarza dziś i jutro: materiały z ogólnopolskiej konferencji, Nałęczów, 18-20 września 2003*. Warszawa: Wydaw. SBP.
- Stachowska-Musiał, Ewa, red. (1997). *Zawód bibliotekarza dziś i jutro: materiały z konferencji Łódź 15-16.10.1996 r.* Warszawa: Wydaw. SBP.

Tekst w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 12 kwietnia 2016 r.

TOMASZ KRUSZEWSKI
Institute of Information and Book Studies
Nicolaus Copernicus University
e-mail: tomkrus@umk.pl

THE IMAGE OF LIBRARIANS IN THE OPINION OF THEIR SUCCESSIONS AFTER A DECADE – A RESEARCH REPORT

KEYWORDS: Librarians. Image. Stereotype. Long-term study.

ABSTRACT: Thesis/Objective – this paper is aimed at checking the current perception of the librarian profession from the point of view of the library and information science students. **Research method** – A longitudinal study and a survey. **Conclusions** – First edition of the research on the librarian image in the opinion of library and information science students was done in the years 2003-2005. After ten years the social perception of this profession has changed significantly. The results of the research show that librarians are associated with modern information technologies and thus are accepted and liked by the public. Yet despite more varied tasks of the library professionals, including the use of modern technologies, the students of library and information science are less and less interested in being employed in the libraries.

SNUNITH SHOHAM
Information Science at the Department of Information Science
Bar Ilan University, Israel
e-mail: snunith.shoham@biu.ac.il

LIBRARIES IN ISRAEL

Snunith Shoham is a professor of Information Science at the Department of Information Science, Bar Ilan University, Israel. She was the Chair of the Department in the years 1998-2005. She also serves (since 2008) as the Chair of the Board of Directors of the Israeli Center for Libraries. She has a doctorate degree from the University of California, Berkeley, School of Library and Information Studies. She has published the books *Organizational Adaptation by Public Libraries* (Greenwood Press, 1984) and *Classification and Browsing: The Conjunction of Readers and Documents* (Sussex Academic Press, 2000) as well as many articles on knowledge organization, knowledge management, academic libraries and public libraries in a variety of journals.

KEY WORDS: National Library. Academic libraries. Public libraries. School libraries. Libraries in Israel.

ABSTRACT: Thesis/Objective – This article provides background on Israeli society and on Jewish culture, on the basis of which the development of libraries in the State of Israel is examined. A review is provided on the various types of library: the national library, academic libraries, public libraries, and school libraries in the Jewish and Arab sectors. In addition, the institutes of professional education and the central bodies in the field are detailed: the professional organizations and the bodies of interlibrary collaborations. **Research methods** – literature review and content analysis. **Results/Conclusions** – The review presented in this paper regarded libraries both in the period preceding the proclamation of the independent state of Israel (although in brief, as a background to later developments) and from the proclamation of the state (1948) until today. This is one of the many chapters in the story of the Israeli-Jewish society, which strove to establish institutes of education and culture even before it became an independent society – and certainly afterwards.

INTRODUCTION

After the failure of the rebellion against the Romans and the fall of Jerusalem in 70 C.E., many Jews were dispersed to foreign lands and only a few remained in *Eretz Yisrael* (The Land of Israel), living under rulers who changed several times over the centuries. From 1517 until 1917, Eretz Yisrael was part of the Ottoman Empire. Following the First World War, Britain was granted from the League of Nations a mandate to rule in Eretz Yisrael, which continued until 15 May 1948, when the establishment of the independent State of Israel was proclaimed.

Modern Israel is a country that absorbs Jewish immigrants. It developed primarily through five waves of pre-State immigration, which brought some 450,000 immigrants to Israel from 1882 to 1948 and a mass immigration from the Arab countries and Eastern Europe after the Holocaust and the establishment of the State of Israel. The Jewish population has grown from 649,000 in 1948 to 6,377,000 in May 2016 (Israel. Central Bureau of Statistics, 9.5.2016). The Arab sector in Israel numbers 1,771,000 people, who are 20.8% of Israel's population. There are also 374,000 other non-Jewish citizens (4.4%) living in Israel.

This article will survey the development of libraries in the State of Israel and present a current portrait of this cultural institution.

HISTORICAL PERSPECTIVE

During the years when there was no autonomous Jewish rule in Eretz Yisrael, libraries existed in synagogues and study houses (*Beitei Midrash*), as well as private collections.

Ben-Yehoyada (1 October 1944) mentions the concern throughout the ages of the Jews of Eretz Yisrael towards books, and the Talmud Bavli* mentions that books are not to be taken out of Eretz Yisrael. Numerous books were preserved and concentrated in the holy cities of Israel, thanks to the regulation made in antiquity by the Sephardic elders of Jerusalem: „A book that is found in Eretz Yisrael, whether in print or handwritten... must not be taken outside the Land”, and some added that „not only that, but also from Jerusalem to Eretz Yisrael – it is prohibited” (p. 8). There is evidence from the 17th and 18th centuries of valuable books, including first prints and manuscripts, in private collections and in collections of religious, Talmudic Colleges in Jerusalem (Benayahu, 1 October 1944).

In the 19th century, non-Jewish communities also maintained libraries in Eretz Yisrael, mainly in Jerusalem. These were owned by foreign institutions and mainly contained books about Eretz Yisrael for the use of archeologists, historians, and tourists. There were also theological collections and devotional literature in monastery and church libraries.

During the years when there was no autonomous Jewish rule in Eretz Yisrael, libraries existed in synagogues and study houses (*Beitei Midrash*), as well as private collections. The first library in Eretz Yisrael to include secular literature was established by Albert Cohen, the manager of James Edmond De Rothschild's philanthropic funds, in the first Jewish hospital in Jerusalem in 1854, which received a delivery of books in several languages from Paris. The library provided books to the patients of the hospital, as well as to nearby residents.

The last quarter of the 19th century saw the opening of the first secular public libraries in Jerusalem (the Montefiore Book Collection in 1874), Rishon Lezion (1883), Jaffa (1886), Safed (1891), *Sha'ar Zion* Library in Jaffa (1891), the Abravanel House Library in Jerusalem in 1892 (which later became the National Library), Petah Tikva (1892), Zichron Yaacov (1895), Hadera (1899), and Sejera (1902) (Schidorsky, 1990). During the period of the British Mandate, there was not one Jewish town or village in the Land of Israel that did not have a library of some type, although many were unable to maintain an uninterrupted existence (Schidorsky, 1998).

These libraries were established, first and foremost, because the ideology of the Jewish national revival movement strove, among other things, to create a society with modern goals for education and cultural creativity. Other contributing factors were: the tradition of study and the unique status of books in Jewish culture; the Enlightenment Movement, which led to the development of cultural and educational institutions; and the establishment of Hebrew newspapers. Indeed, the founders of many libraries in Israel were teachers and groups of educated people (Shoham, 2000).

The 19th century also saw, for the first time, the establishment of libraries as part of educational institutions, though some of these also served the general public. In 1870, the first agricultural school, Mikve Israel, was founded, including a library. The library started with 300 volumes and grew to approximately 3,000 by the end of the century. Most books in this library were in French, and about half were about agriculture (Schidorsky, 1990).

During the 1890s, school libraries were set up in Petah Tikva, Gedera and Sejera. The collections in these school libraries reflected the education that the schools provided and the educational trends at that time. They generally included religious literature and, sometimes, secular Hebrew literature. In some libraries, French literature was also included.

The General Federation of Labor of the Hebrew Workers in Eretz Yisrael, or *Histadrut*, partially compensated for the lack of the autonomous municipal governments that were responsible for the establishment of public libraries throughout the Western world. The *Histadrut* concerned itself not only with workers' interests but also with the provision of culture, and regarded libraries as a basic component of social, educational and cultural life. Among other things, the *Histadrut* set up workers' libraries in many

urban communities, mainly beginning in the 1920s and 1930s. Earlier instances of this phenomenon involved small workers' associations that set up small "workers' clubs" and "reading rooms" in the late 19th and early 20th centuries.

The foundations of the development of libraries designated for laborers in Eretz Yisrael are related to the influence of the Russian intellectual movement at the end of the 19th and the beginning of the 20th centuries, which strove to establish a movement of young intellectuals by establishing „study circles” and libraries, in parallel to establishing Jewish workers' libraries in Eastern Europe. Secret libraries dedicated to distributing socialist literature began to rise in Jewish centers in Eastern Europe already during the 1870s (Schidorsky, 1988). The first libraries for laborers in Israel were established in the cities of Rishon LeZion (in 1887) and Petah Tikva (in 1904 or 1905).

THE NATIONAL LIBRARY

In 1892, the Jerusalem bureau of the B'nai B'rith** organization set up the Abravanel House Library. This library initially contained *belles lettres* as well as theoretical and scientific literature and soon adopted the goal of amassing *all* Hebrew works and materials pertaining to the Jews of Eretz Yisrael, some of which had also been published in foreign languages. Hence it gave priority to books on Judaism and rare books, and issued appeals to Diaspora Jewry to establish depositories for the books of the Jewish people.

It was thus, at the initiative of a few individuals, that the nucleus of the National Library of Israel was formed. The first to call for the creation of a national library that would amass books in the areas of Judaism and the Land of Israel came from Rabbi Yehoshua Heschel Levine of Volozhin, whose article on the topic appeared in the Jerusalem periodical *Havatzelet* in 1872. The Hibbat Zion*** movement in Odessa also advocated the creation of a national library. Among those active in this connection was a Hibbat Zion member Dr. Joseph Chazanowicz of Bialystok, who, after visiting Eretz Yisrael in 1890, decided to devote his life to collecting books. During thirty years of activity he collected 16,000 books, many of them rare, and transferred them to the Abravanel House Library (Schidorsky, 2006).

In 1920, the library was acquired by the World Zionist Organization**** and, for the first time, a professional librarian, Dr. Shmuel Hugo Bergmann, was appointed as its director (Schidorsky, 1995). In 1925 with the establishment of the Hebrew University, the first university in Eretz Yisrael, it was decided that the library would serve as a national and university library. The library also served as a public library, open to all, thus filling a void that had previously existed in Mandatory Eretz Yisrael.

From 1925, the Jewish National and University Library served a threefold purpose; it was the national library of the State of Israel, the national libra-

ry of the Jewish people, and the central library of the Hebrew University. However, this situation has changed with the passing of the National Library Law on 16 November 2007, which established the National Library as an organizationally and financially independent body.

In 1930, the library moved to Mount Scopus – the residence of the Hebrew University – but, in 1948, as a result of the Israeli War of Independence, Mount Scopus was besieged by the Jordanians and the library's books were scattered in different buildings around the city. In 1960, a new building of the National Library was opened on Givat Ram, where it is still located today. On 5 April 2016, the cornerstone of a new and modern library building was laid.

The national library serves as a depository for all books published in Israel. In 1953, the first legislation was passed requiring that a copy of all publications be submitted to the National Archive, to the Knesset (parliament) Library and the National Library. In 2000, the law was expanded to include publications that are not printed on paper. The library collects material about Israel, the Jewish people, and Judaism, as well as material written in Hebrew script and in other Jewish languages (Yiddish, Ladino, etc.) from every place and time. In addition, it has collections of rare Judaica and Hebraica, manuscripts and incunabula amassed from all corners of the world. The library also contains one of the largest and best-organized collections on Arab and Islamic subjects in the Middle East.

The library contains over five million books and periodicals, as well as many thousands of items in special collections, such as manuscripts and archives, maps, and music recordings. Most of the collections are in closed stacks, while approximately 250,000 items are on open shelves in eight reading rooms. The library also has about eleven thousand manuscripts, nine thousand of them in Hebrew and the rest in Arabic. The library's Paleography Project is conducting research on the codicology and paleography of dated medieval Hebrew manuscripts. The library also houses the Institute of Microfilmed Hebrew Manuscripts, which has undertaken to collect microfilm copies of all Hebrew manuscripts extant in public and private collections. Over sixty thousand items, representing 90% of known Hebrew manuscripts, are already available to scholars.

Among the library's special collections are the Depository Collection of the United Nations, which contains publications of the United Nations and documents of the League of Nations; the European Union Depository Collection; and an additional digital library section, which contains thousands of scanned books, manuscripts, newspapers, maps, and music archives.

The National Library publishes the *National Bibliography (Kiryat Sefer)*, an annotated bibliography that contains entries for all works on Israel, Jews and Judaica, published in Israel and abroad. Until 2003, the bibliography was published as a printed journal, sold only to subscribers; however, since

then, the material is found in an online and daily updated database, which is openly and freely available to the public.

The library also publishes the bibliography of periodical literature called *Index of Articles on Jewish Studies (RAMBI)*. It was founded by Dr. Issachar Joel in 1966. This is a selective list of articles in various fields of Jewish studies and the study of Eretz Israel and the State of Israel. RAMBI is based largely on the collections of the National Library. The articles listed in RAMBI are collected from thousands of journals – whether in print or electronically, and from collections of articles, in Hebrew letters, Latin or Cyrillic – and of reprints which are sent by the researchers. The database is updated on a daily basis.

Another research tool prepared by the library is a retrospective bibliography of books printed in Hebrew characters, *The Bibliography of Hebrew Books, 1472-1960*. The library also provides on-line links to two other indexes: *The Index to Hebrew Periodicals* and the *Index to Hebrew Israeli Newspapers*, which are prepared by other Israeli libraries. The library carries a digitalization project, which includes making the library's collection of Jewish marriage certificates, manuscripts of the Mishna and Talmud, ancient maps of Jerusalem, official records of Jewish communities, the Einstein archive and historical Jewish and Israeli newspapers, etc. available to all on its Internet site: <<http://web.nli.org.il/sites/nli/hebrew/pages/default.aspx/>>.

ACADEMIC LIBRARIES

When the State of Israel was proclaimed in 1948, it had two academic institutions: the Technion – Israel Institute of Technology, founded in Haifa in 1924, and the Hebrew University of Jerusalem, established in 1925, on Mount Scopus. Since then, seven additional universities have been established: The Weizmann Institute of Science (1949), the Tel Aviv University (1953), the Bar-Ilan University (1955), the University of Haifa (1963), the Ben-Gurion University of the Negev (1966), the Open University (for distance education, 1976), and the Ariel University (which was established as a college in 1982 and was recently granted a university status). Today there are also thirty-one academic and regional colleges, including some private institutions, and twenty-eight teachers' training colleges. In recent years many colleges have been upgraded and have begun to grant academic degrees.

The Israeli universities do not use a uniform library model. Whereas the University of Haifa and the Ben-Gurion University have one central library, other universities, for example, the Bar-Ilan University and the Technion, have many departmental libraries. Others, like the Hebrew University, also have large faculty libraries.

In 1948, the Hebrew University of Jerusalem was cut off by the war from its campus on Mt Scopus. Some of the library's books were salvaged and

brought down in the truck convoys to temporary quarters in Jerusalem, many were lost, and the library had to rebuild its collections. Today, the central library and its branch libraries serve students, faculty, and staff on four campuses: Givat Ram, which was completed in 1958; Mt Scopus, reopened in 1967; Ein Kerem, which includes the medical, dental, nursing, and pharmaceutical branches of the university; and the Library of Agriculture, Food, and Environment, in Rehovot (Katz, 1980).

Interuniversity Cooperation

In 1969, the government established the Israeli Standing Committee of the National and University Libraries (SCONUL), a voluntary forum for discussing problems of policy and planning. SCONUL initiated an interlibrary loan system among the universities and set up a group of committees to deal with cataloging, acquisition, reference, periodicals and circulation.

In 1979, the Hebrew University developed a library automation system (ALEPH) that was adopted as the software program of the university libraries in Israel. The Grants Committee of the Israel Council of Higher Education has also contributed to this by subsidizing the university libraries' participation in ALEPH. Today, all the catalogs of the universities and the majority of the colleges in Israel are in the ALEPH network. The *Israel National Catalog* currently lists over 12 million books, periodicals, and audiovisual items in 50 university, college, and specialty libraries (Information from the Library). The catalog uses MARC format and ALEPH-500 software.

In 1998, the Committee of University Heads established a consortium framework, the Inter-University Center for Digital Information Services (MALMAD) (Adler, 1999). MALMAD's main functions are the acquisition, licensing, and operation of information services for all the Israeli universities. It makes databases, directories, and digital journals available to universities and colleges in Israel.

PUBLIC LIBRARIES

Beginning in the 19th century, libraries were created in the Jewish settlements in Eretz Yisrael – most of which were public libraries. The major role of the library was to assist in establishing social norms in the Jewish settlement, thereby contributing to its existence. From their beginning, the libraries were given specific roles that touched upon the fundamental issues of the settlement society in Eretz Yisrael, such as supporting and assisting the realization of the national vision, pursuing the renaissance of the Hebrew language and of the national culture, and forming that generation in the spirit of the Avoda (Labor) movement, while spreading its ideology.

In the 1960s, just 15 years after the establishment of the State of Israel, there was an attempt to change the educational system in order to promote social equality and integration in the new society, which included immigrants from various cultures. In this context, the government began to address the issue of public libraries.

In 1962, a Library Section was created in the Ministry of Education for the purpose of establishing new public libraries, which more than half of the communities lacked. Furthermore, few of the existing libraries met the criteria for proper service in terms of collections, opening hours and staffing. This governmental section had its influence on the situation; whereas, in 1963, there were 462 public libraries in Israel, the number grew to 561 in 1966 and to 680 libraries in 2015 (a library is counted only if it is open at least 8 hours per week and at least twice a week).

In 1975, the Knesset (parliament) passed the Libraries Law which did not mandate the establishment of a public library in every town but did set criteria for recognizing a library as "public" and the resultant eligibility for some degree of funding from the national budget. The law also established the Council for Public Libraries, which advises the minister of culture regarding implementation of the law and submits its own proposals to him/her.

When the development of the libraries began, there was a gradual but steady increase in the percentage of registered readers using public libraries. In 1985, 25% of all residents of the state were registered in libraries. Since that time, there has been an ongoing, gradual decline in the number of readers, and in 2013 approximately 21% of residents are registered in public libraries. In 2015, all Israeli public libraries together circulated 12,144,587 million items (compared to 8.2 million in 2006) and 1,942,338 million users visited their reference rooms (compared to 2.3 million in 2006) (Information from the Department of Libraries, Ministry of Science, Culture and Sport). There are 215 administrative library units in Israel, which together encompass 680 service points (including all branches). The library units include 45 regional libraries and fifty urban units located in community centers. Another 120 have a double function, serving as both regional and school libraries; of these, eighty libraries operate in elementary schools and forty in high schools. The regional libraries, which were first established in the 1960s, have lately been transformed to a new organizational concept, adopted in 2006. Instead of having a small library in every town or village, larger libraries are being formed to serve several communities, alongside central libraries that serve not only the public but also an educational institution.

A vast majority of the libraries' current collections are in Hebrew, even though Israel is an immigrant society. For many years, a melting-pot conception of immigration prevailed in Israel. A survey done in 1980 found that only 11% of all the collections in the public libraries included mate-

rials in foreign languages, and most of it was not in dynamic collections (Shoham, 1988).

During the 1990s, a different concept of immigration developed in Israeli society and it came to be understood that immigrants have an inner need to preserve their mother-tongue and cultural heritage. In the library field, this was manifested in a greater emphasis on materials in languages spoken by the immigrants living in a given community. To aid the libraries in this regard, a central library for Russian was set up in 1989 to provide libraries throughout the country with long-term loans of books in Russian. There are also central libraries for books in French, established in 1986, and Spanish, established in 2003.

Only a few libraries have audio or video collections. Since the beginning of the 21st century, libraries have begun to make computers available to the public, offering multimedia materials, games, and access to the Internet. Currently, computer stations are available in most libraries.

Funding of the Israeli public libraries is the responsibility of the local governments, which determine their budgets, and there are substantial differences in amounts allocated by the different local authorities. In addition, the libraries receive some support from the Ministry of Culture, although the proportion of the budget allocated to public libraries has declined over the years to about 10% of the total budget of the libraries. On July 16, 2007, the Knesset passed a law that set a scale for a gradual increase in the State's budgetary allocation for the libraries, beginning in 2008. By 2015, the State is funding half of the libraries' budgets.

Over the past 25 years, 70% of libraries in the urban communities have resorted to collecting fees for subscriptions to lending services. This source constitutes 5% of the libraries' budget. The new law makes receiving the higher allocation conditional on discontinuing the collection of subscription fees. And indeed most of the libraries stop collecting fees as of January 2008.

The Israeli Center for Libraries

In the 1960s, a decision was made to learn from the Scandinavian model of a public library system. This led, in 1965, to the creation of the Israeli Center for Libraries that provides central services to the libraries. Since 1966, the Center has provided central cataloging services to public and school libraries in Israel (now in electronic form), a service that was founded in 1963 by the Israel Library Association and was taken over in 1966 by the Centre (Rothschild, 1974). The Center publishes professional literature and tools for librarianship, it also offers an array of courses, training, and organizes annual conferences. It serves as the Israeli representative of ISBN, provides consultancy services to libraries on the management, architecture, equipping and furnishing of libraries, as well as supplying products and services for reading promotion.

SCHOOL LIBRARIES

During the first years of its existence, Israel absorbed massive waves of immigration, and the focus in those years was on the establishment of a school system. For a long period, many schools had only a small number of books or small library collections. Only in the 1970s, with the increased awareness of the importance of school libraries, did the creation of school libraries begin.

In 1988, the Department of Libraries of the Ministry of Education and Culture assumed responsibility for dealing with school libraries and this led to the intensified cultivation of existing libraries and the establishment of new libraries in the schools that still lacked them. This activity has been assigned to the Ministry of Education in 2000.

Today, 90% of high schools and 85% of elementary schools in Israel possess functioning libraries. Since the early 1990s, the concept of the library as a „resource center” has developed and there has been a countrywide effort to make the libraries into resource centers.

Today, there are a total of 2,988 elementary schools in Israel (in the educational streams of all sectors) and 1,893 high schools (information from supervisor of the school libraries in the Department of Education). Currently, 15% percent of the elementary schools still lack libraries, as do 10% of the high schools. Undoubtedly, the situation of the high school libraries is better than that of the elementary school libraries, although more books are lent for free reading in the elementary schools reflecting the decline in reading as students get older and the greater emphasis that elementary schools place on reading promotion.

The Ministry of Education’s regulations require that there be a librarian in every high school but not in every elementary school. Therefore, elementary school principals can decide whether or not there will be a librarian in their school and what the scope of the librarian’s activities will be.

SPECIAL LIBRARIES

In Israel there are approximately six hundred special libraries operated by government agencies, institutes and research centers, hospitals, museums, banks, corporations and enterprises.

One of them is the library of the Israeli parliament, *Library of the Knesset*, which began to operate in 1950. Its main role is to serve the members of Knesset and support the legislative process.

According to the Law of Legal Deposit (1953), the library receives one copy of each book published in Israel (in the past, libraries received two copies of each book, but the Law was changed in 2001 to include only one copy). The library pays 25% of the retail price for these books. The Library of the Knesset does not receive children’s books or recreation literature.

The fields covered in the Library of the Knesset include: law and justice in Israel, parliamentarism, policy and governance in Israel and abroad, general history since the 20th century, Jewish and Israeli history, economics, society and education in Israel and abroad, Islam and Christianity, Hebrew literature, and translated foreign literature. In addition, the library holds an archive of local journalism since the days of the establishment of the State. The library includes a reading room, which houses all Knesset materials in print (although these also exist in electronic form), all Knesset legislations, books on Judaism, and a unique collection of all books written by members of the Knesset and of books written about them. The reading room also provides all daily Israeli newspapers for the members of the Knesset.

However, the vast majority of the library's collection is archived in a compactus, and those seeking items need to request them from the librarians. In 1973, the library established an Information Center, with the role of looking for information on various subjects at the request of Members of Knesset and the various Knesset Committees and bureaus. This Center did not fulfill its objective, and in the year 2000, at the initiative of Avraham Burg – then, the Speaker of the Knesset – a Center was established according to the model of the American Congress. The Center consisted of two departments: an information department and a research department, which were united in 2006 to form the Research and Information Center. The Center currently employs 36 workers and aims to provide the members and committees of the Knesset with reliable and well-founded information and research according to their requests. The workers in the Center are divided into four teams, three of which are multidisciplinary (although each of these teams focuses on working with certain committees, to establish speciality) and the fourth deals with budgetary issues (<http://www.knesset.gov.il/mmm/heb/index.asp>).

Medical libraries are a prominent group of special libraries. At present, there are approximately 80 medical libraries in Israel of various kinds. Israel has five medical schools (at the Hebrew University, the Tel Aviv University, the Technion, the Ben-Gurion University, and the Bar Ilan University – at its Safed Campus), each with its own large medical library. In addition, all hospitals have medical libraries, some are large but others employ only one person.

The Berman Medical Library of the Hebrew University–Hadassah Medical Center School (Ein Karem, Jerusalem) serves research staff and students of the Faculties of medicine, dentistry, pharmacy, nursing, public health, and occupational therapy, and the clinical academic staff in the hospital. It has the largest medical and paramedical collection in Israel, including approximately 60,000 book titles and 5,000 periodical titles. Being the largest

collection of its kind, it supplies interlibrary loan services to approximately 80 academic, research, public, and private medical institutions throughout the country. The library benefits from the cooperative purchase of electronic journals via the Consortium of Israeli Universities (Malmad) through the Hebrew University Library Authority, such that users have access to approximately 7,000 current electronic journals in the fields of medicine, health sciences, and life sciences. The Medical Library of the Hebrew University cooperates with other medical libraries in a national forum, which organizes an annual conference. The library participates in national committees that deal with various aspects, such as reference, inter-library loaning, cataloging, and acquisition.

The Medical Library of Tel Aviv University brings together a consortium of 8 libraries, including 7 hospital libraries with which the medical school collaborates. The main activities of the consortium include the cooperated acquisition of electronic resources, providing the seven hospital libraries with access to academic library resources, and co-organizing instructions and workshops.

Another special library is that of the Standards Institution of Israel, which has an extensive standards and technical documentation library, where the Israeli standards and specifications are collected in a database. There is also a collection of about 400,000 foreign standardization documents, including international standards, as well as guidebooks and periodicals in the field.

THE ARAB SECTOR

The Arab sector accounts for 20% of the population. They live in 123 settlements and consist of five different groups: Moslem Arabs (58%), Moslem Bedouins (15.4%), Christian Arabs (15%), Druze (8.8%), and Circassians (2.8%). Eight mixed towns or cities are home to 35% of the Arab population while the remainder lives in exclusively minority towns (88) and villages (35).

Academic and Research Libraries

Five universities, the University of Haifa, the Hebrew University, the Tel Aviv University, the Ben-Gurion University and the Bar-Ilan University, offer studies in Middle Eastern and Islamic Studies and Arabic language and literature. Each of these universities maintains large academic collections of literature and books in Arabic to serve the academic departments.

The University of Haifa has a large Arab student population and its library is used by Arab teachers and high school students in the region. Therefore, it has a policy of building a more comprehensive collection of Arabic books on all subjects (Sever & Sever, 1997). It also has a collection of children's literature in Arabic.

Israel also has three colleges for training Arab teachers: the Academic

Center for Training Arab Teachers (part of Beit Berl College), the Arab College in Haifa, and the Islamic College in Baka al-Garbia. Each of these has a library that provides resources for instruction.

Not many books in Arabic are published in Israel, a small amount of fiction and a few scholarly works. Therefore, the librarians have to travel to the annual book fair in Cairo, where they can order books that have been published in Egypt, Jordan, Saudi Arabia, Kuwait, and Morocco.

There are also research institutes in related fields, among the better-known ones being the Harry S. Truman Research Institute for the Advancement of Peace (Hebrew University of Jerusalem) and the Moshe Dayan Center for Middle Eastern and African Studies (Tel Aviv University), both of which maintain collections of books, periodicals and daily newspapers from Israel, the West Bank, and Arab countries.

There are other institutions in Israel that, though not part of universities, conduct research on the Middle East and maintain collections in Arabic. These include the Givat Haviva Institute for Advanced Studies, which includes the Jewish-Arab Center for Peace, which houses an information center with several dozen items in the field of Middle East studies, including files of newspaper articles published in Israel and various Arab countries, etc. Use of this collection, which offers items in Arabic as well as Hebrew and English, is open to all, but it is used mostly by lecturers, doctoral candidates, college students and high school students working on term papers, including many students from the nearby Arab settlements of Wadi Ara.

Public Libraries

During the Mandatory period there were no public libraries for Arabs. Until Israeli educational patterns began to influence the Arab sector, religious organizations played an important role in promoting reading and libraries among the literate elite of this sector. The Moslem Religious Endowment (*waqf*) still maintains two libraries, in Jerusalem and Jaffa. Their collections consist mainly of Moslem religious and legal literature (Sever & Sever, 1997).

In the Arab sector, too, the *Histadrut* played an important role during the pre-State era and the two first decades of statehood. The Arab Department of the *Histadrut* established 47 clubs in Arab villages of the Galilee and central Israel, each containing 500 to 3,000 library items.

After 1948, the Arab libraries were almost exclusively initiated and operated by Jewish authorities, mixed municipalities, the *Histadrut*, the Prime Minister's Office, the Department of Libraries of the Ministry of Education and Culture, and other Jewish and Arab organizations.

The development of modern libraries by the Arab community itself began in the 1970s. This reflected social, political, and educational changes that encouraged the creation of library services in the Arab and Druze sectors. During the 1960s, the Ministry of Interior encouraged the development of municipal

self-rule in Arab communities and they began to change. A vast improvement in Israeli communication and transportation systems gave Arab villages access to neighboring urban centers. The combination of high population growth and high unemployment impelled the younger generation to seek employment outside the villages. There was also a growth of light industry and commerce in the villages, in addition to agriculture. Young people went to universities, and new political power centers began to develop in the villages.

Today, there are 56 independent public libraries in the Arab settlements, twelve libraries that are branches of regional libraries and five libraries in mixed settlements. Seventeen Arab towns still do not have libraries. About one-third of the libraries in the Arab sector are located in schools and serve as combined libraries. Indeed, most of the library users in the Arab sector are children and teenagers.

School Libraries

Before the British Mandate, there were only a few Arab schools in Eretz Yisrael, supervised by the Turkish Ministry of Education. The British authorities regarded the educational advancement of the Arabs in Eretz Yisrael as an important goal. The public school system was designed mainly for the Moslems, while Christians had missionary schools. The British Mandate's efforts, however, lagged behind the Arab population's growth rate, so that many children did not attend school (Nebenzahl, 1998).

The Compulsory Education Act of 1949 obligated parents to enroll children in school and led to a great improvement in the Arab sector's educational level. In Israel today, there are 417 Arab elementary schools and 202 Arab high schools. Recent years have seen an impressive growth in the number of school libraries in the Arab sector, reflecting the increased awareness among the school administrators, especially in the Druze sector. At present, 70% of the elementary schools have a library and 84% of the high schools. Their collections are smaller than those in the Jewish sector because most Arab libraries were established more recently and have not yet acquired a large stock of books. In addition, they tend to limit their collections to material directly related to the curriculum and do not purchase many fiction books. Moreover, it is difficult to obtain material in Arabic, since it must be ordered from foreign countries. Most is ordered from Egypt or Jordan (this is also affected by the political situation in the region). Most of the collections in these libraries are in Arabic (71%-83%), with only a small proportion in Hebrew.

PROFESSIONAL EDUCATION

Until the first school of librarianship was established in Israel in 1956, an Israeli could only become a professional librarian by going to Europe or the United States for training. Under the directorship of Shmuel Hugo

Bergmann (1920-1935), the National Library sent staff members abroad for training and sometimes employed immigrant librarians who had been trained in their home countries. During 1936-1947, the library profession came to be regarded differently. Fewer people went abroad for training, instead receiving short courses at the workplace as well as on-the-job training (Sever & Sever, 1997).

In 1956, the first library school was set up as an academic department at the Hebrew University of Jerusalem, the School of Library, Archive and Information Studies, which was closed 50 years later.

In 1973, the Department of Library and Information Studies was inaugurated at the University of Haifa, where training courses had been provided since 1971. Today, this is a small department that offers a postgraduate diploma as well as a librarianship track within the framework of a general B. A. In 2011, a new track was opened in the Haifa University Faculty of Management – M.A. and Ph.D. in the Department of Information and Knowledge Management.

In 1974, the Bar-Ilan University opened a department of librarianship, known since 1999 as the Department of Information Science, which has become the largest department in Israel, offering B.A., M.A., and Ph.D. degrees. The areas of specialization it offers are: for the M.A. degree: Information and knowledge management in organizations and society; Information Technology. B.A.: Web Technologies; Information studies. Currently, the school is part of the prestigious iSchool organization, which is an international consortium of Information Schools, dedicated to advancing the field of information.

In addition, there are three teachers' colleges that offer non-academic programs in Librarianship and Information Studies: the Beit Berl College (Kfar Saba), the Oranim College (Tiv'on), and the David Yellin College of Education (Jerusalem). The David Yellin College of Education began, five years ago, to offer a second degree (M.Ed) in Information and Library Studies for librarians in educational institutions.

There were two relevant professional organizations. The Organization of Israeli Librarians was set up in 1952, and its members were mostly librarians of public and school libraries. The Association of Special Libraries and Information Centers in Israel (ASMI) was founded in 1966, and mainly encompasses academic librarians, special librarians and the professional staff of information centers. These two professional organizations were merged a few years ago.

CONCLUSIONS

This review presented in this paper regarded libraries both in the period preceding the proclamation of the independent state of Israel (although in brief, as a background to later developments) and from the proclamation

of the state (1948) until today. This is one of the many chapters in the story of the Israeli-Jewish society, which strove to establish institutes of education and culture even before it became an independent society – and certainly afterwards.

During the periods of the Ottoman rule and the British Mandate over *Eretz Yisrael*, authorities neither encouraged nor supported strong local authorities and the establishment of educational and cultural institutes. Nevertheless, the Jewish settlement in *Eretz Israel* began acting also in these areas; these activities were extended after receiving the governmental sovereignty and the proclamation of the independent state.

During the 1960s, after the Israeli War of Independence was over and the process of accepting millions of refugees from the Holocaust and from Arab countries was concluded, Israelis had the time to establish modern public libraries across the country. Later, they also began encouraging and fostering the establishment of school libraries.

Institutes of higher education have possessed collections for researchers and students since the years preceding the proclamation of the state and afterwards, in the numerous universities and colleges that were established throughout the years. Notably, the national library was established already during the British Mandate – years before the establishment of the state of Israel – and the idea of collecting materials suitable for a national library was initiated by individuals years earlier, at the end of the 19th century.

NOTES

* **Talmud Bavli** – The **Talmud** (*talmūd* = instruction, learning) is a central text of Rabbinic Judaism. The Talmud has two components: the Mishnah (c. 200 CE), which is a written compendium of Rabbinic Judaism's Oral Torah, and the Gemara (c. 500 CE), which is an elucidation of the Mishnah and related Tannaitic writings that often venture onto other subjects and expound broadly on the Hebrew Bible.

** The B'nai B'rith organization was founded in October 1843 in New York City by 12 recent German Jewish immigrants, in an attempt to organize Jews of the local community to confront the deplorable conditions of Jews in the USA – their newly adopted country. It became an international Jewish organization that advances human rights, education, and social wellbeing of Jews worldwide, as well as an Israel advocacy. The first bureau in *Eretz Yisrael* was founded in Jerusalem, in 1888.

*** **Hibbat Zion** – (lit. [*Those who are*] *Lovers of Zion*), also known as **Ho-vevei Zion**, refers to a variety of organizations that were first established in 1881 in response to the anti-Jewish pogroms in the Russian Empire. These organizations were officially constituted as a group at a conference led by

Leon Pinsker in 1884, and they are now considered to be the forerunners and foundation-builders of modern Zionism. Many of the first groups were established in Eastern Europe countries in the early 1880s, with the aims of promoting Jewish immigration to *Eretz Yisrael* and advancing Jewish settlement – particularly agricultural – in *Eretz Yisrael*.

**** **The World Zionist Organization** was founded as the **Zionist Organization**, or **ZO**, in 1897 during the first Zionist Congress (held from August 29 to August 31 in Basel, Switzerland). It changed its name to the *World Zionist Organization* in January 1960. Membership in the ZO was open to all Jews and the right to vote for delegates to the congresses was secured by the purchase of the Zionist Shekel. Delegations from around the world, and from many different political backgrounds and religious traditions, took part in each Congress. The delegations and parties were mainly grouped by ideology, rather than by geography.

REFERENCES

- Adler, Elhanan (1999). University library cooperation in Israel: The MALMAD consortium. *Information Technology and Libraries*, vol. 18 (3), pp. 135-138.
- Ben-Yehoyada, B. (1 October 1944). Eretz Yisrael libraries for members of the Sephardic community. *Hed Ha-Mizrach*, vol. 3 (8). (Hebrew)
- Benayahu, M. (August 1947). The book collections of the Sephardic community in Jerusalem. *Yad Lakoreh*, no. 1, pp. 315-321. (Hebrew).
- Israel Central Bureau of Statistics, Press Release, 09.05.2016 [accessed 19.5.2016]. Available on WWW: <http://www.cbs.gov.il/reader/newhodaot/hodaa_template.html?hoda=201611134>.
- Israel Ministry of Education and Culture, Department of Libraries. *Survey on School Libraries*; 1996. (Hebrew)
- Katz, Minerva (1990). The growth of university libraries in Israel since 1948. *International Library Review*, no. 12, pp. 313-322.
- Nebenzahl, Ora. (1998). School libraries in the Israeli minority sector. Paper presented at the IASL Conference, Ramat Gan, Israel, July 5-10.1998.
- Schidorsky, Dov. (1988). The roots of Jewish workers' libraries in Eretz Israel. *Cathedra: Quarterly for the History of Eretz Israel and its Yishuv*, 49, pp. 117-132. URL: <<http://www.jstor.org/stable/23401481>>.
- Schidorsky, Dov. (1990). *Library and books in Late Ottoman Eretz Israel*; Magnes Press: Jerusalem. (Hebrew).
- Schidorsky, Dov. (1995). Samuel Hugo Bergman and his role in shaping the Jewish National and University Library. *Cathedra: Quarterly for the History of Eretz Yisrael and its Yishuv*, no. 76, pp. 116-146. (Hebrew).
- Schidorsky, Dov. (1998). The emergence of libraries in the Jewish community in Eretz Israel. [In:] *The history of the Jewish community in Eretz-Israel since 1882: The construction of Hebrew culture in Eretz-Israel*. Shavit, Z., Ed.; The Israel Academy for Sciences and Humanities, The Bialik Institute: Jerusalem, Part 1; pp. 367-396. (Hebrew)

- Schidorsky, Dov. (2006). From the "Abarbanel" library to the Jewish National and University Library – the years of the British Mandate. In *Libraries and Book Collections*; Kaplan, Y., Sluhovsky, M. Eds.; The Zalman Shazar Center for Jewish History: Jerusalem, pp. 369-411.
- Sever, Irene; Sever Shmuel. (1997). *The Library in Society*. Israeli Center for Libraries: Jerusalem. (Hebrew)
- Shoham, Snunith. (1988). Public libraries adaptation to the environment. *Public Library Quarterly* vol. 9 (1), pp. 25-33.
- Shoham, Snunith. (2000). Libraries and Librarianship in Israel. *IFLA Journal*, vol. 26, no. 3, pp. 165-176.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 4 listopada 2016 r.

SNUNITH SHOHAM

Information Science at the Department of Information Science

Bar Ilan University, Israel

e-mail: snunith.shoham@biu.ac.il

BIBLIOTEKI W IZRAELU

SŁOWA KLUCZOWE: Biblioteka Narodowa. Biblioteki uniwersyteckie. Biblioteki publiczne. Biblioteki szkolne. Biblioteki w Izraelu.

ABSTRAKT: Teza/Cel – W artykule przedstawiono podstawowe informacje na temat izraelskiego społeczeństwa i kultury, analizując w odniesieniu do nich rozwój bibliotek w Izraelu. Analiza obejmuje różne typy bibliotek: Bibliotekę Narodową, biblioteki uniwersyteckie, publiczne i szkolne zarówno w żydowskich, jak i arabskich sektorach państwa. Ponadto zaprezentowano instytucje edukacji zawodowej, organizacje bibliotekarskie i prowadzące współpracę międzybiblioteczną. **Metody badań** – Przegląd literatury i analiza piśmiennictwa. **Wyniki/wnioski** – W artykule omówiono biblioteki w Izraelu zarówno w okresie proklamowania niepodległego państwa Izrael (omówienie skrótowe, służące jako tło do dalszych analiz) jak i w okresie od proklamowania państwa (1948) do dnia dzisiejszego. Jest to jeden z rozdziałów w historii Żydów izraelskich, walczących o ustanowienie instytucji edukacyjnych i kulturalnych już przed uzyskaniem niepodległości, a niewątpliwie od momentu jej uzyskania.

MAGDALENA WÓJCIK
Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Jagielloński
e-mail: magda.wojcik@uj.edu.pl

NAJNOWSZE TRENDY W IT – POTENCJAŁ DLA BIBLIOTEK

Magdalena Wójcik, dr, adiunkt w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego. Jej zainteresowania badawcze obejmują problematykę nowych form komunikacji w Internecie, w tym szczególnie mediów społecznościowych i ich związków z działalnością instytucji książki. Najważniejsze publikacje to: *Web 2.0 w działalności usługowej instytucji książki* (Kraków, 2013), *Rozszerzona rzeczywistość – potencjał badawczy z perspektywy bibliologii i informatologii*. *Przeгляд Biblioteczny* 2014, R. 82, z. 4, s. 565-581 oraz *The Use of Web 2.0 Services by Urban Public Libraries in Poland: Changes over the Years 2011-2013*. *Libri* 2015, vol. 65, iss. 2, pp. 91-103.

SŁOWA KLUCZOWE: Biblioteki publiczne. Biblioteki akademickie. Technologie informacyjno-komunikacyjne. Nowe technologie w bibliotekach.

ABSTRAKT: Teza/cel artykułu – Przedmiotem artykułu są najnowsze trendy w technologii informacyjno-komunikacyjnej. Pod uwagę wzięto problemy takie, jak: rozszerzona rzeczywistość, *wearable computing*, hologramy, drukarki 3D, narzędzia *Internet of things* (Internet rzeczy, Internet obiektów) oraz zjawiska związane z dynamicznym rozwojem automatyki i robotyki. Celem jest sformułowanie wniosków dotyczących potencjału nowych osiągnięć IT dla usprawnienia działalności usługowej, informacyjnej i promocyjnej bibliotek publicznych i akademickich. **Metoda** – Zastosowano metodę analizy i krytyki bieżącej literatury przedmiotu z dziedziny informatyki (lata 2010-2015) oraz portali i czasopism branżowych, jak również posłużono się *benchmarkingiem* w celu wyłonienia przykładów dobrych praktyk w zakresie wykorzystania technologii IT w bibliotekach. **Wyniki** – W rezultacie przeprowadzonych badań: dokonano systematycznego przeglądu nowych trendów w IT, przeanalizowano możliwości wykorzystania nowych narzędzi IT w praktyce bibliotecznej, przedstawiono przykłady zastosowania omawianych technologii w bibliotekach oraz sformułowano prognozy dotyczące perspektyw dalsze-

go wykorzystania nowych narzędzi informacyjno-komunikacyjnych w pracy bibliotek. **Wnioski** – Przeprowadzone badania pokazały, że najnowsze osiągnięcia technologii informacyjno-komunikacyjnej mogą znaleźć zastosowanie w praktyce bibliotecznej. Na szczególną uwagę zasługuje technologia rozszerzonej rzeczywistości.

WSTĘP

Dynamiczny rozwój sektora technologii informacyjno-komunikacyjnych powoduje konieczność ciągłego śledzenia zmian i bieżącego dostosowywania oferty bibliotecznej do potrzeb i oczekiwań odbiorców. W latach 90. XX w. polskie biblioteki przechodziły proces intensywnej komputeryzacji. Wprowadzenie stanowisk komputerowych, przenoszenie katalogów bibliotecznych w środowisko sieciowe oraz rozwój usług online wywarły znaczny wpływ na kształt współczesnych praktyk bibliotecznych, co znalazło swoje odzwierciedlenie w badaniach bibliotekoznawczych (Kocójowa, 2000; Górska, 2003; 2005).

W ostatnich latach ważne miejsce w bibliologicznej i informatologicznej literaturze przedmiotu zajmowała problematyka wykorzystania w bibliotekach mediów społecznościowych (Koszowska, 2009; Gmiterek, 2012; Wójcik, 2013) i technologii mobilnych (Jaskowska, 2012; Kołodziejczyk, 2013), związana z coraz śmielszym wkraczaniem instytucji książki w sferę Web 2.0. Brak jednak w polskim piśmiennictwie odniesień do najnowszych osiągnięć technologii informacyjno-komunikacyjnych.

Do podejmowania rozważań na temat potencjału najnowszych narzędzi IT dla bibliotek może zniechęcać świadomość ograniczeń finansowych i organizacyjnych tych instytucji, które często utrudniają, bądź uniemożliwiają, praktyczną aplikację niektórych rozwiązań technologicznych. Moim zdaniem, niezależnie od trudności we wdrażaniu nowoczesnych technologii, bibliotekarze – jako specjaliści w zakresie procesów informacyjno-komunikacyjnych, są zobowiązani do bieżącego śledzenia nowych trendów i rozważania możliwości ich zastosowania w celu usprawnienia usług bibliotecznych. Niedostatek literatury przedmiotu, prezentującej w formie syntetycznej kluczowe trendy z zakresu IT, utrudnia jednak znacznie pozyskiwanie informacji na ten temat. Założeniem jest zatem dokonanie przeglądu najnowszych osiągnięć technologii informacyjno-komunikacyjnych oraz rozpoczęcie dyskusji nad ich potencjałem dla bibliotek.

PRZEDMIOT, CEL, METODA

Przedmiotem artykułu są najnowsze trendy w technologii informacyjno-komunikacyjnej. Celem jest sformułowanie wniosków dotyczących potencjału nowych osiągnięć IT dla usprawnienia działalności usługowej, informacyjnej i promocyjnej instytucji książki, w tym szczególnie bibliotek publicznych i akademickich. Wśród celów szczegółowych można wymienić:

- dokonanie systematycznego przeglądu nowych trendów w IT,
- analiza potencjalnych możliwości ich wykorzystania w praktyce bibliotecznej,
- analiza przykładów zastosowania omawianych technologii w bibliotekach.

Zastosowano metodę analizy i krytyki piśmiennictwa, opierając się na analizie bieżącej literatury przedmiotu z dziedziny informatyki. Pod uwagę wzięto wyłącznie prace opublikowane w latach 2010-2015 w języku polskim i angielskim. Zasięg chronologiczny prac dobrano tak, by uwzględnić jedynie najnowsze publikacje z tego zakresu, pokazując jednak kilkuletnią perspektywę czasową. Doboru prac dokonano w oparciu o wyszukiwanie w bazach ScienceDirect, SpringerLink oraz Wiley Online Library, które dobrano tak, by reprezentowały publikacje kluczowych wydawców prac naukowych, jak również w oparciu o wyszukiwanie w katalogach BN i NUKAT. Uzupełniająco dokonano przeglądu wiadomości publikowanych w latach 2014-2015 w polskich i zagranicznych portalach i czasopismach branżowych, takich jak: mashable.com, techcrunch.com czy antyweb.pl. Serwisy dobrano do próby, kierując się ich popularnością mierzoną średnią dzienną liczbą odwiedzin na stronie, co ustalono w oparciu o wyniki prezentowane przez narzędzie analityczne Alexa (www.alexa.com). Zebrany materiał poddano analizie celem wyodrębnienia kluczowych trendów IT, dokonania ich charakterystyki oraz oceny z punktu widzenia potencjału ich zastosowania w działalności bibliotecznej. Posłużono się również *benchmarkingiem* w celu wyłonienia przykładów dobrych praktyk w zakresie wykorzystania technologii IT w bibliotekach. Benchmarking przeprowadzono, dokonując przeglądu stron WWW największych amerykańskich bibliotek publicznych wytypowanych w oparciu o ranking „The Nation’s Largest Public Libraries: Top 25 Rankings” opracowany w 2014 r. (za 2012 r.) przez American Library Association (ALA). Na stronach badanych instytucji poszukiwano informacji o wykorzystaniu najnowszych technologii IT. Uzupełniająco przeprowadzono również dodatkowe wyszukiwanie w zasobach sieciowych za pomocą popularnych wyszukiwarek globalnych (Google, Yahoo) i multiwyszukiwarek (Mamma, Yippy) poszukując przykładów zastosowania najnowszych technologii w polskich instytucjach kultury (bibliotekach, muzeach, archiwach).

NAJNOWSZE OSIĄGNIĘCIA IT – ANALIZA

Przeprowadzona analiza literatury przedmiotu oraz czasopism i portali branżowych pokazała, że do kluczowych kierunków rozwoju IT można zaliczyć koncepcje, takie jak:

- Rozszerzona rzeczywistość (Craig, 2013; Park, 2015; Wang, 2015).
- Wearable computing (Aleksy, 2011; Sheng, 2015).

- Hologramy, w tym Windows Holographic (Bianchi & Leonardo, 2010; Ogino, 2014).
- Drukarki 3D (Su, 2014; Ashraf & Habaebi, 2015).
- Internet of Things (IoT, Internet rzeczy, Internet obiektów) (Borgia, 2014; Patel & Cassou, 2015; Sicari, 2015).
- Automatyka i robotyka (Goertzel & Hanson & Yu, 2014; Hall, 2014; Fiorini, 2015).

Przeprowadzona analiza ujawniła, że piśmiennictwo naukowe nie zawsze nadąża za nowymi trendami opisywanymi w portalach i czasopismach branżowych. Widać wyraźnie niedostatki literatury przedmiotu w obszarach poświęconych wykorzystaniu hologramów, czy wybranych zagadnień z zakresu automatyki i robotyki. W publikacjach naukowych najczęściej przedstawiane są teoretyczne ramy koncepcji z zakresu IT oraz wybrane przykłady zastosowań, rzadko jednak można znaleźć odwołania do działalności konkretnych firm czy odniesienia do najnowszych produktów dostępnych na rynku. Tendencja ta – oparta na dążeniu do uogólnienia i formułowania generalnych założeń – ma uzasadnienie z punktu widzenia rozwoju nauki, nie ułatwia jednak bieżącego śledzenia nowych trendów i utrudnia odnoszenie ich teoretycznych opisów do praktycznie działających produktów. Z tej perspektywy, portale i czasopisma branżowe – choć niekiedy przedstawiające uproszczony obraz zjawisk na jednostkowych przykładach – wydają się jednak lepszym źródłem informacji o bieżących osiągnięciach z zakresu IT.

Pierwszym spośród zidentyfikowanych trendów jest technologia rozszerzonej rzeczywistości (ang. *Augmented Reality*, AR). Narzędzia należące do tej grupy rozszerzają obraz świata rzeczywistego o elementy wygenerowane cyfrowo. W odróżnieniu od tzw. wirtualnej rzeczywistości (ang. *Virtual Reality*, VR) technologie AR nie tworzą nowych, pełnych światów, ale jedynie uzupełniają i poszerzają ten, który znamy, poprzez nakładanie na fizycznie istniejące obiekty, cyfrowej warstwy informacyjnej (Pardel, 2009). Korzystanie z technologii AR wymaga używania urządzeń mobilnych (np. smartfonów lub tabletów) oraz specjalnych aplikacji, które mogą, albo domyślnie zapełniać przestrzeń predefiniowanymi wirtualnymi obiektami, albo odczytywać sygnały wysyłane przez specjalne, rozmieszczone w przestrzeni czujniki i w oparciu o pobrane dane nakładać na obraz rzeczywistych obiektów dodatkową warstwę informacyjną. Rozszerzona rzeczywistość jest już wykorzystywana w wielu dziedzinach wiedzy i działalności praktycznej, w tym w: nawigacji, architekturze, medycynie, marketingu i edukacji (Lee, 2012) (Chi & Kang & Wang, 2013) (Cirulis & Brigmanis, 2013), ma także duży potencjał z punktu widzenia potrzeb bibliotek, szczególnie w zakresie usprawniania edukacji informacyjnej i usług (Wójcik, 2014). W działalności bibliotecznej, technologie AR mogą być przede wszystkim wykorzystywane w celu dostarczania użytkownikom kontekstowej infor-

macji, w miejscu i czasie, gdy jest ona najbardziej potrzebna, co mogłoby być użyteczne w prowadzeniu działalności informacyjnej, usługowej czy szkoleniowej.

Drugim opisywanym w literaturze przedmiotu trendem jest tzw. *wearable computing*. Idea opiera się – w dużym uogólnieniu – na „rozpoznawaniu ludzkiej aktywności przez noszone na ciele czujniki”¹ (Roggen, 2011). Sensory mogą przybierać rozmaite formy: okularów/gogli, części garderoby, takich jak: rękawice czy buty lub też zegarków czy bransoletek. Czujniki są w stanie z dużą dokładnością rozpoznawać położenie i postawę użytkownika (np. siedzącą, stojącą), wykonywane przez niego czynności (np. bieganie, pływanie) oraz gesty (np. wskazywanie, otwieranie). Dane zgromadzone przez specjalne sensory rozlokowane na ciele lub ubraniu użytkownika są interpretowane i przetwarzane przez specjalne aplikacje (Roggen, 2011). W działalności bibliotecznej aplikacje oparte na technologii *Wearable Computing* mogłyby monitorować ruchy użytkownika (np. jego przemieszczanie się po bibliotece, wykonywane gesty) i w połączeniu z narzędziami AR, oferować mu kontekstową informację powiązaną z konkretnym miejscem lub sytuacją, w której się znajduje. Pozwoliłoby to usprawnić i uatrakcyjnić obszary działalności usługowej i informacyjnej bibliotek.

W literaturze przedmiotu z zakresu informatyki odwoływano się także do technologii hologramów, głównie w kontekście wykorzystania tego narzędzia do zabezpieczania danych (np. hologramy na banknotach, kartach kredytowych itp.) (Hartl & Arth & Schmalstieg, 2012; Rajput & Kumar & Nishchal, 2013). Hologramy mogą jednak także przybierać bardziej skomplikowaną formę naśladując wiarygodnie rzeczywiste obiekty 3D (np. hologramy ludzi, przedmiotów). Złudzenie optyczne oferowane dzięki technologii hologramu powstaje najczęściej poprzez projekcje specjalnie przygotowanego filmu na przezroczysty ekran. W portalach branżowych tematyka hologramów przeżywa obecnie renesans w związku z zapowiedziami wprowadzenia na rynek nowego programu operacyjnego – Windows Holographic, choć jak wskazuje wielu komentatorów tego wydarzenia (Gajewski, 2015; Pelegrin, 2015; Stein, 2015), produkt oferowany przez firmę Microsoft opiera się nie – jak twierdzą twórcy – na technologii hologramów, ale na prostych rozwiązaniach z zakresu rozszerzonej rzeczywistości. W działalności bibliotecznej hologramy, rozumiane jako rozwiązania optyczne oferujące złudzenie widzenia rzeczywistych obiektów 3D, mogłyby znaleźć zastosowanie przede wszystkim w działalności szkoleniowej i popularyzatorskiej bibliotek. Atrakcyjna forma hologramów mogłaby pomóc w prowadzeniu zajęć przysposobienia bibliotecznego czy propagowaniu umiejętności z zakresu *information/media literacy*.

¹ Wszystkie tłumaczenia fragmentów prac dotychczas nieopublikowanych w języku polskim są tłumaczeniami własnymi autorki niniejszego artykułu.

Jednym z najczęściej omawianych w ostatnich latach trendów technologicznych są drukarki 3D. Narzędzia należące do tej kategorii umożliwiają samodzielne zaprojektowanie i „wydrukowanie” wielu przedmiotów codziennego użytku, sprzętów, zabawek czy trójwymiarowych modeli projektów technicznych i architektonicznych. Wzrastająca dokładność drukarek 3D sprawia, że są one także coraz częściej wykorzystywane w przemyśle i medycynie (Yoo & Polio, 2010; Niewiadomski & Anderson, 2014). Ceny drukarek 3D stają się przy tym coraz bardziej przystępne i osiągalne dla prywatnych klientów, na użytek domowy lub dla potrzeb małych i średnich przedsiębiorstw (Burns, 2013). W działalności bibliotecznej drukarki 3D mogłyby się stać kolejnym – po komputerach, zwykłych drukarkach i skanerach – narzędziem udostępnianym użytkownikom do zastosowań związanych z edukacją czy rozrywką. W tym kontekście biblioteki mogłyby dla małych i średnich przedsiębiorstw zastąpić specjalistyczne centra innowacji oferujące możliwość przekładania projektów na modele 3D. Udostępnianie w bibliotekach – czy to darmowo, czy za niewielką opłatą – możliwości korzystania z drukarek 3D mogłoby też sprzyjać postrzeganiu bibliotek przez studentów i pracowników naukowych, jako miejsc sprzyjających pracy i realizacji projektów. Co istotne, drukarki 3D pozwoliłyby ponownie przyciągnąć do budynku biblioteki użytkowników, którzy dotychczas preferowali usługi zdalne. Biblioteki mogłyby także tworzyć i udostępniać lokalnie lub zdalnie repozytoria gotowych projektów 3D, które następnie mogą być łatwo wydrukowane. Do tej kategorii zasobów mogłyby należeć standardowe pomoce naukowe np. modele anatomiczne dla studentów medycyny czy modele fizyczne i chemiczne.

Jednym z najciekawszych trendów ostatnich lat są technologie należące do grupy *Internet of Things*. Termin ten jest używany na określenie idei: „globalnej infrastruktury połączonych obiektów fizycznych” (Kortuem, 2010). Zdaniem Macieja Sikorskiego: „Do tej pory człowiek wykorzystywał Internet m.in. do kontaktu z drugim człowiekiem. Sieć stała się także nowym kanałem komunikacyjnym na linii człowiek-maszyna. Kluczowa może się jednak okazać współpraca maszyn połączonych z Internetem. Współpraca niewymagająca udziału człowieka. Właśnie na tym polega Internet rzeczy” (Sikorski, 2013). Idea *Internet of Things* zakłada zatem połączenie poprzez sieć przedmiotów codziennego użytku, tak by mogły się ze sobą komunikować i podejmować samodzielne akcje. Koncepcja ta budzi wiele obaw związanych z potencjalną groźbą naruszania prywatności użytkowników oraz zbytnej ingerencji sieci w życie człowieka (Jing, 2014; Wu & Zhao, 2014), niesie jednak z sobą wiele korzyści, w tym możliwość usprawnienia wykonywania codziennych czynności (np. zakupów) i zaawansowanej personalizacji usług. Technologie IoT są często łączone z koncepcją inteligentnych domów (ang. *smart houses*) i inteligentnych miast (ang. *smart cities*) (Cheng & Wang, 2010; Jensen & Gutierrez & Pedersen, 2014). W kon-

tekście działalności bibliotecznej wykorzystanie technologii IoT mogłyby się opierać na wykorzystaniu potencjału inteligentnych budynków. Zaprojektowane w oparciu o IoT lokale biblioteczne mogłyby ułatwić przechowywanie materiałów monitorując i dostosowując na bieżąco temperaturę i wilgotność otoczenia książek oraz alarmując o niepokojących sygnałach. Technologie IoT mogłyby także wspomóc realizację usług bibliecznych rozpoznając użytkownika i personalizując ofertę pod kątem jego indywidualnych preferencji aktualizowanych na bieżąco w oparciu o dane wysyłane przez urządzenia mobilne, czujniki *wearable computing* umieszczone na ciele lub ubraniu oraz wszystkie urządzenia podłączone do sieci i tworzące *Internet of Things*.

Ostatnim spośród omawianych trendów jest rozwój ciekawych, choć nierzadko kontrowersyjnych pomysłów z zakresu automatyki i robotyki. Szczególnie ciekawym trendem – z punktu widzenia potencjału dla bibliotek – wydaje się technologia dronów, należąca do szerszej kategorii bezzałogowych statków latających (ang. *unmanned aerial vehicle, UAV*). Drony są sterowane zdalnie i mogą przenosić przedmioty na duże odległości. Zastosowanie dronów jest szerokie i obejmuje przede wszystkim czynności związane z obserwacją i rejestrowaniem otoczenia oraz transportem ładunków (Lugo & Zell, 2014). Dyskusje na temat potencjału dronów toczą się przede wszystkim w kontekście ich zastosowania w operacjach wojskowych (Chappelle, 2014) (Foreman, 2015), ale mogą być – i są – one także wykorzystywane w działaniach cywilnych, w tym hobbystycznych (Boucher, 2014; Mirk & Hlavacs, 2014). W kontekście działań bibliecznych drony mogłyby mieć zastosowanie przede wszystkim jako narzędzia transportu materiałów bibliecznych – czy to wewnątrz biblioteki, czy na zewnątrz – dostarczając książki do czytelników. Pewnym utrudnieniem we wdrażaniu transportu za pomocą dronów mogą być jednak, wciąż nie do końca jasne, regulacje prawne (Pugliese, 2011; Perritt & Sprague, 2014), określające zasady ich użytkowania.

NAJNOWSZE OSIĄGNIĘCIA IT W BIBLIOTEKACH – PRZYKŁADY WDROŻEŃ

Przegląd stron WWW największych amerykańskich bibliotek publicznych (wg rankingu American Library Association) pokazał, że najnowsze technologie nie są jeszcze na szeroką skalę obecne w praktyce bibliotecznej. Na zaledwie dwóch spośród 25 analizowanych stron bibliotek odnaleziono informacje świadczące o używaniu najnowszych rozwiązań z zakresu IT. Biblioteka publiczna w Los Angeles oferuje swoim użytkownikom – we współpracy z USC Annenberg (szkołą komunikacji i dziennikarstwa) – ciekawą aplikację bazującą na technologii rozszerzonej rzeczywistości (ARchive LAPL App). Aplikacja umożliwia oglądanie zbiorów bibliecz-

nych i muzealnych wzbogaconych o dodatkową warstwę informacyjną, prezentowaną użytkownikom w formie zdjęć i nagrań wideo (ARChive..., 2015). Biblioteka publiczna w Sacramento oferuje z kolei użytkownikom możliwość odpłatnego korzystania z drukarek 3D. Poza dostępem do samego sprzętu, biblioteka udostępnia także odpowiednie oprogramowanie oraz prowadzi szkolenia (3D..., 2015).

Uzupełniająca analiza zasobów sieciowych pozwoliła wytypować przykłady dobrych praktyk wdrażanych w bibliotekach, innych instytucjach kultury oraz instytucjach komercyjnych świadczących usługi podobne do bibliotecznych.

Spośród omawianych w tym artykule technologii największą popularnością cieszy się rozszerzona rzeczywistość. Aplikacje AR są już wdrażane w niektórych bibliotekach publicznych i akademickich. Przykładem może być aplikacja ShelvAR stosowana na Uniwersytecie w Miami do przeprowadzania skontrum. Narzędzie automatycznie rozpoznaje książki znajdujące się nie na swoim miejscu i pomaga w ich poprawnym ułożeniu na półce (Boden, 2012). Kolejnym przykładem jest aplikacja SmartLibrary wdrażana na Uniwersytecie Oulu (Finlandia), która pozwala użytkownikom „namierzać” położenie interesujących ich obiektów za pomocą aplikacji instalowanej na telefonie komórkowym (Loney, 2012). Bazująca na technologii AR aplikacja WolfWalk używana na North Carolina State University, pozwala z kolei użytkownikom zwiedzać kampus – w tym także bibliotekę – odkrywając historyczne miejsca i ciekawostki (Li, 2010). Na uwagę zasługują także liczne i ciekawe przykłady zastosowań aplikacji AR w działalności muzeów. Royal Ontario Museum w Toronto oferuje odwiedzającym wystawę „Ultimate Dinosaurs”, w trakcie której użytkownicy skanują za pomocą telefonów komórkowych przestrzeń muzeum, aplikacja AR nakłada zaś na eksponaty dodatkową warstwę informacyjną „ożywiając” szkielety dinozaurów i sprawiając, że zwiedzający widzą realistycznie przedstawione, poruszające się obrazy. Podobny zabieg stosuje także Laguna Beach Art Museum w Kalifornii w odniesieniu do prezentowanych zdjęć. Po zeskanowaniu ich telefonem komórkowym z odpowiednią aplikacją zdjęcia zaczynają się poruszać (Rieland, 2012). Museum of London oferuje z kolei swoim użytkownikom aplikację Streetmuseum, która nakłada na rzeczywisty obraz ulic Londynu historyczne fotografie odnoszące się do konkretnych miejsc oglądanych przez zwiedzającego (Museum..., 2015). W Polsce również można odnaleźć przykłady podobnych inicjatyw. Muzeum Powstania Warszawskiego oferuje aplikację „Warszawa’44 – Śladami Powstania Warszawskiego przez komórkę”², która nanosi na rzeczywiste obrazy ulic Warszawy zdjęcia i filmy nawiązujące do wydarzeń historycznych (Muzeum..., 2011). Wydaje się, że podobne aplikacje, uatrakcyjniające przeglą-

² Dostępna w WWW: <<http://www.1944.pl/artykul/warszawa-44-na-twoim-smartfonie,,3486.html>>.

danie zbiorów i zwiedzanie, mogłyby się także z powodzeniem sprawdzić w działalności bibliotecznej.

Omawiana w artykule technologia hologramów jest już – choć wciąż rzadko – wykorzystywana w działalności instytucji kultury, szczególnie muzeów. Ciekawym przykładem jest projekt „New Dimensions in Testimony” realizowany przez USC Shoah Foundation oraz firmę Conscience Display. Celem jest utrwalenie w formie hologramów 3D świadectw świadków Holocaustu (USC..., 2013). Elementy bazujące na technologii hologramów można także odnaleźć w ekspozycji „Śladem europejskiej tożsamości Krakowa”, oferowanej w podziemiach Rynku Głównego w Krakowie (Muzeum..., 2013). Można przypuszczać, że włączenie hologramów w obszar działalności wystawienniczej bibliotek mogłoby uatrakcyjnić ten aspekt pracy bibliotecznej, zachęcając młodszych użytkowników do odwiedzania bibliotek. Przemyślenia wymaga także kwestia ewentualnego gromadzenia, opracowania i udostępniania hologramów, jako nowego typu zasobów bibliotecznych.

Zastosowanie w instytucjach kultury znajdują też drukarki 3D. Prekursorem działań w tym zakresie jest kompleks muzealno-badawczy Smithsonian oferujący schematy, będące dokładnym odwzorowaniem wybranych dzieł sztuki, gotowe do pobrania i wydruku na domowych drukarkach 3D (Afzal, 2013). Technologia druku 3D jest też wykorzystywana do sporządzania starannych kopii istniejących dzieł sztuki na potrzeby mniejszych muzeów (*Drukowanie...*, 2012). Drukarki 3D znajdują już powoli swoje zastosowanie w bibliotekach (zob. przykład biblioteki publicznej w Sacramento), ale skala ich wykorzystania jest nadal bardzo mała i trudno odnaleźć przykłady dobrych praktyk w tym zakresie. Warto, w kontekście działań bibliotecznych, rozważyć kwestię gromadzenia i udostępniania schematów do wydruku 3D (jak to czyni Smithsonian) oraz zastanowić się nad możliwością włączenia udostępniania drukarek 3D w obszar działalności usługowej bibliotek.

Do muzeów i innych instytucji kultury, w tym bibliotek, wkraczają także stopniowo rozwiązania z zakresu *Internet of Things*. Przykłady zastosowania IoT oparte na wykorzystaniu potencjału czujników tzw. *beacons* widać już w Orlando Public Library, gdzie śledzą one przemieszczanie się użytkownika i stosownie do miejsca, w którym się on znajduje, oferują kontekstową informację na temat zbiorów (Sarmah, 2015). Rozwiązania tego rodzaju są jednak w bibliotekach rzadkością.

Interesującym przykładem wdrożenia nowych technologii jest szeroko komentowana w portalach branżowych sprawa wykorzystania dronów do transportu książek przez popularną firmę Amazon (Amazon, 2015). Pomysł, choć budzący pewne kontrowersje (Reardon, 2013), pokazuje jednak ciekawy kierunek wykorzystania osiągnięć z zakresu automatyki i robotyki. Rozwiązania tego rodzaju nie są jeszcze obecne w bibliotekach – a ich sto-

sowanie, nawet w instytucjach prywatnych, wciąż stoi pod znakiem zapytania – niemniej jednak warto, myśląc w dłuższej perspektywie, rozważyć także ten kierunek wykorzystania nowych technologii dla potrzeb bibliotek.

WNIOSKI

Podsumowując wyniki przeprowadzonych analiz można stwierdzić, że wytypowane, najnowsze technologie informacyjno-komunikacyjne są wykorzystywane w działalności wielu instytucji kultury i mogą – przynajmniej potencjalnie – znaleźć zastosowanie także w działalności bibliotecznej. Najbardziej obiecująca wydaje się obecnie technologia rozszerzonej rzeczywistości, która jest już – choć z rzadka – stosowana przez wybrane biblioteki publiczne i akademickie. Nadzieje budzi także technologia hologramów, jako element działalności szkoleniowej i wystawienniczej bibliotek. Ciekawym kierunkiem działań wydaje się również udostępnianie użytkownikom możliwości korzystania z drukarek 3D na potrzeby biznesu, nauki czy rozrywki. W dalszej perspektywie, na uwagę zasługują możliwości związane z wykorzystaniem sensorów, tak jako elementów *wearable computing*, jak i w szerszym kontekście idei *Internet of Things*.

Wdrażanie innowacyjnych rozwiązań technologicznych nie jest łatwym procesem – wymaga zaadaptowania nowych rozwiązań finansowych i organizacyjnych, szkolenia kadry oraz promocji świeżych pomysłów wśród użytkowników. Choć misja działania bibliotek oparta na mediacji, pozostaje niezmienna (Wojciechowski, 2014), to jednak włączanie nowych narzędzi oraz poszerzanie oferty pozwala bibliotekom na ciągły rozwój, tak by lepiej służyć obecnym i – co ważne – przyszłym potrzebom użytkowników.

BIBLIOGRAFIA

- 3D Printing Lab (2015) [online]. [dostęp: 21.03.2015]. Dostępny w WWW: <<http://www.sac-library.org/Services/3D-Printing-Lab/>>.
- Afzal, Sara (2013). Smithsonian Brings Historic Artifacts to Life Through 3D Printing [online]. [dostęp: 20.03.2015]. Dostępny w WWW: <<http://mashable.com/2013/11/21/smithsonian-museum-3d/>>.
- Aleksy, Markus et al. (2011). Wearable Computing in Industrial Service Applications, *Procedia Computer Science*, vol. 5, pp. 394-400 [online]. [dostęp: 20.03.2015]. Dostępny w WWW: <<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877050911003760>>.
- Amazon Prime Air (2015) [online]. [dostęp: 20.03.2015]. Dostępny w WWW: <<http://www.amazon.com/b?node=8037720011>>.
- ARchive LAPL App (2015) [online]. [dostęp: 21.03.2015]. Dostępny w WWW: <<http://www.lapl.org/archive-lapl-app>>.

- Ashraf, Quazi Mamoon; Habaebi, Mohamed Habaebi (2015). Autonomic schemes for threat mitigation in Internet of Things. *Journal of Network and Computer Applications*, vol. 49, pp. 112-127.
- Bianchi, S.; Leonardo, R. (2010). Real-time optical micro-manipulation using optimized holograms generated on the GPU. *Computer Physics Communications*, vol. 181, Issue 8, pp. 1444-1448.
- Boden, Eliot (2012). Augmented reality in the library [online]. [dostęp: 19.03.2015]. Dostępny w WWW: <<http://www.slideshare.net/EliotBoden/augmented-reality-in-the-library>>.
- Borgia, Eleonora (2014). The Internet of Things vision: Key features, applications and open issues. *Computer Communications*, vol. 54, pp. 1-31.
- Boucher, Philip (2014). Domesticating the Drone: The Demilitarisation of Unmanned Aircraft for Civil Markets. *Science and Engineering Ethics* [online]. [dostęp: 16.03.2015]. Dostępny w WWW: <<http://link.springer.com/article/10.1007/s11948-014-9603-3/fulltext.html>>.
- Burns, Matt (2013). Enterprise-Class 3D Printers To Drop Under \$2,000 By 2016, Says Report [online]. [dostęp: 17.03.2015]. Dostępny w WWW: <<http://techcrunch.com/2013/03/29/enterprise-class-3d-printers-to-drop-under-2000-by-2016-says-report/>>.
- Chappelle, Wayne et al. (2014). An analysis of post-traumatic stress symptoms in United States Air Force drone operators. *Journal of Anxiety Disorders*, vol. 28, Issue 5, pp. 480-487.
- Cheng, Sheng-Tzong; Wang, Chi-Hsuan (2010). An Adaptive Scenario-Based Reasoning System Across Smart Houses. *Wireless Personal Communications*, vol. 64, Issue 2, pp. 287-304.
- Chi, Hung-Lin; Shih-Chung Kang, and Xiangyu Wang (2013). Research trends and opportunities of augmented reality applications in architecture, engineering, and construction. *Automation in Construction*, vol. 33, pp. 116-122.
- Cirulis, Arnis; Brigmanis, Kristaps Brigis (2013). 3D Outdoor Augmented Reality for Architecture and Urban Planning. *Procedia Computer Science*, vol. 25, pp. 71-79.
- Craig, Alan (2013). Chapter 1 – What Is Augmented Reality? In: *Understanding Augmented Reality: Concepts and Applications*, aut. A. Craig. Amsterdam: Morgan Kaufmann, pp. 1-37.
- Drukowanie 3D przyszłością muzeów (2012) [online]. [dostęp: 15.03.2015]. Dostępny w WWW: <<http://www.polskieradio.pl/23/267/Artykul/552896,Drukowanie-3D-przyszloscia-muzeow>>.
- Fiorini, Sandro et. al. (2015). Extensions to the core ontology for robotics and automation. *Robotics and Computer-Integrated Manufacturing*, vol. 33, pp. 3-11.
- Foreman, Veronica et al. (2015). Software in military aviation and drone mishaps: Analysis and recommendations for the investigation process. *Reliability Engineering & System Safety*, vol. 137, pp. 101-111.
- Gajewski, Maciej (2015). Microsoft zaprezentował trójwymiarowe „hologramy”. Poznaj projekt Holographic [online]. [dostęp: 15.03.2015]. Dostępny w WWW: <<http://www.spidersweb.pl/2015/01/windows-holographic-microsoft-hololens.html>>.
- Gmiterek, Grzegorz (2012). *Biblioteka w środowisku społecznościowego Internetu: Biblioteka 2.0*. Warszawa: Wydaw. SBP.
- Goertzel, Ben; Hanson, David; Yu, Gino (2014). A Software Architecture for Generally Intelligent Humanoid Robotics. *Procedia Computer Science*, vol. 41, pp. 158-163.
- Górska, Elżbieta red. (2003). *Komputeryzacja i informacja elektroniczna w bibliotekach publicznych: materiały z ogólnopolskiej konferencji „Automatyzacja bibliotek publicznych”*, Miedzeszyn, 20-22 listopada 2002 r. Warszawa: Wydaw. SBP.

- Górska, Elżbieta red. (2005). *Automatyzacja bibliotek publicznych: materiały z ogólnopolskiej konferencji „Automatyzacja bibliotek publicznych”*, Warszawa, 24-26 listopada 2004. Warszawa: Wydaw. SBP.
- Hall, Joanna et al. (2014). Perception of own and robot engagement in human-robot interactions and their dependence on robotics knowledge. *Robotics and Autonomous Systems*, vol. 62, Issue 3, pp. 392-399.
- Hartl, Andreas; Arth, Clemens; Schmalstieg, Dieter (2012). AR-Based Hologram Detection on Security Documents Using a Mobile Phone. *Advances in Visual Computing. Lecture Notes in Computer Science*, vol. 8888, pp. 335-346.
- Jaskowska, Bożena (2012). *Wykorzystanie technologii mobilnych w bibliotece* [online]. [dostęp: 17.03.2015]. Dostępny w WWW: <<http://www.slideshare.net/bjasko/technologie-mobilne-w-bibliotece>>.
- Jensen, Michael; Gutierrez, Jose; Pedersen, Jens (2014). Location Intelligence Application in Digital Data Activity Dimensioning in Smart Cities. *Procedia Computer Science*, vol. 36, pp. 418-424.
- Jing, Qui et al. (2014). Security of the Internet of Things: perspectives and challenges. *Wireless Networks*, vol. 20, Issue 8, pp. 2481-2501.
- Kocójowa, Maria (2000). *Użytkownicy informacji elektronicznej*. Kraków: Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Kołodziejczyk, Elżbieta (2013). Strony i aplikacje mobilne – przykłady rozwiązań technologicznych w bibliotekach naukowych [online] *Biuletyn EBIB* 2013, nr 3 (139), Akcje bibliotek. [dostęp: 12.03.2015] Dostępny w WWW: <http://www.nowyebib.info/images/stories/numery/139/139_kolodziejczyk.pdf>.
- Kortuem, Gerd et al. (2010). Smart objects as building blocks for the internet of things. *Internet Computing, IEEE*, vol. 14.1, pp. 44-51 [online]. [dostęp: 17.03.2015]. Dostępny w WWW: <<http://usir.salford.ac.uk/2735/1/w1iot.pdf>>.
- Koszowska, Agnieszka (2009). Biblioteka 2.0 – usługi biblioteczne z wykorzystaniem technologii i narzędzi Web 2.0. W: *Nowe technologie w bibliotekach publicznych*. Warszawa: Wydaw. SBP, s. 75-86.
- Lee, Kangdon (2012). Augmented reality in education and training. *TechTrends*, vol. 56.2, pp. 3-21.
- Li, Kai (2010). Augmented Reality @ Libraries [online]. [dostęp: 17.03.2015]. Dostępny w WWW: <<http://www.slideshare.net/islanderlee/augmented-reality-libraries>>.
- Loney, Tor (2012). Augmented Reality – Possibilities for Libraries [online]. [dostęp: 20.04.2013]. Dostępny w WWW: <<http://www.slideshare.net/torloney/augmented-reality-for-libraries-10842227>>.
- Lugo, Jacobo Jimenez; Zell, Andreas (2014). Framework for Autonomous On-board Navigation with the AR.Drone. *Journal of Intelligent & Robotic Systems*, vol. 73, Issue 1-4, pp. 401-412.
- Mirk, David; Hlavacs, Helmut (2014). Using Drones for Virtual Tourism. *Intelligent Technologies for Interactive Entertainment. Lecture Notes of the Institute for Computer Sciences, Social Informatics and Telecommunications Engineering*, vol. 136, pp.144-147.
- Museum of London (2015) [online]. [dostęp: 20.03.2015]. Dostępny w WWW: <<http://www.museumoflondon.org.uk/Resources/app/you-are-here-app/home.html>>.
- Muzeum Historyczne Miasta Krakowa (2013) [online]. [dostęp: 21.03.2015]. Dostępny w WWW: <<http://www.mhk.pl/wystawy/sladem-europejskiej-tozsamosci-krakowa-szlak-turystyczny-po-podziemiach-rynku-glownego>>.

- Muzeum Powstania Warszawskiego (2011) [online]. [dostęp: 20.03.2015]. Dostępny w WWW: <http://www.1944.pl/o_muzeum/news/warszawa_44_na_twoim_smartfonie>.
- Niewiadomski, Robert; Anderson, Dennis (2014). 3-D Manufacturing: The Beginning of Common Creativity Revolution. In: *Digital da Vinci*, ed. N. Lee. New York: Springer, pp. 173-195.
- Ogino, Keito et al (2014). Computer generated hologram-ROM fabrication and duplication by EBL and UV-NIL. *Microelectronic Engineering*, vol. 123, pp. 163-166.
- Pardel, Przemysław (2009). Przegląd ważniejszych zagadnień rozszerzonej rzeczywistości. *Studia Informatica*, vol 30, nr 1(82), s. 35-64.
- Park, Min (2015). Spatial augmented reality for product appearance design evaluation. *Journal of Computational Design and Engineering*, vol. 2, Issue 1, pp. 38-46.
- Patel, Pankesh; Cassou, Damien (2015). Enabling high-level application development for the Internet of Things. *Journal of Systems and Software*, vol. 103, pp. 62-84.
- Pelegrin, Williams (2015). Microsoft's HoloLens headset drops digital creations into real life [online]. [dostęp: 15.03.2015]. Dostępny w WWW: <<http://www.digitaltrends.com/wearables/microsoft-holographic-and-microsoft-hololens-news/>>.
- Perritt, Henry; Sprague, Eliot (2014). Seeking Law Abiding Drones: What to Tell Clients that Want to Use Drones in Their Business. *Business Law Today* [online]. [dostęp: 17.03.2015]. Dostępny w WWW: <http://www.movoaviation.com/images/business_law_today_drones-201410.authcheckdam.pdf>.
- Pugliese, Joseph (2011). Prosthetics of law and the anomic violence of drones. *Griffith Law Review*, vol. 20.4, pp. 931-961.
- Rajput, Sudheesh; Kumar, Dharendra; Nishchal, Naveen (2013). Photon counting imaging and phase mask multiplexing for multiple images authentication and digital hologram security. *Applied Optics*, vol. 54.7, pp. 1657-1666.
- Reardon, Marguerite (2013). Amazon 'drones' stir up privacy concerns among lawmakers [online]. [dostęp: 17.03.2015]. Dostępny w WWW: <<http://www.cnet.com/news/amazon-drones-stir-up-privacy-concerns-among-lawmakers/>>.
- Rieland, Randy (2012). Augmented Reality Livens up Museums [online]. [dostęp: 17.03.2015]. Dostępny w WWW: <<http://www.smithsonianmag.com/innovation/augmented-reality-livens-up-museums-22323417/?no-ist>>.
- Roggen, Daniel et al. (2011). Wearable computing [online] *Robotics & Automation Magazine, IEEE*, vol. 18.2, pp. 83-95. [dostęp: 16.03.2015]. Dostępny w WWW: <<http://www.123seminarsonly.com/Seminar-Reports/007/65064030-Wearable-Computing.pdf>>.
- Sarmah, Satta (2015). The Internet of Things Plan To Make Libraries and Museums Awesomer [online]. [dostęp: 16.03.2015]. Dostępny w WWW: <<http://www.fastcompany.com/3040451/elasticity/the-internet-of-things-plan-to-make-libraries-and-museums-awesomer>>.
- Sheng, Weihua et al. (2015). Robot semantic mapping through human activity recognition: A wearable sensing and computing approach. *Robotics and Autonomous Systems* [In Press, Corrected Proof] [online]. [dostęp: 10.03.2015]. Dostępny w WWW: <http://ac.els-cdn.com/S0921889015000202/1-s2.0-S0921889015000202-main.pdf?_tid=5250a6fe-cbe7-11e4-8925-00000aab0f6c&acdnat=1426515690_a9da432b8468577c90e1e82e699dbd12>.
- Sikari, Sabrina et al. (2015). Security, privacy and trust in Internet of Things: The road ahead. *Computer Networks*, vol. 76, pp. 146-164.
- Sikorski, Maciej (2013). Internet rzeczy, czyli inteligentne przedmioty i wszechobecna Sieć [online]. [dostęp: 12.03.2015]. Dostępny w WWW: <<http://antyweb.pl/internet-rzeczy-czyli-inteligentne-przedmioty-i-wszechobecna-siec/#>>

- Su, Jinshu et al. (2014). ePASS: An expressive attribute-based signature scheme with privacy and an unforgeability guarantee for the Internet of Things. *Future Generation Computer Systems*, vol. 33, pp. 11-18.
- Stein, Scott (2015). Microsoft HoloLens: Not holograms, exactly, but strike one in AR turf war [online]. [dostęp: 10.03.2015]. Dostępny w WWW: <<http://www.cnet.com/news/microsoft-hololens-not-a-hologram-exactly-but-another-entry-in-an-augmented-reality-turf-war/>>.
- USC Shoah Foundation (2013) [online]. [dostęp: 10.03.2015]. Dostępny w WWW: <<http://sfi.usc.edu/news/2013/07/new-dimensions-testimony>>.
- Wang, Junchen et al. (2015). Real-time computer-generated integral imaging and 3D image calibration for augmented reality surgical navigation. *Computerized Medical Imaging and Graphics*, vol. 40, pp. 147-159.
- Wojciechowski, Jacek (2014). *Biblioteki w nowym otoczeniu*. Warszawa: Wydaw. SBP.
- Wójcik, Magdalena (2013). *Web 2.0 w działalności usługowej instytucji książki*. Kraków: Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Wójcik, Magdalena (2014). Rozszerzona rzeczywistość – potencjał badawczy z perspektywy bibliologii i informatologii. *Przegląd Biblioteczny*, R. 82, z. 4, s. 565-581.
- Wu, Tianshui; Zhao, Gang (2014). A novel risk assessment model for privacy security in Internet of Things. *Wuhan University Journal of Natural Sciences*, vol. 19, Issue 5, pp. 398-404.
- Yoo, Seung-Schik; Polio, Samuel (2010). 3D On-Demand Bioprinting for the Creation of Engineered Tissues. In: *Cell and Organ Printing*, ed. Bradley R. Ringeisen, Barry J. Spargo, Peter K. Wu. Dordrecht; New York: Springer, pp. 3-19.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 2 grudnia 2016 r.

MAGDALENA WÓJCIK
Institute of Information and Book Studies
Jagiellonian University
e-mail: magda.wojcik@uj.edu.pl

THE LATEST TRENDS IN IT – A POTENTIAL FOR LIBRARIES

KEYWORDS: Public libraries. Academic libraries. Information and communication technologies. New technologies in libraries.

ABSTRACT: **Thesis/Objective** – The article is focused on the latest trends in information and communication technologies, including: augmented reality, *wearable computing*, holograms, 3D printers, *Internet of things* and phenomena related to the dynamic development of automation and robotics. The author attempts to draw conclusions regarding the poten-

tial of new IT achievements in the improvement of library services as well as library information and promotion activities, particularly in the case of public and academic libraries.

Research method – The method of literature analysis and critique was applied, based on the analysis of the current literature in the field of computer science (2010-2015) as well as professional web portals and journals. Benchmarking was used to identify the examples of good practice as regards the use of IT technologies in libraries. **Results** – As a result of the research the systematic review of new trends in IT was done as well as the analysis of the possibility of their application in the library everyday practice. Furthermore, the examples of the use of these technologies in the libraries were provided and the forecasts for further use of new ICT tools in the library activity were formulated. **Conclusions** – The study showed that the latest information and communication technologies can be applied in the library practice. Particularly noteworthy technology is that of augmented reality.

RENATA BOROŃSKA
Biblioteka Główna Uniwersytetu
Technologiczno-Przyrodniczego w Bydgoszczy
e-mail: rboronska@utp.edu.pl

CENTRUM NAUKI JAKO PRZYKŁAD WYKORZYSTANIA PRZESTRZENI BIBLIOTECZNEJ W DZIAŁALNOŚCI BIBLIOTEK NAUKOWYCH

Renata Borońska – kustosz dyplomowany, kierownik Działu Gromadzenia i Opracowania Zbiorów Zwartych Biblioteki Głównej Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Bydgoszczy. Publikowała artykuły z zakresu bibliotekoznawstwa w „Bibliotekarzu”, „Praktyce i Teorii Informacji Naukowej i Technicznej”. Od 2001 r. jest redaktorem „Bazy danych o zawartości polskich czasopism technicznych” (BazTech), a od 2007 r. portalu BazTOL – „Polskie zasoby sieciowe z zakresu nauk technicznych”. Jej zainteresowania zawodowe obejmują gromadzenie i opracowanie wydawnictw zwartych, bazy danych, elektroniczne źródła informacji, Internet jako źródło informacji.

SŁOWA KLUCZOWE: Biblioteka naukowa. Przestrzeń biblioteczna. Przestrzeń uczenia. Centrum nauki. Organizacja przestrzeni bibliotecznej.

ABSTRAKT: Cel/metoda badań – Praca przedstawia analizę pojęcia przestrzeni bibliotecznej w bibliotekach naukowych w polskiej i zagranicznej literaturze bibliotekarskiej w kontekście powstania centrum nauki. Odniesiono się do centrum nauki w Bibliotece Uniwersyteckiej w Helsinkach, w której autorka miała okazję przebywać na stażu. **Wnioski** – Powstanie centrum nauki w bibliotekach naukowych było odpowiedzią na potrzeby społeczności akademickiej i jest rozszerzeniem dotychczasowego zakresu działalności bibliotek. Wiąże się z dostosowaniem przestrzeni bibliotecznej do potrzeb użytkowników.

WSTĘP

W literaturze bibliotekarskiej wiele pisze się o przestrzeni bibliotecznej i jej wykorzystaniu w kontekście budowania nowych budynków bibliotek. Dzięki funduszom Unii Europejskiej powstają nowe budynki bibliotek pol-

skich uczelni akademickich (Piestrzyński, 2011), a istniejące są modernizowane (Tupikowska & Budek, 2012, s. 310), by jak najlepiej dostosować je do potrzeb użytkowników. W epoce zdecydowanego spadku czytelnictwa i coraz bardziej rozpowszechnionych źródeł elektronicznych, z których można korzystać poza fizyczną przestrzenią biblioteki, nasuwa się pytanie, czy fizyczna przestrzeń większa niż obecnie dostępna, jest dzisiejszej bibliotece tak naprawdę potrzebna? Przecież zbiorów tradycyjnych przybywa zdecydowanie mniej. A jednocześnie warto zastanowić się, jak tę przestrzeń racjonalnie wykorzystać dla dobra użytkowników. Istotne są w tej sytuacji doświadczenia innych krajów. Biblioteki w wielu państwach mają etap dużego spadku liczby użytkowników dawno za sobą. Biblioteki w wielu krajach Europy Zachodniej i Stanów Zjednoczonych mogą pochwalić się lepszą infrastrukturą w bibliotekach i zdecydowaną przewagą źródeł i zasobów elektronicznych kupowanych aktualnie. Jednocześnie mają bogate doświadczenia w staraniach o przyciągnięcie użytkowników do biblioteki. Warto wykorzystać te doświadczenia i przykłady rozwiązań, które sprawdziły się w innych bibliotekach. Niewątpliwie takim przykładem są centra nauki (ang. *learning center*), które funkcjonują w wielu bibliotekach naukowych uczelni akademickich w Europie, Stanach Zjednoczonych, Australii, Japonii.

CENTRUM NAUKI W LITERATURZE POLSKIEJ

W polskiej literaturze bibliotekarskiej pojęcie centrum nauki (*learning center*) pojawiło się znacznie później niż w literaturze zagranicznej – anglojęzycznej. Najczęściej pojawia się w kontekście budowy nowego budynku biblioteki (Brzezińska-Stec, 2001; Konieczna, 2006b) lub doświadczeń użytkownika nowo powstałego gmachu bibliotecznego (Konieczna, 2010; Konieczna, 2011). Ze względu na warunki, jakimi dysponuje Biblioteka Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, jest ona uważana za tzw. trzecie miejsce – po domu i miejscu pracy, nauki – tj. miejsce spotkań towarzyskich i kulturalnych (Baran, 2011, s. 59). Pojęcie biblioteki rozumianej jako „trzecie miejsce” wprowadzone zostało przez Raya Oldenburga i przynosi tylko pozytywne skojarzenia z biblioteką, np. poczucie bycia w domu – z dala od domu, wiąże się ze swobodą przebywania, przyjazną atmosferą. Podstawowy cel to stworzenie bardziej przyjaznego wizerunku biblioteki, przekształcenie jej w miejsce, które przyciągnęłoby użytkowników i pozwoliło im czuć się komfortowo pod każdym względem. Zastosowanie idei Oldenburga odnosi się zarówno do bibliotek publicznych (najbardziej znana to Biblioteka Hjoerring w Danii – powstała w galerii handlowej), jak i akademickich (Kisilowska, 2010, s. 48-50).

Wizerunek Biblioteki UWM jako trzeciego miejsca potwierdziły wyniki przeprowadzonej ankiety. Biblioteka Uniwersytecka UWM ma potencjał

bycia centrum nauki, nauczania i korzystania z zasobów bibliotecznych, a także centrum życia społecznego i kulturalnego na uczelni ze względu na infrastrukturę, wyposażenie i wykorzystanie jej przez społeczność akademicką (Baran & Kotowska, 2011). Stanowi przykład polskiego centrum nauki, czy, jak pisze Konieczna, pełni funkcję przestrzeni edukacyjnej. Autorka w pracy *Rozwiązanie przestrzeni bibliotecznej a zmieniające się wymagania użytkowników bibliotek* dokładnie nakreśla zagrożenia stojące przed bibliotekami, ale przedstawia też konkretne rozwiązania, które mogą pomóc przyciągnąć użytkowników do bibliotek i są alternatywą dla tradycyjnie rozumianej biblioteki (Konieczna, 2006a).

Pojęcie centrum nauki wiąże się z pojęciem rozumienia biblioteki jako „trzeciego miejsca”, które pojawiło się w literaturze amerykańskiej w 1989 r. Idea biblioteki jako trzeciego miejsca znalazła wiele zastosowań w bibliotekach na całym świecie. W Polsce stała się inspiracją do zorganizowania przez Bibliotekę Uniwersytetu Łódzkiego międzynarodowej konferencji w 2011 r. Biblioteka została przedstawiona przez jej uczestników jako przestrzeń społeczna, edukacyjna, fizyczna (Biblioteka, 2011).

W związku z rozwojem bibliotek cyfrowych funkcjonowanie tradycyjnie rozumianej biblioteki wydaje się zagrożone. Z jednej strony biblioteki (szczególnie te naukowe) starają się zapewnić dostęp do zasobów elektronicznych, które nie wymagają przyścia do biblioteki, a wystarczy dostęp do Internetu i własne konto w bibliotece, które umożliwi korzystanie ze źródeł elektronicznych poza budynkiem biblioteki, co powoduje mniejszą potrzebę korzystania z przestrzeni fizycznej biblioteki. Postrzeganie dzisiejszej biblioteki jako cyfrowej sugeruje pytanie, czy biblioteka w formie tradycyjnej jest potrzebna lub czy potrzebuje modernizacji? Biblioteki starając się spełnić oczekiwania użytkowników w zakresie zapotrzebowania na źródła elektroniczne w pewnym sensie działają więc na niekorzyść biblioteki tradycyjnej. Jednocześnie, jak podkreśla Danuta Konieczna, trzeba mieć świadomość, że możliwość korzystania z biblioteki elektronicznej rozwija biblioteki i daje możliwość korzystania tym, którzy być może nie lubią i nie skorzystaliby z tradycyjnej biblioteki akademickiej (Konieczna, 2006a).

Biblioteka podlega nieustannym przeobrażeniom i zmianom w związku ze zmieniającym się otoczeniem. Konieczność przemian zasygnalizowana została w pracy Lidii Szczygłowskiej. W najbliższej przyszłości popularność bibliotek naukowych zależeć będzie od tego, czy użytkownicy uznają je za przydatne i potrzebne miejsca do zdobywania wiedzy i studiowania. Są to biblioteki interaktywne zarówno pod względem najnowszych osiągnięć komunikacyjnych (posiadające WiFi), jak i tych tradycyjnych kontaktów społecznych. Obok „cichych” przestrzeni do pracy znajdują się w nich przestrzenie otwarte, umożliwiające pracę w grupach, wyposażone w odpowiedni sprzęt, który jest niezbędnym elementem współczesnej edukacji. Dodatkowym elementem przyciągającym użytkowników stają się kontak-

ty towarzyskie i możliwość swobodnego korzystania z przestrzeni bibliotecznej (Szczygłowska, 2008).

Współczesne trendy w funkcjonowaniu bibliotek naukowych są zauważane przez bibliotekarzy. Pojęcie „learning commons”, znane i powszechnie używane w literaturze amerykańskiej, pojawia się także w literaturze polskiej. Rozumiane jest nie tylko jako wspieranie uczenia poprzez zapewnienie dostępu do literatury i zasobów, ale przede wszystkim stworzenie we współczesnej bibliotece przestrzeni zapewniającej warunki do uczenia się, pogłębiania wiedzy i samokształcenia, w każdej z możliwych form, tzn. kształcenia indywidualnego czy grupowego, tradycyjnie czy elektronicznie (Piotrowicz, 2015).

CENTRUM NAUKI W LITERATURZE ZAGRANICZNEJ

W literaturze zagranicznej problematyka funkcjonowania centrum nauki pojawia się w różnych kontekstach, dotyczy zarówno sytuacji przed powstaniem centrów nauki, jak i działalności już istniejących. Przegląd literatury umożliwi przeanalizowanie tematu w kilku bardzo istotnych aspektach.

Mary Thomas uważa, że zmiany, które nastąpiły w bibliotekach na przestrzeni ostatnich lat, spowodowały pojawienie się nowych potrzeb użytkowników. Biblioteka, której użytkownicy oczekują dzisiaj, różni się od tej, która istniała 20 lat wcześniej. Dzisiejszą bibliotekę – jej przestrzeń – powinna cechować elastyczność, która ułatwi wspólne funkcjonowanie tradycyjnych zbiorów i wirtualnych zasobów oraz umożliwi lepsze dostosowanie biblioteki do potrzeb i oczekiwań użytkowników także w przyszłości. Fizyczna przestrzeń biblioteki powinna zapewnić dostęp do usług bibliotecznych w każdym z tych wymiarów, dlatego powinna być odpowiednio wyposażona, m.in. w sprzęt komputerowy i zaprojektowana. Dodatkowe zadanie dla bibliotekarzy to odpowiednie zorganizowanie dostępu do tych usług, zwłaszcza w wymiarze wirtualnym poprzez e-mail, komunikatory, facebook itd. Autorka skupia się na projektowaniu elastycznej przestrzeni bibliotecznej, która zintegruje dostęp do usług tradycyjnych i cyfrowych w bibliotece oraz przekazuje wiele przydatnych wskazówek, w jaki sposób ją zaprojektować. Trzy najistotniejsze elementy to: odpowiednie oświetlenie, które umożliwi różne wykorzystanie zaprojektowanych powierzchni, swobodny dostęp do sieci i prądu w każdym miejscu. M. Thomas podkreśla praktyczny aspekt wyposażenia, np. meble segmentowe, które pozwolą na wykorzystanie ich w razie zmian potrzeb użytkowników. Autorka proponuje rozważyć sugestie użytkowników i wziąć je pod uwagę przy projektowaniu przestrzeni w bibliotece. Na prośbę studentów w Bibliotece Milтона Eisenhowera na Uniwersytecie Johnsa Hopkinsa w Baltimore (stan Maryland) otwarto bar i miejsce spotkań (lobby area). Miejsca stały się bardzo popularne i przyciągnęły wielu studentów (Thomas, 2000). Ta idea

sprawdziła się także w innych amerykańskich bibliotekach. Autorka miała okazję przebywać w Tarleton State University w miejscowości Stephenville w stanie Teksas i obejrzeć bibliotekę. Tamtejsi bibliotekarze twierdzą, że otwarcie baru w bibliotece w miejscu, w którym nie ma dostępu do tradycyjnych zbiorów bibliotecznych, zaowocowało znacznym zwiększeniem liczby użytkowników¹.

Joan Lippincott uważa, że w funkcjonowaniu dzisiejszej biblioteki bardzo istotne jest zintegrowanie przestrzeni tradycyjnej i wirtualnej, aby zapewnić usługi najlepszej jakości (Thomas, 2000; Lippincott, 2005) i jak najlepsze ich wykorzystanie. Biblioteka poprzez elektroniczny dostęp do wielu źródeł i zasobów (także poprzez telefony komórkowe i tablety) może odgrywać ważną rolę w edukacji studentów. Oferując dostęp do odpowiednio zaprojektowanych i wyposażonych przestrzeni bibliotecznych (np. WiFi, dostęp do komputerów, skanerów), biblioteka uczelniana powinna stać się częścią „campus life”. Obecne pokolenie studentów, które wychowało się w kontakcie z nowoczesnymi urządzeniami komunikacyjnymi, powinno mieć kontakt z nowoczesnymi technologiami w bibliotece akademickiej. Połączenie pierwotnej roli biblioteki, czyli instytucji zapewniającej dostęp do zbiorów i zasobów dla użytkowników oraz aktualnych potrzeb, czyli zapewnienie kontaktu z nowoczesnymi technologiami i stworzenie w bibliotece przestrzeni wspierającej uczenie stworzy płaszczyznę, która zapewnia pełny rozwój i budowanie społeczeństwa otwartego na wiedzę i mającego odpowiednie warunki do jej zdobywania i, co najistotniejsze, wykształci nawyk korzystania z biblioteki także w przyszłości (Lippincott, 2005). Niestety, jak wskazują badania przeprowadzone wśród studentów, większość z nich, szukając informacji do rozpoczęcia poszukiwań wykorzystuje Internet (przede wszystkim znane wyszukiwarki internetowe, np. Google), a nie źródła biblioteczne (Kaminski, 2003). To świadczy o tym, że nie mają nawyku wykorzystywania dostępnych im źródeł i wskazuje na to, że w przyszłości będą z nich korzystać rzadko, albo wcale.

Łatwość dostępu do zasobów elektronicznych niewątpliwie przyciąga użytkowników i sprawia, że biblioteka staje się instytucją przyjazną dla użytkownika. Dając możliwość korzystania z Internetu, staje się źródłem kształcenia i edukacji użytkowników, wykraczającym poza ramy tradycyjnego szkolnego czy akademickiego nauczania. I choć na początku ery Internetu bibliotekarze zastanawiali się, czy pozwolić na szeroki dostęp do sieci ze względu na pewne zagrożenia płynące z Internetu (np. pornografia), to dziś chyba nikt już takich wątpliwości nie ma. Bogatsi o doświadczenia bibliotekarze widzą przewagę korzyści związanych z szerokim udostępnieniem Internetu nad ewentualnymi zagrożeniami (Shoham & Roitberg,

---

¹ Autorka przebywała w Tarleton State University w miejscowości Stephenville w stanie Texas w ramach wizyty studyjnej w dniach 18-23.10.2015 r.

2005, s. 340), których lekceważyć nie można, stąd dostęp do niektórych serwisów na komputerach dostępnych dla studentów jest zablokowany. Jak argumentują Snunith Shoham i Nurit Roitberg użytkownikowi trudno podzielić uczenie na to związane z biblioteką i to pozabiblioteczne, a biblioteka powinna oferować swoim użytkownikom wszystkie narzędzia służące do nauki i wspierać uczenie, by obejmowało całość procesu – „kompleksowe uczenie”. Ważne jest, aby biblioteka kojarzyła się z miejscem, które zapewnia odpowiednie warunki do nauki i pracy. W zakresie usług biblioteka powinna umożliwić korzystanie ze źródeł tradycyjnych, zasobów elektronicznych, możliwość korzystania z sieci (e-mail, korzystania z edytora tekstowego czy Excela), uczenia indywidualnego lub grupowego, w zależności od potrzeb użytkowników (Shoham & Roitberg, 2005, s. 345).

Biblioteki ewoluowały stopniowo w centra nauki, które zaczęły powstawać na początku lat 90. ubiegłego wieku w Stanach Zjednoczonych. Ich bezpośrednia geneza związana jest ze zmianą sposobu nauczania, jaka nastąpiła w szkolnictwie amerykańskim w tym okresie. Zgodnie z nowymi trendami uczący miał aktywnie uczestniczyć w procesie zdobywania wiedzy, a nie być biernym uczestnikiem tego procesu. Stąd pojawiła się potrzeba stworzenia miejsc, w których studenci mogliby wspólnie uczyć się, dyskutować, wymieniać poglądy, a rozwój Internetu i jego możliwości w kształceniu stały się integralną częścią tych miejsc (Donkai & Toshimori & Mizoue, 2011). Idea tworzenia centrum nauki została zaimplementowana w bibliotekach w wielu krajach na całym świecie (np. Izrael, Japonia, Finlandia, Stany Zjednoczone). Mają one zbliżony ogólny kształt i funkcje. Różnią się szczegółami, zależnie od preferencji użytkowników w danym kraju, a te różnice wynikają m.in. z odmienności kulturowej. I tak bardziej tradycyjni Japończycy uważają dostęp do jedzenia i picia za nieistotny element w bibliotece. Na podstawie badań potrzeb i znajomości preferencji użytkowników tamtejsi bibliotekarze tworzą indywidualne modele centrum nauki (Donkai & Toshimori & Mizoue, 2011).

Problemom funkcjonowania centrum nauki dużo uwagi poświęcają autorzy ze Stanów Zjednoczonych, np. Scott Bennett, który podkreśla, że biblioteka powinna skoncentrować się na zachowaniach użytkowników i wykorzystać swoją przestrzeń, by stworzyć tam miejsca sprzyjające zdobywaniu wiedzy. Temu celowi powinno się podporządkować paradygmat zmian: przestrzeń i usługi biblioteczne (Benett, 2006, p. 11). W związku z tym konieczne jest inne spojrzenie na bibliotekę jako miejsce, w którym dotąd najważniejsze były zbiory, a teraz jest użytkownik i jego potrzeby (Benett, 2006; Montgomery, 2014). Centrum nauki stało się przedmiotem badań dotyczących tego, w jakim stopniu spełnia oczekiwania użytkowników. Wyniki przedstawione zostały w pracy Susan E. Montgomery. Czynnikiem, który jest bardzo istotny dla użytkowników w Stanach Zjednoczonych, jest możliwość jedzenia i picia w bibliotece (Montgomery, 2014). Dowodzi to

faktu, że użytkownicy chcą czuć się w bibliotece swobodnie i komfortowo. Jak pokazują wyniki badań, preferencje użytkowników są różne i wynikają z potrzeby chwili. Istotna z punktu widzenia projektowania współczesnych przestrzeni bibliotecznych jest elastyczność przestrzeni, tzn. otwarta powierzchnia bez ścian, która może być dowolnie aranżowana i przekształcana zgodnie z bieżącymi potrzebami. Powinna zapewniać warunki do pracy indywidualnej, jak i nauki z możliwością swobodnej rozmowy i dyskusji w grupach, które można odbyć w przeznaczonych do tego celu miejscach. Badania zachowań użytkowników w nieformalnej przestrzeni uczenia, jaką jest biblioteka – bibliotekarze uznają za istotny czynnik pozwalający dostosować wyposażenie do potrzeb użytkowników (Montgomery, 2014). Wady elastyczności przestrzeni bibliotecznych wymienia Olaf Eigenbrodt, który podkreśla, że duże, otwarte powierzchnie bez ścian tak naprawdę utrudniają stworzenie miejsca do cichej pracy dla użytkowników chcących popracować indywidualnie. Takie miejsca, gdzie warunkiem jest zachowanie ciszy, nie istnieją w nowoczesnej bibliotece, która jest miejscem na różnego rodzaju aktywności (Eigenbrodt, 2008, s. 14). Taką możliwość dają kabiny do pracy indywidualnej, które pozwalają na wyciszenie i odizolowanie od głosów i rozmów dobiegających z sąsiadujących miejsc.

Bibliotekarze nieustannie starają się stworzyć w bibliotekach najlepsze warunki do zaspokojenia zmieniających się potrzeb użytkowników. Stworzenie odpowiedniego miejsca gwarantuje sukces, ale ważna jest również inwencja i próbowanie nowych możliwości. Tylko w taki sposób można stworzyć odpowiednie miejsce (Eigenbrodt, 2008, p. 15-16). W pracy Rachel Applegate przedstawione zostały wyniki obserwacji, która miała wykazać wykorzystanie, tzw. soft spaces – powierzchni przeznaczonych do pracy, badań indywidualnych i w grupach, w których nie ma zbiorów i komputerów. Celem przeprowadzonych badań było przedstawienie preferencji studentów w zakresie korzystania z infrastruktury biblioteki jako miejsca nauki i pracy. Istotne było przedstawienie wykorzystania poszczególnych miejsc w bibliotece w ciągu całego roku akademickiego, by wykazać aktywność użytkowników w poszczególnych miesiącach roku akademickiego i stworzyć mapę wykorzystania tych miejsc przez użytkowników. Dodatkowo istotnym elementem pracy jest zbadanie tzw. bibliotecznego i niebibliotecznego użycia przestrzeni biblioteki. Do tych niebibliotecznych użyć można zaliczyć np. korzystanie z własnego laptopa i aplikacji tam dostępnych, poczty elektronicznej czy naukę z własnych podręczników. Bardzo szczegółowe badania, które polegały na dokładnej obserwacji i notowaniu wyników przez bibliotekarzy, dały dość zaskakujące rezultaty, gdyż okazało się, że z biblioteki korzystało więcej mężczyzn (53%) niż kobiet (47%), chociaż mężczyźni stanowią tylko 42% studentów uczelni. Więcej użytkowników przychodziło w ciągu dnia, mniej korzystali w godzinach popołudniowych. Wykorzystanie miejsc w bibliotece wynosiło średnio około

20%, natomiast najwyższe wynosiło ponad 50%. Najwyższe wykorzystanie można było zaobserwować w okresie ostatnich 2-4 tygodni semestru, kiedy liczba odwiedzających wyraźnie wzrastała. Badania szczegółowe wykazały preferencje użytkowników korzystających z przestrzeni bibliotecznych. Podstawowym narzędziem pracy studentów są laptopy (25% kobiet i 37% mężczyzn korzystało z nich), stąd istotna jest sieć bezprzewodowa i szeroka dostępność gniazdek elektrycznych, do których można je podłączyć. Dlatego też miejsca zaopatrzone w gniazdka były częściej wykorzystywane. Analizując wyniki badań i obserwacji bibliotekarze wywnioskowali również, że grupy studentów częściej korzystają z pokoi do pracy, natomiast studenci, którzy pracują indywidualnie, zawsze unikają sąsiedztwa innych osób pracujących i korzystają z miejsc oddalonych od innych użytkowników (Applegate, 2009, s. 342-343). Wyniki te dają konkretne wskazówki w zakresie projektowania i wykorzystania przestrzeni bibliotecznych w bibliotekach akademickich. Działania te umożliwiają zaspokojenie wszystkich potrzeb użytkowników, nie tylko tych związanych z zapotrzebowaniem na literaturę i informacje.

Wart podkreślenia jest fakt, że choć idea biblioteki rozumianej jako „learning center” jest bardzo rozpowszechniona w Stanach Zjednoczonych, to nie wszyscy bibliotekarze podkreślają tak wyraźnie funkcję wspierania nauki i rozumienia biblioteki jako miejsca spotkań, pracy indywidualnej i grupowej. Danuta Nitecki w swojej pracy podkreśla, że główną rolą biblioteki nadal jest dostarczanie materiałów i usług informacyjnych, jest też miejscem gromadzenia i przechowywania zbiorów, a idea centrum nauki istnieje równolegle i zmienia bardzo wyraźnie postrzeganie biblioteki i bibliotekarza niwelując pierwotną rolę biblioteki rozumianą jako miejsce gromadzenia, opracowania i przechowywania zbiorów. Zaznacza, że nowoczesna biblioteka, która jest raczej centrum nauki, staje się centrum życia akademickiego (zmienia rozumienie pojęcia biblioteki). Autorka nie ekspozuje tak wyraźnie roli biblioteki jako miejsca, które ma służyć wspieraniu uczenia się i nauczania (Nitecki, 2011).

CENTRUM NAUKI W BIBLIOTECE UNIwersYTETU W HELSINKACH – STUDIUM PRZYPADKU²

Geneza powstania centrum nauki w Bibliotece Uniwersytetu w Helsinkach ma bezpośredni związek ze znacznym spadkiem liczby użytkowników w tamtejszej Bibliotece Głównej i bibliotekach sieci. Związane było to z rozszerzeniem się zasobów elektronicznych biblioteki, z których można

² Informacje zawarte w tym rozdziale pochodzą z moich własnych obserwacji, kiedy przebywałam na stażu w ramach programu Erasmus w Bibliotece Głównej Uniwersytetu w Helsinkach w dniach 2.06-6.06.2014r.

korzystać w sieci na tabletach i smartfonach, kosztem tych tradycyjnych zbiorów. Zbiory elektroniczne w tamtejszej bibliotece zdecydowanie wyparły zbiory drukowane. Stosunek zakupu zbiorów drukowanych do elektronicznych wynosi 20 do 80%. „Najbardziej cyfrowa” jest Meilahti Campus Library – biblioteka medyczna, która posiadała w 2014 r. w prenumeracie tylko 3 tytuły czasopism w postaci drukowanej, pozostałe to e-czasopisma. Pracownicy i studenci kierunków związanych z medycyną preferują zbiory elektroniczne – zbiory drukowane nie są wykorzystywane. Każdy student medycyny rozpoczynający naukę otrzymuje bezpłatnie iPada wraz z 3 podręcznikami, co ułatwić ma dostęp do wiedzy i informacji w obliczu tak szybko rozwijającej się nauki, jaką jest medycyna.

Gwałtowny rozwój zasobów elektronicznych to podstawowy powód, który zmniejszył zdecydowanie liczbę korzystających ze zbiorów tradycyjnej biblioteki. Przekształcenie biblioteki w centrum nauki było dokładnie przemyślane przez bibliotekarzy i poprzedzone długim procesem przygotowawczym, polegającym na zbadaniu potrzeb i oczekiwań użytkowników związanych z korzystaniem z biblioteki. Polegał on przede wszystkim na obserwowaniu przez pracowników biblioteki, w jakim celu użytkownicy przychodzą do biblioteki. Z tych obserwacji wyciągnięto wnioski:

- miejsca przy oknie (tzw. windows seats) są najbardziej popularne,
- pokoje pracy grupowej są popularne,
- potrzebne są komputery i skanery.

Bezpośrednie rozmowy z użytkownikami odwiedzającymi bibliotekę wykazały, że studenci przychodzą nie tylko w celu skorzystania ze źródeł, zbiorów i zasobów bibliotecznych, ale także po to, by poczytać, popracować indywidualnie lub w grupach, spotkać się ze znajomymi. Tak więc cały proces przygotowawczy świadczy o tym, że bibliotekarze są maksymalnie otwarci na potrzeby użytkowników i zależy im na zaspokojeniu ich potrzeb.

Zakończony proces przygotowawczy dał odpowiedzi na pytania: czego użytkownicy oczekują od przestrzeni bibliotecznej i jakie miejsca odpowiadałyby im najbardziej. Kolejnym etapem był proces planowania i projektowania. Obok tradycyjnych miejsc „cichej pracy” zaprojektowano więc zgodnie z potrzebami miejsca, gdzie studenci mogą popracować w grupach, miejsca, gdzie mogą się zrelaksować, odpocząć, spotkać ze znajomymi. Konsumpcja jest możliwa w specjalnie do tego celu przeznaczonych, odpowiednio wyposażonych, zamkniętych pomieszczeniach. Jest to bezpieczne rozwiązanie umożliwiające uniknięcie ewentualnych problemów wynikających ze zbyt swobodnego podejścia do kwestii spożywania posiłków. Aby ułatwić użytkownikom orientację w tym, co dozwolone w poszczególnych miejscach biblioteki, wszędzie umieszczono tabliczki z informacjami w formie graficznej, czego nie wolno robić. Jest to bardzo czytelny sposób informowania użytkowników o tym, co można, a czego nie powinno się robić w tym konkretnym miejscu. Istotną uwagę zwrócono również na elementy

wyposażenia. Ważne było, by poszczególne sprzęty znajdujące się w bibliotece spełniły przewidywaną funkcję (odpowiednie fotele pozwoliły odpocząć i zrelaksować, wykładowiny wyciszyły pomieszczenia).

Biblioteka Uniwersytecka w Helsinkach stopniowo modernizuje i przekształca swoje biblioteki w centra nauki rozszerzając usługi, na które istnieje zapotrzebowanie. Rozpoczęła od Biblioteki Głównej, która w 2012 r. zyskała nowy budynek. Następnie jedna z bibliotek sieci – Kumpula – „library of science” (2014) została wyremontowana i stała się centrum nauki. Takie kompleksowe podejście do utworzenia centrum nauki pozwoliło wspierać naukę i dydaktykę akademicką.

PODSUMOWANIE

Współczesna biblioteka akademicka to biblioteka hybrydowa obejmująca dwie przestrzenie biblioteczne: tradycyjną i cyfrową, które tworzą uzupełniającą się całość (Piotrowicz, 2015; Shoham & Roitberg, 2005). Jest instytucją, która przeszła poważne zmiany i przeobrażenia na przestrzeni ostatnich lat. Dużo bibliotek akademickich rozbudowało swoją infrastrukturę elektroniczną i fizyczną, stopniowo stając się nie tylko miejscem, gdzie można uzyskać wiedzę, źródła i informacje, ale także miejscem, gdzie uczenie, praca w grupach i wymiana poglądów staje się główną aktywnością, a także zapewnia przestrzeń na wzajemne kontakty międzyludzkie, spotkania towarzyskie czy obcowanie ze sztuką.

Mając na uwadze przyszłość bibliotek i bibliotekarstwa, trzeba brać pod uwagę zmiany i potrzeby, którym podlega współczesne społeczeństwo. Użytkownicy, jako odbiorcy naszych usług, w dużej mierze nadają kierunek, w którym podążają biblioteki. Stąd potrzeba kształtowania i wprowadzania zmian zgodnie z potrzebami społecznymi, by wspierać rozwój społeczeństwa (Eigenbrodt, 2008; Szczygłowska, 2008, s. 472). Dopóki biblioteka będzie otwarta na zmiany i będzie reagować na potrzeby użytkowników, będzie potrzebna i jej pozycja oraz wizerunek wśród społeczności akademickiej będzie korzystniejszy.

Powstanie centrum nauki w bibliotece naukowej stanowi rozszerzenie dotychczasowego zakresu jej działalności. Dziś jest chyba najlepszym rozwiązaniem i jednocześnie odpowiedzią na potrzeby środowiska akademickiego. Idea lub jej elementy są realizowane w wielu polskich bibliotekach. Dzisiejsza biblioteka ma także dodatkowy wymiar – wirtualny, który daje możliwość szerszej współpracy z użytkownikami za pośrednictwem Internetu. W dzisiejszym, elektronicznym ze wszech miar świecie, gdzie każdy ceni sobie wygodę i komfort, a możliwości technologiczne pozwalają te wygodę rozwijać, trzeba zaakceptować tę sytuację i starać się wychodzić naprzeciw ewentualnym potrzebom użytkowników i poszukiwać nowych dróg dotarcia do potencjalnych odbiorców usług.

BIBLIOGRAFIA

- Applegate, Rachel (2009). The library is for studying: student preferences for study space. *The Journal of Academic Librarianship*, vol. 35, no. 4, pp. 341-346.
- Baran, Scholastyka; Kotowska Katarzyna (2011). Przestrzeń społeczna w nowoczesnej bibliotece akademickiej miejscem nauki i spotkań. W: *Biblioteka jako „trzecie miejsce”*. Międzynarodowa konferencja Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego. Materiały konferencyjne pod red. Marii Wrocławskiej, Justyny Jerzyk-Wojteckiej. Łódź, Wydaw. Uniwersytetu Łódzkiego, 2011, s. 137-153 [dostęp: 20.03.2015]. Dostępny w WWW: <<http://bcul.lib.uni.lodz.pl/Content/1896/KonferencjaBULIII14.12.pdf>>.
- Baran, Scholastyka; Walczak-Wójciak, Małgorzata (2011). Aktywność czytelników w kontekście zagospodarowania przestrzeni Biblioteki Uniwersyteckiej w Olsztynie. W: *Biblioteka otwarta na zmiany. Ogólnopolska konferencja Naukowa Olsztyn, 20-22 września 2010 r.* Materiały konferencyjne pod red. Danuty Koniecznej. Olsztyn, Biblioteka Uniwersytecka UWM, s. 53-74.
- Bennett, Scott (2006). The choice for learning. *The Journal of Academic Librarianship*, vol. 32, no. 1, pp. 3-13.
- Bennett, Scott (2007). First questions for designing higher education learning spaces. *The Journal of Academic Librarianship*, vol. 33, no. 1, pp. 14-26.
- Biblioteka jako „trzecie miejsce”. Międzynarodowa konferencja Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego. Materiały konferencyjne pod red. Marii Wrocławskiej, Justyny Jerzyk-Wojteckiej. Łódź, Wydaw. Uniwersytetu Łódzkiego, 2011, s. 1-264 [dostęp: 20.03.2015]. Dostępny w WWW: <<http://bcul.lib.uni.lodz.pl/Content/1896/KonferencjaBULIII14.12.pdf>>.
- Brzezińska-Stec, Halina (2001). Nowy gmach Biblioteki Uniwersyteckiej im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku. Koncepcja użytkowa i funkcjonalna. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [online], nr 4; [dostęp: 28.04.2015]. Dostępny w WWW: <<http://www.ebib.pl/2001/22/brzezinska.html>>.
- Donkai, Saori; Toshimori, Atsushi; Mizoue, Chieko (2011). Academic libraries as learning spaces in Japan: toward the development of learning commons. *The International Information & Library Review*, 43, iss. 4, pp. 215-220.
- Eigenbrodt, Olaf (2008). Societal places: the constitution of library space through activity. In: *World Library And Information Congress: 74th IFLA General Conference And Council : 10-14 August 2008, Québec, Canada.* [dostęp: 15.04.2015]. Dostępny w WWW: <<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.150.8546&rep=rep1&type=pdf>>.
- Kaminski, Karen; Seel, Pete; Cullen, Kevin (2003). „Technology Literate Students? Results from a Survey,” *EDUCAUSE Quarterly* [online], vol. 26, no. 3, pp. 34-40. [dostęp: 13.04.2015]. Dostępny w WWW: <<http://www.educause.edu/ir/library/pdf/eqm0336.pdf>>.
- Kisilowska, Małgorzata (2010). *Biblioteka w sieci – sieć w bibliotece: wybrane społeczne i kulturowe aspekty współczesnego bibliotekarstwa*. Warszawa: Wydaw. SBP.
- Konieczna, Danuta (2010). Nowa przestrzeń biblioteczna miejscem aktywności użytkowników i pracowników uczelni. W: *Stare i nowe w bibliotece. Współpraca czy konkurencja. Konferencja Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego, 3-5 VI 2009.* Materiały konferencyjne pod red. Marii Wrocławskiej, Justyny Jerzyk-Wojteckiej. Łódź, s. 101-111; [dostęp: 20.03.2015]. Dostępny w WWW: <http://www.wbp.olsztyn.pl/bwm/1-2_09-ie/uwm.htm>.

- Konieczna, Danuta (2011). Nowy gmach Biblioteki Uniwersyteckiej UWM w Olsztynie. *Forum Bibliotek Medycznych*. 2011 R. 4, nr 2, s. 156-172; [dostęp: 20.03.2015]. Dostępny w WWW: <<http://cybra.lodz.pl/Content/5604/156-172.pdf>>.
- Konieczna, Danuta (2006a). Rozwiązanie przestrzeni bibliotecznej a zmieniające się wymagania użytkowników bibliotek. *Bibliotekarz Warmińsko-Mazurski* [online], nr 3/4; [dostęp: 19.03.2015]. Dostępny w WWW: <http://www.wbp.olsztyn.pl/bwm/3-4_06-ie/uwm.htm>.
- Konieczna, Danuta (2006b). Współczesne trendy architektury bibliotecznej a zmieniające się wymagania użytkowników bibliotek; [dostęp: 20.03.2015]. Dostępny w WWW: <<http://www.ebib.pl/publikacje/matkonf/biblio21/sesja5ref3.pdf>>.
- Lippincott, Joan K. (2005). Net Generation Students and Libraries. In: *Educating the Net Generation* Diana G. Oblinger and James L. Oblinger, Editors. ISBN 0-9672853-2-1. [dostęp: 10.04.2015]. Dostępny w WWW: <<http://www.educause.edu/research-and-publications/books/educating-net-generation>>.
- Montgomery, Susan E. (2014). Library Space Assessment: User Learning Behaviors in the Library. *The Journal of Academic Librarianship*, vol. 40, no. 1, pp. 70-75.
- Nitecki, Danuta A. (2011) Space assessment as a venue for defining the academic library. *The Library Quarterly: Information, Community, Policy*, vol. 81, no. 1, pp. 27-59.
- Piestrzyński, Tomasz (2011). Architektura i rozwiązania technologiczne w nowoczesnej bibliotece akademickiej na przykładzie nowego gmachu Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego. *Forum Bibliotek Medycznych*, 2011 R. 4 nr 2, s. 138-155; [dostęp: 20.03.2015]. Dostępny w WWW: <<http://cybra.lodz.pl/dlibra/publication?id=6031&tab=3>>.
- Piotrowicz, Grażyna (2015). Współczesna biblioteka akademicka w ujęciu systemowym, integrującym jej przestrzeń fizyczną i elektroniczną. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [online], nr 1 (155)/2015; [dostęp: 20.03.2015]. Dostępny w WWW: <<http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/view/321/494>>.
- Shoham, Snunith; Roitberg, Nurit (2005). From electronic library to a learning center in the academic library: integrating traditional and new uses in the library workstation. *The Journal of Academic Librarianship*, vol. 31, no. 4, pp. 339-346.
- Szczygłowska, Lidia (2008). Nowa biblioteka – nowa przestrzeń – nowe możliwości – nowe wyzwania. Kultura organizacyjna w bibliotece. Ogólnopolska Konferencja Naukowa. Białystok, s. 457-474, [dostęp: 27.04.2015]. Dostępny w WWW: <http://www.biblioteka.pwr.wroc.pl/files/prv/id16/o_bibliotece/Akademia%20wiedzy/Nowa_biblioteka-nowa_przestrze_Szczygłowska.pdf>.
- Thomas, Mary Augusta (2000). Redefining library space: managing the coexistence of books, computers and readers. *The Journal of Academic Librarianship*, vol. 26, no. 6, pp. 408-415.
- Tupikowska, Agnieszka; Budek, Dagmara (2012). Organizacja przestrzeni biblioteki a oczekiwania użytkowników biblioteki uczelnianej. *Forum Bibliotek Medycznych*, 2012, R. 5, nr 1, s. 309-319; [dostęp: 20.03.2015]. Dostępny w WWW: <http://cybra.lodz.pl/Content/6408/309_ForumNr9.pdf>.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 17 października 2016 r.

RENATA BORÓŃSKA

Main Library of Bydgoszcz University of Technology and Life Sciences
e-mail: rboronska@utp.edu.pl

THE LEARNING CENTER AS AN EXAMPLE OF THE LIBRARY SPACE USE IN THE ACTIVITY OF RESEARCH LIBRARIES

KEYWORDS: Research library. Library space. Learning space. Learning center. Library space arrangement.

ABSTRACT: **Thesis/Objective** – The author analyzes the concept of the library space in research libraries as exemplified in Polish and foreign literature of the field with reference to the development of a learning center. The example discussed is the learning center in Helsinki University Library visited by the author. **Conclusions** – The development of learning centers in research libraries is a response to the growing needs of the academic community and extends the contemporary scope of library functions. It is tightly related to the adjustment of the library space to the needs of the library users.

„ZWIĄZKI, WSPÓŁPRACA I SPOŁECZNOŚĆ”¹
ŚWIATOWY KONGRES BIBLIOTEK I INFORMACJI
i 82. KONFERENCJA GENERALNA IFLA
(Columbus, Ohio, Stany Zjednoczone, 13-19 sierpnia 2016 r.)

Tegoroczny Kongres i 82. Konferencja Generalna Międzynarodowej Federacji Bibliotekarskich Stowarzyszeń i Instytucji odbyły się w dniach 13-19 sierpnia 2016 r. w Columbus, w stanie Ohio w Stanach Zjednoczonych Ameryki Płn. Był to już drugi Kongres IFLA, który zorganizowano w tym kraju. Poprzedni 67. odbywał się w Bostonie w 2001 r.

Jak stwierdzają Kathy Rosa i Tom Storey² od tamtego kongresu wiele się zmieniło w bibliotekarstwie amerykańskim. Mimo dokonujących się zmian i wchodzenia w erę cyfrową wiele bibliotek tego kraju nadal zmaga się ze skutkami kryzysu finansowego z 2008 r., który nie ominął także tych instytucji. Jednakże biblioteki starają się utrzymać kluczową rolę w pomaganiu ludziom w adaptowaniu się do zmian i do wyzwań przyszłości, wyposażając ich w kompetencje informacyjne i umożliwiając dostęp do zbiorów w dowolnym miejscu, czasie i przy wykorzystaniu różnorodnego sprzętu³. Ustawicznie przeobrażają się, dotrzymując kroku zmianom gospodarczym, społecznym i technologicznym dokonującym się w społeczeństwie amerykańskim. Pogłębiają jednocześnie związki ze środowiskiem: od dostarczanej technologii do świadczenia usług edukacyjnych i z zakresu informacji społecznej, adresowanych do bardzo zróżnicowanego środowiska. Widoczne są ściślejsze związki pomiędzy bibliotekami, niż miało to miejsce wcześniej. Współpracują ze sobą na różne możliwe sposoby, by jak najlepiej zaspokoić swoich użytkowników i być bardziej efektywnymi. Warto przypomnieć, że w USA, w kraju zamieszkałym przez 320 mln ludzi, działa ogółem prawie 120 tys. biblio-

---

¹“Connections, Collaborations And Community”.

²Kathy Rosa, Tom Storey: *American libraries in 2016: Creating their future by connecting, collaborating and building community*. “IFLA Journal” vol. 42: 2016, no. 2, p. 85.

³Tamże, pp. 85-86.

tek, w tym: 1186 bibliotek rządowych (federalnych i stanowych); 98 460 bibliotek szkolnych; 3793 biblioteki akademickie; 9082 biblioteki publiczne; 6966 bibliotek specjalnych⁴. Szczególna rola przypada bibliotekom szkolnym, które stały się XXI-wiecznymi centrami edukacji, zapewniającymi dostęp do pełnego spectrum zasobów drukowanych i elektronicznych, dającymi wszystkim uczniom równe szanse edukacyjne, niezależnie od ich sytuacji społeczno-ekonomicznej, czemu sprzyja ustawa „The Every Student Succeeds Act”, podpisana przez Prezydenta Obamę 10 grudnia 2015 r.⁵.

Motywy przewodnim tegorocznego Kongresu było hasło „Związki, współpraca i społeczność”. Otwarcia dokonali Donna Scheeder – urzędująca prezydent IFLA oraz przedstawiciele Narodowego Komitetu: Carol Pitts Diedrichs i Patrick Losinski. Ceremonia inauguracji, zatytułowana „Wynalazki i innowacje”, przybliżyła uczestnikom rozwój północnoamerykańskiej nauki, przemysłu i informacji, ze szczególnym uwzględnieniem osiągnięć stanu Ohio.

Referaty wygłaszane były, tak jak dotychczas, w sekcjach merytorycznie związanych z rodzajami bibliotek, czy zadaniami i problemami wchodzącymi w zakres ich kompetencji. W tym roku szczególnie widoczne było odwoływanie się do tematów wiodących („Związki, współpraca i społeczność”), które pojawiały się w każdej niemal sekcji i sesji. Poniżej zaprezentowano wystąpienia w podziale na następujące grupy tematyczne: Realizacja celów zrównoważonego rozwoju; Współpraca bibliotek na rzecz zaspokajania potrzeb różnych grup użytkowników; Zagadnienia prawne w działalności bibliotek; Kształcenie.

REALIZACJA CELÓW ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Podczas tegorocznego kongresu referenci wielokrotnie odwoływali się do strategicznego dokumentu Agenda na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju 2030, podpisanego we wrześniu 2015 r. podczas szczytu ONZ. Warto przypomnieć, że w dokumencie ONZ zrównoważony rozwój został zdefiniowany jako taki, który odpowiada obecnym potrzebom ludzi bez ograniczania przyszłym pokoleniom możliwości zaspokojenia swoich potrzeb⁶. W dokumencie tym wyróżniono 17 celów i 169 zadań, które skupiają się na trzech elementach zrównoważonego rozwoju: wzroście gospodarczym, inkluzji społecznej i ochronie środowiska, które są wzajemnie połączone i niezwykle istotne dla osiągnięcia dobrobytu poszczególnych osób i całych społeczeństw. „Cele Zrównoważonego Rozwoju (Sustainable Development Goals – SDGs) i zadania z nimi związane, mają globalny charakter i mogą być realizowane na całym świecie, biorąc pod uwagę różne warunki poszczególnych krajów, ich możliwości i poziom rozwoju oraz zgodność z krajowymi strategiami i priorytetami”⁷.

⁴Tamże, p. 86.

⁵Tamże, p. 88.

⁶*Zrównoważony Rozwój i Cele Zrównoważonego Rozwoju*. UNIC Warsaw. Ośrodek Informacji ONZ w Warszawie [online]. [dostęp: 15.09.2016]. Dostępny w WWW: <<http://www.unic.un.org/pl/stroiny-2011-2015/zrownowazony-rozwoj-i...rozwoju/286>>.

⁷Tamże.

Z zaprezentowanych wystąpień wynika, że biblioteki na całym świecie, poprzez swoje zbiory i usługi, włączyły się do promocji zrównoważonego rozwoju. Don Means z Gigabit Libraries Network w USA („*Reaching the Rest of Us: Public Spectrum for Public Access*” – *Libraries lead in providing public access via TV WhiteSpace to help bring billions of new users into global digital conversation*) zwrócił uwagę, że niezwykle obiecujące warunki do inkluzji społecznej pojawiły się wówczas, gdy w bibliotekach publicznych i innych ośrodkach kultury zaczęto wykorzystywać TV WhiteSpace i inne technologie bezprzewodowej transmisji danych, które zapewniają dostęp do Internetu i jego usług jak największej liczbie nowych użytkowników, w najkrótszym czasie, przy jak najmniejszych kosztach.

Annie Everall (*Literacy Matters: Supporting Access and Development through Literacy and Reading Initiatives in Libraries*) zwróciła uwagę na działania na rzecz alfabetyzacji i promocji czytelnictwa realizowane przez biblioteki, jako ich wkład w realizację celów zrównoważonego rozwoju. Sanja Bunić (*On the front line: Libraries contribution to a sustainable future supporting people experiencing homelessness*) przybliżyła udział Zagreb City Libraries w kształtowaniu zrównoważonej przyszłości, poprzez wspieranie osób doświadczających bezdomności; a Jack Hang-tat Leong (Richard Charles Lee Canada-Hong Kong Library, University of Toronto, Canada) (*Library services for immigrants and refugees: actions and principles from a global perspective*) ukazał, jak idea wielokulturowej biblioteki, zaprezentowana w *Multicultural Library Manifesto* przyczynia się do społecznej inkluzji emigrantów i uchodźców w warunkach zmieniającego się otoczenia i globalizacji. Usług bibliotecznych i różnorodnych form pracy z uchodźcami i imigrantami w Holandii dotyczyło wystąpienie Ingrid Bon i Karien van Buuren (*Reading Express: service for newcomers and refugees*), w którym podkreślały społeczną i edukacyjną rolę bibliotek na przykładzie bibliotek publicznych w prowincji Overijssel.

Przedstawione zostały problemy dostępu do informacji w kontekście realizacji zrównoważonych celów na terenie Azji i Oceanii. Ukazano kluczową rolę bibliotek i bibliotekarzy w informacyjnym ekosystemie na rzecz promowania obywatelskiej partycypacji, społecznej inkluzji a także pozytywnego nastawienia do otoczenia. Podkreślono, że biblioteki stały się kluczowymi narzędziami społecznymi promującymi rozwój demokratycznych społeczeństw. W tym celu bibliotekarze w skali światowej jednoczą wysiłki z różnymi organizacjami, by wypracować politykę, która zapewni ludziom zróżnicowanym pod względem wieku, rasy, płci, zdolności i społecznego statusu swobodny dostęp do informacji i wiedzy za pośrednictwem nowych technologii i nowych inicjatyw (Loida Garcia-Febo: *Working together: access to information and our power to cause change*). Margaret Zimmerman z University of South Carolina, USA (*Female literacy and access to information in Asia – assessing maternal health impacts*) omówiła wyniki swoich badań, przeprowadzonych wśród kobiet w Azji, dotyczących wpływu alfabetyzacji i dostępu do informacji na ich zdrowie w kontekście macierzyństwa. Na rolę archiwów dla społeczeństwa zwrócono uwagę w referacie Opety Alefaio wygłoszonym przez Paula Nielsena (*Archives connecting with the Community*), a Irhamni Ali (*Public libraries and open government: a case study in Republic of Indonesia*) ukazał udział bibliotek publicznych w zapewnianiu mieszkańcom Indonezji swobodnego dostępu do rządowych publikacji.

National Information and Library Policy Special Interest Group razem z National Libraries Section podczas wspólnego posiedzenia analizowały rolę bibliotek naro-

dowych w osiągnięciu celów zrównoważonego rozwoju. Zwracano uwagę na ich zaangażowanie poprzez programy i usługi, w działania na rzecz walki z ubóstwem, sprawy zdrowia, jakości edukacji, przemysłu i innowacyjności, ochrony środowiska, wzrostu gospodarczego, poprawy warunków pracy czy równości płci (Lili Boshve-ska: *Sustainability is possible: The National Institution – University Library (NIUL) in Bitola as a leader of societal development*; Maisela Eddy Maepa, Khomotso Marumo: *The contribution of the National Library of South Africa (NLSA) towards the achievement of Sustainable Development Goals (SDGs)*; Sook Won Shin: *Libraries Leading the Changes and Development of Our life: Focused on the National Library Policy and Practice by the 2nd Comprehensive Library Development Plan*; Mathilde Gaffet, Camille Espy: *The role of national libraries in contributing towards the sustainable development goal of gender equality*).

Ukazano, jak biblioteki, poprzez uświadamianie społeczeństwu Celów Zrównoważonego Rozwoju (SDGs) i zachęcanie do włączania się do oferowanych programów, zapoznawanie z prawem i umiejętnością prowadzenia wyszukiwań w tym zakresie, przyczyniają się do urzeczywistniania wytycznych ONZ. Dapo-Asaju Harriet Seun, Oludayo John Bamgbose (*Provision of Sustainable Development Goals (SDG) Information to Nigeria Citizens Through a Collaborative Approach: A Proposal*) ukaza-li współpracę bibliotek publicznych i rządowych przy zapewnianiu mieszkańcom Nigerii dostępu do informacji sektora publicznego. Podobnych działań na terenie stanu Ohio w USA, dotyczyło wystąpienie Briana D. Andersona (*Meaningful Access to Information as a Critical Element of the Rule of Law – How Law Libraries and Public Libraries Can Work Together to Promote Access*), a Umut Al, Seda Öz, Zehra Taşkin (*Opportunities of Collaboration with Public Libraries on Government and Governance*) zaprezentowali sytuację w Turcji. Jan Richards wygłosił referat Phillipa Scarf (*Free, online and in your public library: delivering legal information to the community*), w którym przybliżył prace australijskich bibliotek publicznych, które we współpracy z Legal Information Access Centre od ponad 25 lat z powodzeniem świadczą usługi informacji prawnej dla społeczności.

Zachęcenie do realizacji postanowień The 2030 Agenda of the United Nations w zakresie Celów Zrównoważonego Rozwoju skierowano (Management of Library Associations Section) również do stowarzyszeń i organizacji bibliotekarskich na świecie, które mają wspierać biblioteki w zapewnianiu użytkownikom dostępu do informacji i umożliwianie im rozwoju i kształcenia (m.in.: Fiona Bradley: *IFLA's role in engaging library associations to advocate for the contribution that libraries are making to the global 2030 Agenda*; Alim Garga: *Cameroon: Press Club "Rencontre": Quality Education through access to information*; Mariann Schjeide: *Norway: Supporting Access to Information and Development through libraries*; Alicia Cristina Ocaso-Ferreira: *Uruguay: The Social Dialogue on the Sustainable Development Goals of the UN 2030 Agenda*; Jukka Relander: *Finland: The contribution of libraries to the implementation of the UN 2030 Agenda in Finland*).

Przedstawiono również informacje na temat zaangażowania IFLA w realizację postanowień The UN 2030 Agenda for Sustainable Development, w których specjalne znaczenie przypisano popularyzowaniu technologii informacyjnych i komunikacyjnych oraz Internetowi, jako ważnym czynnikiem sprzyjającym rozwojowi. W erze cyfrowej, gdy z jednej strony ponad połowa ludności świata nie ma dostępu do informacji udostępnianych przez Internet – a z drugiej na świecie działa ponad milion bibliotek, które zapewniają dostęp do niego i kształcą użytkowników informacji, zaczęła się postrzegać biblioteki jako instytucje ważne dla rozwoju. IFLA wraz z EIFL

(Electronic Information for Libraries) promują publiczny dostęp do Internetu za pośrednictwem bibliotek i tym samym propagują rolę, jaką biblioteki odgrywają w publicznym dostępie do informacji. IFLA włączyła się także do prac Global Connect, inicjatywy zgłoszonej przez Departament Stanu USA, dążącej do tego, aby 1,5 mld ludzi do 2020 r. miało dostęp do Internetu.

Od dawna zielone, przyjazne środowisku biblioteki, cieszą się zainteresowaniem decydentów i bibliotekarzy, którzy uznają je za jedną z możliwości realizacji celów zrównoważonego rozwoju. Z jednej strony, wykorzystują do budowy i wyposażenia bibliotek materiały przyjazne środowisku, a z drugiej promują działalność na rzecz ekologii, prowadzą badania w tym zakresie i wspierają interesariuszy związanych z naturalnym środowiskiem w prowadzeniu potrzebnych im wyszukiwań informacyjnych. Także w 2016 r. Special Interest Group zaprezentowała uczestnikom Kongresu wystąpienia dotyczące tych bibliotek (m.in.: Hong Xu: *Using Library Information Technologies and Resources to Support Sustainable Projects*). Niestety, mimo wieloletnich dyskusji prowadzonych przez The Green Library Movement odnośnie projektowania i budowy budynków bibliotecznych przyjaznych dla środowiska, bardzo niewiele takich budynków powstało na terenie Azji (Saima Qutab; Zainab Faruqui Ali, Farasat Shafi Ullah: *Environmentally Sustainable Library Buildings: opportunities and challenges for Asian countries*). Badania przedstawione w tym referacie ukazują problemy związane z ekologicznym budownictwem bibliotecznym. Skupiają się na przedsięwzięciach podejmowanych w krajach azjatyckich, uwzględniających ich specyfikę, warunki klimatyczne, dostępne lokalnie zasoby i obowiązujące normy.

Mauritza Jadefrid, Joakim Lennartsson, Christian Kleinheiz, Mats Blomberg w swoim wystąpieniu zatytułowanym *Searching for Sustainability – a blended course in how to search interdisciplinary* zaprezentowali program kursu Searching for sustainability, który został przygotowany przez bibliotekarzy z biblioteki Uniwersytetu w Göteborgu. Zajęcia te, adresowane do studentów wszystkich wydziałów tej uczelni, mają ich wyposażyć w kompetencje informacyjne, potrzebne w wyszukiwaniach o charakterze interdyscyplinarnym, w szczególności zaś dotyczące zrównoważonego rozwoju. Kurs jest nowatorski nie tylko ze względu na treść, ale również ze względu na sposób uczenia kompetencji informacyjnych. Przewiduje się bowiem, że studenci zanim zaczną uczestniczyć w proponowanych zajęciach najpierw samodzielnie dokonają wyszukiwań internetowych, stanowiących część tego kursu. To pozwala osobom prowadzącym zajęcia bardziej skupić się na wiedzy i dyskusji niż na przekazywaniu ogólnych informacji dotyczących umiejętności wyszukiwania informacji.

WSPÓŁPRACA BIBLIOTEK NA RZECZ ZASPOKAJANIA POTRZEB RÓŻNYCH GRUP UŻYTKOWNIKÓW

Współpraca między bibliotekami publicznymi na rzecz zaspokajania potrzeb środowiska

Za sprawą książki amerykańskiego socjologa Raya Oldenburga (*The Great Good Place*), wydanej w 1989 r., w której zaprezentował koncepcję, że życie współczesnego człowieka rozgrywa się w trzech ważnych ośrodkach: domu

(miejsce, w którym mieszkamy), pracy (miejsce, w którym pracujemy zawodowo) oraz „trzecim miejscu”, w którym prowadzimy szeroko pojęte życie towarzyskie, w którym spotykamy się regularnie, z przyjemnością, bez ponoszenia większych kosztów finansowych. To „trzecie miejsce” zaczęło być kojarzone z bibliotekami. Podczas tegorocznego Kongresu zastanawiano się (Marie Østergård: *Dokk1 – re-inventing space praxis*; Aslak Sira Myhre: *Libraries – an arena for debate that expands local democracy*; Craig Dykers, Janette Blackburn, Marion Morgan-Bindon, Madeleine Lefebvre: *What comes after the “Third Place”? A thought leader panel discussion*), co mogą biblioteki zaproponować, by pójść krok dalej poza „trzecie miejsce”. Rozważania prezentowane zarówno w czasie tej sesji, jak w innych, oraz podczas wizyt w bibliotekach, wyraźnie wskazały kierunek działań bibliotek przyszłości: większy udział w życiu społeczności lokalnych, w demokratyzacji życia, partycypacja w programach obywatelskich i pomoc/pośrednictwo w przygotowaniu ich przez obywateli, rozwijanie twórczych przestrzeni (makerspaces) w bibliotekach, czemu towarzyszą zmiany ich wyglądu czy aranżacji przestrzeni. A więc taka biblioteka partycypująca w życiu społeczności, włączająca się w jej powszednie życie, zaspokajająca jej potrzeby w rozwijaniu innowacyjności i zainteresowań, to biblioteka współczesności a podejmowane przez nią zadania w tym zakresie, to codzienność decydująca o jej pomyślności, a nie tematyka odległa o lata świetlne od tego, czym, zdaniem niektórych, zajmują się biblioteki w XXI w.

Sekcja Library Theory and Research zaprezentowała projekty partycypacyjne realizowane w bibliotekach, które służą łączeniu współpracujących ze sobą środowisk i tym samym ukazują wartość i przydatność bibliotek w codziennym życiu. Przedstawiono realizację takich projektów w bibliotekach w różnych krajach. Andrea Wyman (*Participatory Projects: Icelandic Libraries*) przybliżyła wyniki badań oceniających sytuację w tym zakresie na terenie Islandii. Podkreśliła, że w Islandii wszystko to, co innowacyjne i związane ze zmianami, kojarzy się z działalnością tamtejszych bibliotek publicznych, które są zaangażowane w pracę ze swoimi użytkownikami w warunkach wspólnotowych. Badania przeprowadzone przez Wyman potwierdzają, że tamtejsze biblioteki utrzymują ścisłe kontakty ze swoimi użytkownikami poprzez organizowanie różnego rodzaju wydarzeń kulturalnych i włączając do prac bibliotecznych tematykę programów krajowych i międzynarodowych. Ponadto włączają się do programów partycypacyjnych innych bibliotek, szkół i instytucji. Podkreśliła, że, wg wyników badań, działania o charakterze partycypacyjnym podjęte przez biblioteki przyczyniły się do poprawy ich sytuacji finansowej i wizerunkowej. Sprzyjają temu także wspólne posiedzenia dyrektorów bibliotek, które odbywają się dwa razy w roku i są poświęcone np. nowym sposobom marketingu bibliotecznego. Referentka ukazała również, jak programy kształcenia bibliotekarzy wspomagają biblioteki publiczne w tworzeniu atrakcyjnych programów bibliotecznych w świecie zdominowanym przez Internet. Informacja o tych wydarzeniach jest szeroko upowszechniana poprzez media społecznościowe i strony domowe bibliotek.

Wen-Yau Cathy Lin oraz Ren-You Zhong (*Citizen Participation, Controversial Social Issues, and the Information Services of Public Libraries: the Perspective of Librarians in Taiwan*) zaprezentowały wyniki badań na temat stopnia angażowania się bibliotek w działalność informacyjną na potrzeby społeczeństwa, przeprowadzo-

ne w efekcie różnorodnych protestów, które odbywały się w ostatnim czasie na Tajwanie. Ustalono, że niezbędne informacje na temat przedmiotu protestu, protestujący pozyskiwali przede wszystkim z mediów społecznościowych i bibliotek. Potwierdzono, że biblioteki są w stanie zapewnić szerokiemu środowisku satysfakcjonujący dostęp do informacji, której potrzebuje. Jednakże respondenci stwierdzili, że biblioteki nie powinny włączać kontrowersyjnych zagadnienia (np. dot. orientacji politycznej, polityki publicznej, etyki czy wolności mediów) do prowadzonych programów informacyjnych.

Chorwackie biblioteki publiczne to jedne z bardziej aktywnych i kreatywnych bibliotek, nie tylko w Europie, ale i na świecie, które podejmują różnorodne działania na rzecz społeczeństwa, jak również na rzecz środowiska bibliotekarzy. Dijana Sabolović-Krajina (*Participatory projects in public libraries – a tool for visibility and social betterment in local community*) z chorwackiej biblioteki publicznej w Koprivnicy mówiła o znaczeniu dla bibliotek projektów partycypacyjnych jako narzędzi służących poprawie ich wizerunku i widoczności w środowisku oraz wzrostowi ich społecznej wartości. Swoje spostrzeżenia poparała wynikami badań. Biblioteka Publiczna „Fran Galović” w Koprivnicy, średniej wielkości mieście w Chorwacji, ma długą tradycję w organizowaniu, wspólnie z innymi instytucjami, programów dla lokalnej społeczności. Realizacja tych projektów służy adaptacji biblioteki do środowiska i lepszemu poznawaniu jego potrzeb. Wpłynęła również na zmianę roli bibliotekarza: od eksperta w dziedzinie bibliotekoznawstwa do organizatora wydarzeń i animatora życia społecznego. Badania wykazały, że użytkownicy biblioteki postrzegają bibliotekę jako miejsce, które wzmacnia integrację i służy społecznej inkluzji. Jednocześnie ujawniły stosunkowo nisko dostrzeganie przez władze wszystkich szczebli znaczenia bibliotek publicznych w rozwoju społeczeństwa. Z drugiej strony, zwróciły uwagę na konieczność aktywizacji społeczności biblioteki w promowaniu jej pozytywnej roli w przemianach społecznych, zdobywaniu nowych użytkowników, w rozumieniu makro- i mikrootoczenia społecznego oraz popieraniu jego statusu w społeczeństwie. Alka Stropnik (*All for one, and one for all: Zagreb City Librarians connect librarians*) omówiła przedsięwzięcia podejmowane przez Zagreb City Libraries, pomysłodawcę i założyciela The Training Centre for Continuing Education of Librarians in Republic of Croatia, w zakresie organizacji i koordynacji i partycypacji w wielu regionalnych i narodowych inicjatywach, które służą współpracy i łączeniu bibliotekarzy różnych sieci. Przykładowe działania to przygotowanie programów popularyzujących czytelnictwo (National Quiz for Reading Encouragement), czy przygotowanie oprogramowania (ZaKi), wspomagającego zarządzanie bibliotekami.

Na konieczność dokonania przeobrażeń w bibliotekach publicznych, tak, by jak najlepiej reagowały na potrzeby zmieniającego się środowiska zwracano uwagę podczas sesji Metropolitan Librarians. Taru Liikanen i Teemu Kide (*Learning creativity – art activities for children in Vantaa City Library*) z fińskiej Vantaa City Library, nauczyciele zajmujący się sztuką, podzielili się swoimi doświadczeniami z zajęć z zakresu edukacji artystycznej, prowadzonych w dwóch bibliotekach publicznych w Vantaa City Library (Point Library, Länsimäki Library). Podkreślili znaczenie edukacji artystycznej jako formy pracy, która prowadzona w bibliotece pozwala dzieciom w bezpiecznej i łatwo dostępnej przestrzeni realizować

swoje pomysły, rozwijać kreatywność i wyrażać emocje poprzez różne media. Dzięki pracy tych osób biblioteka stała się ekscytującym i przyjemnym środowiskiem do nauki, wykorzystującym różne środki przekazu i oddziałującym na różne zmysły. Jonathan Demers (*Make New Friends, But Keep the Old: Introducing Digital Innovation Services at the Toronto Public Library*) przedstawił zmiany, jakie dokonały się od początku 2014 r. w Toronto Public Library. Ich celem było dostarczenie użytkownikom więcej usług wykorzystujących nowe technologie (np. drukowanie i projektowanie w 3D, mobilne laboratoria Pop-Up Learning) przy jednoczesnym zachowaniu tych dotychczasowych, tradycyjnych.

Pam Sandlian-Smith (*Becoming Anythink: Creating a Library Brand that People Love*) pokazała jak biblioteka publiczna w Anythink, wchodząca w skład sieci bibliotek publicznych w hrabstwie Adams, uznanych w 2004 r. za najgorsze biblioteki w Kolorado, w wyniku zmian strukturalnych przekształciła się w przyjazną placówkę, która zapewnia kreatywne usługi dla rosnącej populacji. Poprzez eliminację różnorodnych barier, gościnność, wprowadzenie nieformalnego kształcenia i zorganizowanie twórczej przestrzeni stała się instytucją, którą mieszkańcy kochają i bez której nie mogą żyć. Natomiast Laura Cole (*BiblioTech as the Re-Imagined Public Library: Where Will it Find You?*) zaprezentowała BiblioTech, pierwszą w całości cyfrową bibliotekę publiczną w USA, która rozpoczęła działalność w hrabstwie Bexar (Texas) w 2013 r. BiblioTech wykorzystuje nowoczesną technologię, by wyjść poza mury biblioteki i włączyć ją do codziennego życia. BiblioTech zmienia tradycyjne rozumienie tego, jak działają, czy mogą działać, biblioteki. Cyfrowy Model BiblioTech skłania do zmiany paradygmatu współczesnej biblioteki i stanowi dla niej wyzwanie do poszukiwania nowych sposobów dotarcia do użytkowników, dotychczas niezainteresowanych pracami biblioteki.

Bardzo aktualnym tematem, któremu poświęcono uwagę podczas tegorocznego spotkania IFLA była sprawa relacji między Wikipedią a bibliotekami różnych sieci. Kontakty te począwszy od 2010 r. systematycznie się rozwijają i wzmacniają, przynosząc profity obu stronom. Zaprezentowano korzyści płynące z tej współpracy i zilustrowano to przykładami najlepszych praktyk w tym zakresie. Alex Stinson (*Wikipedia and public libraries*) skupił swoją uwagę na relacjach z bibliotekami publicznymi, a Vicki McDonald (*Wikipedia and research libraries*) na bibliotekach naukowych

Współpraca na rzecz promocji czytelnictwa

Tradycyjnie wiele uwagi poświęcono sprawom alfabetyzacji i przedsięwzięciom podejmowanym przez biblioteki, które wspierają wszechstronny rozwój (Sekcje: Literacy and Reading; Libraries for Children and Young Adults; Public Libraries oraz School Libraries). Przedstawiono inicjatywy podejmowane w Norwegii (Leikny Indergaard: *Smart Ideas and Common Strategies – A Norwegian Perspective on Public Libraries and Literacy*), a także w kanadyjskim Québec (Joanne Plante: *Forest of Reading: A Book Club to Improve Literacy*). Lesley Farmer i John Cole (*The Library of Congress Literacy Awards, 2013-2017: Finalists and Best Practices*) zaprezentowali laureatów nagród przyznanych w latach 2013-2017 przez Library of Congress za działania na rzecz alfabetyzacji. Zastanawiano się także jaki wpływ mają te nagrody na wysiłki w zakresie alfabetyzacji podejmowane

przez różne organizacje na świecie. Ulla Pötsönen z Joensuu Regional Library w Finlandii (*The value of the crowd: individual initiatives in social media as a starting point of organizational reading promotions – Examples for children and young adults*) przybliżyła znaczenie indywidualnych inicjatyw podejmowanych w mediach społecznościowych dla promocji czytelnictwa, co zilustrowała przykładami blogów młodzieżowych takich, jak np. #Pojatkinlukee (#Boysreadtoo). Adriaan Langendonk i Ingrid Bon (*Literacy Matters: Strategies and best practice initiatives for supporting development through literacy and reading in the Netherlands*) przybliżyli strategię i najlepsze praktyki, a także programy alfabetyzacyjne (The Count on skills! oraz Art of reading) wspomagające rozwój w Holandii. Podczas dyskusji panelowej zaprezentowano stanowisko IFLA w odniesieniu do realizacji celów zrównoważonego rozwoju ONZ, a Linda Willander z Malmö Public Library (*Literacy and Reading – Best Practices in Malmö, Sweden*) omówiła najlepsze praktyki biblioteczne stosowane w celu rozwoju czytelnictwa (np. spotkania przy herbatce poświęcone literaturze fantazy, półki z książkami w komisariacie) i umiejętności pisania stosowane w tej bibliotece.

Współpraca na rzecz zaspokajania potrzeb specjalnych grup użytkowników

Problemy dotyczące osób doświadczających bezdomności przedstawione po raz pierwszy na forum IFLA w ubiegłym roku w Kapsztadzie, w sposób widoczny zaktywizowały międzynarodowe środowisko bibliotekarskie, które zgłosiło potrzebę przygotowania wytycznych, które byłyby pomocne w pracy z tymi użytkownikami.

Podczas tegorocznego spotkania Sekcji Library Services to People with Special Needs zaprezentowano projekt takich wytycznych (Julie Ann Winkelstein: *Overview of First Draft of Guidelines for Library Service to People Experiencing Homelessness and A Brief Overview of Services to Youth Experiencing Homelessness Without Parents or Guardians*). Sanja Bunic, która zainicjowała konieczność zajęcia się przez biblioteki sprawami osób bezdomnych pokazała nagranie filmowe zawierające wypowiedzi bezdomnych użytkowników bibliotek w Zagrzebiu na temat ich odczuć odnośnie usług bibliotecznych do nich kierowanych (Sanja Bunic: *Video: What do users say about library services for people experiencing homelessness?*). Niesłuchanie przydatne dla bibliotekarzy i innych uczestników spotkania było wystąpienie Ryana Dowda, kierownika schroniska dla bezdomnych, który przekazał ważne, praktyczne informacje i umiejętności dotyczące tego, jak należy pracować z osobami doświadczającymi bezdomności i na co należy zwrócić uwagę, aby ta współpraca była efektywna i miła dla obu stron (Ryan Dowd: *Practical Skills for Working with Patrons Experiencing Homelessness*). Vikki C. Terrile (*Our Invisible Families: Library Services with Families Experiencing Homelessness*) przybliżyła działania adresowane do rodzin doświadczających bezdomności, podejmowane przez nowojorską Queens Library, a Elizabeth J. Skinner (*People Experiencing Homelessness: How Libraries Can be Community Collaborators & Catalysts for Change*) przedstawiła prace podejmowane w tym zakresie przez Forsyth County Public Library.

Współpraca na rzecz ludności rdzennej i imigrantów

Zwracano uwagę na różne problemy dotyczące rdzennej ludności, sytuujące się w zakresie zainteresowań bibliotek i przedstawiano propozycje usprawnień w realizacji ich potrzeb. Martha Attridge Bufton (*Tell more stories: Culturally responsive*

instruction for Aboriginal undergrads) ukazała trudności, z jakimi borykają się studenci pierwszych lat studiów, wywodzący się ze środowisk autochtonicznych, i działania podjęte przez władze University of Alberta, Kanada, i jego biblioteki w celu ich rozwiązania. Innym zagadnieniem były sprawy dotyczące autorstwa tekstów wytworzonych w środowisku rdzennej ludności na terenie Brazylii (Naira Christofoletti Silveira, Aline da Silva Franca: *The authorship of indigenous communities: who is the author?*). Autorki zwróciły uwagę, że problemy odnoszące się do autora i forma jego reprezentacji mają zasadnicze znaczenie dla wypracowania relacji między zapisem bibliograficznym, dokumentami i zachowaniem pamięci. Z tego punktu widzenia, poznawanie brazylijskiej ludności tubylczej może być początkiem bardziej skomplikowanych badań mających na celu promowanie rodzimej wiedzy i uznanie jej wartości dla wszystkich społeczeństw, a ostatecznie do skonstruowania brazylijskiej tożsamości.

Nicola Andrews, Jessica Humphries (*Negotiating Indigeneity: Fostering Indigenous Knowledge within LIS Curricula*) wywodzące się ze środowisk ludności tubylczej, zaprezentowały swoje badania przeprowadzone w 5 uczelniach na terenie USA, Kanady i Nowej Zelandii, oferujących kształcenie w zakresie bibliotekoznawstwa i posiadających akredytację ALA. Celem badań było wykazanie, w jakim stopniu treści o charakterze autochtonicznym, tradycyjna wiedza i wartości są wykorzystywane i uwzględniane w tych programach przygotowania bibliotekarzy i pracowników informacji. Referentki zaproponowały zalecenia dotyczące dalszych działań i badań w tym zakresie, podkreślając znaczenie rdzennej wiedzy dla tworzenia bardziej zintegrowanego środowiska praktyków bibliotekarstwa i użytkowników bibliotek.

Priti Jain i Lynn Jibril (*Expanding Library Services for Indigenous Community Prosperity: A Case study of Botswana*) podzieliły się wiadomościami na temat usług informacyjnych świadczonych przez biblioteki publiczne dla ludności tubylczej w Botswanie. Zainteresowania Judy Taligalu McFall-McCaffery, i Stephanie Cook (*Indigenous approaches at play in creating positive student outcomes in a tertiary institution*) dotyczą możliwości pomocy studentom wywodzącym się ze środowisk ludności tubylczej regionu Pacyfiku w odnoszeniu sukcesów w kształceniu akademickim. Zaprezentowały działania, odwołujące się do tubylczej wiedzy, podjęte przez University of Auckland w celu modyfikacji kompetencji akademickich i informacyjnych swoich studentów.

Mark A. Jamison (*Providing Informed Referrals for Immigrant Populations*) z Queens Borough Public Library, znajdującej się w najbardziej zróżnicowanym etnicznie i narodowościowo powiecie w Stanach Zjednoczonych, przedstawił program „Librarian Digital & Integration Gateway Project”, realizowany w tej bibliotece, z myślą o imigrantach i umożliwieniu im dostępu do informacji. Ideą tego programu jest szeroka integracja anglojęzycznej społeczności i imigrantów, i zwiększenie informacyjnych, i organizacyjnych działań ukierunkowanych na użytkowników. Mark Jamison ukazał sukcesy i doświadczenia zdobyte w efekcie realizacji tego projektu, wśród których wymienia m.in. organizację warsztatów szkoleniowych dla bibliotekarzy, pozwalających na dostosowanie wartości i misji biblioteki do informacyjnych, edukacyjnych i rekreacyjnych potrzeb stale zmieniającej się i zróżnicowanej społeczności, przygotowanie ponad 200 bibliotekarzy do pracy z osobami ze środowisk imigranckich, doskonalenie ich kompetencji kulturowych, komunikacyjnych i organizacyjnych.

Sekcja Library Services to Multicultural Populations oraz Library History Special Interest Group (SIG) przybliżyły działalność bibliotek w odniesieniu do imigrantów w kontekście historycznym. Sharon McQueen (*May Massee and the Buffalo Public Library: Service to Immigrant Children, 1906-1912*) nakreśliła sylwetkę May Massee, redaktorki książek dla dzieci oraz działalność prowadzoną przez Buffalo Public Library dla dzieci imigrantów na początku XX w.

Historię żydowskich bibliotek w Argentynie przedstawiła Irene Münster (*Spreading the roots: Origin of Jewish libraries in Argentina*). Początki tworzenia tych bibliotek przypadają na lata 90. XIX w., wraz z pojawieniem się pierwszych imigrantów pochodzących głównie z terenów Rosji, Ukrainy i Polski. W referacie omówiono biblioteki, które funkcjonowały jako miejsca pielęgnujące kulturę i język, jako narzędzia ich etnicznej tożsamości. Rozwijały się one wraz z napływem kolejnych grup imigrantów. Pojawiały się także biblioteki związkowe, w których żydowscy przybysze rozpowszechniali swoje polityczne poglądy. Münster zaprezentowała również biblioteki zorganizowane przez czwartą falę imigrantów z niemieckojęzycznych krajów Europy Środkowo-Wschodniej, uciekających przed nazizmem, którzy tworzyli biblioteki w organizacjach powołanych do niesienia pomocy nowym imigrantom. Każda z bibliotek działających, czy to w społeczności miejskiej, czy wiejskiej, miała ogromne znaczenie dla swojego środowiska i całej wspólnoty żydowskiej.

Ray Pun (*Recalling an Arab American Dream: The Story and Legacy of Ameen Rihani's novel The Book of Khalid and The New York Public Library*) przedstawiła życie i wkład Ameen Rihani, uważanego za ojca amerykańskiej literatury arabskiej, autora *The Book of Khalid*, w działania biblioteczne ukierunkowane na imigrantów

W Sekcji Classification and Indexing zwrócono uwagę na niedostosowanie haseł przedmiotowych Biblioteki Kongresu do potrzeb klasyfikacji piśmiennictwa i wiedzy ludności tubylczej oraz konieczność zmian w tym zakresie (m.in.: Cristina B. Villanueva: *Classifying and Indexing Philippine Indigenous Materials with Emphasis on the Codillera*; Sharon Farnel, Dinesh Rathi, Sandy Campbell, Cathy Cockney, Ali Shiri, Robyn Stobbs: *Of Places Names: Working with Northern Canadian Communities to Enhance Subject Access to Digital Cultural Resources*; Christine Bone: *Modifications to the Library of Congress Subject Headings for use by Manitoba archives*; Heather Moulaison Sandy, Jenny Bossaller: *The Moral Imperative of Subject Access to Indigenous Knowledge: Considerations and Alternative Paths*).

Współpraca bibliotek na rzecz dzieci i młodzieży

„Biblioteki akademickie, metropolitalne i szkolne: współpraca i wspólne wykorzystywanie zasobów”, pod takim hasłem dyskutowano na wspólnej sesji Sekcji Metropolitan Libraries, Academic and Research Libraries oraz School Libraries. Zaprezentowano działania biblioteczne mające na celu pozyskiwanie nowych użytkowników w Stadtbibliothek Bremen w Niemczech (Barbara Lison: *We Want Them All! Bremen Public Library Reaching out for new users in schools and university*); program współpracy prowadzonej przez bibliotekę University of Queensland ze szkołami średnimi na terenie tego australijskiego stanu. Przedsięwzięcie to, zainicjowane w 1999 r., umożliwia szkołom i indywidualnym uczniom, zamieszkującym odległe wiejskie tereny stanu Queensland, bezpłatny dostęp do

usług i zasobów biblioteki tego uniwersytetu. Realizacja programu przyczynia się w sposób widoczny do zwiększenia rekrutowanych studentów (Diane Nibbs, Nicole Slinge, Heather Todd: *UQL Cyberschool – collaborating with schools to connect their students with university library services and resources: a case study*). Podobne działania adresowane do dzieci i młodzieży prowadzone są przez biblioteki publiczne i akademickie na terenie amerykańskiego stanu Ohio. Tracey A. Overbey, Daniel S. Dotson, Molly Meyers-LaBadie (*Bringing Science to the Children: Cooperation between Academic and Public Libraries*) przedstawili efekty działania innowacyjnych programów, które mają zwiększyć zainteresowanie młodych osób (do lat 17) naukami ścisłymi (STEM – Science, Technology, Engineering, and Mathematics). Były one wdrażane na terenie Cleveland Municipal School District przez biblioteki publiczne (Cleveland Public Library i Worthington Libraries) przy udziale dwóch uniwersytetów: Case Western Reserve University i The Ohio State University.

Współpracy między Rangsit University, jednym z najlepszych prywatnych uniwersytetów w Tajlandii i bibliotekami szkolnymi w prowincji Pathumthani, poświęcone było wystąpienie Malivan Praditteera (*Sisterhood Library Project: the Collaboration among Rangsit University Library with School Libraries and Community in Pathumthani Province, Thailand*). Omówiono w nim przedsięwzięcie zatytułowane Sisterhood Library Project, rozpoczęte przez Rangsit University w 2010 r. Jego celem jest umożliwienie szkołom i bibliotekom szkolnym wspólnego użytkowania zasobów informacyjnych i korzystanie z różnorodnych usług, np. z programów w zakresie literatury dziecięcej, storytelling, zajęć komputerowych i alfabetyzacji ogólnej i informacyjnej, a także kształcenie i doskonalenie umiejętności bibliotekarzy szkolnych w tym zakresie.

Mireille Rădoi (*Cooperation and best practice sharing between academic and school library systems. The case of „Carol I” Central University Library Bucharest*) przybliżyła współpracę i najlepsze praktyki w działalności bibliotek akademickich i szkolnych na terenie Rumunii, ilustrując to przykładem Central University Library „Carol I” w Bukareszcie. W związku z faktem, że „Carol I” – pełni rolę narodowego centrum metodologicznego dla rumuńskiego systemu bibliotek szkolnych został tam przygotowany specjalny program szkoleniowy dla bibliotekarzy, który obejmuje kursy w formie tradycyjnej i online, konferencje, hospitable i wymianę doświadczeń.

Dla uczczenia 50-lecia państwowości Singapuru The National Library Board (NLB) wspólnie z SPRING (The Standards, Productivity and Innovation Board) przygotowały innowacyjny projekt, w którym wzięło udział 50 szkół średnich oraz 50 przedsiębiorstw małej i średniej wielkości (Small and Medium-sized Enterprises – SMEs). Zadaniem uczniów ze szkół uczestniczących w programie było zebranie inspirujących historii od lokalnego biznesu, który wniósł wkład do historii gospodarczej Singapuru. Biblioteka zorganizowała szkolenia przygotowujące uczniów do przeprowadzania wywiadów, zbierania informacji i materiałów oraz do spisywania relacji. Efektem tego projektu, oprócz poznania lokalnych przedsiębiorców i ich osiągnięć, było poznanie zasobów biblioteki i wykorzystanie ich dla udokumentowania zebranych informacji. Dodatkową wartością tego projektu było nawiązanie przez uczniów kontaktów z przedsiębiorcami, co stanowiło okazję do powiązania ich przyszłości zawodowej z nimi

(Yee Fuang Lee, Sharlene Goh: *Inspiring Next Generation Entrepreneurs: Connecting Small and Medium-sized Enterprises (SMEs), Schools and Public Libraries through Information Services*).

Podczas spotkania Sekcji Libraries for Children and Young Adults przybliżono też działania wspierające biblioteki szkolne. Podkreślano, ilustrując to przykładami i danymi statystycznymi, jak praca biblioteki szkolnej, oferowane programy i zaangażowanie bibliotekarzy wpływają na osiągnięcia uczniów, szczególnie wywodzących się ze środowisk zaniedbanych edukacyjnie i kulturowo. Wyniki i uwagi odnośnie przeprowadzonych badań mogą być cennymi wskazówkami dla nauczycieli i bibliotekarzy, obsługujących uczniów na różnych poziomach kształcenia i wywodzących się z odmiennych środowisk (m.in.: Karen Gavigan, Clayton A. Copeland: *Building Connections, Collaboration and Community for Differently- and Typically-Able Students in a Middle School Library in the United States*; Valérie Glass, Magali Bon, Florian Reynaud: *Inclusion for French low cultural background students: programs and activities in CDIs*). Ukazano znaczenie interesariuszy zewnętrznych dla pracy biblioteki szkolnej, dla realizacji jej celów i zadań, popularyzacji zrozumienia dla jej działalności oraz sposoby pozyskiwania bibliotecznych sprzymierzeńców (Elizabeth Burns (*School Library Advocacy Success – Perceptions in Context*); Justina Ekere, Emmanuel U. Anyanwu, Gertrude C. Umunnakwe, Oyemike Victor Benson (*Role of Community Stakeholders and Ministry of Education in the Effective Implementation of School Library Guidelines (SLGs) in Nigerian Schools*). Isabel Mendinhos, António Nogueira (*All Together We Can Read: A Story of Inclusive School Libraries in Portugal*) przedstawiła narodowy program zatytułowany „All together we can read”, popularyzujący czytelnictwo i dostęp do nowych technologii informacyjno-komunikacyjnych w bibliotekach szkolnych na terenie Portugalii. Program ten jest wspólnym przedsięwzięciem pedagogów i nauczycieli bibliotekarzy, którego celem jest włączenie do programów wszystkich uczniów, szczególnie tych, którzy mają specjalne problemy wynikające z ich niepełnosprawności.

Podczas prac tej Sekcji poinformowano o trwających przygotowaniach nowych *Guidelines for Library Services for Children and Young Adults*, w których będą zamieszczone przykłady najlepszych rozwiązań stosowanych w pracy z tą grupą użytkowników. Przewiduje się, że prezentacja nowych *Wytycznych* będzie miała miejsce w 2017 r. we Wrocławiu.

Współpraca bibliotek prawniczych i rządowych na rzecz zaspokajania potrzeb środowiska

W sekcjach Government Information and Official Publications; Government Libraries i Law Libraries zwracano uwagę na działania zmierzające do zwiększenia dostępów do publikacji urzędowych i rządowych. Mike Furlough i Valerie Glenn (*Detecting US Federal Documents to Expand Access*) zaprezentowali osiągnięcia HathiTrust, organizacji zrzeszającej ponad 110 bibliotek naukowych na świecie. Jej misją jest wspieranie badań, nauki poprzez wspólne gromadzenie, organizowanie, ochronę i udostępnianie zapisów ludzkiej wiedzy, a efektem tej współpracy jest biblioteka cyfrowa HathiTrust. Referenci przybliżyli też HathiTrust's Federal Documents Program, który ma pomóc w utworzeniu kompleksowej zdigitalizowanej kolekcji amerykańskich publikacji rządowych, które były opublikowane przez Government Printing Office i inne agencje. Dotyczy

to głównie publikacji o charakterze historycznym, znajdujących się w bibliotekach naukowych uczestniczących w programie Federal Depository Library Program, natomiast większość materiałów rządowych wydawana współcześnie ma już postać cyfrową.

Sherri Aldis (*Access to UN Information in the Digital Era: Reengineering the UN Depository Libraries Programme*) ukazała, jak w erze cyfrowej wygląda dostęp do zasobów informacji Organizacji Narodów Zjednoczonych. Zaznajomiła z działalnością sieci bibliotek depozytowych na świecie, w której skład wchodzi 360 bibliotek w 134 krajach. Zaprezentowała także UN Depository Libraries Programme z marca 2016 r., który ma umożliwić tym bibliotekom funkcjonowanie odpowiadające nowym potrzebom użytkowników i wykorzystujące nowe technologie informacyjne. Kim Clarke i Jacquelyn DeGreeve (*Town-Gown Collaborations for Enhancing Student Research Skills*) przybliżyły wspólne działania podjęte przez bibliotekarzy z bibliotek prawniczych (akademickich, rządowych, sądowych) w Calgary w celu podniesienia umiejętności badawczych studentów pierwszego i drugiego roku prawa podejmujących swoją pierwszą pracę w zawodzie. Inicjatywa ta była odpowiedzią na uwagi pracodawców, którzy wskazywali brak przygotowania studentów w tym zakresie.

W Sekcji Library and Research Services for Parliaments pokazano, jak biblioteki parlamentarne wychodzą naprzeciw potrzebom swoich użytkowników i uczestniczą w upowszechnianiu wiedzy, wykorzystując nowe technologie informacyjne (m.in.: Susan Swift: *The Interactive Chamber Seating Plan – a familiar tool used in a new way*; Julius Wabwire: *Impact of introduction of Information & Communication Technologies in the parliament of Uganda – iPad tablets for MPs*; Paola Mandillo: *Topics of parliamentary business: a new Open Data Documentation Platform on the website of the Italian Chamber of Deputies*; Joseph Dunne: *Improving communication with video: presenting European Parliamentary Research Service publications*; Steve Wise: *Experiments with Digital First*).

O współpracy między bibliotekarzami z bibliotek publicznych i prawniczych na terenie Chorwacji mówiła Edita Bačić (*Interdisciplinary cooperation among law and public librarians in partnership with some other institutions in Split*). Zaprezentowała działalność Regionalnego Centrum międzybibliotecznej współpracy i kształcenia praktycznego w Splicie. Centrum, będące efektem projektu współpracy między Biblioteką Miejską, Wydziałem Prawa na Uniwersytecie w Splicie oraz tamtejszą Biblioteką Uniwersytecką, ma za zadanie umożliwić pracownikom bibliotek zdobywanie dodatkowych umiejętności poprzez warsztaty i wykłady kolegów z innych bibliotek chorwackich i zagranicznych. Ta inwestycja w wiedzę ma pozytywny oddźwięk w środowisku bibliotekarzy i jednocześnie korzystnie wpływa na lokalną społeczność.

Beth Applebaum, Jan B. Bissett, Michelle M. LaLonde, Michael Samson i Virginia C. Thomas (*Bringing Law to the Community: Facilitating Access to Justice in Metropolitan Detroit*) omówili wspólną działalność bibliotek publicznych i The Arthur Neef Law Library, obsługującej the Wayne State University Law School, na rzecz środowiska lokalnego w zakresie zapewniania dostępu do informacji i usług wyszukiwawczych dotyczących problemów prawnych. Północnoamerykański stan Michigan przygotował The Michigan Legal Help Project (Laura Mancini: *The Michigan Legal Help Project and the Role Libraries Played in Improving Access*

to Justice), którego podstawowym celem jest ułatwienie szerokim rzeszom obywateli dostępu do wymiaru sprawiedliwości i informacji prawnych. Projekt ten zainicjowany przez Michigan Supreme Court i the Michigan State Bar Foundation, służy doskonaleniu bibliotekarzy z bibliotek publicznych, którzy zgodnie z przyjętymi założeniami, pełnią podstawową rolę w obsłudze obywateli w odniesieniu do pytań z zakresu prawa i umiejętności prowadzenia wyszukiwań na stronach Michigan Legal Help.

ZAGADNIENIA PRAWNE W DZIAŁALNOŚCI BIBLIOTEK

Problematykę dotyczącą praw autorskich w kontekście funkcjonowania bibliotek przedstawiono podczas spotkania zorganizowanego przez zespół ds. programów strategicznych Copyright and Other Legal Matters (CLM). Przedstawiciele Światowej Organizacji Własności Intelektualnej WIPO (Geidy Lung: *WIPO Regional* i Kenny Crews: *Limitations & Exceptions for Libraries: The WIPO Study*) zwrócili uwagę na zagadnienia ochrony własności intelektualnej i praw autorskich oraz ograniczenia i wyjątki w stosowaniu przepisów w działalności bibliotecznej. Referenci zaprezentowali sytuację występującą w ich krajach: w USA (Nancy Weiss: *The US Experience*); w Myanmarze (Ma Mya Oo: *The Myanmar Experience*); Australii (Jessica Coates: *The Australian Experience*) i w Polsce (Monika Mitera: *The Polish Experience*).

Przybliżono przepisy dotyczące prawa autorskiego w krajach Ameryki Południowej i na Karaibach. Zwrócono uwagę na występujące w nich ograniczenia i wyjątki w odniesieniu do działalności bibliotecznej (Ana Maria Sanllorenti; Lucía Pelaya: *Argentina: Situación de las bibliotecas en relación con el derecho del autor*; Cristiana de O. Gonzalez, Adriana Cybele Ferrari: *Brasil: Situación de las bibliotecas en relación con el derecho del autor*; Josefina Reyes Muñoz, Claudia Cuevas Saavedra: *Chile: Situación de las unidades de información en relación con el derecho de autor*; Marisol Goyeneche Reina, Johana Jaramillo, David Ramírez-Ordóñez; Leonardo Ramírez-Ordóñez: *Colombia: Situación de las bibliotecas en relación con el derecho del autor*; Miguel Viciedo Valdés, Margarita Bellas Vilariño: *Cuba: Situación de las bibliotecas en relación con el derecho del autor*; Javier Saravia, Eduardo Puente, Ricardo Ortiz: *Ecuador: Situación de las bibliotecas en relación con el derecho del autor*; Franklin Flores, Sonia Amaya, Jonathan Ernesto Mejia Pleitez: *El Salvador: situación de las bibliotecas en relación con el derecho de autor*; Heidi Elizabeth Molina Arana, Valentina Santa Cruz Molina, Gladys Haydee Rizo, Jorge Arturo Estrada: *Guatemala: Situación de las bibliotecas en relación con el derecho de autor*; Luc Steve Honore, Nicodème Astrel, Jimmy Borgella: *Haiti: Etat des Bibliothèques en ce qui concerne le droit d'auteur*; Jollette Russell, Rosemare Heath, Ruth Baker-Gardner, Tricia Lawrence, Winsome Hudson: *Jamaica : State of the libraries regarding copyright*; Saul Armendariz Sánchez, Minerva Castro, Ricardo Castro, Héctor Cid: *Mexico: Situación de las bibliotecas en relación con el derecho del autor*; Darling del Carmen Vallecillo, Nicaragua; Migdonio Jose Laguna, Patricia Carolina Juárez, Iveth Tückler, Gustavo Alfonso Cruz Méndez, Markgee García: *Nicaragua: Situación de las bibliotecas en relación con el derecho de autor*; Micdonia Quiróz, Damaris Tejedor, Roxana Alemán, Ricardo Jaen: *Panama: Panamá: Situ-*

ación de las bibliotecas en relación con el derecho del autor; Lilian Maura Tejeda, Ana María Talavera Ibarra: *Peru: Situación de las bibliotecas en relación con el derecho del autor*; Dulce María Núñez De Taveras, Eloisa Marrero, Víctor Belén, Lucero Arboleda de Roa: *Republica Dominicana: Situación de las bibliotecas en relación con el derecho del autor*; Juliet Glenn-Callender, Jennifer George, Paula Greene, Roslyn Guiseppi, Arlene Alleyne-Regis: *Trinidad and Tobago: State of the libraries regarding copyright*; Sueli Mara Soares Pinto Ferreira: *Libraries in Latin America and the Caribbean facing problems caused by the lack of updating national copyright laws: a condensed view from several countries*).

Egzemplarzom obowiązkowym, prawu i problemom związanym z eo poświęcone były wystąpienia Faith Surtan (*Repositioning the National Documentation and Information Retrieval Service in the digital Era and Improving Compliance to Statutory Legal Deposits Requirements*) i Sophie Vandepontseele (*L'organisation d'un dépôt légal des publications électroniques belges par la Bibliothèque royale de Belgique*).

Z okazji 20. rocznicy nowelizacji the Electronic Freedom of Information Act z 1996 r. Sonnet Ireland (*Going Viral: U.S. Government Information Online*) przedstawiła swoje uwagi odnośnie wpływu tego dokumentu na przyszłość działań w zakresie informacji rządowej udostępnianej w trybie online, a także tego, jak Federal Depository Library Program (FDLP) będzie się zmieniał w najbliższym czasie.

KSZTAŁCENIE

Jednym z poruszonych tematów były sprawy e-learningu, przedstawione w kontekście tematu wiodącego tegorocznego Kongresu (Connection. Collaboration. Community). Sekcje Education and Training, Continuing Professional Development oraz Workplace Learning i Information Technology zaprezentowały referaty dotyczące wykorzystania e-learningu do kształcenia i dokonaenia zawodowego bibliotekarzy. Saima Qutab, Farasat Shafi Ullah, Muhammad Saffar, Asad Khan (*Sustainable LIS Pedagogical Skills with Virtual Learning Environment (VLE): Collaborative Career Development Platforms, Communities and Practices*) przedstawili wykorzystanie narzędzi stosowanych w kształceniu online przez profesjonalne stowarzyszenia bibliotekarskie dla rozwoju zawodowego bibliotekarzy, ich współpracy, tworzenia łączności sieciowej oraz budowania profesjonalnej wspólnoty na całym świecie.

Sheila Corral z University of Pittsburgh, School of Information Sciences (*Taming a wicked problem: Meeting academic standards, institutional goals, and professional expectations in online courses*) zwróciła uwagę na dużą popularność kursów online w kształceniu bibliotekarzy i pracowników informacji. Podkreśliła jednak, że ich skuteczność i sukces zależy od spełniania przez nie standardów akademickich, celów instytucjonalnych oraz zawodowych oczekiwań środowiska. Przedstawiła osiem czynników decydujących, zdaniem badanych studentów i instruktorów, o sukcesie kursu realizowanego w trybie zdalnym. Zwrócili uwagę na to, jak należy rozwijać system kształcenia e-learningowego (Nippon Decimal Classification-trainer), aby był użyteczny dla kształcenia w zakresie klasyfikacji bibliotecznej.

Ukazano, jak Massive Open Online Courses (MOOCs) mogą być wykorzystywane w ustawicznym doskonaleniu zawodowym i w jakim stopniu MOOCs przenika do procesu nauczania i jest wykorzystywany przez osoby kształcące w zakresie LIS w Indiach (Sarika Sawant, Wookjin Cheun: *MOOCs as means of continuing professional development for LIS educators in India*) oraz w krajach Azji Wschodniej i w Regionie Pacyfiku (Randolf Mariano: *From Books to Moocs: The Integration of Open Educational Resources to Library Services In American Spaces in East Asia and Pacific Region*).

Referenci z Turcji (Ertugrul Cimen, Sonmez Celik, Gonul Kafali, Ustun Berk Sezgin, Bahar Erkan Turgut, Hakan Yanaz: *Online Training Platform for Library Professionals: ANKOS Academy*) przedstawili działalność tureckiej ANKOS Academy (Anadolu Üniversitesi Kütüphaneleri Konsorsiyumu Academi), która oferuje kursy ustawicznego doskonalenia dla specjalistów w zakresie informacji, dostosowane do potrzeb wynikających z wykonywanych zadań, czy zajmowanego stanowiska. Przybliżyli różne inicjatywy podejmowane przez bibliotekarzy specjalizujących się w usługach informacyjnych, których celem było zapewnienie społeczeństwu, jak najszerzego dostępu do informacji.

Tradycyjnie ważnym punktem Kongresu były wizyty w bibliotekach. Organizatorzy zapewnili możliwość odwiedzenia wielu bibliotek. Trzeba przyznać, że biblioteki te, tak naukowe, publiczne czy szkolne są imponujące, zarówno pod względem architektonicznym, organizacyjnym, jak również form pracy adresowanych do bardzo zróżnicowanych grup odbiorców,

Na zakończenie Kongresu przedstawiciele władz Wrocławia z prezydentem Rafałem Dutkiewiczem na czele oraz Polskiego Narodowego Komitetu ds. IFLA 2016 zaprosili na Kongres i 83. Konferencję Generalną IFLA, która odbędzie się we Wrocławiu w dniach 19-25 sierpnia 2017 r. Temat przewodni tego spotkania to „Biblioteki. Solidarność. Społeczeństwo” (Libraries. Solidarity. Society).

Ogłoszono także, że organizatorem 84. kongresu będzie Malezja.

Elżbieta Barbara Zybort

Katedra Badań nad Bibliotekami i Innymi Instytucjami Kultury
Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii UW

Tekst wpłynął do Redakcji 24 września 2016 r.

„STANDARD RDA – KORZYŚCI I PROBLEMY ZWIĄZANE Z JEGO WDROŻENIEM”

(Warszawa, 14 października 2016 r.)

W ostatnich latach standardy bibliograficzne podlegały kolejnym ewolucjom, poczynając od narodowych, a na ujednoczaniu i przejmowaniu międzynarodowych kończąc. Przyczyn tych zmian można upatrywać w szybko zmieniających się technologiach informacyjnych, a także większych możliwościach i idących za nimi korzyściach wynikających z międzynarodowej wymiany danych. Momentem przełomowym było opracowanie w latach 70. XX w. międzynarodowych zasad opisu bibliograficznego (ISBD), na podstawie których opracowywano wersje krajowe. W Polsce na podstawie ISBD opracowano poszczególne arkusze normy PN-N-01152. Obecnie bardzo wyraźną tendencją stało się przejmowanie standardów międzynarodowych. Dużą uwagę środowiska bibliotekarskiego skupiają na sobie nowe zasady katalogowania Resource Description and Access (RDA). Wychodząc naprzeciw tym zainteresowaniom Centrum NUKAT w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie zorganizowało konferencję „Standard RDA – korzyści i problemy związane z jego wdrażaniem”, zapraszając do wygłoszenia referatów zagranicznych i polskich prelegentów: Gordona Dunsire’a (RDA Steering Committee), Renate Behrens (Biblioteka Narodowa we Frankfurcie), Martę Cichoń (Biblioteka Narodowa), Leszka Śnieżko (Centrum NUKAT) i Janusza Kaczmarka (Biblioteka Kolegium Filozoficzno-Teologicznego oo. Dominikanów w Krakowie). Opracowanie zasad katalogowania RDA było drugim momentem przełomowym w tworzeniu nowych standardów bibliograficznych. Prace nad tym standardem rozpoczęto w 2005 r., kiedy okazało się, że modyfikacja dotychczas obowiązujących anglo-amerykańskich zasad katalogowania (AACR2) nie spełni oczekiwań opisu pojawiających się w sieci nowych typów dokumentów i nie ma możliwości wykorzystania współczesnych technologii informacyjnych. Nowe zasady opublikowano w 2010 r., pierwsze biblioteki rozpoczęły ich wdrażanie w 2013 r. Standard RDA przeznaczony do opisu dokumentów cyfrowych i przystosowany do funkcjonowania w sieci semantycznej może być wykorzystany także do opisu dokumentów tradycyjnych. Podstawą opisu jest model konceptualny Functional Requirements for Bibliographic Records (FRBR) i Functional Requirements for Authority Data (FRAD) opracowany przez International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA)¹.

Gości i uczestników konferencji powitali wicedyrektor BUW Roman Tabisz i kierownik Centrum NUKAT Ewa Kobierska-Maciuszko. Roman Tabisz podziękował uczestnikom za liczne przybycie, potwierdzające trafność wyboru tematu konferencji.

Ewa Kobierska-Maciuszko przedstawiła gości zagranicznych. Gordon Dunsire

¹Szersze omówienie w artykułach J. Franke: *RDA – geneza i koncepcja* „Przegląd Biblioteczny” 2015, z. 1, s. 7-61; L. Śnieżko: *Resource Description and Access jako element sieci semantycznej*. Tamże, s. 73-90.

przewodniczący RDA Steering Committee (RSC), uhonorowany Medalem IFLA za międzynarodową działalność w zakresie standardów bibliotecznych, jest również przewodniczącym Komisji Rewizji Zasad FRBR w IFLA i niezależnym konsultantem standardów bibliograficznych w Szkocji. Renate Behrens jest kierownikiem Projektu RDA w Austrii, Niemczech i niemieckojęzycznej części Szwajcarii oraz Europejskim Przedstawicielem w Komitecie Sterującym RDA. Ewa Kobierska-Maciuszko stwierdziła potrzebę dyskusji o standardach katalogowania, przypominając pokrótce historię dotychczasowych przepisów katalogowania. Wspomniała również, że w NUKAT są już uwzględniane pewne elementy standardu RDA.

Pierwszą sesję poprowadził dr Marcin Roszkowski z Wydziału Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego. Wystąpienia prelegentów rozpoczął referat Gordona Dunsire'a: *Where is RDA in the bibliographic universe? Miejsce RDA w uniwersum bibliograficznym*. Przedstawił w nim definicję RDA jako pakietu danych, wytycznych i instrukcji przeznaczonych do opisu obiektów dziedzictwa narodowego, stworzonego zgodnie z międzynarodowymi standardami i modelami pod kątem stosowania danych powiązanych w sieci. Jest to realizowane za pomocą narzędzia RDA Toolkit, przeznaczonego dla użytkowników i RDA Register, przeznaczonego dla administratorów zajmujących się systemem. Referent zobrazował infrastrukturę do zarządzania treścią w zestawie Toolkit. Interesująca jest usługa/program RIMMF (RDA In Many Metadata Formats), przyszłość RDA, która udostępni RDA w różnych formatach. MARC 21 nie wykorzystuje wszystkich możliwości RDA, ponieważ nie może przechować wszystkich jego danych. RIMMF może prezentować dane w inny sposób, pozwala również na wykorzystanie starych formatów, tak, aby były kompatybilne z formatami przyszłymi, bez retrokonwersji. Lepszą kompatybilność zapewniłaby retrokonwersja, ale jest to związane z wyższymi kosztami. W ramach standardu globalnego RDA dużo uwagi poświęca lokalnym słownikom, których terminy mogą być włączone do słownika RDA. Ulokowanie słownictwa wymaga założenia profilu aplikacji. Należy uszczegółowić, jakie słownictwo wykorzystujemy do opisu treści. Gordon Dunsire opracowując ramy dla profili aplikacyjnych podkreśla, iż zakłada się, że słowniki mają tę samą semantykę i nie wystąpią problemy interoperacyjne. Prelegent omówił zagadnienie RDA w kontekście standardów związanych: FRBR, ISBD, LRM (Library Reference Model), BIBFRAME (Bibliographic Framework Initiative), Dublin Core. Szczególną uwagę zwrócił na wpływ LRM na RDA opisując nowe jednostki dla Miejsca i Czasu trwania. Duże zainteresowanie tłumaczeniami zasad katalogowania może świadczyć o wzrastającej popularności RDA. Istnieją już pełne tłumaczenia na fiński, francuski, niemiecki, włoski, hiszpański, powstaje wersja katalońska, pozostałe 21 języków ma tłumaczenia niepełne. Pod koniec wystąpienia prelegent opisał, po przeanalizowaniu oceny projektu, funkcjonalność narzędzia RDA Toolkit przeznaczonego dla użytkowników, w którym na stronie internetowej zawarto tekst zasad RDA oraz dokumenty i narzędzia wspomagające prace katalogerów.

Prowadzący sesję zwrócił uwagę na inny sposób spojrzenia na RDA niż tylko jego zasady katalogowania, metadane i intensywne prace nad opisem danych z naszych katalogów zrozumiąłem dla środowiska sieciowego. Kolejny referent przedstawił pragmatyczne spojrzenie na RDA (Renate Behrens: *RDA in Europe/RDA w Europie*). Decyzję o przejściu z niemieckich standardów katalogowania na przepisy międzynarodowe podjęto w 2001 r. w Komitecie Standardów Bibliotecznych (KSB),

organizacji skupiającej przedstawicieli regionalnych sieci bibliotecznych, dużych bibliotek akademickich, bibliotek naukowych i publicznych w Niemczech, a także przedstawicieli bibliotek z Austrii i niemieckojęzycznej części Szwajcarii (D-A-CH). W 2003 r. zrezygnowano z rozwijania Regeln für alphabetische Katalogisierung (RAK). W 2010 r. wykonano pierwsze tłumaczenie RDA. W 2012 r. podjęto decyzję o rozpoczęciu procesu implementacji RDA. Kraje D-A-CH jako pierwsze podjęły wyzwanie dotyczące wdrażania RDA poza środowiskiem krajów anglosaskich. Opracowano projekt współpracy wdrażania standardu RDA na lata 2012-2016. Obecnie 16 partnerów tego projektu stosuje RDA. Utworzono Komitet Standardów Bibliotecznych dla krajów D-A-CH, który działa w grupach i podgrupach roboczych. W ramach współpracy z ekspertami i użytkownikami opracowano dokumenty robocze dotyczące wdrażania RDA (tłumaczenia, instrukcje, standardowy zestaw elementów RDA, zawierający dodatkowe elementy dla krajów niemieckojęzycznych). Niemiecka Biblioteka Narodowa we Frankfurcie (NBN) jest też odpowiedzialna za przeprowadzanie szkoleń. Opracowano materiały szkoleniowe w postaci modułów obejmujące m.in. wstęp do FRBR, wstęp do LRM, materiały wstępne do zapoznania się z RDA. W pracy szkoleniowej wykorzystywany jest dostęp do RDA Toolkit. Opracowano też stronę wiki RDA-Info z dostępem do dokumentów i materiałów szkoleniowych. W obszarze współpracy międzynarodowej do 2015 r. NBN reprezentowała kraje D-A-CH w Komitecie Sterującym RDA, obecnie jest w nim sześciu reprezentantów tych krajów. Trwa również restrukturyzacja Europejskiej Grupy ds. RDA (EURIG). Powstał Eurig Editorial Committee, którego przewodniczącą jest Renate Behrens, w pracach grupy uczestniczą przedstawiciele Wielkiej Brytanii, Niemiec, Finlandii, Szwajcarii, Austrii, Danii i Izraela. Do ważnych problemów, z którymi musi zmierzyć się RDA, R. Behrens zaliczyła tłumaczenia, wielojęzyczność (czy np. rekordy khw powinny być w kilku językach), różnorodność kulturową i wynikające z tego inne tradycje katalogowania. Na końcu wystąpienia prelegentka wspomniała o dużym zainteresowaniu RDA w archiwach, muzeach, instytucjach kulturalnych. W KSB utworzono specjalne grupy eksperckie m.in. dla materiałów graficznych, starych druków, a w przyszłym roku będzie stworzona grupa dla rękopisów.

Dyskusję z udziałem referentów rozpoczął M. Roszkowski pytaniem o funkcję polityki katalogowania i dokumentów z tym związanych, w kontekście planu wdrożenia RDA w kraju. R. Behrens opisała proces powstawania dokumentacji polityki katalogowania, poprzedzony wnikliwą analizą tego tematu w poszczególnych krajach. W efekcie w odpowiednich grupach roboczych (np. dla dzieł muzycznych) powstaje dokument, który jest wiążący dla opracowujących. Zasadą jest też zachowanie zgodności z polityką Biblioteki Kongresu czy British Library. W dyskusji poruszono także temat ewentualnych korzyści dla użytkownika wynikających z implementacji RDA. R. Behrens stwierdziła, że nie była możliwa ocena korzyści na początku prac, ale w tej chwili zasób rekordów liczący 17 tys. w krajach niemieckojęzycznych, pozwala na przygotowanie zaplecza technicznego do takiej analizy. Za niewątpliwą korzyść przejścia na RDA uznała wymianę danych pomiędzy bibliotekami. Gordon Dunsire dodał, iż użytkownicy wyniosą korzyść z rezygnacji ze skrótów w opisie, które często sprawiały im trudność ze zniesienia tzw. zasady trzech, co pozwoli na uwzględnienie wszystkich osób i instytucji związanych z danym zasobem. Standard RDA jest też dostosowywany do

najnowszych technologii informacyjnych. Marcin Roszkowski wskazał trzy możliwe modele implementacji RDA: 1) prosty, uwzględniający zasady katalogowania, 2) model z relacjami pomiędzy rekordami wzorcowymi, 3) model pełnej eferberyzacji. G. Dunsire uzależnił wprowadzany model od systemu bibliotecznego dodając, że opracowuje się aktualnie aplikacje, możliwie niezależne od systemu. Problem retrokonwersji katalogów bibliecznych do standardu RDA po jego implementacji poruszyła Ewa Kobińska-Maciuszko. R. Behrens odpowiedziała, że nie jest możliwe przeniesienie tych danych. Ostatnie pytanie w tej sesji, Bartłomieja Włodarczyka, dotyczyło oceny projektu RDA przez muzea i archiwa. Oboje prelegenci potwierdzili duże zainteresowanie instytucji kulturalnych projektem, a szczególnie kartotekami haseł wzorcowych. G. Dunsire mówiąc o rozwoju RDA zwrócił uwagę, że projekt można rozszerzyć na różnego rodzaju obiekty.

Drugą sesję poprowadziła Krystyna Sanetra z Biblioteki Jagiellońskiej, zapowiadając referaty poświęcone tematyce wdrażania RDA w Polsce.

Marta Cichoń (Biblioteka Narodowa) przedstawiła referat: *Elementy RDA stosowane w opisie bibliograficznym w ramach zmian wprowadzanych przez Bibliotekę Narodową*. Prelegentka scharakteryzowała komputerowy katalog BN, wskazując na cel nadrzędny wprowadzanych w nim zmian. Celem tym jest kierowanie się projektowaniem baz danych zorientowanych na wygodę użytkownika przekładającą się na możliwość wyszukiwania intuicyjnego. W założeniach projektowanych systemów bazodanowych wyodrębniła cztery fazy: specyfikację, projekt koncepcyjny, projekt logiczny i projekt fizyczny. Projektem koncepcyjnym, którego jednym z założeń jest zorientowanie na użytkownika, jest model FRBR, który został wykorzystany do opracowania standardu RDA. BN kataloguje wg zasad najbardziej rozpowszechnionego i uznanego międzynarodowego standardu, ISBD. M. Cichoń porównała oba standardy zaznaczając, że standard RDA do ISBD się nie odnosi. Wspomniała, zgodnie ze stanowiskiem RSC, że zmiany wprowadzane w rekordach RDA względem AACR2 powinny być minimalizowane i prowadzone w sposób globalny, który umożliwiłby aktualizację tych rekordów. Powstałe w ten sposób rekordy hybrydowe uznano za w pełni funkcjonalne. Kierując się podejściem pragmatycznym BN uważa tworzenie rekordów hybrydowych za najlepsze rozwiązanie. W opisie fizycznym dokumentu przyjęto nowe pola 336 – typ zawartości, 337 – typ odtwarzania, 338 – typ nośnika, a także rozwinięcie skrótów do pełnych wyrazów z wyjątkiem skrótów itd., itp., jw., m.in., systemu jednostek miar i wag, stopni wojskowych, stopni naukowych, godności kościelnych i zakonnych. W strefie adresu wydawniczego skróty łacińskie s.l, s.n. mają być odpowiednio rozwinięte jako miejsce nieznanne, wydawca nieznanany lub drukarz nieznanany. W strefie tytułu serii dotychczasowe skróty pozostaną bez zmian. Zniesienie zasady trzech już jest praktykowane w BN, która stoi na stanowisku, że należy uwzględnić wszystkich twórców i autorów dokumentu. Jako dalszy kierunek zmian prelegentka wskazała działania zmierzające do zwiększenia czytelności opisów, a zatem odrzucenia tych elementów standardu, które zagrażałyby spójności danych. Natomiast te elementy, które będą poprawiały jakość danych będą uwzględniane.

Krystyna Sanetra stwierdziła, że na tym etapie wdrażania standardu RDA tworzenie rekordów o charakterze hybrydowym to najlepsze rozwiązanie. Rekord bibliograficzny to poziom materializacji. System biblieczny powinien zapewnić także poziomy dzieła i realizacji. Zadała pytanie, czy sam system, jeśli danych

bibliograficznych w rekordzie nie będzie, odnajdzie te elementy. Podkreślając przynależność do NUKAT 150 bibliotek oczekujących na wprowadzenie nowych rozwiązań, zaprosiła do wygłoszenia referatu kolejnego referenta, przedstawiciela NUKAT Leszka Śnieżkę.

Leszek Śnieżko wygłosił referat: *RDA w katalogu NUKAT – konieczna zmiana czy ślepy zaułek?* W swoim wystąpieniu poinformował, iż prace nad standardem RDA w Centrum NUKAT prowadzone są już od 2010 r., a niektóre jego elementy są już wdrażane. Jako jeden z celów konferencji wskazał analizę zasadności wprowadzenia tego standardu. Różne są sposoby czy warianty wdrażania RDA, każde wdrożenie ma własne cechy indywidualne. Jak będzie wyglądał polski model wdrażania RDA? Prelegent podkreślił, że celem Centrum NUKAT jest przede wszystkim tworzenie nowoczesnego katalogu opartego na międzynarodowych standardach, które zapewniają interoperacyjność danych, funkcjonowanie w Internecie, a co za tym idzie łatwy dostęp użytkownika do tych danych. Realizację tych celów ma szansę spełnić RDA, standard o światowym zasięgu. Należy zadać sobie pytanie, czy standard RDA jest przystosowany do polskich potrzeb? Analiza tekstów RDA pokazuje, że w wielu przypadkach natknijemy się na zasady, które są sprzeczne z naszą dotychczasową tradycją opracowania zbiorów. Referent podał kilka przykładów ilustrujących te rozbieżności: 1) szersze niż w praktyce polskiej stosowanie tytułów ujednoczonych (tytuły filmów, wydawnictw ciągłych), 2) stosowanie nazw geograficznych jako nazw jednostek administracyjnych sprawujących władzę na określonym terytorium, 3) stosowanie dopowiedzeń do haseł osobowych (w zaleceniach RDA w dopowiedzeniu stosuje się zawód, w NUKAT dziedzinę, którą dana osoba się zajmuje), 4) stosowanie kilku nazw ujednoczonych dla danej osoby. W NUKAT tworzy się je w wyjątkowych przypadkach, kiedy można wyraźnie rozdzielić zakresy działalności danej osoby. L. Śnieżko zwrócił uwagę na problem nakładu pracy włożonej we wdrażanie zasad do uzyskanych z tego korzyści. Wskazał problemy wynikające nie tylko z zastosowania zasad RDA, ale także te, które wynikają z trybu wprowadzania i kontroli danych (np. pola 370 – miejsce urodzin i śmierci danej osoby, gdzie RDA dopuszcza stosowanie terminów spoza kontrolowanych słowników). Poruszył również problem ciągłych zmian i aktualizacji wprowadzanych w RDA (cztery w roku), wynikających ze współpracy z bibliotekarzami, ale także związanych z wprowadzaniem skonsolidowanego modelu FRBR-LRM. Do wachlarza problemów do rozstrzygnięcia przed wdrożeniem standardu RDA mówca zaliczył także brak w Polsce koordynacji na poziomie międzyinstytucjonalnym. Dobrym rozwiązaniem, zdaniem prelegenta, byłoby stworzenie Grupy roboczej ds. standardów katalogowania w Polsce, złożonej ze specjalistów z różnych środowisk (w tym muzeów i archiwów). Na koniec wystąpienia L. Śnieżko nakreślił perspektywy wdrażania standardu RDA w Polsce przedstawiając dwa możliwe rozwiązania: 1) pozostanie przy dotychczasowych zasadach katalogowania z uwzględnieniem niektórych elementów RDA, 2) przyjęcie za podstawę standardu RDA z możliwością odstępstw na rzecz lokalnych rozwiązań. Referent, jako przedstawiciel Centrum NUKAT, opowiedział się za drugim rozwiązaniem argumentując, że ten sposób wdrażania standardu RDA jest zgodny z aktualnymi trendami i założoną wcześniej eferberyzacją katalogu. Istotnym elementem tego rozwiązania byłoby przetłumaczenie stosowanych w RDA słowników i włączenie ich do rejestru RDA, co zwiększyłoby funkcjonowanie naszych rekordów na

gruncie międzynarodowym. Pokaz uzupełniły przykłady rekordów z elementami RDA z Biblioteki Kongresu i NUKAT oraz ten sam rekord w oprogramowaniu RIMMF, utworzony w jednej wersji językowej przekładany (etykiety, a także niektóre pola) na różne języki (hiszpański, angielski, francuski).

Prowadząca sesję K. Sanetra powiedziała, że wiemy już, iż należy wdrażać RDA, ale nie wiemy jeszcze, w jaki sposób i należałoby zdefiniować polskie potrzeby w tym zakresie.

Janusz Kaczmarek (Biblioteka Kolegium Filozoficzno-Teologicznego oo. Dominikanów w Krakowie) wygłosił referat: *RDA-pl? Czy RDA może i czy powinien zastąpić polskie przepisy katalogowania?* Prelegent omówił historię zasad katalogowania od Cuttera po opracowane w 2007 r. przepisy ISBD Consolidated Edition, podkreślając, iż nie doczekały się polskiego tłumaczenia, a po 2000 r., można mówić o zastoju w rozwoju przepisów katalogowania w Polsce. „Gorzką pigułką” dla środowiska bibliotekarskiego było stwierdzenie, że korzystamy z przepisów katalogowania i indeksowania stworzonych 30 lat temu (dla katalogów kartkowych), że powstają lokalne instrukcje niekoniecznie zgodne z obowiązującymi przepisami, a także formaty usamodzielnione względem katalogowania, choć na świecie już w 1998 r. opracowano nowe wymagania dla katalogu – FRBR. Mówca sformułował potrzeby użytkownika informacji, który może szukać wszystkich zasobów odnoszących się do tego samego dzieła, wyrażonych przez tę samą realizację, stanowiących przykład tej samej materializacji, związanych z daną osobą, rodziną, ciałem zbiorowym, na dany temat, wszystkie zasoby określone przez inne kryteria stosowane zazwyczaj jako dodatkowe ograniczenie wyników wyszukiwania. Użytkownik powinien móc te zasoby zidentyfikować, wybrać i otrzymać to, co wybrał. W dzisiejszej praktyce bibliotecznej nie wszystkie z tych potrzeb są możliwe do zrealizowania. Konkludując, autor wystąpienia wygłosił trzy tezy: 1) polskie przepisy katalogowania są rozproszone, powstały w różnym czasie i są niespójne, 2) model FRBR dla identyfikacji jednostek Grupy 1: dzieła i realizacji przy obecnych przepisach nie jest możliwy do zrealizowania, 3) tworzone obecnie w bibliotekach dane nie nadają się do wykorzystania w Linked Data. A zatem może wybrać RDA? Autor nie udzielił na to pytanie odpowiedzi, zostawiając uczestników konferencji z jeszcze kilkoma innymi otwartymi pytaniami (czy model FRBR-FRAD-FRSAD (LRM) jest rozsądny?, czy należy podążać w tym kierunku? co w RDA jest sprzeczne z dotychczasową tradycją? czy możemy stworzyć coś lepszego?, czy bibliotekarze są w stanie porozumieć się w tym zakresie?). Odpowiedź na te pytania, zdaniem prelegenta, powinna znaleźć się w miarę szybko, abyśmy nie mieli katalogu, który nie będzie się integrował ze środowiskiem sieciowym.

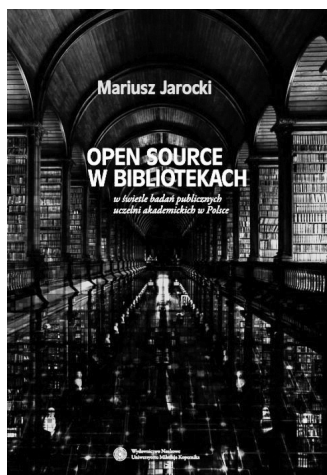
Moderator dyskusji K. Sanetra poparła powstanie grupy roboczej ds. RDA. Magdalena Rowińska reprezentująca NUKAT opowiedziała się za jednym wspólnym RDA w skali kraju. Katalog NUKAT zawiera spójne dane, które będą ułatwiały prace. Wdrożenie RDA nie nastąpi szybko, etapem przejściowym będzie zapewne rekord hybrydowy. Rozmowy przeprowadzane z BN nie dotyczą tylko drugorzędnych elementów RDA. Zofia Żurawińska z BN potwierdziła prace nad przepisami katalogowania, wprowadzanie zmian konsultowanych z przedstawicielami bibliotek. K. Sanetra zasugerowała opracowanie planu prac nad wdrożeniem standardu RDA z wyznaczeniem bliższych i dalszych celów zmian wprowadzanych w przepisach katalogowania.

Duże zainteresowanie tematem potwierdziła obecność na konferencji ponad dwustu osób z różnych bibliotek. Konferencja była transmitowana na żywo i jest dostępna na stronie <http://centrum.nukat.edu.pl/rda/> (dostęp ze strony głównej Centrum przez baner konferencyjny). Bibliotekarze polscy mają świadomość konieczności wyprowadzenia informacji o swoich zbiorach do otwartej sieci, krokiem w tym kierunku jest zmiana w przepisach katalogowania.

Konferencja zorganizowana przez Centrum NUKAT stworzyła płaszczyznę do wymiany poglądów, opinii, doświadczeń związanych z wdrażaniem standardu RDA.

Anna Stanis
Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie

Tekst wpłynął do Redakcji 2 listopada 2016 r.

Mariusz Jarocki: *Open Source w bibliotekach w świetle badań publicznych uczelni akademickich w Polsce*. Toruń: Wydaw. Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2015, 300 s., ISBN 978-83-231-3479-4.

Prezentację książki Mariusza Jarockiego: *Open Source w bibliotekach w świetle badań publicznych uczelni akademickich w Polsce* rozpocznę w nietypowy sposób, tj. od końca – od zawartego w *Podsumowaniu* „Modelu automatyzacji działań biblioteki opartym jedynie na Otwartym Oprogramowaniu” (s. 258). Model ten wieńczy przeprowadzone przez autora badania zarówno w zakresie dostępnego obecnie Otwartego Oprogramowania, które może mieć zastosowanie w bibliotekach, jak i w obszarze praktycznego wykorzystania takiego oprogramowania w biblio-

tekach głównych publicznych uczelni akademickich w Polsce. W wyniku tych dwóch przeprowadzonych równolegle badań powstał ten właśnie, optymalny zdaniem autora, model ukazujący automatyzację działań bibliotecznych wykorzystującą jedynie Oprogramowanie Otwarte. Model skonstruowany jest według logiki „informatycznej”, tj. zasadniczy trzon stanowi system operacyjny, z którym kompatybilne muszą być dalej inne oprogramowania obsługujące bazy danych, systemy zarządzania treścią i usługi serwerowe, które obsługują repozytoria, biblioteki cyfrowe i zautomatyzowane systemy biblioteczne. Również kompatybilne z systemem operacyjnym muszą być te programy, które obsługują czynności wspomagające (przeglądarki, programy pocztowe, edytory tekstu, oprogramowania usługowe, czy umożliwiające wirtualizację).

Kilka stron wcześniej (s. 255) autor przedstawił inny schemat, tym razem zgodny z logiką „bibliotekarską”, tj. „Model obrazujący wykorzystanie rozwiązań Open Source z uwzględnieniem podziału na obszary IT” (s. 255). Innymi słowy – jest to model czynności wykonywanych w bibliotece (wg ich ważności), które mogą być obsługiwane przez oprogramowanie typu Open Source. Autor dzieli je na podstawowe (zautomatyzowane systemy biblioteczne, repozytoria instytucjonalne, bibliograficzne bazy danych, a także biblioteki cyfrowe) oraz pomocnicze (systemy operacyjne (serwery), systemy zarządzania treścią, bazy danych, systemy operacyjne na komputery osobiste, oprogramowanie biurowe oraz programy komunikacyjne).

Pierwszy z omawianych modeli wydaje się dla potencjalnego konstruktora systemu bardziej przejrzysty ze względu na logikę i potencjalną sekwencję działań. Autor jednak zdecydował się skonstruować swą książkę w tym drugim porządku, tj. zaprezentował dostępne obecnie narzędzia Open Source wg podziału na „Systemy dedykowane podstawowym procesom bibliotecznym” oraz „Systemy dedykowane procesom pomocniczym”. Te dwie przeglądowe części pracy, stanowiące rozdział drugi i trzeci książki, uzupełnione zostały rozdziałem pierwszym – wprowadzającym do zagadnień definicyjnych i terminologicznych oraz rozdziałem czwartym prezentującym wyniki badań ankietowych przeprowadzonych przez autora na temat wykorzystania oprogramowania Open Source w bibliotekach głównych publicznych uczelni akademickich w Polsce.

Rozdział pierwszy zawiera materiał dotyczący terminologii związanej z pojęciem *Open Source*. Podstawowy podział na *Free Software* i *Proprietary Software* ukuty przez Chao-Kueia jest, zdaniem sutora, bardzo ogólny. Pojęcie *Free Software* tłumaczone na jęz. polski jako *Wolne Oprogramowanie* znaczy tyle, co możliwość kopiowania, modyfikowania i rozpowszechniania programu za darmo lub za opłatą. Z kolei pojęcie *Open Source* tłumaczone na jęz. polski jako *Oprogramowanie o Otwartym Kodzie Źródłowym* lub *Otwarte Oprogramowanie* (oryginalne tłumaczenie z ang. to *Otwarte Źródła*) ukute zostało w 1997 r. przez E. S. Raymonda w związku z systemem Linux i zjawiskiem dot-com, choć wywodzi się ono z wcześniejszych ruchów *Free Software* i projektu GNU (General Public License – GPL). Obejmuje ono także ich założenia. Różnica między tymi rodzajami oprogramowania polega raczej na formach zarządzania ruchami wokół tych zjawisk oraz na zasadach dostępu do kodów źródłowych programów, które w przypadku Open Source są kluczowe. Na marginesie należy zaznaczyć, że pojęcie „dostęp” nie musi oznaczać „darmowość”. W tym kontekście autor omawia także takie pojęcia jak: *Darmowe Oprogramowanie* (używanie i rozpowszechnianie programu, ale bez kodu źródłowego), *Shareware* (korzystanie z oprogramowania na określonych warunkach) czy *Oprogramowanie Będące Dobrem Publicznym* (nieobjęte prawem autorskim z udostępnieniem kodu źródłowego albo nie). Z kolei angielski termin *Proprietary Software* tłumaczone jest na jęz. polski jako *Oprogramowanie Prawnie Zastrzeżone* lub *Oprogramowanie Własnościowe*. Autor wymienia następnie ważniejsze ruchy związane ze zjawiskiem Open Source oraz podaje przydatne źródła na ten temat ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb bibliotek, jak np. FOSS4LIB (FOSS – Free and Open-Source Software), finansowane przez Fundację A. W. Mellona.

Decyzja o zastosowaniu oprogramowania typu Open Source balansuje zawsze pomiędzy argumentami dotyczącymi obniżenia kosztów wdrożenia i utrzymania systemu, zakresu możliwości dostosowywania go do własnych potrzeb, zagwarantowania pomocy technicznej i bezpieczeństwa, jak również stopnia jego aktualizacji. Każda biblioteka musi wyważyć swoje decyzje w zależności od przyjętych warunków i wyznaczonych celów.

Pierwszy z rozdziałów przeglądowych (rozd. 2), zgodnie ze wspomnianym wcześniej modelem „bibliotecznym”, od razu wprowadza nas w świat oprogramowania typu Open Source w zakresie zautomatyzowanych systemów bibliotecznych, zarządzania i udostępniania zasobów cyfrowych, wspierania procesów wyszukiwania oraz zarządzania bibliografiami i cytowaniami. W każdej kategorii autor prezentuje dostępne oprogramowania, omawia ich cechy, a następnie wska-

zuje na ich ewentualną przydatność w środowisku polskim. Na przykład, wśród 9 zaprezentowanych zautomatyzowanych systemów bibliotecznych dwa, tj. Evergreen i Koha posiadają wsparcie dla jęz. polskiego, stąd ich ewentualna przydatność dla polskich bibliotek. Pierwszy z nich, pochodzenia amerykańskiego, znajduje zastosowanie głównie w bibliotekach publicznych, a drugi – rodem z Nowej Zelandii stosowany jest w bibliotekach publicznych, szkolnych i specjalnych. Z kolei oprogramowanie do udostępniania zasobów cyfrowych to takie, które obsługują biblioteki cyfrowe i repozytoria instytucjonalne. Spośród 19 zaprezentowanych pakietów – 5 posiada całkowite lub częściowe wsparcie dla jęz. polskiego i są to: DSpace i Eprints – oba używane do budowy repozytoriów, Greenstone do tworzenia bibliotek i kolekcji cyfrowych, Omeka do budowy i archiwizacji zasobów cyfrowych i wreszcie Public Knowledge Project. Za pomocą tego ostatniego można publikować i indeksować czasopisma, zasoby konferencyjne, indeksować metadane oraz redagować wydawnictwa. Autor zaznacza jednak, że tylko część dotycząca czasopism posiada wsparcie dla jęz. polskiego. Wśród narzędzi wspierających procesy wyszukiwania autor wymienia 6 pakietów, m.in. np. Apache Solr – znana platformę o dużej mocy w zakresie wyszukiwania pełnotekstowego oraz współpracujący z nią często Blacklight – pakiet zapewniający właściwy interfejs. Chociaż autor nie wkracza już w książce w problematykę Big-Data, to warto wspomnieć, że oprogramowania te wykorzystywane są obecnie w USA także do bibliotecznych działań Big-Data'owych. Wsparcie dla jęz. polskiego ma jednak tylko VuFind – zintegrowany interfejs do wyszukiwania w różnych źródłach (np. różnych OPAC-ach). Wreszcie w ramach ostatniej kategorii (bibliografie i cytowania) autor prezentuje 8 pakietów (np. Zotero, Referencer czy Docear), z których potencjalny użytkownik może wybrać sobie narzędzie odpowiednie w jego pracy.

Druga część przeglądu (rozdz. 3) to prezentacja narzędzi Open Source do obsługi procesów pomocniczych w bibliotekach. Tu dopiero ulokowano przegląd systemów operacyjnych, pakietów obsługujących bazy danych, języki programowania, systemy zarządzania treścią oraz inne przydatne oprogramowania w bibliotece. Do analizy autor wybrał tylko te narzędzia, które można pobrać z Internetu i posiadają wsparcie dla jęz. polskiego, a także są na bieżąco aktualizowane. Najlepiej będzie, jeśli czytelnik sam dokona przeglądu tego bogatego materiału – warto może tylko wspomnieć, że do najbardziej przydatnych w bibliotekach systemów operacyjnych typu Open Source autor zalicza rodzinę Linuxa (np. Debian, Ubuntu, Fedora czy LinuxMint) oraz instalowane na nich usługi (np. serwery WWW, poczta elektroniczna, obsługa terminali i drukarek, plików itd.). Każdy z omawianych systemów operacyjnych ma inne właściwości. W zakresie baz danych autor skupia się na przeglądzie rodziny baz typu SQL (Structured Query Language). Spośród języków programowania przydatnych w działalności bibliotek wymienia Perl, PHP, Python i Ruby. I tu ponownie warto wspomnieć na marginesie, że wersja Ruby znana jako Ruby on Rails (RoR) (do aplikacji internetowych), stosowana jest w kontekście Solr i Blacklight w bibliotecznych systemach Big-Data'owych. Z kolei czytelnik zainteresowany narzędziami Open Source do zarządzania treścią znajdzie przegląd systemów obsługujących zarządzanie dokumentami, wiedzą, zasobami cyfrowymi, obiegiem treści czy treścią opublikowaną. Wśród prezentowanych pakietów jest np. znany i używany w uczelniach wyższych Moodle (do e-learningu) czy zachęcający do prowadzenia blogów i publikowania *news'ów* – WordPress. Dokony-

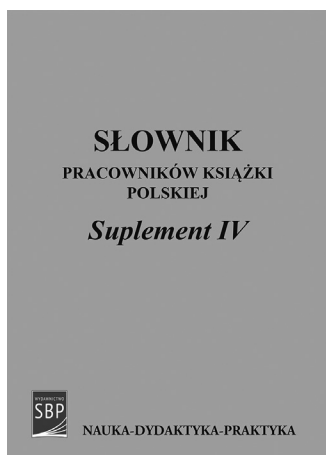
wanie dalszych własnych odkryć pozostawiam czytelnikowi, jak również polecam zapoznanie się ze wspomnianym modelem „informatycznym” (s. 258), aby zobaczyć, które z prezentowanych oprogramowań rekomenduje autor budując bibliotekę w całości zautomatyzowaną za pomocą narzędzi Open Source.

Rozdział czwarty zawiera wyniki badania ankietowego przeprowadzonego przez autora wśród polskich głównych bibliotek publicznych uczelni akademickich w Polsce. Wykaz wytypowanych do badania bibliotek (59) zamieszczono w zał. 1, a tekst ankiety w zał. 2. Przebadano 55 bibliotek (4 nie udzieliły odpowiedzi). W ankiecie pierwsze pytanie miało charakter sortujący, a następnie przygotowano odrębne części: A (17 pytań) dla bibliotek stosujących oprogramowanie Open Source i B dla tych, które na pierwsze pytanie odpowiedziały przecząco (6 pytań). Autor dokonał analizy ilościowej i jakościowej uzyskanych rezultatów. Jak pokazuje model „biblioteczny” (s. 255) największe wykorzystanie oprogramowania Open Source występuje w bibliotekach w zakresie procesów pomocniczych (systemy operacyjne (serwery), systemy zarządzania treścią, bazy danych i oprogramowanie biurowe), natomiast w mniejszym stopniu w obszarze systemów operacyjnych na komputery osobiste i programów komunikacyjnych. W zakresie procesów podstawowych stosowanie oprogramowania Open Source jest małe, jak np. w kategoriach: zautomatyzowane systemy biblioteczne, biblioteki cyfrowe czy repozytoria instytucjonalne. Zaskakujący jest całkowity brak zastosowań oprogramowania Open Source w obszarze bibliograficznych baz danych. Ogólnie, w przebadanych bibliotekach narzędzia Open Source stanowią jednak tylko nieco ponad 21% używanego w nich oprogramowania. Ponad 78% to Oprogramowanie Prawnie Zastrzeżone. Natomiast większość bibliotek spośród tych 21% wyraziła opinię, że zastosowanie oprogramowania Open Source obniżyło koszty automatyzacji biblioteki i są one z niego zadowolone.

Książka Mariusza Jarockiego jest przydatnym źródłem informacji dla tych bibliotek, które są lub będą zainteresowane wdrażaniem oprogramowania Open Source. Jej treść może stanowić pomoc w rozeznaniu możliwości w tym zakresie i przyjęciu bardziej ekonomicznego sposobu zarządzania procesami automatyzacji. Może być też ona stymulatorem rozwoju nowych, własnych pomysłów i koncepcji, które to możliwości daje właśnie oprogramowanie Open Source.

Konstrukcja pracy jest przejrzysta, badania dobrze udokumentowane, choć osobiście w prezentowaniu jej zawartości wołałabym przyjęcie modelu „informatycznego”. Treść książki pozostawia też czytelnika z kilkoma pytaniami, m.in.: czy i jakie miejsce w prezentowanym modelu mogłaby zająć np. technologia RFID (Radio-Frequency Identification), jak wbudować obsługę bibliotecznych zbiorów Big-Data, bardzo istotnych przecież w kontekście bibliotek akademickich, wykorzystującą narzędzia NoSQL o charakterze Open Source (autor o nich nie wspomina) lub też czy za pomocą prezentowanych pakietów można realizować w bibliotece inicjatywy *crowdsourcing*’owe? Zjawiska te bowiem – to przyszłość naszych bibliotek.

Marta Grabowska
Centrum Europejskie
Uniwersytet Warszawski

Słownik pracowników książki polskiej. Suplement IV. Pod red. Magdaleny Rzadkowolskiej. Warszawa: Wydaw. SBP 2016, 364 s., (Nauka-Dydaktyka-Praktyka, 171), ISBN 978-83-64203-74-9.

Jesienią 2016 r. do rąk użytkowników trafił IV suplement do *Słownika pracowników książki polskiej*, a więc po sześciu latach od wydania poprzedniego suplementu. To zaskakująco szybko, ponieważ poprzednie suplementy publikowane były w większych odstępach czasu. W 1986 r., a więc po 14 latach od wydania tomu zasadniczego, ukazał się „Suplement I”. Kolejne 14 lat trzeba było czekać na „Suplement II”, a „Suplement III” ukazał się po przerwie 10-letniej, a więc w 2010 r.¹. Paradoksalnie jednak, mimo krótszego czasu opracowania i pomniejszonego zespołu redakcyjnego, najnowszy suplement zawiera ponad 90 biogramów więcej niż zostało zamieszczonych w suplemencie z 2010 r. i ponad 100 biogramów więcej niż w suplemencie z roku 2000.

Znaczenie „Spkp” trudno przecenić. Za sprawą tego wydawnictwa polska nauka o książce wyróżnia się wśród innych dyscyplin naukowych w zakresie dorobku biografistycznego. Opublikowanie na początku lat 70. XX w. *Encyklopedii wiedzy o książce* (1971), a wkrótce potem *Słownika pracowników książki polskiej* (1972) było też mocnym akcentem pokazującym znaczenie i umacnianie się polskiej bibliologii, dyscypliny, którą jeszcze kilkanaście lat wcześniej niektórzy określali mianem burżuazyjnej pseudonauki.

Wydanie IV suplementu „Spkp” wyznacza kolejną ważną datę w 70-letniej już historii tego przedsięwzięcia wydawniczego, jeśli za początek tej historii uznać rok 1946, gdy w Państwowym Instytucie Książki w Łodzi, kierowanym przez Adama Łysakowskiego, rozpoczęto prace nad polskim słownikiem biograficznym ludzi książki. Tegoroczny suplement jest w sumie 7. efektem tych prac ogłoszonym drukiem. Należy bowiem pamiętać, że przed słownikiem zasadniczym z 1972 r. i czterema kolejnymi suplementami ukazał się jeszcze w 1958 r. *Słownik pracowników książki polskiej. Zeszyt próbny*, a w 1962 r. *Słownik pracowników książki polskiej. Wykaz haseł*.

Suplement IV jest trzecią częścią „Spkp” opublikowaną w Wydawnictwie Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich i jednocześnie trzecią częścią przygotowaną w gronie osób skupionych w działającej od 1992 r. Pracowni „Słownika pracowników książki polskiej” przy łódzkiej katedrze bibliotekoznawstwa (obecnie Katedra Informatologii i Bibliologii UŁ).

Najnowszy suplement zamieszcza biogramy osób zmarłych po 2010 r. Jest to jednak cezura umowna, bowiem zgodnie z zasadą przyjętą w poprzednich suplemen-

¹Pewnym wyjaśnieniem tempa prac nad „Suplementem IV” może być informacja, że tom powstał dzięki grantowi Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki uzyskanemu w 2011 r., z terminem realizacji projektu na lata 2012-2016. Zob. *Katedra Informatologii i Bibliologii UŁ. Granty/Badania naukowe* [online], [dostęp: 22.10.2016]. Dostępny w WWW: <<http://www.kbin.uni.lodz.pl/kbin/index.php/o-katedrze/nauka/granty-badania-naukowe>>.

tach, zespół redakcyjny słownika sukcesywnie uzupełnia zasób haseł o nazwiska osób żyjących wcześniej. To sprawiło, że praktycznie ponad 70% biogramów zamieszczonych w suplemencie IV dotyczy osób zmarłych przed 2010 r., częstokroć jeszcze w XX w. W tomie znajdziemy także kilka biogramów ludzi książki z poprzednich stuleci, np. rektora Akademii Krakowskiej i fundatora biblioteki Mikołaja z Szadka, żyjącego na przełomie XV i XVI w.

Określenie „pracownik książki” miało z założenia obejmować przedstawicieli różnych profesji zaangażowanych na kolejnych etapach „życia książki” – wydawców, drukarzy, introligatorów, bibliotekarzy i innych. Na kartach „Spkp” można również znaleźć biogramy ludzi zasłużonych szczególnie na innych polach, np. pisarzy (A. Mickiewicz, t. gł.; J. Tuwim, supl. II; Cz. Miłosz, supl. IV), ludzi nauki (M. Kopernik, supl. I) lub monarchów (np. Zygmunt III Waza, Jan III Sobieski, supl. I). Ale obecność ich biogramów w *Słowniku* wynika przede wszystkim z dokonania na polu bibliotekarstwa lub bibliofilstwa. Bibliotekarska proveniencja jest więc najczęściej podawaną „książkową” specjalnością w biogramach zamieszczanych w „Spkp”.

Podobnie, jak w poprzednich suplementach i słowniku głównym, podstawową profesję biografowanego redakcja tomu wyróżniła odpowiednią czcionką. Zabieg jest uzasadniony, gdyż nierzadko osoba biografowana wykonywała kilka profesji, np. była jednocześnie introligatorem, drukarzem i wydawcą. Są co prawda przypadki, gdy w biogramie wyróżniona typograficznie jest więcej niż jedna profesja. Generalnie jednak można zaobserwować, które najczęściej profesje reprezentują osoby opisywane w „Spkp”. To zaś pozwala stwierdzić, że „Spkp” jest w dużym stopniu słownikiem bibliotekarzy. Z blisko 500 opublikowanych w IV suplemencie haseł 55% stanowią biogramy osób wykonujących zawód bibliotekarza (dominują bibliotekarki). Po niecałe 10% biogramów przypadło na osoby z grupy wydawców i edytorów oraz z grupy ilustratorów, grafików, fotografów i twórców ekslibrisów. Kolejne miejsca zajmują księgarze i antykwariusze, następnie bibliofile lub fundatorzy bibliotek, potem introligatorzy, drukarze i bibliografowie. Z rzadka wreszcie pojawiają się w IV suplemencie biogramy bibliologów, bibliotekoznawców czy dokumentalistów.

Mała stosunkowo reprezentacja bibliografów nie tłumaczy jednak pominięcia tej grupy specjalistów w opisie rzeczowym proponowanym przez Bibliotekę Narodową. Według haseł przedmiotowych BN i symboli klasyfikacyjnych UKD „Spkp” jest słownikiem biograficznym: bibliotekarzy, drukarzy, edytorów, księgarzy i bibliofilów. W takim opisie rzeczowym brakuje więc bibliografów, a także bibliologów i bibliotekoznawców. Być może w przypadku bibliografów autorzy opisu przedmiotowego w „Przewodniku Bibliograficznym” i katalogu BN, nie nadając publikacji odpowiedniego hasła kierowali się dyskusyjnym ujęciem hierarchicznym prezentowanym w „Słowniku języka haseł przedmiotowych BN”, z którego wynika, że bibliografowie to właściwie bibliotekarze, bo taką właśnie nadrzędność semantyczną proponuje SJHP BN!

Redaktorzy opracowujący kolejne tomy wydawnictwa leksykograficznego konsekwentnie dbają o spójność aparatu pomocniczego. Raz więc przyjęty układ indeksu pojawia się w kolejnych tomach, nawet jeśli w tej kwestii pojawiają się jakiegoś uwagi krytyczne. Zrozumiałe jest więc, że umieszczenie w indeksie „Suplementu IV” w jednym porządku alfabetycznym nazwisk osób biografowanych i osób bio-

grafujących z nazwami instytucji jest konsekwencją rozwiązania przyjętego w poprzednich suplementach (w tomie zasadniczym z 1972 r. nie było indeksu). Zatem tak, jak w poprzednich suplementach wyróżnione ciągi indeksowe z alfabetycznym porządkiem nazw geograficznych mają biblioteki, drukarnie, introligatornie i księgarnie. Jest to jednak kwestia dyskusyjna i za recenzentami suplementów poprzednich należałoby powtórzyć uwagę odnoszącą się do uwzględnienia w indeksie nazw instytucji (zob. Zofia Gaca-Dąbrowska, 2001, s. 281). Konsekwencję w stosowaniu raz przyjętego porządku należy pochwalić, co nie zmienia faktu, że jest to porządek nie do końca przejrzysty. Oto np. hasła indeksowe kilku osób z nazwiskami zaczynającymi się od liter St... znajdują się między wieloma wpisami indeksowymi dla Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich a wpisami dla różnego rodzaju Studiów. Zrozumiałe, że wynika to z porządku alfabetycznego, ale jednocześnie sprawia, że te nazwiska łatwo w indeksie przeoczyć.

Do IV suplementu „Spkp” dodana została płyta CD. Jej zawartość może być pewnym zaskoczeniem dla użytkownika, który nie od razu zapozna się ze wstępem do książki. Tytuł na krążku – taki sam, jak tytuł drukowanego tomu – może bowiem sugerować, że płyta stanowi elektroniczną wersję wydawnictwa książkowego. Tymczasem na płycie znajduje się plik pdf z inwentarzem archiwum Pracowni „Słownika pracowników książki polskiej”, zawierającym wykaz materiałów archiwalnych, notek biograficznych, wycinków prasowych, fotografii, materiałów redakcyjnych itd.² Jest kwestią dyskusyjną, czy warto było uzupełniać publikację o płytę CD, co w jakimś stopniu zwiększa koszty produkcji, skoro ten stosunkowo niewielki plik o objętości zaledwie 600 kB można było umieścić do pobrania na stronie internetowej Pracowni Słownika (zob. Pracownia „Słownika pracowników książki polskiej”: <<http://www.kbin.uni.lodz.pl/kbin/index.php/start/22-pracownia-qsownika-pracownikow>>).

Jest zupełnie naturalne, że użytkownicy i recenzenci kolejnych tomów *Słownika* wskazują niekiedy osoby w publikacji pominięte. Każdy ma przecież prawo uznać, że osoba według niego znacząca i zasłużona powinna zostać uwzględniona w słowniku biograficznym, redakcja ma zaś prawo do selekcji zgłaszanych biografów i dokonywania redukcji ich treści. Już w recenzji głównego tomu z 1972 r. Jerzy Starnawski pisał o „nieuniknionych niedostatkach”, wskazując ważne nazwiska pominięte w „Słowniku” i jednocześnie zgłaszając „postulat jak najrychlejszego opracowania tomu *dopełniającego*, obliczonego na kilkaset haseł”³. Postulat J. Starnawskiego spełniony został w 1986 r., w „Suplemencie I”⁴. Podobnie w recenzji „Suplementu II” z 2000 r. Zofia Gaca-Dąbrowska zwróciła uwagę na pewne

² Użytkownikom zainteresowanym elektronicznym dostępem do haseł uwzględnionych w „Spkp” pozostaje zatem nadal korzystać z cyfrowych wersji „Suplementu II” z 2000 r. i „Suplementu III” z 2010 r. dostępnych w Bibliologicznej Bibliotece Cyfrowej (ten pierwszy w formacie djvu, ten drugi w pdf). Z pewnością jednak po upływie okresu karencji wydawniczej, a więc zapewne w 2018 r. „Suplement IV” także się znajdzie w zasobach BBC.

³ J. Starnawski: *Słownik pracowników książki polskiej*. Pod redakcją Ireny Treichel, Warszawa-Lódź 1972. Państwowe Wydaw. Naukowe, ss. XX, 1044. „Pamiętnik Literacki” 1975, R. 66, z. 1, s. 382.

⁴ Wiele propozycji uzupełnienia braków hasłowych w suplemencie zgłaszał w tym samym czasie także Juliusz Wiktor Gomulicki. Zob. Juliusz W. Gomulicki: *Wiedza o książce. Bibliografia. Encyklopedia. Słowniki*. „Rocznik Literacki” 1972, s. 340-341.

braki wśród haseł biograficznych osób zmarłych po 1980 r.⁵ Warto jednak dodać, że uwagi recenzentki zostały w pewnym stopniu uwzględnione i kilku osobom wymienionym przez Gacę-Dąbrowską poświęcono biografie w kolejnym suplementcie z 2010 r.

Zatem, wzorem recenzentów poprzednich tomów, również ja pozwalam sobie podać nazwiska kilku osób, których biografie nie znalazły się w „Suplementcie IV”, a które według mnie zasługują na hasło w „Spkp”. Osoby te odeszły w okresie, który swym zasięgiem obejmuje najnowszy suplement do „Spkp”, a więc po roku 2010.

Brakuje zatem biografii prof. Marcina Drzewieckiego (zm. w 2012 r.). Ta kandydatura w zasadzie nie wymaga uzasadnienia, ale gdyby była taka potrzeba, to już sam fakt, że M. Drzewiecki był wieloletnim dyrektorem IINiSB UW, placówki kształcącej pracowników książki, uzasadnia potrzebę umieszczenia biografii tego bibliotekoznawcy w słowniku pracowników książki. Zwłaszcza że swoje biografie w „Spkp” mają poza Drzewieckim wszyscy nieżyjący, byli dyrektorzy warszawskiego Instytutu. M. Drzewiecki kierował poza tym Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej, a pod koniec życia Instytutem Książki i Czytelnictwa BN. Dodać warto, że był też recenzentem wydawniczym III suplementu „Spkp”.

W 2011 r. odeszła dr Aleksandra Niemczykowa, wieloletni pracownik Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UW. Notabene, M. Drzewiecki był jej pierwszym magistrantem. Wspólnie z Julianem Ferczem opublikowała m.in. dwa podręczniki wykorzystywane w kształceniu bibliotekoznawczym: *Wstęp do nauki o książce i bibliotece* (1972, II wyd. 1976) i *Podstawy nauki o książce, bibliotece i informacji naukowej* (1991). W indeksie do IV suplementu znalazło się co prawda nazwisko A. Niemczykowej, ale z tego powodu, że odsyła do biografii J. Fercza (zm. w 2014 r.).

Kolejną stratą poniesioną w ostatnim czasie przez środowisko warszawskich bibliotekoznawców, którą należałoby odnotować w *Słowniku*, było odejście w 2013 r. dr Ewy Chuchro, adiunkta w Instytucie Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW. E. Chuchro współpracowała z Wydawnictwem Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, była m.in. współredaktorką dwóch książek opublikowanych przez SBP, a przede wszystkim sekretarzem redakcji i redaktorem językowym w kwartalniku „Przegląd Biblioteczny”.

Na miano zasłużonego pracownika książki polskiej i godne upamiętnienie w „Spkp” zasłużył też zmarły w 2014 r. Marek Michalski, kustosz i bibliotekarz dziedziny z Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. Był m.in. głównym autorem ważnej dla tego środowiska książki *Począty w BUW. Wspomnienia o Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie w lat 1977-1999*.

Na biografii w „Spkp” zapracowała też Maria Janowska z Biblioteki Narodowej swoimi doniosłymi pracami z zakresu normalizacji opisu bibliograficznego i katalogowania w formatach wymiennych. Zresztą jej biografii mogłoby się ukazać już w suplementcie z 2010 r., gdyż M. Janowska odeszła pod koniec 2009 r.

Wymieniłem tylko te osoby, które znałem i pamiętam z bezpośrednich kontaktów i współpracy. Przypuszczam więc, że inni użytkownicy „Spkp” mogliby rów-

⁵Z. Gaca-Dąbrowska: *Słownik pracowników książki polskiej. Suplement 2*. „Roczniki Biblioteczne” 2001, R. 45, s. 280.

niez wskazać nazwiska pracowników książki, którym należą się hasła w *Słowniku*⁶. Ale po to są suplementy, żeby nie tylko – naturalną rzeczą kolejną – listę zasłużonych kontynuować, ale również dla wcześniejszych okresów uzupełniać. Dlatego Łódzkiej Pracowni „Spkp” i jej współpracownikom należy życzyć wytrwałości i sukcesów w pozyskiwaniu grantów, aby historia „Spkp” nie skończyła się na „Suplemencie IV”.

Na zakończenie należy podkreślić wkład Hanny Tadeusiewicz w rozwój tego przedsięwzięcia wydawniczego. Prof. Tadeusiewicz w 2014 r. obchodziła 50-lecie pracy naukowej, a w 2017 r. mija 45 lat od czasu, jak w „Słowniku pracowników książki polskiej” zostały zamieszczone pierwsze biogramy jej autorstwa. Agata Walczak-Niewiadomska, w księdze pamiątkowej dedykowanej H. Tadeusiewicz podała, że w tomie podstawowym i w kolejnych suplementach od I do III prof. Tadeusiewicz opublikowała łącznie 216 biogramów⁷. W 2011 r. H. Tadeusiewicz przekazała kierowanie Pracownią „Słownika pracowników książki polskiej” Magdalenie Rzadkowolskiej, ale nadal uczestniczyła w pracach biografistycznych i weszła do zespołu przygotowującego kolejny suplement. Dodajmy zatem, że w „Suplemencie IV” znalazło się 8 kolejnych biogramów przygotowanych przez Hannę Tadeusiewicz, choć *de facto* uczestniczyła ona w opracowaniu także innych, bo w całym tomie jest blisko 30 biogramów podpisanych przez cały Zespół Redakcyjny. Tak długotrwałego i owocnego zaangażowania w tworzenie wielotomowego, księgoznawczego wydawnictwa biograficznego trzeba z podziwem pogratulować.

BIBLIOGRAFIA

- Gaca-Dąbrowska, Zofia: *Słownik pracowników książki polskiej. Suplement 2*. „Roczniki Biblioteczne” 2001, R. 45, s. 277-282.
- Gomulicki, Juliusz Wiktor: *Wiedza o książce. Bibliografia. Encyklopedie. Słowniki*. „Rocznik Literacki” 1972, s. 333-388.
- Starnawski, Jerzy: *Słownik pracowników książki polskiej*. Pod red. Ireny Treichel, Warszawa-Łódź 1972. Państwowe Wydaw. Naukowe, ss. XX, 1044. „Pamiętnik Literacki” 1975, R. 66, z. 1, s. 380-388.
- Walczak-Niewiadomska, Agata: *Udział Profesor Hanny Tadeusiewicz w edycji „Słownika pracowników książki polskiej”*. W: *Ludzie i książki. Studia i szkice bibliologiczno-biograficzne. Księga pamiątkowa dedykowana Profesor Hannie Tadeusiewicz*. Łódź 2011, s. 13-15.

Dariusz Grygowski
Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii
Uniwersytet Warszawski

⁶ Na przykład zainteresowani sztuką ilustracji książek mogą być zaskoczeni brakiem biogramu postaci pomnikowej w tej dziedzinie – zmarłego w 2014 r. Janusza Stannego.

⁷ A. Walczak-Niewiadomska: *Udział Profesor Hanny Tadeusiewicz w edycji „Słownika pracowników książki polskiej”*. W: *Ludzie i książki. Studia i szkice bibliologiczno-biograficzne. Księga pamiątkowa dedykowana Profesor Hannie Tadeusiewicz*. Łódź 2011, s. 15.

*Bibliothèques, enfance et jeunesse*¹, sous la direction de Françoise Legendre. Paris: Editions du Cercle de la Librairie, 2015, 315 [5] s., ISBN 978-2-7654-1489-6.

Bibliothèques, enfance et jeunesse („biblioteki, dzieci i młodzież”) – to kolejna ciekawa i bardzo potrzebna w środowisku bibliotekarskim publikacja wydana pod koniec 2015 r. przez Editions du Cercle de la Librairie, znanego francuskiego wydawcę dzieł z zakresu edytorstwa, bibliotekoznawstwa i informacji naukowej (którego profil można porównać z profilem naszego Wydawnictwa SBP). Ukazała się w ramach renomowanej serii „Collection Bibliothèques” liczącej na dzień dzisiejszy około setki tytułów poświęconych różnym aspektom organizacji pracy i działalności bibliotek: od spraw legislacyjno-

-administracyjnych, poprzez kwestie warsztatowe (kształtowanie i selekcję zasobów, katalogowanie, pracę z użytkownikiem, działalność animacyjną, digitalizację itp.), aż po szerszą problematykę funkcjonowania tych placówek w zmieniającym się otoczeniu społeczno-kulturowym.

Bezpośrednią inspiracją dla powstania niniejszej publikacji była praca *Lectures, livres et bibliothèques pour enfants* pod red. Claude-Anne Parmegiani, która ukazała się w „Collection Bibliothèques” w 1993 r. Tytuł miał bardzo podobny zakres, ale ze względu na inne uwarunkowania społeczno-kulturowe – całkowicie odmienną treść, która dzisiaj w ogromnej części się zdezaktualizowała. To był we Francji okres spektakularnego rozwoju mediatek, które przyciągały czytelników bogactwem zróżnicowanych, jak na owe czasy zasobów: tradycyjnych i nowoczesnych, przede wszystkim płyt z muzyką i kaset wideo, oraz różnorodnością animacji kulturalnych (ze sztandarowym francuskim pomysłem „bibliotek poza murami”). Czas sukcesu pierwszych *gamebooków* i czas rozkwitu tzw. literatury kieszonkowej oraz bogato ilustrowanych serii popularnonaukowych (zwłaszcza wydawanych w międzynarodowej, francusko-brytyjskiej kooperacji pomiędzy Gallimardem a Dorling Kindersley). W międzyczasie powstały francuskie wydawnictwa lili-pucie, które w znacznej mierze odświeżyły i przewartościowały spojrzenie na rynek książek dla dzieci, a wraz z fenomenem Harry’ego Pottera nastąpiła euforyczna moda na *fantasy*. Nastąpiła eksplozja Internetu, mediów społecznościowych, telefonii komórkowej, VOD, PlayStation itp. – zjawisk, które zrewolucjonizowały codzienne praktyki kulturowe społeczeństwa. W bibliotecznym pejzażu zmieniło się więc niemal wszystko, oprócz ponadczasowej troski bibliotekarzy o wysoki poziom czytelnictwa młodego pokolenia – tak pokrótce porównywała w przedmowie okoliczności powstawania obu dzieł redaktor niniejszego wydawnictwa, Françoise Legendre.

¹ Książka zakupiona i recenzowana w ramach realizacji projektu pn. *Przemiany współczesnej książki popularnonaukowej dla dzieci i młodzieży (na przykładzie francuskiej oferty wydawniczej)* finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji numer DEC-2013/11/D/HS2/04543.

W tym kontekście pojawiła się więc uzasadniona konieczność analizy obecnej oferty różnorodnych dokumentów publikowanych z myślą o młodych użytkownikach i opisu funkcjonowania przeznaczonych dla nich bibliotek. Odpowiedzi na pytania: w jakim kierunku zmierza francuski rynek książki dla dzieci i młodzieży? Jakie są nowe formy twórczości artystycznej adresowanej do młodych pokoleń? A także: jak powinna wyglądać współczesna biblioteka dziecięco-młodzieżowa? Jakie zasoby powinna oferować swoim użytkownikom? Jak z nimi pracować? A przede wszystkim: jak ich zachęcić do przekroczenia progu biblioteki? Jak rozbudzić zainteresowanie swoją ofertą i szerzej kulturą, nie tylko tą popularną? Zadania tego podjął się liczny zespół autorów, głównie reprezentantów środowisk naukowych (specjalistów różnych dziedzin, przede wszystkim socjologów, literaturoznawców i bibliotekoznawców), a także przedstawiciele organów władzy państwowej (m.in. Ministerstwa Edukacji Narodowej oraz Kultury i Komunikacji). W przedsięwzięciu wzięli ponadto udział pracownicy bibliotek różnych typów: publicznych (bibliotek miejskich w Paryżu, Arles, Lyonie) i specjalnych (Bibliothèque publique d'information i Bibliothèque des sciences et de l'industrie) oraz Biblioteki Narodowej (w tym głównie jej oddziału Centre national de la littérature pour la jeunesse). Nad całością stała redaktor Françoise Legendre, inspektor generalny bibliotek (stanowisko w Ministerstwie Edukacji Narodowej) i autorka książek dla dzieci i młodzieży.

Całość została podzielona na trzy części poświęcone: (a) zagadnieniom społeczno-kulturowym, (b) ofercie rynkowej oraz (c) bibliotekom dla dzieci i polityce promocji książki i czytelnictwa. Pierwsza, najmniejsza część stanowi niejako socjologiczne tło wprowadzające do dalszej tematyki. Zawiera zaledwie dwa teksty, których celem było zdefiniowanie pojęć „dziecko” i „młodzież” w kontekście historycznym i współczesnym oraz wskazanie miejsca książki i lektury w kulturze młodzieżowej. Wobec alarmujących danych, z których wynika, że młode pokolenia Francuzów czytają coraz mniej² – znana francuska socjolog, specjalistka w zakresie kultury dziecięco-młodzieżowej – Sylvie Octobre zajęła wyważone stanowisko (tekst *Comment lire à l'ère des smartphones? La lecture et les jeunes*, dz. rec., s. 24-30). Wskazała nie tylko przyczyny tego zjawiska (konkurencja ze strony innych mediów, zjawisko międzypokoleniowego obniżania się zainteresowania kulturą na korzyść rozrywki, a także coraz bardziej płynne granice pomiędzy tymi zjawiskami itp.), ale również możliwe reinterpretacje tych wyników, ze względu na to, że współczesne czytelnictwo przybiera coraz bardziej odmienne formy („od tekstu do hiperteksu, od książki do aplikacji” itp.).

Kolejna, druga część książki zawiera aż dwadzieścia tekstów, uporządkowanych dodatkowo w trzech paragrafach: (1) punkty odniesienia, (2) oferta oraz (3) promocja i cenzura. Część tę otwierają dwa artykuły przekrojowe, które rzucają światło na dzieje książki i literatury dziecięco-młodzieżowej oraz rozmiar i tendencje rozwojowe współczesnego rynku książki dla dzieci i młodzieży we Francji. W świetle danych przytaczanych w tekście *Principaux contours du paysage éditorial du livre de jeunesse* (dz. rec. s. 41-45) przez Eléonore Clavreul, sektor książki dziecięcej wygląda w tym kraju imponująco. W 2014 r. wyszło 14 tys. tytułów przeznaczonych

² Olivier Donnat, *Les Pratiques culturelles des Français à l'ère numérique*. Paris: Ministère de la Culture et de la Communication, 2009.

dla młodych czytelników (w tym nowości i kolejne edycje); do tego sektora należała co piąta wydana i co czwarta sprzedana w tym roku książka! Zresztą ciągły wzrost produkcji i sprzedaży książek dla dzieci odnotowuje się już od dłuższego czasu. W ciągu ostatnich dziesięciu lat liczba publikowanych tytułów zwiększyła się o 60%, a obroty – o 74%. Dzięki temu sektor ten od kilku lat jest w pierwszej trójce największych sektorów wydawniczych Francji, w 2013 r. wyprzedził nawet sektor książki szkolnej plasując się tym samym na miejscu drugim, zaraz po sektorze literatury pięknej. W połowie zysk dzielą pomiędzy siebie cztery największe grupy wydawnicze: Madrigall (do którego należy m.in. Gallimard Jeunesse i Flammarion), Hachette Livre (m.in. Hachette Jeunesse i Disney Hachette), Editis (m.in. Nathan Jeunesse, Pocket Jeunesse) oraz Bayard (główny wydawca prasy dziecięco-młodzieżowej, do którego należy również Milan Jeunesse). Pomimo tak dużej koncentracji rynku, pozostaje jeszcze sporo miejsca dla mniejszych, niezależnych, zazwyczaj bardzo ambitnych wydawców, m.in. Rue du Monde (zał. 1996), MeMo (zał. 1993), Thierry Magnier (zał. 1998), których oferta dostępna jest z reguły jedynie w wyspecjalizowanych księgarniach (fenomen podobny do polskich wydawnictw lilipucich) i które – jak podkreśliła autorka artykułu – są istotnie wspierane poprzez zakupy oraz mediatyzację przez biblioteki publiczne. Oferta wydawnicza jest zatem wielopoziomowa, bardzo różnorodna i niezwykle bogata. Niestety, według autorki artykułu wyraźne jest też zjawisko znacznej komercjalizacji książki dziecięcej, która dla wielu wydawców staje się tylko i wyłącznie źródłem łatwego dochodu. Księgarnie, a przede wszystkim sklepy wielkopowierzchniowe oferują nabywcom nieprzebrane ilości książek o bardzo niskiej wartości merytorycznej i/lub estetycznej. Z reguły książki te są częścią tzw. produktu totalnego związanego z sukcesem produkcji telewizyjnej i/lub filmowej. Komercyjny charakter ma również eksploataowanie w nieskończoność modnej w danym czasie tematyki (magia, wampiry itp.). W tym kontekście rola bibliotekarza – mediatora pomiędzy ofertą a czytelnikiem – nabiera coraz większego znaczenia.

I właśnie edukacji bibliotekarzy mają służyć kolejne teksty tej publikacji poświęcone poszczególnym rodzajom dokumentów dla dzieci i młodzieży. Zgromadzone tu ogrom informacji na temat (według kolejności pojawiania się w tekście): książek obrazkowych (których edycja, podobnie jak w Polsce, przeżywa obecnie we Francji prawdziwy renesans), książek-zabawek (w szczególności *pop-ups*), powieści dla młodzieży, cykli i serii wydawniczych, pierwszych powieści, sztuk teatralnych, poezji, komiksu (w tym mangi, która dopiero niedawno wyszła z przysłowiowego cienia i zaczęła być przez francuskich bibliotekarzy traktowana jako pełnoprawny gatunek), książek popularnonaukowych, dokumentów dźwiękowych, filmów, gier wideo i wreszcie zasobów cyfrowych. Ciekawy jest w tej części zwłaszcza artykuł poświęcony publikacjom cyfrowym (Thomas Chaimbault: *L'édition numérique pour la jeunesse*, dz. rec., s. 144-149), które podobnie jak w polskiej literaturze przedmiotu³ dzieli się tu na e-książki (*livres numériques homothétiques* – e-booki będące elektroniczną kopią książki drukowanej), e-książki „ulepszone” (*livres numériques enrichi*) oraz aplikacje (*livres numériques applicatifs* albo po prostu *applications*, potocznie *applis*). Gromadzenie i promocja tego typu zasobów stanowi dla współczesnych bi-

³ Por. M. Cackowska, *Co ma książka obrazkowa do interaktywnej aplikacji książkowej*. „Ryms” 2013, nr 20, s. 2-3.

bliotekarzy nie lada wyzwanie nie tylko z ekonomicznego czy technologicznego punktu widzenia. Podstawową trudność stanowi ich rozpoznanie i ewaluacja. Pomocne w tym zakresie stają się internetowe bazy danych wartościowych aplikacji dla dzieci opracowywane przez i/lub dla bibliotekarzy (np. BibApps – pod patronatem La Petite Bibliothèque ronde, znanej w całej Francji biblioteki dla dzieci w Clamart pod Paryżem, w której od dnia założenia w 1965 r. po dzień dzisiejszy wdraża się i testuje najnowocześniejsze metody pracy z młodymi użytkownikami, lub Popapp pod egidą Salon du livre et de la presse jeunesse Seine-Saint-Denis – największej i najważniejszej francuskiej imprezy targowej w dziedzinie publikacji dla najmłodszych).

Część drugą zamyka ważny artykuł dotyczący cenzury książek dla dzieci (*Censures et débats*, dz. rec., s. 165-169). Według Véronique Soulé co jakiś czas pojawiają się w mediach doniesienia o szkodliwych czy niemoralnych książkach dla dzieci. Wynikają one zdaniem autorki z kompletnej niewiedzy dziennikarzy, którzy nie potrafią właściwie ocenić wartości literackiej czy szerszej artystycznej dzieła, szukają natomiast taniej sensacji. Książka dla dzieci, w której współcześnie podejmuje się coraz więcej trudnych tematów, do niedawna uważanych za tabu – jest łatwym celem ataku. Tak stało się przykładowo z książką *Tous à poil* Marca Daniau oraz Claire Franek wydaną przez Editions Rouergue w 2011 r. i obsypaną nagrodami przez rozmaite stowarzyszenia oraz jury targów książki. Poruszono w niej problem nagości i to wystarczyło, aby oskarżyć jej autorów o propagowanie wśród dzieci ideologii gender. Burzę rozpętana przez jednego z polityków na łamach telewizji wnet przejęły inne media, w których zaroilo się od deklaracji, wywiadów, artykułów zarówno przeciwników, jak i zwolenników cenzurowania tego typu publikacji. W tym kontekście autorka artykułu przypomniała, że przecież we Francji obowiązuje ustawa o publikacjach dla dzieci i młodzieży (nr 49-956 z dnia 16 lipca 1949 r.), której celem jest chronić młodocianych czytelników przed nieodpowiednimi treściami, a wydawcy obowiązani są jej przestrzegać. Ponadto w myśl tej ustawy ukazujące się utwory są opiniowane przez Komisję nadzoru i kontroli publikacji przeznaczonych dla dzieci i młodzieży (Commission de surveillance et de contrôle des publications destinées à l'enfance et à l'adolescence), organ doradczy ministra sprawiedliwości.

W tematykę biblioteczną poruszaną w trzeciej, ostatniej części książki wprowadza czytelnika artykuł poświęcony dziejom bibliotek dla dzieci i młodzieży we Francji (Viviane Ezraty: *Bibliothèques pour l'enfance et la jeunesse: une utopie durable*, dz. rec., s. 175-183). Elitarne francuskie biblioteki publiczne dość długo były zamknięte dla dzieci. Pierwsze działy dla młodych czytelników zorganizowali w tym kraju Amerykanie, którzy w ramach pomocy i odbudowy kraju ze zniszczeń po I wojnie światowej otworzyli kilka bibliotek publicznych. Zaszczepili tym samym na gruncie francuskim nowoczesny anglosaksoński model biblioteki. Pierwsza placówka biblieczna w całości przeznaczona dla dzieci o nazwie L'Heure joyeuse („Szczęśliwa godzina”) powstała w Paryżu w 1924 r. Od tego momentu idea bibliotek dziecięcych zaczęła się rozprzestrzeniać w całym kraju i zapisała się trwale w pejzażu francuskim, czego najlepszym dowodem jest niniejsza publikacja.

Kolejne szesnaście artykułów zgromadzonych w tej części pracy poświęcono problematyce współczesnej. Pokazują one doskonale obszary zainteresowań, ambicje i troski francuskich bibliotekarzy dziecięcych. Należą do nich: narodowe i re-

gionalne plany gromadzenia i digitalizacji dziedzictwa kulturowego w zakresie literatury dla dzieci, współpraca z lokalnymi partnerami (naturalnie z instytucjami edukacji i władzami samorządowymi, ale też ośrodkami pomocy społecznej, ośrodkami zdrowia, domami kultury czy regionalnymi strukturami upowszechniania książki i czytelnictwa itp.), atrakcyjna, funkcjonalna i bezpieczna aranżacja przestrzeni bibliotecznej wychodząca naprzeciw potrzebom i oczekiwaniom małych użytkowników. Oczywiście, wiele miejsca zajęły prace typu studium przypadku, poświęcone działalności kulturalnej i animacjom, które mają zachęcić dzieci i młodzież do korzystania z biblioteki, oraz refleksje na temat specyfiki potrzeb poszczególnych grup wiekowych.

Od zawsze najbardziej wymagającym i najtrudniejszym odbiorcą bibliotecznych usług była młodzież. Bieżące francuskie badania (Christine Péclard et Catherine Ejarque: *Les adolescents sont-ils solubles dans la bibliothèque?* dz. rec., s. 271-276) pokazują wyraźny spadek zainteresowania młodych ludzi ofertą biblioteczną. Podczas gdy w 1997 r. użytkownikami bibliotek było 44% osób w wieku od 15-19 lat, w 2008 r. odsetek ten spadł do 31%. Z reguły spadek ten tłumaczy się dematerializacją muzyki – jeszcze do niedawna płyty, dokumenty dźwiękowe uważało się za główny magnes przyciągający młodych ludzi do mediateki, teraz większość nagrań jest dostępna w Internecie. Przyczyn tego stanu rzeczy można jednak znaleźć znacznie więcej. Według autorek rozdzwięk pomiędzy rzeczywistą ofertą francuskich bibliotek a potrzebami młodych użytkowników (nielimitowany Internet w wolnym dostępie, Wi-Fi, gry wideo i playstation, manga itp.) jest jeszcze większy. Do tego dochodzi jeszcze specyficzna atmosfera bibliotek, gdzie młodzi ludzie są otoczeni mnóstwem absurdalnych, w ich opinii, zakazów i nakazów (zakaz picia, jedzenia, cisza itp.). Te konstatacje przyczyniają się do zmian w świadomości samych bibliotekarzy i są inspiracją dla nowo powstających projektów. Wymienić tu można strefę Intermezzo w mediatece José-Cabanis w Tuluzie czy otwartą niedawno mediatekę La Canopée w Paryżu usytuowaną w samym sercu miasta w ogromnym centrum handlowo-rozrywkowym Forum des Halles. Ta druga np. jest podzielona na strefy „gorące”, gdzie swobodnie można rozmawiać, telefonować, słuchać muzyki, i „zimne”, miejsca wyciszone przeznaczone do pracy i/lub spokojnej lektury. Posiada ogromną ofertę multimedialną, a jej zasoby mają przechodzić bardzo ostrą selekcję pod kątem aktualności. Jej przestrzeń została zaplanowana w taki sposób, aby łatwo można było ją zmieniać i elastycznie dopasowywać do potrzeb (czyli różnorodnych animacji).

Podniesienie poziomu czytelnictwa i szerzej zainteresowania młodych ludzi kulturą to zbiorczy wysiłek różnych instytucji, wśród których biblioteki zajmują priorytetowe miejsce. Oczywiście, nawet najlepsze programy biblioteczne czy najwspanialsze gmachy nie zastąpią w tym procesie roli człowieka, tu bibliotekarza-mediatora, który świetnie zna proponowaną ofertę i potrafi do niej przekonać nawet najbardziej „opornych”. I chociaż stwierdzenie takie może być potraktowane jak truizm, to jednak należy ono do istotnego przesłania tej pracy, którą wieńczy tekst na temat ośrodków i form kształcenia we Francji specjalistów w zakresie książki i literatury dla dzieci i młodzieży.

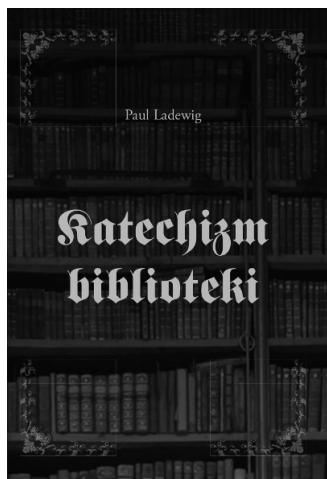
Podsumowując niniejsze rozważania, można stwierdzić, że francuski czytelnik po raz kolejny otrzymał od Cercle de la Librairie cenną publikację. Francuski, gdyż teksty skoncentrowane są na tamtejszej rzeczywistości i tylko z rzadka po-

jawiają się w nich odwołania do sytuacji książki czy bibliotek w innych krajach (w części trzeciej zamieszczono jeden tekst dotyczący organizacji działów dziecięcych w bibliotekach w Holandii). Publikacja jest starannie, acz skromnie wydana; nie zawiera przykładowo żadnych ilustracji, a szkoda, gdyż niekiedy – zwłaszcza gdy mowa o książce obrazkowej lub też aranżacji nowoczesnej przestrzeni bibliotecznej – zdjęcia z pewnością ułatwiłyby i znacznie uatrakcyjniłyby lekturę. Zrąb główny tekstu uzupełnia za to obszerna bibliografia w układzie rzeczowym (obejmująca publikacje drukowane i elektroniczne), która w okamgnieniu pozwala zorientować się, jak bogate i ciekawe jest francuskie (brak pozycji obcojęzycznych) piśmiennictwo w interesującym nas zakresie.

Agnieszka Wandel

Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Wrocławski

Tekst wpłynął do Redakcji 18 sierpnia 2016 r.

Paul Ladewig: *Katechizm biblioteki*. Przetłóżył z języka niemieckiego na język polski Zdzisław Gębołyś, przy współpracy Bernharda Kwoki; przetłóżył z języka niemieckiego na język angielski Zdzisław Gębołyś. Bydgoszcz Wydaw. Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, 2016, 211 s., ISBN 978-83-8018-050-5.

Publikacja *Katechizm biblioteki*, której oryginalny tytuł w języku niemieckim brzmi *Katechismus der Bucherei*, wydana została po raz pierwszy w 1914 r. w Lipsku u Ernsta Wiegandta, jako zbiór wypowiedzi Paula Ladewiga na temat biblioteki, książki, bibliotekarstwa ogólnego i pokrewnych zagadnień. *Katechismus* został wznowiony przez Simon Verlag fur Bibliothekswissen po blisko 100 latach w 2011 r. w Berlinie i żyje drugim życiem ciesząc się dużym zainteresowaniem czytelników. Przekład *Katechizmu* w obecnym wydaniu liczy 300 haseł i nie jest jedynym materiałem składającym się na całą pracę. Publikację rozpoczyna *Spis treści* w języku polskim, niemieckim i angielskim. Dalej w tych samych językach jest *Przedmowa* zatytułowana *O polskiej edycji <<Katechismus der Bucherei>> Paula Ladewiga*, z której dowiadujemy się o dwóch tożsamyh wydaniach książki: w 1914 i w 1922 r. Warto podkreślić, że edycja polska *Katechizmu* z 2016 r. została wzbogacona o dodatkowe rozdziały, które przybliżają postać autora oraz przedstawiają tło historyczne, a także kontekst tworzącej się publikacji.

Wstęp, składający się z pięciu rozbudowanych działów, stanowi wprowadzenie w tematykę katechizmu. Pierwszy z działów, zatytułowany *Paul Ladewig – życie i dzieło bibliotekarza*, przybliży sylwetkę autora, jego miejsce urodzenia, lata szkoły, studiów i życie rodzinne. Omówiono szczegółowo jego *Pracę biblioteczną* i wieloletnie zaangażowanie w pracę archiwisty i bibliotekarza. Omówiono także wydane publikacje, na które złożyło się łącznie 14 książek i broszur oraz artykuły opublikowane w czasopismach specjalistycznych. Na szczególną uwagę zasługują dwie prace: *Politik der Bucherei*, która przyniosła mu rozgłos i sławę w Niemczech i poza granicami kraju, a także *Die Verwaitung und Einrichtung der Kruppschen Bucherhale*, rodzaj poradnika bibliotecznego.

Drugim działem *Wstępu* jest <<*Katechismus der Bucherei*>> *Paula Ladewiga – geneza, zawartość, indeks, forma, język*. Przedstawiono w nim początki powstawania dzieła i jego rozwój oraz dobór materiału, który zrodził się z wypowiedzi, myśli i refleksji autora. Omówiono również formę publikacji, język poszczególnych haseł i styl przedstawionych myśli, ujęty często w postaci rad, propozycji i wyjaśnień użytecznych w codziennej pracy bibliotekarskiej.

W kolejnym dziale *Wstępu* zatytułowanym *Recepcja* <<*Katechismus der Bucherei*>> *Paula Ladewiga w Niemczech i w Polsce* zamieszczono omówienia i recenzje *Katechizmu* w specjalistycznych czasopismach bibliotekarskich w Niemczech i w Polsce, dokumentując to licznymi zestawieniami bibliograficznymi. Dotarcie do literatury omawiającej *Katechizm* i oceniającej jego przydatność wskazuje, że autor tego zacnego dzieła był dobrze znany środowisku bibliotekarskiemu okresu międzywojennego.

Następny dział *Wstępu*, zatytułowany <<*Katechismus der Bucherei*>> *Paula Ladewiga – wczoraj i dzisiaj* jest obrazem bibliotekarstwa czasów autora oraz ówczesnego stanu organizacji i działalności bibliotek. Odzwierciedleniem tego stanu rzeczy są wypowiedzi Ladewiga na temat roli i znaczenia bibliotek w społeczeństwie oraz wykorzystanych dostępnych w jego czasach technik bibliecznych. Patrząc w przyszłość oczami autora widzimy, że wykracza on swoim dziełem daleko poza ramy osobistego doświadczenia zawodowego, a jego spojrzenie na sprawy biblieczne jest ponadczasowe i z perspektywy lat widać, że nadal aktualne. Uzupełnieniem tego działu są czarno-białe fotografie wnętrza starych bibliotek i kolorowe zdjęcia nowoczesnie urządzonej bibliotek współczesnych.

Obszerny *Wstęp* zamyka zwarta i przejrzysta monografia zatytułowana *Kruppsche Bucherhalle – Biblioteka w koncercie Kruppa pod kierunkiem Ladewiga – między teorią a praktyką*, z której uzyskujemy szczegółowe informacje o bibliotece zorganizowanej i obsługiwanej przez samego Ladewiga. Z analizowanego tekstu wynika, że początkowo była to biblioteka służąca pracownikom do rozwijania zainteresowań zawodowych. Następnie powiększono ją o dodatkowe pomieszczenia i wyposażono w nowoczesny sprzęt oraz rozszerzono księgozbiór o literaturę piękną. Omówiono rozwój księgozbioru, a jego przyrost w poszczególnych latach przedstawiono w zestawieniach tabelarycznych. Scharakteryzowano użytkowników oraz ich zainteresowania na podstawie statystyki usług prowadzonych w wypożyczalni i czytelnicy. Na zakończenie tego działu omówiono *Bibliotekę Miejską w Essen (1902-1918)*, do rozwoju której w znacznej mierze przyczynił się Ladewig; za jego przyczyną placówka ta stała się główną instytucją kulturalną miasta. Obraz rozwoju i świetności tych bibliotek przybliżają czarno-białe i kolorowe fotografie dawnych i obecnych budynków bibliecznych.

Zasadniczą część omawianej i wznowionej po blisko 100 latach publikacji stanowi *Katechizm biblioteki* przedstawiony w oryginale w języku niemieckim, następnie w przekładzie na język polski i na język angielski. Po stronie tytułowej każdego przekładu jest krótka nota autora o *Katechizmie*, której najbardziej reprezentacyjną część warto przytoczyć: „Poniższe dewizy są wyborem z dużej sumy spostrzeżeń, które miałem okazję poczynić w trakcie wszechstronnej działalności jako archiwista i bibliotekarz. Przez ostre naświetlenie podstawowych zagadnień dotyczących biblioteki, powinny one dać impuls do samodzielnych przemyśleń nad tymi kwestiami”¹. O tym, że taki impuls pojawił się, świadczy wznowienie pracy i przywrócenie jej do życia po dość długim czasie uśpienia.

Po krótkim a treściwym wprowadzeniu do *Katechizmu bibliotek* zamieszczono *Spis treści*. Pierwszy podrozdział zatytułowany *Książka* zawiera tylko sześć objaśnień związanych z książką jako reprezentatywne dla tego pojęcia i odnoszące się do książki jako źródła wiedzy, narzędzia oświaty, przedmiotu użytkowego czy towaru. W drugim dziale zatytułowanym *Biblioteka* znalazła się terminologia dotycząca zadań biblioteki i różnych typów bibliotek, celów i misji tej instytucji oraz informacja o jej statusie społecznym i użyteczności publicznej. Niektóre hasła uzupełniono fotografiami z wnętrza starych i nowych bibliotek.

Trzeci dział *Tworzenie biblioteki* rozbudowany został o siedem poddziałów, w których omówiono sprawy związane z zakładaniem bibliotek, ich organizacją oraz skutecznym zarządzaniem zbiorami. W podrozdziale *Władze zwierzchnie* zamieszczono portret zwierzchnika Bucherhalle Essen – Friedricha Alfreda Kruppa, a w części dotyczącej *Bibliotekarza* fotografię bibliotekarki Bucherhalle Essen, natomiast tam, gdzie omawiana jest *Publiczność*, zaprezentowano zdjęcie czytelników Stadtbibliotheken Essen z 1906 r.

Z kolei rozdział czwarty zawiera materiał zatytułowany *Budynek biblioteczny*, w którym znalazło się wszystko to, co tworzy strukturę biblioteki i co składa się na jej niezbędne wyposażenie, a także omówiono czytelnię, wypożyczalnię, magazyny oraz inne pomieszczenia biblioteczne. Dopełnieniem obrazującym ten dział są zdjęcia wypożyczalni Kruppsche Bucherhalle i wypożyczalni Stadtbibliotheken Essen z 1906 r., z widoczną imponującą kolejką do wypożyczalni, a także zdjęcie czytelników Stadtbibliotheken Essen z 1906 r. wypełnioną czytelnią.

W rozdziale piątym przedstawiona jest *Praca biblioteki*, na którą składa się stale rozrastający się księgozbiór, jego kompletność i aktualność oraz ustawienie według odpowiedniej klasyfikacji, a także opracowanie użytecznych katalogów ułatwiających poszukiwanie literatury. W tym miejscu autor odniósł się do kwalifikacji i służebnej roli personelu bibliotecznego oraz do kształtowania właściwych postaw w pracy z czytelnikiem. Całość uzupełniono fotografią ilustrującą księgozbiór Stadtbibliotheken Essen oraz zdjęciem wskazującym na ustawienie książek w bibliotece.

Ostatni, szósty rozdział *Kierowanie biblioteką* dotyczy form i metod sprawnego kierowania i odpowiedniego zarządzania powierzoną placówką. Autor zwraca uwagę na relacje w pracy i wzajemne odniesienia, wskazuje również na zależności, które dotyczą personelu bibliotecznego i kadry zarządzającej, a także pracowników i użytkowników. Ważną część tego działu zajmuje udostępnianie zbiorów jako zasadniczy cel każdej biblioteki, a w ślad za tym statystyka biblioteczna, któ-

¹ P. Ladewig: *Katechizm biblioteki*. Bydgoszcz 2016, s. 105.

ra jest zwierciadłem pracy i prawidłowego funkcjonowania biblioteki. Praktyczną formą wykorzystanego materiału z tej części pracy są ilustracje, m.in: karty bibliotecznej, karty książki, formularza upomnienia oraz formularzy statystycznych.

Dzieło Paula Ladewiga zamyka *Indeks haseł* ułożony w porządku alfabetycznym i rzeczowym. Dla przejrzystości przedstawionego materiału przy kolejnych alfabetycznie ułożonych hasłach, początkowe terminy zostały podane wytłuszczoną czcionką.

Przekład *Katechizmu biblioteki* wydany we wznowionej postaci dopełnia *Bibliografia podmiotowa*, która zawiera wszystkie wydania *Katechizmu*, jego recenzje oraz inne publikacje Paula Ladewiga. Następnie zamieszczono źródła rękopiśmienne, źródła drukowane i opracowania. Dalszym uzupełnieniem pracy jest *Spis tabel* i *Spis ilustracji*, a końcowym elementem są streszczenia w języku polskim, niemieckim i angielskim.

Praca, której przekładu i wznowienia podjął się Zdzisław Gębołyś, przy współudziale Bernharda Kwoki stanowi ważny wkład w rozwój bibliotekarstwa. Nie jest to tylko historyczne przybliżenie tego, co dokonało się na niwie bibliotekarstwa końca XIX i początku XX w. Przedstawione zagadnienia wskazują na głęboki pragmatyzm Paula Ladewiga wynikający z jego profesji bibliotekarza i archiwisty, wnikliwa analiza zamieszczonego materiału w pełni potwierdza gruntowne przygotowanie specjalistyczne autora oparte na rzetelnej wiedzy.

Katechizm biblioteki odkryty na nowo może stać się inspiracją do pogłębionych badań bibliotekarstwa ogólnego przez praktyków bibliotekarzy i zachętą do podjęcia analizy treściowej poszczególnych haseł przez bibliologów i informatologów. W obecnym kształcie praca ta jest znakomitym materiałem dydaktycznym dla studentów bibliotekoznawstwa i informacji naukowej oraz archiwistyki, do analizy porównawczej historycznego i współczesnego bibliotekarstwa praktycznego.

Zdzisław Gębołyś podjął się trudnego i odpowiedzialnego zadania, które wymagało znajomości warsztatu pracy bibliotecznej od początków ubiegłego stulecia. Zaplanowany cel został osiągnięty dzięki determinacji badacza, który wskazuje na ponadczasowość pracy i przydatność publikacji w kształceniu adeptów bibliotekarstwa. Warto sięgać do tego typu opracowań, gdyż z perspektywy lat widać rozwój zawodu bibliotekarza, jego przydatność w społeczeństwie i stałe zapotrzebowanie na tę profesję mimo nowych technologii bibliotecznych i informatycznych.

Bogumiła Warząchowska
Biblioteka Teologiczna, Uniwersytet Śląski w Katowicach

Tekst wpłynął do Redakcji 17 sierpnia 2016 r.

PRZEGLĄD PIŚMIENICTWA KRAJOWEGO

Artykuły zamieszczone w zbiorze *Biblioteki akademickie: w środowisku naukowym, we wspólnocie uniwersyteckiej, we wspólnocie lokalnej* (Juszczak, red. 2016) poruszają problematykę kondycji bibliotek akademickich w Polsce oraz zagrożeń i wyzwań, przed którymi stoją. Zawierają też propozycje nowych rozwiązań organizacyjnych i funkcjonalnych. Publikację otwiera esej Franciszka Ziejki o charakterze historycznym zatytułowany *Czy Karol Estreicher był inicjatorem sprowadzenia prochów Mickiewicza na Wawel?* Tematykę miejsca i roli biblioteki akademickiej w sytuacji rosnących elektronicznych źródeł informacji podjął m.in. Artur Jazdon w polemicznym artykule „*Śmierć książki*”, ale czy też *śmierć biblioteki szkoły wyższej?* i Wiesław Babik (*Biblioteki akademickie w Polsce – czy początek nowej ery?*). W kilku artykułach została przedstawiona problematyka dydaktycznej roli bibliotek akademickich (np. tekst Ewy Rozkosz *Information literacy w bibliotekach akademickich. Standardy kształcenia*), a także współpracy bibliotek (m.in. Barbara Barańska-Malinowska *Kooperacja bibliotek – czy to jest przyszłość?*). Szanse, jakie dla rozwoju bibliotek akademickich mogą stanowić propozycje ofert dla środowisk spoza uczelni, ukazali w swoich artykułach Stefan Kubów i Magdalena Karciarz. Doświadczeniami i osiągnięciami podzielili się pracownicy kilku bibliotek akademickich (m.in. Joanna Maj, Dorota Burtan *Biblioteka Wydziałowa Wydziału Zarządzania i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego jako instytucja kształcąca świadomość czytelniczną użytkowników*).

Kolejny, dziewiąty tom *Prac Zakładu Bibliotekoznawstwa IINiSB UW* poświęcony został problematyce megabibliotek (Pietrzekiewicz; Zybort, red. 2015). Tendencje do tworzenia na świecie, ale także w Polsce, dużych bibliotek miejskich zwanych megabibliotekami i kontrowersje wokół tego zjawiska przedstawił w obszernym artykule, rozpoczynającym część pierwszą publikacji Dariusz Grygrowski. W oparciu o dane statystyczne autor usytuował polskie bibliotekarstwo publiczne pomiędzy modelem wschodnioeuropejskim (wiele małych wypożyczalni) a modelem zachodnim, gdzie użytkowników obsługuje mniejsza liczba dużych placówek. W tej części tomu znalazł się także opis przypadku Wrocławia autorstwa Michała Zająca, gdzie w wyniku strategii modernizacyjnej powstało 8 większych bibliotek i zlikwidowano 19 małych filii. Specyfikę bibliotek dziecięcych na tle dyskusji o tworzeniu megabibliotek przedstawiła Dorota Grabowska, podkreślając konieczność brania pod uwagę polskiej infrastruktury społecznej i urbanistycznej. W części drugiej, poświęconej formom pracy i działalności usługowej megabibliotek autorzy podjęli tematy wpływu „kultury eventu” i „kultury wszytkożerności” na przekształcenia przestrzeni i funkcji bibliotecznych (Małgorzata Kisilowska), wykorzystania sztuk performatywnych i sztuk wizualnych do pracy z czytelnikami (Małgorzata Pietrzak) oraz działań na rzecz społeczeństwa demokratycznego (Elżbieta Barbara Zybort). W części trzeciej zaprezentowano przykłady megabibliotek: biblioteki w centrach handlowych w Gdańsku i Olsztynie (Justyna Jasiewicz), bibliotekę publiczną w Mikołowie oraz Bibliotekę Marguerite w Paryżu (Iwona H. Pugacewicz).

Wtórny rynek książki rozumiany jako „... ogół procesów i instytucji związanych z obrotem używanymi oraz zabytkowymi obiektami zawierającymi tekst piśmienniczy” (s.11) to temat obszernej monografii Grzegorz Niecia *Wtórny rynek książki w Polsce. Instytucje, asortyment, uczestnicy* (Nieć, 2016), opartej m.in. na ba-

daniach terenowych. We *Wprowadzeniu* zostały przedstawione problemy definicyjne i metodologiczne, a w kolejnych rozdziałach: dzieje wtórnego rynku książki na ziemiach polskich, konteksty i uwarunkowania współczesnego wtórnego rynku książki w Polsce, jego struktura przestrzenna, asortyment, opracowanie i promocja oferty, klienci. Wśród interesujących spostrzeżeń badawczych odnotować można zjawisko pobudzenia i upowszechnienia wtórnego rynku książki poprzez działalność internetowych serwisów sprzedaży, procesy hamowania jego rozwoju z powodu niedostatecznej liczby atrakcyjnego asortymentu, szczególnie książki dawnej czy też fakt dostrzegania przez część samorządów znaczenia antykwariatów jako elementów współtworzących odpowiedni klimat historycznych centrów miast. Publikację wzbogaca bogaty materiał ikonograficzny.

Interesującą pozycję prasoznawczą zaprezentowała Jolanta Chwastyk-Kowalczyk. Książka *„Technika i Nauka”*. *Elitarne czasopismo Stowarzyszenia Techników Polskich w Wielkiej Brytanii* (Chwastyk-Kowalczyk, 2015) poszerza wciąż ograniczoną wiedzę o środowisku polskich uchodźców w Wielkiej Brytanii, często ludzi wykształconych, oddanych sprawie polskiej, podejmujących inicjatywy wydawnicze. Tym razem autorka przedstawiła środowisko Polaków wykształconych technicznie, członków Stowarzyszenia Techników Polskich i ich wychodzący do dziś elitarny kwartalnik „Technika i Nauka”. Rozdział pierwszy prezentuje szeroką działalność Stowarzyszenia Techników Polskich i osiągnięcia związanych z nim techników, inżynierów, naukowców. Rozdział drugi pt. *Od „Komunikatu” poprzez „Biuletyn” do „Techniki i Nauki”* został poświęcony organom prasowym stowarzyszenia, od początku przeznaczonym tylko do użytku jego członków. Natomiast rozdział trzeci zawiera jakościową i ilościową analizę zawartości pisma.

Doświadczenia czytelnicze Szwecji i Polski zostały skonfrontowane w książce *Szwecja czyta. Polska czyta* (Tubylewicz; Diduszko-Zyglewska, red. 2015). Poprzez formułę wywiadów z ludźmi książki, badaczami, publicystami, samorządowcami i politykami starano się dociec, jakie są przyczyny trwającego wciąż boomu czytelniczego w Szwecji i nie najlepszej w tym zakresie sytuacji w Polsce. Wśród przyczyn wysokiego poziomu czytelnictwa w Szwecji rozmówcy wymieniali tradycje historyczne (wysoki poziom alfabetyzacji i czytania od XVIII w.), nowatorską działalność biblioteczną (m.in. tworzenie bibliotek profilowanych, w tym dla dzieci od dziesięciu do trzynastu lat, dbałość o rynek wydawniczy i pozycję pisarzy (np. organizowanie uznanej na świecie Międzynarodowej Sceny Pisarzy, popularność szkół pisarskich), sukcesy współczesnej szwedzkiej literatury na świecie. Polscy rozmówcy szukali przyczyn niepokojącego zjawiska związanego ze spadkiem czytelnictwa (na przykład według badań Biblioteki Narodowej 60% społeczeństwa nie przeczytało w ciągu 2014 r. ani jednej książki, a 1/5 społeczeństwa znajduje się poza kulturą tekstu) m.in. w zmianach społeczno-ekonomicznych po 1989 r., małych nakładach na kulturę, braku innowacyjności wśród bibliotekarzy czy problemach branży księgarsko-wydawniczej. Pojawiły się też przykłady pozytywne działań w zakresie rozwoju bibliotek i promocji czytelnictwa przedstawione m.in. w rozmowie z wiceprezydent Sopotu Joanną Cichocką-Gulą.

Publikację Justyny Sobolewskiej *Książka o czytaniu* (Sobolewska, 2016) można umieścić w nurcie eseistycznych „książek o książkach” reprezentowanym m.in. przez *Moją historię czytania* Alberto Manguela czy *Ex libris* Anne Fadiman. Obu autorów wymienia Justyna Sobolewska jako swoich przewodników w poszukiwaniu

sposobów pisania o czytaniu. W eseistycznej, często anegdotycznej formie autorka ukazuje przyjemności i inne doznania związane z czytaniem doświadczane przez nią i innych ludzi (z kręgu rodziny, znajomych, pisarzy, publicystów, ludzi nauki, więźniów, dzieci). Kolejne rozdziały książki zostały poświęcone m.in. takim zagadnieniom jak pozycja przyjmowana przy czytaniu, sposoby układania książek przez czytelników, doznania cielesne przy czytaniu, kluby czytelnicze, czytanie w więzieniu i na wakacjach, podróże śladami bohaterów książek, a także ich autorów, czytanie dzieciom i z dziećmi. W publikacji znalazły się też dywagacje na temat tytułów książek, pierwszych zdań utworów literackich, okładek, trudów pracy pisarskiej czy spotkań autorskich. Książkę wzbogacają liczne cytaty z polskiego i zagranicznego piśmiennictwa.

Ukazał się raport badawczy projektu „Zmiany kultury czytelniczej w Polsce w kontekście upowszechnienia e-tekstów i urzędzeń pozwalających z nich korzystać” przygotowany przez badaczy z Centrum Cyfrowego Projekt: Polska zatytułowany „Jak czytają Polacy” (Kisilowska & al. 2016) W rozdziale pierwszym raportu, w oparciu o obszerną literaturę przedmiotu, autorzy opisali pole badawcze zagadnień związanych z e-książką i e-czytaniem. Dwa kolejne rozdziały poświęcone zostały przeglądowi najważniejszych projektów badawczych w Polsce i innych krajach oraz analizie uzyskanych w ich ramach wyników badań, a także opisowi obecności problematyki e-książki oraz e-czytania w prasie i portalach społecznościowych. W następnych rozdziałach autorzy przedstawili własne badania jakościowe: wywiady grupowe z bibliotekarzami, indywidualne wywiady pogłębione z czytelnikami i badania dziennikowe. Jedną z rekapitulacji zawartych w zakończeniu brzmi: „Przyjęta hipoteza mówiąca o rosnącej popularności e-tekstów została przynajmniej częściowo potwierdzona. Uwzględniając opisywane w rozdziałach badawczych zróżnicowanie czytanych rodzajów i gatunków tekstów, na czytanie e-tekstów poświęca się łącznie niemal tyle samo czasu co na kontakt z formą drukowaną. Trzeba jednak pamiętać, że większość tego czasu spędzana jest <<wrywkowo>>, w dość krótkich interwałach, nad treściami krótszymi, o innym niż literackim charakterze” (s.183).

Rozpoznania funkcjonowania medialnego takich współczesnych produktów kultury konwergencji, jak bestsellerowe cykle powieściowe dla dzieci i młodzieży podjął się Michał Rogoż w monografii *Fantastycznie obecne. Anglojęzyczne bestsellerowe cykle powieściowe dla dzieci i młodzieży we współczesnej polskiej przestrzeni medialnej* (Rogoż, 2015). Autor poddał analizie kolejno następujące cykle powieściowe: *Opowieści z Narnii* C. S. Lewisa, *Harry Potter* J. K. Rowling, *Zmierzch* S. Meyers, *Dzieńdzictwo* C. Paoliniego i *Mroczne materie* Ph. Pullmana. Po wstępnej prezentacji poszczególnych tytułów została przedstawiona recepcja wydawnicza danego cyklu w Polsce, omówiono ekranizacje powieści, a następnie zaprezentowano wyniki badań obecności omawianych serii powieściowych w przestrzeni medialnej – prasie i w Internecie. Zjawiska ogromnej popularności badanej literatury autor upatruje m.in. w ścisłym powiązaniu tych utworów z ich adaptacjami w postaci filmów i gier komputerowych oraz obecnością w przestrzeni medialnej.

Wśród tematów, wymagających dalszych badań w obszarze prasoznawstwa i badań nad ograniczaniem wolności słowa, są dzieje procesów prasowych wytaczanych redaktorom odpowiedzialnym gazet wydawanych na ziemiach polskich pod panowaniem pruskim. Temat ten podjęła Grażyna Gzella w publikacji

Obrażające i podburzające pismo „Lech. Gazeta Gnieźnieńska” (1895-1914) (Gzella, 2015). „Podstawowym celem pracy było w miarę wszechstronne scharakteryzowanie działań redaktorów odpowiedzialnych gnieźnieńskiej gazety wobec niemieckiego wymiaru sprawiedliwości oraz ukazanie ich postawy w obronie języka polskiego, świadomości narodowej i społecznej” (s. 11). W rozdziale pierwszym pracy zostały omówione podstawy prawne funkcjonowania prasy w państwie niemieckim w końcu XIX i na początku XX w., przedstawiono także powstanie i rozwój gnieźnieńskiej gazety. Rozdział drugi poświęcono redaktorom nacelnym i odpowiedzialnym „Lecha” w latach 1895-1914. Kolejne trzy rozdziały zawierają charakterystykę procesów prasowych wytoczonych redaktorom gazety w omawianym okresie.

Ukazał się kolejny tom studiów dotyczących ograniczania wolności słowa, różnych form cenzury na ziemiach polskich redagowany przez badaczy z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Publikacja *Zakazane i niewygodne. Ograniczanie wolności słowa od XIX do XXI wieku* (Degen & al., red., 2015) zawiera 22 artykuły autorów z różnych ośrodków akademickich. Wśród sześciu tekstów dotyczących okresu sprzed 1945 r. znalazły się artykuły G. Gzelli *Procesy prasowe redaktorów Gazety Toruńskiej w latach 1867-1914* i Agnieszki Cieślikowej *„Kurier Wołyński” w starciu z wojewodą wołyńskim Henrykiem Józewskim 1937-1938*. Najwięcej tekstów dotyczy cenzury prewencyjnej funkcjonującej w Polsce po II wojnie światowej (m.in. artykuły Marty Pękalskiej *„Wstępy muszą być nowe” – spory Wydawnictwa Ossolineum i cenzury o pierwsze powojenne edycje dawnych tomów serii „Biblioteka Narodowa”* i Adama Ruty *Cenzura wobec krakowskich gazet codziennych lat 60. XX wieku (na przykładzie „Echa Krakowa”)*). Z artykułów dotyczących okresu po 1989 r. wymienić można tekst Grzegorza Niecia i Pawła Podnieśńskiego *Druki zakazane i bezdebitowe jako atrakcja bibliofilska (na polskich aukcjach antykwarycznych z lat 1994-2014 i w bieżącej ofercie rynku)* oraz Adama Górskiego *Cenzura prewencyjna na tle obecnej regulacji prawnej*.

Książka *Książ i królowa jednej nocy w Bibliotece Uniwersyteckiej. Reminiscencje* (Ton-del, 2016) to sentymentalny powrót autora, obecnie profesora w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliologii UMK, do lat młodości i pracy w Bibliotece Uniwersyteckiej w Toruniu. Autor pracował w różnych agendach toruńskiej biblioteki w latach 1971-1977, wkrótce po ukończeniu studiów. Był to także czas przeprowadzki biblioteki do nowego gmachu. Codziennosc biblioteczną lat 70. ubiegłego wieku opisał z humorem i ciepłem. Przez opowieść przewija się barwna plejada postaci, pracowników biblioteki, także ukazanych z wielką życzliwością. Część z nich to ludzie o wybitnych zdolnościach i gruntownym wykształceniu, różnorodnych zainteresowaniach. Niektórzy z nich zasilali w różnych okresach kadrę naukową toruńskiego uniwersytetu. A tytułowy Książ to przydomek osoby pełniącej funkcje porządkowe w czytelnicy, przedwojenny woźny i postrach studentów.

KSIĄŻKI OMÓWIONE

Chwastyk-Kowalczyk, Jolanta (2015). *„Technika i Nauka”. Elitarne czasopismo Stowarzyszenia Techników Polskich w Wielkiej Brytanii*. Kielce: Wydaw. Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, 346 s. ISBN 978-83-7133-641-6.

- Degen, Dorota; Gzella, Grażyna; Gzella, Jacek (2015). *Zakazane i niewygodne. Ograniczanie wolności słowa od XIX do XXI wieku*. Wydaw. Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 330 s., il. ISBN 978-83-231-3453-4.
- Gzella, Grażyna, (2015). *Obrażające i podburzające pismo „Lech. Gazeta Gnieźnieńska (1895-1914)*. Toruń: Wydaw. Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 248 s., il. ISBN 978-83-231-3463-3.
- Juszczak, Wiesław, red. (2016). *Biblioteki akademickie: w środowisku naukowym, we współpracy uniwersyteckiej, we współpracy lokalnej*. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek, 230 s., il. ISBN 978-83-8019-404-5.
- Kisilowska, Małgorzata; Paul, Magdalena; Zając, Michał (2016). *Jak czytają Polacy?* Warszawa: [Fundacja Projekt; Polska], 199 s., il. ISBN 978-83-64847-87-5.
- Nieć, Grzegorz (2016). *Wtórny rynek książki w Polsce. Instytucje, asortyment, uczestnicy*. Kraków: Księgarnia Akademicka, 416 s., il. ISBN 978-83-7638-663-8.
- Pietrzekiewicz, Dorota; Zybert, Elżbieta Barbara, red. (2015). *Megabiblioteki. Wybrane tendencje w bibliotekarstwie publicznym*. Warszawa: Wydaw. SBP, 187 s., il. Nauka, Dydaktyka, Praktyka; 161. Prace Zakładu Bibliotekoznawstwa IINiSB UW; t. 9. ISBN 978-83-64203-52-7.
- Rogoż, Michał (2015). *Fantastycznie obecne. Anglojęzyczne bestsellerowe cykle powieściowe dla dzieci i młodzieży we współczesnej przestrzeni medialnej*. Kraków: Wydaw. Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, 2015, 285 s. ISBN 978-83-7271-966-9.
- Sobolewska, Justyna (2016). *Książka o czytaniu*. Warszawa: Wydaw. Iskry, 241 s. ISBN 978-83-244-0440-7.
- Tondel, Janusz (2016). *Książ i królowa jednej nocy w Bibliotece Uniwersyteckiej. Reminiscencje*. Toruń: Wydaw. Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 286 s., il. ISBN 978-83-231-3544-9.
- Tubylewicz, Katarzyna; Diduszko-Zyglewska, Agata, red. (2015). *Szwecja czyta. Polska czyta*. Warszawa: Wydaw. Krytyki Politycznej, 317 s., il. ISBN 978-83-64682-62-9.

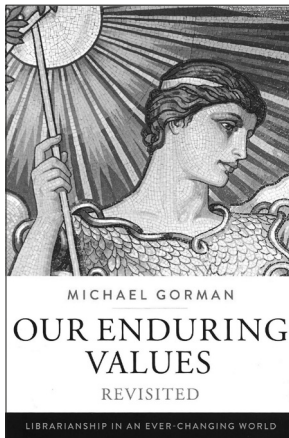
Barbara Koryś

Tekst wpłynął do Redakcji 18 listopada 2016 r.

Z LEKTUR ZAGRANICZNYCH

Kiedy przez wiele lat zawodowego czytania przychodzi stykać się z kolejnymi tekstami, przy ich jakości średniej albo nawet niezłej, reakcje bywają umiarkowane. Niewykluczone, że to przez znużenie, lub może za dużo w tym wszystkim powtarzalności a zbyt mało intelektualnego naddatku, żeby wywołać ożywienie.

A jednak czasami trafiają się wypowiedzi znakomite, mądre i wzbogacające, wtedy zaś satysfakcja jest naprawdę niebywała. Otóż tym razem mam okazję zreferować (niezależnie od drobnych zastrzeżeń) takie właśnie książki. Cieszę się, że są.

BIBLIOWARTOŚCI WEDŁUG GORMANA [*****]

Michael Gorman: *Our Enduring Values Revisited*. Chicago: ALA Editions, 2015, 240 s. ISBN 978-0-8389-1300-0.

Michael Gorman (ur. 1941) – z którym mineliśmy się kiedyś w tej samej londyńskiej szkole podstawowej (jest młodszy) – były prezes IFLA, sławny kataloger i emerytowany profesor Uniwersytetu w Urbana-Champaign (USA), to czołowy w ostatnim półwieczu koncepcjonista bibliotekarstwa. Na ten temat nadal pisuje w perspektywie ogólnej i osobistej¹, a przede wszystkim kontynuuje i rozwija refleksje na temat bibliotecznego-komunikacyjnych wartości², no i tym razem przedstawia przemyślenia najnowsze. Ważne, potrzebne i kreatywne, jakkolwiek jego biologiczna awersja do wszystkiego, co zalatuje digitalizacją, niekiedy bywa przesadna.

W autorskim ujęciu wartości to idee i przeświadczenia konkretnych zbiorowości, więc także bibliotekarskich, określające co dla nich ważne, a co nie. Otóż jego zdaniem główna wartość bibliotekarstwa polega na tworzeniu warunków dla intelektualnej wolności. Dlatego biblioteki nie służą tylko transmisji informacji; mają powinności znacznie rozleglejsze, chociaż ostatnio zanadto dały się uwikłać w zależności czysto technologiczne.

W rozwinięciu tej idei: wszystko w bibliotekach powinno być podporządkowane usługodawstwu oraz w konsekwencji swobodzie myślenia – tymczasem najrozmaitsze *filtry* zawsze bywały i nadal są – a także umożliwieniu równego dostępu, na ile to jest wykonalne. Do tego zaś niezbędne jest jeszcze lansowanie umiejętności odbioru. No i powinnością równoległą ważną musi być zachowanie śladów zbiorowej pamięci. Chociaż autorska sugestia, żeby w tym celu najważniejsze zasoby cyfrowe wydrukować, to jednak nieporozumienie.

W koncepcji Gormana biblioteka ma służyć wzbogacaniu wiedzy, wspieraniu procesów edukacyjnych, oraz generować przesłanki do indywidualnego myśle-

¹M. Gorman: *Broken Pieces. A Library Life 1941-1978*. Chicago: ALA, 2011.

²M. Gorman: *Our Enduring Values. Librarianship in the 21st Century*. Chicago: ALA, 2000; M. Gorman: *The Enduring Library. Technology, Tradition, and the Quest of Balance*. Chicago: ALA, 2003.

nia po swojemu. A w odniesieniu do zbiorowości, powinna być ważnym miejscem w środowisku, również uniwersyteckim. Jest w tekście opinia, że to musi być nadal *serce* uczelni, jednak wątpliwości mam nie tylko ja³.

Gorman mnoży bardzo ważne pytania, ale niektóre pozostawia w zawieszeniu, bowiem odpowiedzieć jednoznacznie rzeczywiście nie ma jak. Czy bibliotekarstwo to nadal skonsolidowana profesja, czy już tylko konfederacja różnych wyspecjalizowanych grup? No właśnie... Czy możliwa jest biblioteczna obsługa wszystkich, czy tylko niektórych? No i czy bibliotekarz to edukator, czy raczej pracownik techniczny? Według mnie, ani jedno, ani drugie, ale ja nie nazywam się Gorman.

Zdaniem autora, dobre dla bibliotekarstwa czasy skończyły się w latach 70. XX w. A teraz nastąpiła pora zamieszania i niepewności, toteż trzeba postępować roztropnie, elastycznie i zabiegać o równoległą transmisję treści we wszystkich obecnie dostępnych formach. Całkowita i wyłączna digitalizacja komunikacji miałyby dramatyczne skutki antyintelektualne.

Bo to bowiem głównie druk – sugeruje Gorman – zapewnia klimat intelektualny, natomiast Internet coraz wyraźniej steruje w stronę komunikacyjnego śmietniska. Potrzebne jest więc mądre pośrednictwo wielosemiotyczne, oparte na dobrym rozeznaniu profesjonalnym. Ale takie należy do rzadkości, ponieważ kształcenie bibliotekarzy prezentuje się fatalnie, realizowane głównie przez osoby, poodrzucane z innych dyscyplin naukowych i bez żadnego bibliotecznego doświadczenia. Uwaga: to jest opinia osoby, która doskonale wie, co mówi.

Wartości piśmiennictwa i czytelnictwa upatruje autor w inicjacji krytycznego myślenia. Jak powiada – druk inspiruje, zaś Internet rozleniwia. Dlatego koniecznie trzeba promować ofertę drukowaną, podkreślając przyjemność oraz korzyści z czytania.

Jego zdaniem, w tej chwili funkcjonują obok siebie dwa społeczeństwa. To liczniejsze potrafi czytać w sensie technicznym – i tyle. Mniejszość natomiast czyta i myśli. W nawiązaniu, jest w tekście doniesienie, że 13% mieszkańców USA reprezentuje w czytaniu poziom wysoki, a 44% poziom zaawansowany – cokolwiek to znaczy. Ale nie wiadomo skąd wzięły się te odsetki, niezgodne (za wyżone) z wieloma tamtejszymi analizami, które znam.

Gorman od dawna (jeszcze jako szef IFLA) lansował pogląd, że kwintesencję bibliotekarstwa stanowią usługi, co dzisiaj wygląda na oczywistość, lecz jeszcze niedawno wcale tak nie było. Z tym, że przypisuje priorytet ofercie na miejscu, w bibliotece, uznając transakcje zdalne za dopełnienie. Uważa bowiem, nie bez racji, że trzeba zachować środowiskową ważność biblioteki jako miejsca. Poza tym usługi bezpośrednio otwierają szeroki wachlarz propozycji, szczególnie produktywnych wobec dzieci, toteż nie wolno ich lekceważyć, ani redukować.

Niestety, personel radzi sobie z nimi kiepsko, bo jest fatalnie (autor podkreśla to wielokrotnie) przygotowany, oraz/lub źle nastawiony. Z tego punktu widzenia dzieli bibliotekarzy na cztery kategorie. Są mianowicie osoby, które świadczą usługi: chcą i umieją – chcą, lecz nie umieją – nie chcą, mimo że umieją – nie

³M. Conner: *The New University Library. Four Case Studies*. Chicago: ALA Editions, 2014, s. 43; M. Perini: *The Academic Librarian as Blended Professional. Reassessing and Redefining the Role*. Kidlington: Chandos Publishing/Elsevier, 2016, s. 80, 84, 143.

chęcią oraz nie umieją. Z frustrującej opinii wynika, że grupa pierwsza jest najmniej liczna.

Z czasów szefowania IFLA pozostała też Gormanowi uzasadniona obsesja etyczna: przestrzegania poufności informacji o użytkownikach. Które bezwzględnie muszą być tajne, a tu najrozmaitsze władze, firmy i osoby nieustannie chcą się do nich dobierać, na wszelkie możliwe sposoby. Na dodatek nowe technologie ewidencyjne z natury rzeczy jeszcze bardziej ułatwiają naruszanie dyskrecji oraz prywatności danych.

Autor jest zdania, że informacje o użytkowaniu biblioteki powinny być likwidowane natychmiast po zakończeniu każdej operacji – chociaż wątpię, czy to jest możliwe, zważywszy że zapisy w głębokim Internecie są nie do zatarcia⁴. Natomiast założenie dyskrecji powinno być zakodowane w świadomości bibliotekarzy. Tak dalece, żeby nawet rodziców ani nauczycieli nie ważyli się informować, z czego dzieci korzystają w bibliotekach. Otóż obawiam się, że nikt w ten sposób nie myśli i powszechna praktyka jest dokładnie odwrotna.

Mimo wszystko, obserwując biblioteki od dawna, Gorman dochodzi do wniosku, że podstawą ich wielowiekowej, efektywnej egzystencji, jest rozsądny pragmatyzm (więc jednak bibliotekarzy, a nie krasnoludków), zwłaszcza zaś elastyczność i zdolność dostosowania się do zmiennych okoliczności. Powiada, że to są dzieci rozumności. Dlatego nadal istnieją.

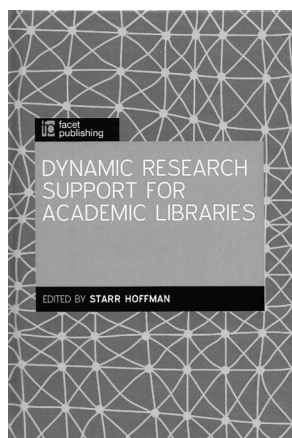
No i to wymaga kontynuacji. Przede wszystkim przez pogłębione nastawienie na użyteczność, zatem również na spolegliwość wobec publiczności i na produktywne jej wspieranie. Jako kataloger, duże co do tego nadzieje pokłada w rozwoju indeksacji – chociaż postponuje metadane – i twierdzi, że wkrótce (dzięki cyfryzacji! więc jednak) uda się wprowadzić jednolite standardy w skali globalnej i utworzyć globalny katalog bibliotecznych zasobów. A stawkę na rozumność doradza intensyfikować także przez liberalizację zarządzania oraz organizacyjnych cugli, preferując struktury płaskie (zamiast wysmukłych), ponieważ sprzyjają właśnie elastyczności i rozwiązaniom spontanicznym.

Kiedy jednak dochodzi do sprecyzowania perspektyw na przyszłość, to w autorskich tezach z niepokojem dostrzegam nadmierne zaklinanie rzeczywistości. Pada mianowicie opinia, że trzeba wykorzystać zalety nowych technologii, a zredukować mankamenty, oraz: przywrócić wartość piśmiennictwu i czytaniu. No i jest jeszcze dopowiedzenie, że pożytek nawet dla części społeczeństwa, to jednak w końcu jest *jakiś* pożytek. Otóż nie brzmi to najlepiej.

Zaś zawołanie finalne, że trzeba wierzyć w sens bibliotekarstwa, ma już ewidentnie charakter życzeniowy. A co z rozumnością i *twardymi* argumentami? Na teorii oraz na praktyce bibliotekarstwa Gorman pozjadał przecież wszystkie zęby, więc ktoś inny mógłby lepiej sformułować racjonalne prognozy. Jednak ich tu nie ma. Zabrakło pozytywnych przesłanek, czy tylko inwencji? Wolę myśleć, że ciąg dalszy rozważań jeszcze nastąpi – w wykonaniu Gormanowym i wieloautorskim.

---

⁴J. Devine, F. Egger-Sider; *Going Beyond Google Again. Strategies for using and teaching the invisible web*. London: Facet Publishing, 2014; D. Nicholas, D. Clark; *Evidence for user behavior: deep log analysis [w:] User studies for digital library development*. London: Facet Publishing, 2013, s. 85-94.

BIBLIOTEKARSTWO CYFROWE [****]

Dynamic Research Support for Academic Libraries. Red. Starr Hoffman. London: Facet Publishing, 2016, s. 154, ISBN 978-1-78330-108-9.

Być może szansę na odblokowanie myślenia perspektywnego stanowią idee i praktyczne dokonania bibliotekarstwa cyfrowego oraz powiązanego z nim bibliotekoznawstwa (bibliologii) digitalnego, które istnieje i manifestuje się coraz liczniejszymi publikacjami, tak za granicą, jak również w Polsce⁵. To obszar wyraźnie inny, niż nauka o informacji – która moim zdaniem zaczyna zmierzać w kierunku peryferyjnym – silnie powiązany z dotychczasowym bibliotekarstwem praktycznym oraz z bibliotekoznawczą wiedzą o nim, jakkolwiek niewątpliwie wymaga podbudowy przez informatykę (nie mylić z informatologią). Bardzo ciekawe opinie na ten temat zawiera nowy zbiór artykułów, zredagowany przez Starr Hoffman z Uniwersytetu w Las Vegas, traktujący o zasobach cyfrowych i o bibliotecznym pośrednictwie w ich obiegu, a także o sposobach – nie całkiem tradycyjnych – analizy funkcjonowania.

Jest to, inaczej mówiąc, zespół syntetycznych opowieści o akademickim bibliotekarstwie dziedzinowym, wmontowanym w erę komunikacji digitalnej. Które, pośrednicząc w transmisji treści pomiędzy specjalistami, ale także dla szerszej rzeszy innych odbiorców (np. studentów), ma obowiązek zapewnienia w tym zakresie łatwej łączności. Oraz jeszcze: powinno wspierać naukowe badania, wyszukując i dostarczając stosownie wyselekcjonowanych danych. A ponadto trzeba także prowadzić własne analizy użyteczności swoich ofert w tym zakresie.

Oczywiście – jak zawsze w tomach zbiorowego autorstwa – również tym razem jest kilka tekstów nijakich. Ale uwagę zwracają te najciekawsze.

Tak więc Ashley Jester z Columbia University charakteryzuje funkcjonowanie biblioteki akademickiej jako digitalnego zaplecza naukowego uniwersytetu. Otóż wymyślone niedawno wyspecjalizowane usługi Data Services mają wspierać wykłady oraz badania, realizowane przez kadrę naukową, a także pomagać studentom w studiowaniu. Ponieważ zaś na razie mało kto radzi sobie z danymi cyfrowymi, konieczne jest odpowiednie przysposobienie: *Data Literacy* – co to są dane cyfrowe, jak je tworzyć i jak z nich korzystać – trochę na podobieństwo znanych już przedsięwzięć *Information Literacy*.

⁵ *Biblioteki cyfrowe*. Red. M. Janiak, M. Krakowska, M. Próchnicka. Warszawa: Wydaw. SBP, 2012; *La-Tel. Z badań nad wykorzystaniem technologii informacyjnych w bibliologii i informatologii*. Red. G. Gmiterek, M. Ochmański, M. Roszkowski. Warszawa: Wydaw. SBP, 2015; *Metody i narzędzia badań piśmiennictwa cyfrowego i jego użytkowników*. Red. M. Górska, A. Wandel. Wrocław: Wydaw. Uniwersytetu Wrocławskiego, 2016; *O potrzebie edukacji medialnej w Polsce*. Red. M. Federowicz, S. Ratajski. Warszawa: Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji, Polski Komitet do spraw UNESCO, 2015 [dokument elektroniczny]; *User Studies for Digital Library Development*. Red. M. Dobrova, A. O'Dwyer, P. Feliciati. London: Facet Publishing, 2012.

Ale to jednak coś innego i bibliotekarze nie byli na to dostatecznie przygotowani. Należało więc utworzyć zespół, złożony z bibliotekarzy, programistów oraz informatyków (ale nie informatologów). I dopiero wtedy można było opracować program przysposobienia oraz brać się za ofertę usług digitalnych, w której autorka skupiła się na wspieraniu badań – w poszczególnych etapach: planowania, gromadzenia danych, analizy oraz wykorzystywania. Ale żeby badania rzeczywiście wspierać efektywnie, trzeba o nich samych (tych konkretnych) wiedzieć możliwie dużo. Jaki jest obszar dociekań, jakie dane badacze zgromadzili już sami, czego dokładnie potrzeba, oraz jaki jest limit czasu na realizację. A po zakończeniu warto jeszcze przedstawić biblioteczne możliwości zarejestrowania i opublikowania raportu, np. w repozytorium.

Wszystko to wymaga nawiązania w porę kontaktów z zespołami badawczymi – standardowe relacje z instytutami to za mało – o których trzeba zatem dowiedzieć się na własną rękę, a następnie cierpliwego współdziałania (z w kalkulowaniem fochów), przy możliwie niezłym swoim rozeznaniu problematyki, także merytorycznym, więc najlepiej z udziałem bibliotekarzy dziedzinowych, jeżeli akurat są. To bardzo trudne przedsięwzięcie, uważa Jester. Jeśli jednak jest w bibliotece odpowiednia orientacja przedmiotowa, informacyjna i technologiczna, to nikt inny nie udzieli lepszej pomocy w badaniach. A to dla pozycji biblioteki w obszarze uczelni jest przesłanka szczególnie ważna.

Biblioteczne przedsięwzięcia *Data Literacy* dokładniej charakteryzuje Heather Coates z Uniwersytetu w Minneapolis – z sugestią, że są nieodzowne tak dla kreatorów danych, jak również dla odbiorców. A konieczne umiejętności dotyczą wyszukiwania, analizy, oceny, gromadzenia, oraz wykorzystywania danych cyfrowych, jak też tworzenia ich i rozpowszechniania. Sprawność w tym zakresie bywa rozmaita, jednak przeważnie jest niska, albo nawet żadna.

Widać to przede wszystkim wśród studentów na początku studiów. Jednak potrzeba takich umiejętności bywa uświadamiana na różnych etapach studiowania, a nawet pracy naukowej – na samym starcie natomiast właściwie najmniej, tymczasem to właśnie wtedy przeważnie proponuje się przysposobienie. Trzeba więc taką ofertę modyfikować i różnicować, oraz ponawiać wobec studentów starszych lat, jak też wobec pracowników nauki. A nie jest to łatwe.

W ogóle zresztą programy *Data Literacy* są dla bibliotek bardzo kłopotliwe niejako już z natury, bo trzeba je konstruować od zera – nawet terminologia nie jest dopracowana ani ujednolicona – a następnie upowszechniać, ale wyraźnie *pod prąd*, ponieważ ani władze uczelni, ani pracownicy nauki, ani tym bardziej studenci, w żadnym stopniu tego nie ułatwiają. W praktyce (w Minneapolis) organizuje się na pierwszym roku studiów specjalne warsztaty, jednak nieobowiązkowe (co ma skutki fatalne), w formie raptem czterech dwugodzinnych sesji, jest to więc zaledwie *dotknięcie* tematu. Ale na coś więcej szanse są na razie nikłe. A u nas?

Potwierdza to samo czworo norweskich autorów z Arktycznego Uniwersytetu w Tromsø. Ich zdaniem, studenci są do takiego przysposobienia nastawieni źle, bo nie widzą związku z własnymi studiami i twierdzą, że to nudziarstwo. A ponieważ zajęcia są nieobowiązkowe, uczestniczą w nich niechętnie i *w kratkę*. Tymczasem – według opinii bibliotekarzy – wyniesione ze szkół przygotowanie informacyjne oraz digitalne, absolutnie do studiów nie wystarcza.

Stąd poszukiwanie nowych formuł tego przysposobienia. Wymyślono taką i nazwano *Massive Open Online Course* – w intencji, mającą dopełniać przez internet for-

my stosowane dotychczas. Tak powstał program iKomp, objaśniający efektywne sposoby uczenia się, wyszukiwania i oceny informacji, oraz kreowania danych – realizowany online. Oferta obejmuje też interaktywną pomoc dialogową dla studentów pierwszego roku. A wszystko po to, żeby przełamać barierę niechęci, inercji, oraz pokazać pożytek z nabywanych w tym trybie umiejętności. Pytanie: czy skutecznie – ma wymiar nie tylko norweski.

O dialogowej formie, ale już w odniesieniu do badań naukowych, a nie komunikacyjnej preparacji, pisze też redaktorka całego tomu, Starr Hoffman. Z jej obserwacji oraz z rozmów na uniwersytecie wynika, że w postępowaniu naukowym ostatnio pojawiają się licznie koncepcje alternatywne. Mianowicie mnożą się próby dochodzenia do nowych ustaleń nie w trybie kontynuacji oraz dopełniania wiedzy już istniejącej i nie przez weryfikację hipotez, ale przez ujęcia całkowicie nowe, także właśnie *dialogowe*, niekiedy mocno kontrowersyjne. Autorka ma rację, chociaż z tą nowością mocno przesadza; obserwuje się mianowicie swoisty nawrót do naukowej hermeneutyki oraz nasilenie hermeneutycznego postępowania⁶. W rezultacie, niezbędna jest wzmożona wymiana opinii pomiędzy pracownikami nauki, potrzeba więc dużo naukowych dialogów oraz dyskusji na rozległą skalę i biblioteki próbują to umożliwić.

Przede wszystkim tworząc łatwo dostępne repozytoria cyfrowe z wynikami badań, zapewniając międzybiblioteczną dostawę potrzebnych wiadomości, oraz współorganizując platformy naukowych dyskusji. A także oferując rozbudowany aparat informacyjny w postaci rozmaitych katalogów, indeksów, oraz innych metadanych. Wykorzystanie jest, jakie jest.

Na użytek akademickiej praktyki badawczej oraz dydaktyki w obecnych okolicznościach bibliotekarstwo cyfrowe wypracowało nowe warianty wyszukiwania i eksploracji danych digitalnych znajdujących się w sieci. Karen Munro z Uniwersytetu w Portland charakteryzuje jedną z takich form, mianowicie mapowanie, które w nieco innej postaci było też sygnalizowane w piśmiennictwie polskim⁷.

W wersji, referowanej przez Munro, dokonuje się przestrzennych wizualizacji (na mapach) rozmieszczenia zarejestrowanych w sieci obiektów, elementów, ofert lub form aktywności, nieraz z ilościowym dookreśleniem – trochę podobnie jak w *Google Maps*. Istnieje do tego specjalny program sieciowy, wyławiający z Internetu przedmiotowe dane surowe i dokonujący przetworzeń, ale postępowanie wdraża (lub nie) każda biblioteka indywidualnie i musi stosowne procedury opanować, angażując się w miarę potrzeby. Zaś o użyteczności świadczy stopień wykorzystania – co też trzeba prześledzić.

W obszar tematycznie pokrewny wkracza Dominic Tate z Uniwersytetu w Edynburgu (UK), odnosząc się do rozpowszechniania danych cyfrowych w trybie *Open Access*, wcale nie tak bezkonfliktowym, jak niektórzy opowiadają. Zaczyna się od tego, że trzeba tworzyć repozytoria digitalne na poziomie instytutów, bądź wydziałów, albo całych uczelni, oczywiście w koniecznej współpracy z pracownikami nauki, a następnie umożliwić łatwy dostęp w szerokiej lub nawet otwartej skali, co bynajmniej regułą nie jest. Nie są bowiem skorzy ku temu badacze i uważają

⁶J. Zimmermann: *Hermeneutics. A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2015.

⁷V. Osinska, P. Malak: *Maps and Mapping in Scientometrics*. W: *Metody i narzędzia badań piśmiennictwa cyfrowego i jego użytkowników*. Wrocław: Wydaw. Uniwersytetu Wrocławskiego, 2016, s. 59-73.

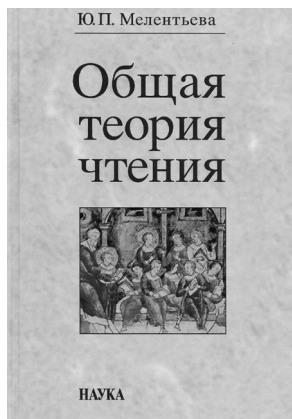
kontakty z bibliotekami za zbędne, a repozytoryjne formy dokumentacji traktują jako dodatkowe obciążenie. Zwłaszcza kiedy w grę wchodzi charakter nakazowy, a w UK tamtejsza centrala, *Research Council*, przyjęła zasadę, że wyniki badań przez nią finansowanych muszą być rozpowszechniane w trybie OA. Sęk zresztą także w tym, że to są tylko niektóre badania, daleko nie wszystkie.

Jednak główną kością niezgody – jak łatwo zgadnąć – są środki na badania i na honoraria. Rzecz w tym, że istnieje *złota* wersja OA, rozpowszechniająca treści odpłatnie, więc przynajmniej z wpływów można autorom zapłacić; ta protestów nie wywołuje. Natomiast w kontrowersjach tonie wersja *zielona*, darmowa, szczególnie lansowana przez biblioteki, podczas gdy badacze nie chcą godzić się na pracę za friko. Chyba, że w ramach grantów na badania, mieszczą się kwoty honoraryjne, ale tak jest nieczęsto. No i stąd niechęć, nietrudna do zrozumienia.

Tate, jak większość bibliotekarzy, opowiada dyrdymały. Twierdzi mianowicie, że skoro badacze są pracownikami uczelni, to wynagrodzenia za badania mieszczą się w pensjach. Trudno o większą bzdurę oraz hipokryzję.

Naukowego pracownika większości uczelni zachodnich obowiązuje pensum 50-60 godzin pracy tygodniowo, z przeznaczeniem na dydaktykę, konsultacje, sprawdziany, ekspertyzy oraz na mnóstwo innych powinności służbowych i organizacyjnych, a także (tak, tak) na własne samokształcenie. Zadania badawcze w tym się nie mieszczą! Koncepcja *zielonego* OA oznacza więc, że należałoby wykonywać gigantyczną pracę całkowicie za darmo. Ktoś nie wie, o czym mówi.

A lansowanie tego wariantu przez bibliotekarzy – którzy sami narzekają na (rzeczywiście) mizerne pensje – to jeden z najgorszych ostatnio zwyczajów. Dlatego pracownicy nauki unikają współpracy i traktują biblioteczne partnerstwo jako uciążliwe zło.

O CZYTELNICTWIE – KOMPETENTNIE [*****]

J[ulia] P[ietrowna] Melentiewa: *Obszczaja teoria cztienija*. Moskwa: Nauka, 2015, 229 s., ISBN 978-5-02-039207-6.

Naukowo czytelnictwem zajmuję się już blisko 60 lat, toteż nowe na ten temat opracowania oceniam ostrożnie, z dystansem i w ewentualnych powtórzeniach, nawet produktywnych, nie zawsze dostrzegam świeżość, a z kolei rozmnożone licznie dyrdymały budzą tylko niesmak. Jednak o tej książce nie waham się napisać, że jest znakomita.

Julia Melentiewa – rosyjskim zwyczajem pełne imię autorki pozostaje w książce ukryte – profesor pedagogiki, przez 30 lat pracowała w moskiewskim Uniwersytecie Kultury, a teraz pozostaje w Centrum Naukowym Rosyjskiej Akademii Nauk. Ma ogromny dorobek naukowy, który znam częściowo, zatem nie ma zaskoczenia, jednak tym razem jest to publikacja rzeczywiście bardzo wysokiej klasy. Oparta na analizie mnóstwa doniesień, w tym wielu tekstów obcojęzycznych (co jest w Rosji rzadkością), oraz na przemyśleniach wła-

nych, przedstawia świeżą, mądrą, pogłębioną i wysoce produktywną panoramę zjawisk czytelniczych.

Autorka już na wstępie zasadnie sygnalizuje, że nie ma jednolitej teorii czytelnictwa, ani kompatybilnych wzajemnie rozpoznań w wymiarze globalnym, mimo że od pięciu tysięcy lat to jest jedna z podwalin światowej cywilizacji. Znamy tylko fragmentaryczne doniesienia na temat czytelników oraz czytania, ale to nie układa się w spójną syntezę. Tym bardziej, że teraz należałoby ją jeszcze dopełnić o rozpoznanie czytania digitalnego.

A co trzeba wiedzieć? Oto zasygnalizowana w książce propozycja rozpoznawczych zakresów. Opis zjawiska jako takiego, jego składników, dziejów i dziejowych zmian, zwłaszcza ewolucji i rewolucji w zakresie koncepcji, a także czytelniczych praktyk. Należałoby też starannie, bez mitów, zreferować obecną sytuację czytelnictwa, wraz z jego znaczeniem społecznym, skonkretyzować konieczne przedsięwzięcia organizacyjne, a także klarownie scharakteryzować publiczność czytelniczą oraz zbiorowości nieczytające. No i temu głównie poświęca Melentiewa swoje uwagi w tym opracowaniu. Które warto porównać z kilkoma opiniami innymi, zarówno świeżymi⁸, jak też nieco dawniejszymi, a na myśli mam szczególnie znakomite syntezy Stanisława Siekierskiego⁹.

Są w tekście Melentiewej rozbudowane odniesienia do przeszłości, nie tylko rosyjskiej, z których wyłuskam to, co najważniejsze. No więc, skoro pismo powstało w reakcji na nadmiar treści do przejścia, logiczne, że miało pierwotnie zastosowanie rządowe oraz sakralne. Były nawet hipotezy, że pochodzi od Boga. Z czasem zaś stało się jeszcze nieodłącznym składnikiem nauki akademickiej, a następnie edukacji. Co utrwaliła forma kodeksu, a książka drukowana dodała do tego przyjemność z czytania i umożliwiła szerokie rozpowszechnienie.

Tak oto ukonstytuowały się pierwsze, stosunkowo trwałe cele czytania: poznawcze, edukacyjne, wychowawcze, utylitarne i (z niejakiimi oporami znawców) rekreacyjne. Kiedy zaś Kant wyraził opinię, że czytanie jest kreatywnym aktem intelektualnym, przyjęło się określać je również jako przedsięwzięcie twórcze – nawet jeżeli nie zawsze i nie przez wszystkich tak właśnie zamierzone. Jakkolwiek pożytki z czytania, tak dawniej jak i obecnie, były oraz są niekiedy kwestionowane.

Generalnie jednak współcześnie specjaliści są zdania, że czytanie aktywizuje myślenie oraz pobudza refleksje. Zaś jako zjawisko zbiorowe, czytelnictwo uchodzi za wskaźnik humanizacji oraz rozwoju społeczeństw.

Ostatnio wygenerowała się obok kultura i komunikacja digitalna, oparta na cyfryzacji dotychczasowych form i narzędzi komunikowania, oraz na własnej ofercie nowej. Ma swoje zalety: łatwy dostęp do treści, bogactwo gatunkowe i zakresowe, zwrotność, a także swoistą innowacyjność. Ale są też mankamenty. To przede

⁸ A. E. Cunningham, J. Zibulski: *Book Smart*. New York: Oxford University Press, 2014; *Czytając Rosję na rubieżach tyśiączletij*. Sankt Peterburg: Rossijskaja nacjonalnaja biblioteka, 2014; M. Kisilowska, M. Paul, M. Zajac: *Jak czytają Polacy?* Warszawa: Centrum Cyfrowe, 2016 [dokument elektroniczny]; *The Book. A Global History*. Red. M. F. Suarez, H. R. Woudhuysen. Oxford: Oxford University Press, 2013.

⁹ S. Siekierski: *Czytania Polaków w XX wieku*. Warszawa: Wydaw. Uniwersytetu Warszawskiego, 2000; S. Siekierski: *Książka literacka. Potrzeby społeczne i ich realizacja w latach 1944-1986*. Warszawa: PWN, 1992; S. Siekierski: *Książka we współczesnej kulturze polskiej*. Pułtusk: Wyższa Szkoła Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztor, 2006; S. Siekierski: *Życie literackie wsi współczesnej na tle jej przeobrażeń kulturowych*. Warszawa: LSW, 1985.

wszystkim dominacja ikoniczności, która redukuje refleksje, oraz mozaikowość i fragmentacja komunikatów, wirtualny charakter, dyktat technokracji, a także miążdżąca przewaga bagatelnej rozrywki oraz informacyjnych śmieci. Jednak autorka doradza postawę umiarkowaną. Digitalizacja sama z siebie nie jest bowiem ani dobra, ani zła. Decyduje sposób używania: mianowicie oprócz korzystania z Internetu musi się koniecznie praktykować czytanie tekstów drukowanych.

Melentiewa przedstawia, opracowane przez siebie, ogólne modele czytania, w wersji współczesnej i retrospektywnej. W stosowanym szerzej nazewnictwie są im tożsame funkcje, albo style odbioru – o których pisał swego czasu Michał Głowiński, chociaż wtedy z odniesieniem tylko do literatury pięknej¹⁰. Oto więc czytanie *sakralne*, filozoficzno-religijne i analityczne, dzisiaj już niezbyt powszechne. Natomiast dominuje odbiór *edukacyjny*, czyli poznawczy, informacyjny i wychowawczy, a także samoedukacyjny, zawodowy, oraz instrumentalny, czyli użytkowy (w tekście napisano: powszedni) – jak również *emocjonalny* i *przyjemnościowy*, w przeszłości oraz aktualnie często postponowany.

Jest też w tym rejestrze czytanie *naukowe*, z poszerzeniem pojęcia o czytanie pogłębione w ogóle, zatem intelektualne, ale wobec tego trudno zgodzić się na odrębny wariant recepcji *egzystencjalnej*. To już przesada. Mam też wątpliwości, czy do takiego podziału przystaje lektura *propagandowa*, albo czytanie *rodzinne*. Autorka wymienia ponadto odbiór *terapeutyczny*, rozumiejąc przez to leczenie *duszy*. Hm. Referuję przeto, co w książce jest, natomiast nie wszystko wydaje mi się odpowiednio uzasadnione.

Melentiewa odnosi się też do pojęcia kultury czytania, które traktuje jako swoisty miernik poziomu i jakości czytania. Z oceną według czytelniczych wyborów, zorientowania w podaży, oraz sposobu odbioru. U nas pisał o tym ćwierć wieku temu Janusz Sławiński¹¹. Autorka wypowiada się również, w szerszym kontekście, na temat stosunkowo świeżego zjawiska (oraz pojęcia) społeczeństwa informacyjnego, z tym że samo sformułowanie zostało wkrótce przez UNESCO zmodyfikowane na społeczeństwo oparte na wiedzy. Od siebie dopowiem zresztą, że obydwie określenia wydają się jednakowo mętne i niczego konkretnego nie sygnalizują.

Sporo uwagi poświęca autorka rosyjskim, radzieckim, oraz zagranicznym (USA, Niemcy) badaniom czytelnictwa – co w Rosji nazwano lekturologią – i niektóre szczególnie charakteryzuje. Dostrzega liczne różnice metodologiczne, oraz odmienne nastawienia, już to na rozpoznania zbiorowościowe, makrospołeczne (w Rosji), lub na obserwacje indywidualne (na Zachodzie). To z powodu tych odmienności właśnie, tak trudno o spójną syntezę.

Badania różnią się także perspektywą prowadzonych obserwacji. W ujęciu filozoficznym dominuje chęć rozpoznania czytelniczych refleksji, natomiast ukierunkowanie psychologiczne (dodałbym: także neuronaukowe) preferuje analizy myślenia i mechanizmów odbioru. W badaniach o charakterze socjologicznym przeważają rekonstrukcje uwarunkowań społecznych (sygnalizowanych przez rozmaite czynniki sprawcze) czytelnictwa, a znowu przy diagnozach pedagogicznych docieka się instrumentalnych (parenetycznych) skutków czytania. Poza

¹⁰ M. Głowiński: *Style odbioru. Szkice o komunikacji literackiej*. Kraków: Wydaw. Literackie, 1977, s. 116-137.

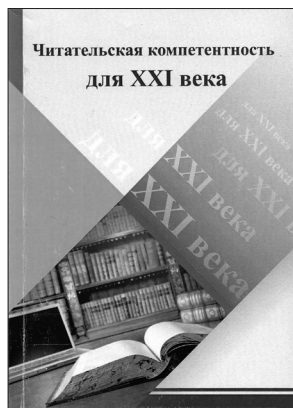
¹¹ J. Sławiński: *Teksty i teksty*. Warszawa: Wydaw. PEN, 1990.

tym są jeszcze odrębne rozpoznania literaturoznawcze, skupione na odbiorze literatury oraz jej znaczeń naddanych. No więc rzeczywiście o żadnej spójności nie ma co mówić.

Ponieważ nadmiernie to wszystko zostało rozczłonkowane. Wprawdzie w założeniach zawsze ma miejsce dociekanie jakości rozumienia czytanych tekstów, oraz przejmowania naddatku intelektualnego i emocjonalnego, ale to są tylko hasła. Konkretnie finalizacje badań nie przynoszą spodziewanych efektów i nie są wzajemnie kompatybilne.

W innym ujęciu, autorka sygnalizuje potrzebę wspierania czytelnictwa i charakteryzuje niektóre warianty takiej pomocy – państwowe oraz społeczne – w Rosji. W okresie ZSRR silnie zideologizowane, a potem w ogóle tylko śladowe i dopiero ostatnio jakby nieco zintensyfikowane. Za granicą ujawniają się z różnym natężeniem, ewentualnie najbardziej widoczne w UK oraz w USA; do tej listy dopisałbym jeszcze kraje skandynawskie. Wszędzie zaś przedsięwzięcia proczytelnicze, jeżeli są, to generują się głównie z inspiracji bibliotek.

To wsparcie, zdaniem Melentiewej, jest nieodzowne, ponieważ czytanie jako masowe zjawisko refleksyjne i twórcze, warunkuje rozwój społeczeństw. Bez czytania grozi intelektualna zapaść – co sugeruje także Gorman w sygnalizowanej wcześniej książce. Tymczasem od dłuższego czasu postępuje regres czytelnictwa oraz pogłębia się podział na miłąkie czytanie masowe oraz elitarne. Ma więc miejsce kryzys, spowodowany nie tylko podmianą głównego nośnika komunikacyjnego, lecz także przez przyczyny natury politycznej, ekonomicznej oraz etycznej. Z którymi trzeba się zmierzyć i nie jest to łatwe.

O SZKOLNEJ NAUCE CZYTANIA [****]

Czitatielskaja kompetentnost' dla XXI wieku. Red. [Jelena] Charczewnikowa. Władimir: GAOU DPO WO WIRO, 2015, 196 s., ISBN 978-5-906095-30-5.

Julia Melentiewa kompetentnie i twórczo zasygnalizowała, co o czytaniu w tej chwili wiadomo, oraz doradziła, co robić, żeby nie zanikło. Jednak realizacja stosownych przedsięwzięć, to już domena bibliotek, a jeszcze bardziej szkół i nauczycieli. Dobrze więc, że na temat szkolno-nauczycielskiej praktyki w tym zakresie też pojawiła się specjalna książka. Składa się z 39 tekstów, a została wydana w mieście Władimir (nad Kniaźną – nie należy mylić z wołyńskim), więc w samym centrum, bo to raptem 210 km. od Moskwy, co w Rosji żadną odległością nie jest. Wydaje się, że może być ciekawe, co o wdrażaniu do czytania myślą tamtejsi nauczyciele z miasta (i okolic) wcale nie małego, bo wielkości Lublina albo Bydgoszczy. Wydawcą oraz inicjatorem edycji jest tamtejsza wyższa szkoła, o nazwie nie do zreferowania, pełniąca (jeżeli dobrze rozumiem) rolę rejonowego ośrodka doskonalenia nauczycieli. Których – obok uczelnianych wykładowców – poproszono o wypowiedzi na temat czytelniczej inicjacji w szkołach podstawowych.

Owszem, są w tym tomie teksty koszmarnie bezmyślne. Oraz wiernopoddańcze deklaracje wobec Prezydenta FR, który podpisał dekrety, sprzyjające czytelnictwu. Natomiast z ogromną satysfakcją przeczytałem inne wypowiedzi – 9/39 – szczególnie rozumne i w rezultacie (być może) zawyżyłem ocenę całości. Jednak o wartości publikacji zbiorowych rozstrzyga głównie to, co w nich jest rozsądne, a nie dyrdymały. I życzyłbym wszystkim dzieciom, żeby w świat książki, czytelnictwa oraz literatury wprowadzali ich właśnie tacy nauczyciele, jak autorzy tych najciekawszych opinii.

Najbardziej rzucają się w oczy cztery bardzo interesujące teksty T. Diebierdiajewej (imion autorów nie potrafię rozszyfrować) – to docent w tej uczelni – rozrzucone po całym tomie, lecz treściowo spójne. A zaczyna od skomentowania nowych standardów nauczania w rosyjskim szkolnictwie, utożsamiając je z przysposobieniem do uczenia się przez całe życie. Do tego zaś potrzebna jest sprawność poznawcza oraz samodzielność intelektualna – do osiągnięcia także w następstwie sprawnego i rozumnego czytania.

I temu ma służyć nauka szkolna, wprowadzając (jednak: efektywnie!) w tajniki czytania mądrego, dostarczając motywacji, oraz *namawiając* na lekturę zindywidualizowaną: analityczną, krytyczną i przede wszystkim *po swojemu*. Autorka odróżnia czytanie informacyjne od literackiego, ale ma świadomość, że dla uczniów takie rozróżnienie bywa często obce i trzeba dużego wysiłku nauczycieli, żeby to zmienić. Rejestr czytelniczych nieporozumień i przeszkód jest zresztą w ogóle obfity. Uczniowie nie odróżniają wątków ważnych od pobocznych w tekście, nie mają pojęcia co zrobić z treściowym naddatkiem, nie potrafią powiązać treści czytanych z tym, co sami już wiedzą, oraz nie mają odwagi (a być może chęci) na syntezę własne.

Wśród kilku możliwych wariantów postępowania Diebierdiajewa proponuje taki oto przebieg lekcyjnych zajęć, związanych z konkretną (zadaną wcześniej do zapoznania się) lekturą literacką. Po wysondowaniu opinii wstępnych co do zaciekawienia (lub braku): identyfikacja ważnych wątków i scen – następnie krótkie uczniowskie streszczenia, ale koniecznie w kilku wariantach – potem jeszcze własne propozycje uczniów co do *innego* rozwoju wydarzeń – oraz dodatkowo porównanie z innymi tekstami literackimi. No więc to nie jest łatwa propozycja do realizacji, natomiast zdecydowanie odbiegająca od sztampy.

Jest też autorskie porównanie, wsparte obserwacją, uczniowskiego czytania z druku oraz z ekranu – z przywołaniem głośnej książki Nicholasa Carra, którą w PB sygnalizowałem¹². Otóż według Diebierdiajewej, nielinearność relacji digitalnych oraz pokawałkowanie tekstów zamazuje ciągłość i logikę eksplicacji, heterogenizuje odbiór, a przewaga obrazów uwstecznia myślenie. Klikanie służy więc głównie przejmowaniu powiadomień i to tylko w małych porcjach. Co wobec tego można z tym zrobić w szkole, nie mając uprawnień do żadnych zakazów ani nakazów? Mówiąc najogólniej: trzeba w przeciwstawieniu zadbać o możliwie ciekawe lekcje literacko-czytelnicze, z naciskiem na przyjemność czytania i na różnorodne z niego pożytki.

Głównie jednak na ten tom składają się wypowiedzi praktyków szkolnego nauczania literatury – to swego rodzaju nauczycielski *okrągły stół* – i niektóre są bardzo interesujące, bo niezależnie od mniejszej lub większej pomysłowości, świadczą

¹²N. Carr: *The Shallows. What the Internet Is Doing to Our Brains*. New York: W. W. Norton & Company, 2010 – rec. w „Przegląd Biblioteczny” 2011, z. 2, s. 262-264.

o trafnym rozumieniu problemu i podpowiadają produktywne projekty lekcyjnych zajęć. Oto dwoje autorów – W. Kosariewa oraz K. Uszinskij – nawiązuje do *kontekstów* szkolnych procesów literackich. Ich zdaniem, nie dość, że uczniowie w ogóle czytają niewiele, to jeszcze robią to głównie dla zapamiętania faktów. Najważniejsze więc teraz, żeby ich nakłaniać do myślenia podczas lektury – a pomaga w tym spowolnienie tempa czytania – jak też do zmiany kryteriów wyboru, oraz w ogóle: do zintensyfikowania częstotliwości czytania.

Droga ku temu może prowadzić przez uatrakcyjnienie lekcji literatury. Proponują więc zachęcanie do formułowania pytań problemowych oraz do spontanicznych (choć w istocie: sprowokowanych) dyskusji na lekcjach. Są też zdania, że zbiorowe głośne czytanie podczas lekcji (niekiedy możliwe) fragmentów literackich tekstów, bardzo ożywia lekturę. Ponadto zaś przydają się krótkie prezentacje książek spoza kanonu programowego. Przemilczają natomiast to, co od razu zauważy każdy nauczyciel: że w ten sposób nie da się żadną miarą zrealizować narzuconego programu nauczania i każda wizytacja zakończy się awanturą.

Oczywiście: generalnie chodzi o przełamanie lekcyjnej sztamki. Czemu towarzyszy ponadto ważna opinia, że do rozumnego przygotowania czytelniczego uczniów nieodzowne okazuje się wsparcie ze strony rodziców. Autorzy nie napisali, że łatwe do pozyskania.

Na rozmaite warianty uatrakcyjnienia szkolnych lekcji literackich namawia też T. Szumilina i nawet jeżeli nie wszystkie pomysły imponują odkrywczą, to jednak szereg ciekawych propozycji da się zauważyć. Biblioglobus i dyliżans literacki to połączenie geograficznej lokalizacji rozmaitych *miejsz twórczych* z grupową dyskusją o skojarzonych tekstach literackich oraz z prezentacją sylwetek autorów. Jest też sugestia żywych gazetek, z wymianą wiadomości i ciekawostek literackich, a także kompozycji kalendarza z wstawieniem powybieranych indywidualnie literackich wydarzeń. Na kanwie konkretnych powieści, autorka proponuje przeprowadzenie *śledztwa* jak oraz po co powstały, albo zorganizowanie imitacyjnej kampanii reklamowej, z wykorzystaniem narzędzi elektronicznych. Widać więc i tym razem, że główną intencją jest ucieczka od nudy. Ewentualnie natomiast nie budzi entuzjazmu proponowany plebiscyt na ulubioną postać literacką (u nas byłby... Lewandowski?), ani zamiar konkurowania w ilości przeczytanych książek.

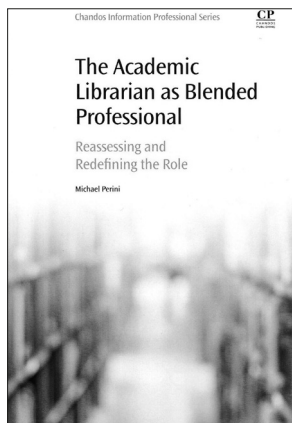
Refleksje, ku czemu w obszarze czytelnictwa zmierzać w szkole podstawowej, rozwija O. Morozowa. Uważa, że głównie do zwiększenia w czytaniu otwartości, oraz krytycznego myślenia, ale także pokory wobec treści nowych. W wieku szkolnym nieunikniony jest dysonans poznawczy, nierozumienie nowego, ale atrakcyjna motywacja może wyzerować zniechęcenie, a pobudzić zainteresowanie oraz wyobraźnię. No i właśnie od tego jest nauczyciel w szkole podstawowej, żeby aranżował okoliczności motywujące, bo to jest możliwe tylko wtedy i tam.

Tematycznie natomiast różni się od pozostałych wypowiedź O. Koziny z dalekiego Archangielska, która w klasach 9. swojej szkoły przeprowadziła porównawczą analizę odbioru książek drukowanych oraz ebooków. Podkreślane przez uczniów zalety e-książek, to łatwy dostęp, stosunkowo bogata oferta nowości, nieraz niższe ceny, a także cecha interaktywności – cokolwiek to znaczy. Natomiast w nauczycielskiej obserwacji ewidentnie widać, że w ekranowym czytaniu trudno o skupienie i o ciągłość myśli, poza tym na każde wyświetlenie czeka się nieznośnie długo. Na dodatek daje się we znaki zmęczenie oczu, oraz – nieoczekiwanie czę-

sto – efekt bezsenności, będący następstwem zakłóconego przez ekranowe światło rytmu wydzielania melatoniny. To są ustalenia nie tyle odkrywcze, co w znacznym stopniu potwierdzone przez badania, już w pełni naukowe¹³. Sugestia autorki jest taka, żeby nie rekomendować ebooków osobom poniżej 14 roku życia. No tak...

Zaś już jako ciekawostkę przywołuję rozważania I. Kosenko na temat relacji między rosyjską literaturą i prawosławiem – bo podobnych głosów jest bardzo niewiele. Sama teza, że takie związki były oraz są, nie odbiega od prawdy, jakkolwiek autorka *przeoczyła* przerwę, trwającą 75 lat. Natomiast odniesienia lokują się głównie w refleksjach na temat celu istnienia, życia i śmierci, albo grzechu i pokuty, najczęściej przyklejanych do losów postaci literackich.

To nie budzi zastrzeżeń, jednak szokujące są autorskie pomysły, jak te powiązania pokazać w trakcie lekcyjnych procesów lekturowych. Otóż pojawia się zalecenie, żeby fragmenty tekstów literackich konfrontować bezpośrednio z fragmentami tekstów ewangelicznych. W ten sposób czytanie literatury zamieniłoby się w zachowanie sakralne. Kompletnie więc zostały pomyłone kategorie i pojęcia.

BIBLIOTEKARZE AKADEMICY [****]

Michael Perini: *The Academic Librarian as Blended Professional. Reassessing and Redefining the Role*. Oxford: Chandos Publishing/Elsevier, 2016, 155 s. ISBN 978-0-08-100927-7.

A oto książka, traktująca o bibliotekarstwie akademickim oraz o bibliotekarzach, wmontowanych w uniwersyteckie tryby. Oczywiście nie pierwsza i nie jedyna, w dodatku na pewno mniej naukowa aniżeli inne¹⁴ o podobnym charakterze, chociaż usiłuje za taką uchodzić, natomiast podobnie jak pozostałe (*renewing, uncovering*) sugeruje swoją odkrywczość (*redefining*).

Ale w sumie jest ciekawa, jeśli przyjąć dyskusyjno-pu-

blicystyczne miary. Chociaż mocno przegadana i pełna w niej sądów pochopnych oraz powtórzeń, jednak dostrzegłem też szereg niebanalnych przemyśleń. Autor, związany z Virginia International University w Fairfax, przyznaje się do dłuższego stażu w bibliotekarstwie, a bezpośrednio powołuje się na przeprowadzone przez siebie wywiady oraz dokonane obserwacje, lecz ponieważ nie są nigdzie zlokalizowane konkretnie, ma to raczej cechy zdobniczego sztafażu.

Wstępna i zarazem finalna konkluzja sprowadza się do sugestii, że chociaż zawód bibliotekarza wymaga wysokich kwalifikacji oraz złożonych a wielorakich umiejętności i jest wielozakresowy, to jednak w środowisku akademickim nikt tego nie docenia. W wymiarze uczelni biblioteka funkcjonuje na prawach *trzeciej przestrzemi*, wyraźnie odrębnej, jest więc słabo z całością zintegrowana. Stąd zakorze-

¹³J. Nielsen, R. Budi: *Mobile usability*. Berkeley: New Riders, 2013, s. 79.

¹⁴M. Conner: *The University Library. Four Case Studies*. Chicago: ALA Editions, 2014; B. Crowley: *Renewing Professional Librarianship. A Fundamental Rethinking*. Westport: Libraries Unlimited, 2008; Ch. B. Osburn: *The Social Transcript. Uncovering Library Philosophy*. Westport: Libraries Unlimited, 2008.

nione wśród bibliotekarzy poczucie drugorzędności, odstawienia na boczny tor, dodatkowo spotęgowane feminizacją zawodu, co w uczelnianym środowisku też stanowi pejoratywne obciążenie opiniotwórcze.

Perini jest zdania, że na uczelniach biblioteki postrzega się wyłącznie przez pryzmat świadczonych usług i to w skromnym, ograniczonym repertuarze, nie ma bowiem świadomości choćby oferty międzybibliotecznej i międzyuczelnianej. No i chociaż usługi istotnie stanowią główną płaszczyznę bibliotecznego funkcjonowania, to jednak przecież nie jedyną. Są jeszcze inne, też ważne.

Istnieje mianowicie cała gama doradczych powinności informacyjnych, jest też *gorąca strefa* pośrednictwa pomiędzy kadrą dydaktyczną i studentami. Bibliotekarze mają także obowiązki instruktażowe i edukacyjne: prowadzą zajęcia i kursy przysposabiające. Ponieważ jednak nie należą do obligatoryjnego kanonu studiowania, a realizacja odbywa się zwykle poza salami dydaktycznymi, mało kto utożsamia to z rzeczywistą dydaktyką akademicką. Z kolei niby wszyscy i wszędzie sugerują udział bibliotekarzy w badaniach naukowych, przynajmniej wspierający, tymczasem jeżeli nawet bywa tak naprawdę, to żadnej równoprawności uczestnictwa nie ma. Nic zatem dziwnego, że wśród pracowników bibliotek akademickich utrwaliło się nieprzyjemne poczucie kamerdynerstwa w stosunku do pracowników nauki. W końcu nawet w rejestrze nadmiernie licznych, biurokratycznych obowiązków uczelnianych, natury administracyjnej oraz organizacyjnej, bibliotekarzom powierza się powinności poślednie. I chociaż to wszystko wygląda na jeremiadę, nie można powiedzieć, żeby autor całkowicie nie miał racji.

Przykładów dyskryminacji przytacza zresztą więcej. Oraz zwraca uwagę, że piśmiennictwo naukoznavcze od dawna i całkowicie ignoruje akademickie bibliotekarstwo. A z kolei czasopisma bibliotekoznawcze oraz informatologiczne – mimo że przecież naukowe – już na wstępie bywają klasyfikowane gorzej od innych. Radykalnie gorsze mają mianowicie współczynniki *Acceptance Rates* (odsetek tekstów opublikowanych wobec nadesłanych: im niższy, tym lepiej) oraz *Impact Factor* (średni wskaźnik cytowań z poprzednich 2 lat). I chociaż mam do tych parametrów stosunek mocno negatywny, autorskie spostrzeżenia wydają mi się trafne. Narzeka Perini także na przestarzałe struktury organizacyjne sieci bibliotek na uczelniach, bo promują rozproszenie i wąskie specjalizacje, podczas gdy konieczna jest interdyscyplinarność oraz bogactwo relacji zewnętrznych. Biblioteki instytutowe lub wydziałowe skazane są na współpracę wyłącznie z tymi właśnie jednostkami, gdzie zresztą nie są traktowane po partnersku, a o innych kontaktach nie ma co myśleć. W dobie wzmózonych połączeń zdalnych, to wyraźny anachronizm – do skasowania, jeżeli do kontaktów z jednostkami naukowo-dydaktycznymi wyznaczy się bibliotekarzy dziedzinowych. Trzeba bowiem dążyć do scalenia bibliotek z tej samej uczelni, już to w dużą jednostkę centralną, bądź w sieć, ale nieliczną i bardzo mocno zintegrowaną.

Tu jednak pozwolę sobie na krótki komentarz. Otóż rzeczywiście w bibliotekarstwie – szczególnie akademickim – istnieją tendencje do redukcji sieci i eksponowania raczej dużych bibliotek scalonych, ale nie w tak radykalnych i bezdyskusyjnych kategoriach, bo sytuacje są różne¹⁵. Już dawno temu Lowell A. Martin, świetny znaw-

¹⁵ R. Carr: *The Academic Research Library In a Decade of Change*. Oxford: Chandos Publishing, 2007, s. 4, 57; N. Zdravkovska: *Academic Branch Libraries in Changing Times*. Oxford: Chandos Publishing, 2011, s. 10-12, 73.

ca bibliotecznej organizacji, bardzo jednoznacznie zalecał ostrożność, umiarkowanie, a zwłaszcza rozumność, w podejmowaniu tego rodzaju rozstrzygnięć¹⁶. Perini żadnej powściągliwości nie zachowuje. Może dlatego, że w przywołanym piśmiennictwie, publicystyka zdecydowanie przeważa nad starannymi opracowaniami naukowymi.

Sporządzony przez autora rejestr utrudnień w bibliotekarstwie akademickim prezentuje się bogato. Oto więc permanentny brak czasu na wszystko, wskutek redukcji etatowych stanowisk profesjonalnych: z powodów oszczędnościowych, władze uczelniane preferują słabo wykształcony personel pomocniczy, ponieważ jest tańszy o 25%. A z kolei istniejące struktury organizacyjne stanowią przeszkodę dla bibliotekarskich inicjatyw oraz dla interdyscyplinarności. Na zawodowe doskonalenie bibliotekarzy (seminaria, kursy, piśmiennictwo) zazwyczaj brakuje środków, a przy tym uczelnie łatwo godzą się na odejścia doświadczonych i dobrze wykwalifikowanych pracowników bibliotek – którzy odchodzą przez brak możliwości awansowania – ponieważ nowi kosztują mniej. W ogóle zresztą relacje bibliotek i bibliotekarzy z macierzystymi uczelniami są trudne: partnerstwa nie ma żadnego i z opiniami bibliotekarzy nie liczy się nikt. Dlatego dominuje obustronna niechęć.

Ten wątek wzajemnych obstrukcji – wzmożonych ponadto przez (podobno) uniwersytecki antyfeminizm ogólny – rozwija Perini jeszcze szerzej. Natomiast dość mętnie. Pisze oto, że zarobki bibliotekarzy akademickich są o 10% niższe od pensji uczelnianych dydaktyków. Jakich bibliotekarzy (stażystów?) oraz jakich pracowników nauki (profesorów?), a przy tym gdzie (wszędzie?), jednak nie wiadomo. W ten sposób to można udowodnić wszystko.

Jest też inne porównanie, dokładnie w tym samym stylu. Otóż bibliotekarzy akademickich (w USA) obowiązuje 40-godzinny tydzień pracy, w tym średnio po 2 godziny na zajęcia instruktażowe i dydaktyczne, natomiast na przygotowanie się i na zawodowe doskonalenie – ani minuty. Tymczasem wykładowców obowiązuje 360-630 godzin dydaktycznych rocznie (według naszych standardów: ilość gigantyczna), w tym do 180 godzin na przygotowanie. No dobrze, ale co z tego zestawienia miałyby wynikać? Nic – poza jątzeniem oraz intensyfikacją konfliktów.

Obok więc trafnych spostrzeżeń na temat niełatwej sytuacji bibliotek w strukturach uczelnianych, dodaje Perini opinie demagogiczne, ewidentnie podlizując się bibliotekarzom, do których swoje uwagi adresuje. Nie jest bowiem prawdą, że gdyby nawet nazwać te biblioteki (na podobieństwo określenia, ściągniętego z piśmiennictwa socjologicznego) trzecimi miejscami, to trafią do jakiegoś innego wymiaru. A potem miałyby dojść do *gwiazdnych wojen*?

Taka jest zatem ta książka – miejscami ciekawa, ale nieraz także banalna i pušta. Dezynwoltura zbyt często daje znać o sobie. A widać to zwłaszcza w autorskiej reakcji na bibliotekarskie lamente wobec mizernych zarobków. Sentencja jest mianowicie taka: *nikt nie zatrudnia się na uniwersytecie po to, żeby zbić majątek*. Po wiedział, co wiedział.

Jacek Wojciechowski

Tekst wpłynął do Redakcji 18 września 2016 r.

¹⁶L. A. Martin: *Organizational Structure of Libraries*. Metuchen: The Scarecrow Press, 1984, s. 56, 183, 201.

POSIEDZENIE PREZYDIUM ZARZĄDU GŁÓWNEGO SBP

(Warszawa, 4 października 2016 r.)

Na spotkaniu obecni byli członkowie Prezydium ZG SBP: Lena Bednarska, Sylwia Błaszczuk, Barbara Budyńska, Marian Butkiewicz, Mirosława Majewska, Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska, Marzena Przybysz, Elżbieta Stefańczyk oraz zaproszeni: Małgorzata Dargiel-Kowalska, Anna Grzecznowska, Marta Lach, Elżbieta Zaborowska.

Posiedzenie prowadziła przewodnicząca SBP, Elżbieta Stefańczyk, która po przyjęciu przez zebranych protokołu z dn. 13 czerwca br. omówiła działalność ZG w okresie czerwiec-wrzesień, zwracając szczególną uwagę na realizowane prace podczas: konkursów („Tydzień Bibliotek”, „Bibliotekarz Roku”, „Nagroda Naukowa SBP im. A. Łysakowskiego”), projektu Analiza Funkcjonowania Bibliotek (prekazy aktualizacji normy ISO 11620 dot. wskaźników funkcjonalności bibliotek do PKNiM, tłumaczenie normy ISO 16439 i weryfikacja tłumaczenia nt. badania wpływu bibliotek, badania efektywności bibliotek – analiza wskaźników za rok 2015, webinarium – szkolenie administratorów wojewódzkich z bibliotek publicznych oraz administratorów z bibliotek pedagogicznych, praca nad modulem analiz dla dyrektora bibliotek, raport z badań satysfakcji użytkowników).

Przedstawiła także opinie SBP dot. projektów rozporządzeń, m.in. w sprawie warunków wynagradzania za pracę i przyznawania innych świadczeń związanych z pracą dla pracowników zatrudnionych w uczelni publicznej.

Plan pracy ZG SBP na okres październik-grudzień 2016 przedstawiła sekretarz generalny B. Budyńska, zaś plan wydawniczy dyrektor Wydawnictwa, M. Lach (do końca br. ukaze się jeszcze 8 tytułów). W uzupełnieniu dyrektor Biura ZG SBP, A. Grzecznowska poinformowała o warsztatach, które SBP zorganizuje we współpracy ze strukturami terenowymi oraz bibliotekami publicznymi i ośrodkami doskonalenia zawodowego w: Poznaniu i Zielonej Górze (obsługa czytelnika z autyzmem), Wrocławiu (biblioterapia), Mińsku Mazowieckim (aspekty organizacyjno-prawne bibliotek), Radomiu (prawo pracy).

Następnie wiceprzewodnicząca SBP, J. Pasztaleniec-Jarzyńska poinformowała o udziale przedstawicieli SBP w Kongresie IFLA 2016 w Columbus, Ohio. Sto-

warzystwie reprezentowały: E. Stefańczyk, J. Pasztaleniec-Jarzyńska, J. Golczyk. Przewodnicząca SBP, w imieniu Komitetu Narodowego, zawarła porozumienie w sprawie organizacji Kongresu IFLA 2017 we Wrocławiu. Odbyło się kilka spotkań organizacyjnych z przedstawicielami IFLA i firmą organizującą kongresy (K. I. T. Group), J. Pasztaleniec-Jarzyńska wystąpiła z prezentacją o SBP podczas spotkania z Sekcją IFLA ds. Zarządzania Stowarzyszeniami (IFLA Section Management of Library Association), zaś J. Golczyk, koordynator ds. wolontariatu podczas Kongresu IFLA 2017, brała udział w spotkaniach dotyczących spraw z tym związanych. Do obsługi Kongresu w 2017 r. potrzeba ponad 300 wolontariuszy, trwają prace nad uruchomieniem rejestracji wolontariuszy i podstrony na portalu www.sbp.pl poświęconej Kongresowi IFLA 2017. Została skierowana również prośba o opinię prawną, w jaki sposób dyrektorzy bibliotek mogą umożliwić swoim pracownikom bycie wolontariuszami. SBP nie dysponuje żadnymi dodatkowymi środkami finansowymi na pokrycie kosztów związanych z pracą wolontariuszy. Miejsca noclegowe dla wolontariuszy zostały zarezerwowane we wrocławskich akademikach. E. Stefańczyk przypomniała, że SBP wystąpiło do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z prośbą o uruchomienie programu grantowego umożliwiającego bibliotekarzom z bibliotek publicznych udział w Kongresie IFLA. MKiDN planuje ogłoszenie programu stypendialnego w styczniu 2017 r., Minister skierował również pismo do MEN i MNiSW z apelem o uruchomienie podobnych programów dla bibliotekarzy z bibliotek szkolnych, pedagogicznych i akademickich. Podczas Kongresu w 2017 r. SBP chce zaprezentować działalność edukacyjno-wydawniczą Stowarzyszenia oraz projekt AFB.

W kolejnym punkcie programu omówiono przygotowania do Krajowego Zjazdu Delegatów SBP (październik 2017) i Jubileuszu 100-lecia Stowarzyszenia. Patronat Honorowy nad Jubileuszem objął Prezydent RP, Andrzej Duda. Swoją udział w Komitecie Honorowym potwierdzili m.in. minister kultury i dziedzictwa narodowego – prof. Piotr Gliński, minister edukacji narodowej – Anna Zalewska, minister nauki i szkolnictwa wyższego – Jarosław Gowin. Rozpoczęto prace nad filmem dokumentalnym o SBP, M. Przybysz kontynuuje prace nad Kroniką SBP, zostanie również wydana bibliografia publikacji SBP. S. Błaszczyk przypomniała o pomysły wydania ekslibrisu, brana jest też pod uwagę możliwość zamówienia okolicznościowego znaczka pocztowego lub kartki pocztowej. Zostanie także uruchomiona zakładka na portalu sbp.pl poświęcona obchodom Jubileuszu w całym kraju. Z kolei M. Majewska zaproponowała opublikowanie w „Poradniku Bibliotekarza” cyklu artykułów związanych ze 100-leciem, poruszających temat działalności stowarzyszeniowej. E. Stefańczyk dodała, że w związku z Jubileuszem w „Bibliotekarzu” ukaże się cykl artykułów poświęconych działalności wydawniczej SBP.

Podczas posiedzenia dokonano podsumowania konkursu na najciekawszą inicjatywę zorganizowaną w ramach Tygodnia Bibliotek 2016. Dyplomy dla laureatów i wyróżnionych zostały wręczone podczas uroczystej inauguracji 11. Forum Młodych Bibliotekarzy w Opolu. Członkowie ZG SBP, przewodniczący okręgów oraz sekcji, komisji i zespołów zostaną poproszeni o nadsyłanie propozycji hasła przyszłorocznej edycji TB, które powinno zostać zatwierdzone podczas grudniowego posiedzenia Zarządu Głównego SBP. S. Błaszczyk zaproponowała, aby hasło nawiązywało do zawodu bibliotekarza.

W sprawach różnych przewodnicząca Głównej Komisji Rewizyjnej, E. Zaborowska ustosunkowała się do pojawiających się w niektórych strukturach terenowych SBP obaw dot. przesunięcia terminu zwołania KZD w 2017 r. (GKR poparła zamiar zwołania KZD jesienią 2017, bazując m.in. na opiniach prawnych i uzasadnieniu decyzji ZG); A. Grzecznowska poinformowała o konieczności wprowadzenia zmian do Statutu SBP, wynikających z nowelizacji ustawy o stowarzyszeniach; M. Majewska zrelacjonowała przebieg tegorocznej edycji Nocy Bibliotek.

GRANTY

DIGITALIZACJA CZASOPISM SBP

SBP zakończyło realizację grantu, którego celem była digitalizacja książek wydanych w serii „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” w latach 2010-2015, oraz czasopism „Przegląd Biblioteczny” i „Zagadnienia Informacji Naukowej – Studia Informacyjne” za lata 2011-2015, wraz z utrzymaniem otwartego dostępu do nich. Zdigitalizowany zasób stanowi uzupełnienie kolekcji cyfrowej obu czasopism i serii, dostępnej w Bibliologicznej Bibliotece Cyfrowej, prowadzonej przez Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii UW (www.bbc.uw.edu.pl) oraz w Archiwum Cyfrowym SBP (www.sbp.pl/archiwumcyfrowe).

Zadania Digitalizacja serii naukowej Nauka-Dydaktyka-Praktyka; Digitalizacja czasopisma Zagadnienia Informacji Naukowej – Studia Informacyjne; Digitalizacja czasopisma Przegląd Biblioteczny” finansowane w ramach umowy 624/P-DUN/2016 ze środków Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego przeznaczonych na działalność upowszechniającą naukę.

BADANIA FONOGRAFII POLSKIEJ

Członkowie Sekcji Fonotek Zarządu Głównego SBP realizują zadanie dot. źródeł do badań fonografii polskiej od 1878 r. do czasów współczesnych. Jest to pierwsza w kraju próba zarejestrowania publikacji i niepublikowanych prac naukowych poświęconych nagraniom polskich i polonijnych kompozytorów oraz wykonawców, firm fonograficznych działających na ziemiach polskich. Celem zadania jest prezentacja i upowszechnianie dorobku fonografii polskiej, mającej istotne znaczenie w badaniach kultury muzycznej. Podstawą rozwoju badań w tej dziedzinie są informacje o źródłach, które z kolei stanowią punkt wyjścia do szczegółowych analiz o charakterze historycznym i muzykologicznym (badania nad sztuką poszczególnych artystów). Źródła te obejmować będą: czasopisma specjalistyczne poświęcone fonografii (m.in. „The Gramophone”, „International Piano”, „Studio”, „Ruch Muzyczny”, „Muzyka”), książki, niepublikowane prace (licencjackie, magisterskie, doktorskie), publikacje internetowe i inne, np. towarzyszące nagraniom. Efektem będzie rejestr ok. 7 tys. opisów z zakresu fonografii, który w postaci bazy planuje się udostępnić na portalu SBP. Realizacja zadania rozpoczęła się w czerwcu 2016 r. i potrwa do końca 2017 r.

Zadanie Źródła do badań fonografii polskiej od 1878 roku do czasów współczesnych finansowane w ramach umowy 915/P-DUN/2016 ze środków Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego przeznaczonych na działalność upowszechniającą naukę.

ARCHIWIZACJA DOKUMENTÓW SBP

Zespół ds. Archiwum SBP zakończył realizację zadania „Opracowanie akt Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich” oraz kompleksowe zabezpieczenie zasobu przechowywanego w Archiwum SBP. Tym samym główny cel projektu – opracowanie merytoryczne i techniczne akt SBP z lat 1928-1948 i 1993-2010, a także poddanie konserwacji masowej wybranych dokumentów oraz umieszczenie opracowanego zasobu w bezkwasowych teczkach i pudłach ochronnych został wykonany. Stało się to możliwe dzięki środkom uzyskanym z Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych w ramach zadania publicznego „Wspieranie działań archiwalnych 2016”. Prace trwały pół roku. W ich wyniku przywrócono do użytkowania unikatowe akta Związku Bibliotekarzy Polskich oraz Związku Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich z lat 1925-1948, dokumentujące początki naszej organizacji. Opracowano też akta wszystkich organów kolegialnych SBP z lat 1993-2013, ponadto akta normatywne SBP (statuty, regulaminy i wytyczne) oraz dokumentację kilkuset konferencji zorganizowanych w tym czasie. Inwentaryzacji zbiorów dokonano zgodnie ze standardami dla archiwów społecznych. Przeprowadzono konserwację masową i zachowawczą najbardziej zniszczonych dokumentów, które następnie zostały umieszczone w bezkwasowych opakowaniach ochronnych.

Zadanie współfinansowane ze środków otrzymanych z Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych

KONGRES IFLA 2017

W roku 2017 polscy bibliotekarze mają wyjątkową okazję uczestniczenia w Polsce, we Wrocławiu, w Światowym Kongresie Bibliotek i Informacji Międzynarodowej Federacji Bibliotekarskich Stowarzyszeń i Instytucji IFLA – International Federation of Library Associations and Institutions. IFLA zrzesza ponad 14 tys. stowarzyszeń, bibliotek i innych instytucji działających na rzecz bibliotek z ponad 150 krajów świata. W dorocznych Kongresach IFLA udział bierze przeciętnie 3 tys. osób z około 130 krajów, reprezentujących wszystkie kontynenty. Kongresy IFLA to Global Libraries Voice – przegląd najważniejszych wydarzeń dotyczących bibliotekarstwa, informacji naukowej, zarządzania wiedzą, prezentacja innowacyjnych projektów wytyczających przyszłość bibliotek, wymiana doświadczeń i opinii najwybitniejszych przedstawicieli światowego bibliotekarstwa. Od chwili powstania tej organizacji – tj. od 1927 r., Polska gościła kongresy IFLA dwukrotnie: w 1936 oraz w 1959 r. Trzecie spotkanie ze światowym bibliotekarstwem – Światowy Kongres IFLA 2017 oraz towarzyszące mu 83. Generalne Zgromadzenie członków IFLA, które odbędzie się we Wrocławiu, w dniach 19-25 sierpnia 2017 r. pod hasłem „Biblioteki. Solidarność. Społeczeń-

stwo” jest okazją do pokazania dorobku polskiego bibliotekarstwa. Główne informacje o Kongresie znajdują się na stronie IFLA: 2017.ifla.org. SBP uruchomiło również stronę przeznaczoną dla polskich uczestników Kongresu, która będzie dostarczać aktualnych informacji o możliwościach udziału w Kongresie polskich bibliotekarzy (informacje o grantach), aktywnego włączenia się w prace Kongresu w formie wolontariatu oraz o formach promocji krajowego bibliotekarstwa: http://www.sbp.pl/ifla_2017_x.

FORUM MŁODYCH BIBLIOTEKARZY

Tegoroczne Forum Młodych Bibliotekarzy odbyło się w dniach 15-16 września 2016 r. w Opolu. Hasło brzmiało „W bibliotece wszystko gra” – nie tylko dlatego, że Opole nazywane jest stolicą polskiej piosenki. Organizatorzy chcieli pokazać, że biblioteka to przestrzeń, w której, tak jak w muzyce, przenikają się różne dziedziny sztuki, gdzie można realizować swoje pasje i zainteresowania oraz spędzić wolny czas. Jest tu miejsce zarówno dla solistów, jak i zespołów, wirtuozów, a także instrumentalistów, improwizacji i planowanego działania, pielęgnowania tradycji i wyznaczania trendów. Tutaj, tak jak w orkiestrze, wszystko musi grać.

Program spotkania był bardzo bogaty, odbyło się 19 wykładów i 12 warsztatów, obszerną relację zamieszczono w „Bibliotekarzu” nr 11/2016. Organizatorzy pomyśleli również o ofercie kulturalnej, ogromną atrakcją okazało się zwiedzenie Muzeum Polskiej Piosenki.

KONFERENCJE I SEMINARIA

- Dokumenty życia społecznego w badaniach i praktyczne ich wykorzystanie, 6-7 października 2016, Wrocław

Ogólnopolska konferencja, zorganizowana przez SBP we współpracy z Dolnośląską Biblioteką Publiczną im. T. Mikulskiego we Wrocławiu oraz Instytutem Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego, była okazją do wymiany doświadczeń i dobrych praktyk w zakresie bibliotekarskiej pracy z materiałami ulotnymi, promocji ich obecności w zbiorach bibliotek, edukacji nt. wartości dla dziedzictwa kultury i dorobku piśmienniczego. Zebranych uczestników powitali: Andrzej Tyws, dyrektor Dolnośląskiej Biblioteki Publicznej, Bożena Korzeczek prof. UW r oraz Joanna Gaworska-Wandas, kierownik Działu Informacji DBP i Joanna Golczyk, członek ZG SBP. Inauguracyjny wykład na temat dokumentów życia społecznego w badaniach wygłosiła dr hab. Aneta Firlej-Buzon z UW r. Łącznie zaprezentowano 20 referatów skupionych w pięciu sesjach: Dokumenty życia społecznego – źródło badań i wiedzy praktycznej; Praktyki gromadzenia i opracowywania DŹS; DŹS w małych bibliotekach; Przechowywanie – konserwacja, digitalizacja; DŹS w sieci. W 2017 r. planowane jest wydanie publikacji z materiałami pokonferencyjnymi.

• Historia w bibliotece: gromadzenie źródeł do badań, miejsce spotkań niezwykle ludzi, 25 listopada 2016, Warszawa

Podczas XXV Targów Książki Historycznej (24-27 listopada, Zamek Królewski w Warszawie) SBP zorganizowało, w ramach V Salonu Bibliotek, seminarium z cyklu „Czytanie łączy pokolenia” – „Historia w bibliotece: gromadzenie źródeł do badań, miejsce spotkań niezwykle ludzi”. Celem seminarium było pokazanie przykładów dokumentowania i popularyzacji tematyki historycznej w środowisku małych, średnich i dużych bibliotek. Tematem wiodącym była bibliografia regionalna tworzona przez biblioteki oraz inne formy – tradycyjne i cyfrowe – gromadzenia i udostępniania źródeł do historii regionu. Szczególną formą popularyzacji historii są spotkania z „żywą historią”, tj. ze świadkami wydarzeń historycznych. Dla miłośników historii Warszawy cenna była prezentacja kolekcji warszawianów w zbiorach Biblioteki na Koszykowej, a także sylwetek czytelników warszawskiej księżnicy zaangażowanych w badania historii i popularyzację wiedzy o stolicy, jak również dokumentów upamiętniających historię przyłączenia do Warszawy niektórych dzielnic prawobrzeżnych. Na seminarium przedstawiona została także – poprzez działalność Miejskiej Biblioteki Publicznej w Radomiu – bogata w ważne wydarzenia historyczne Ziemia Radomska i jej znani mieszkańcy.

W programie znalazły się następujące wystąpienia:

1. Joanna Jaszek-Bielecka (kierownik Działu Varsavianów Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy) *Varsaviana w Bibliotece Publicznej m.st. Warszawy – Bibliotece Głównej woj. Mazowieckiego*,
2. Mirosława Majewska (dyrektor Biblioteki Publicznej im. Zygmunta Jana Rumla w Dzielnicy Praga Południe m.st. Warszawy) *Biblioteka w obchodach 100 rocznicy przyłączenia Grochowa, Saskiej Kępy i Goławia do Warszawy*,
3. Anna Skubisz-Szymanowska (dyrektor Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Józefa A. i Andrzeja S. Załuskich w Radomiu) *Miejska Biblioteka Publiczna w Radomiu ośrodkiem dokumentowania i popularyzowania historii lokalnej*,
4. Panel dyskusyjny *Biblioteki – instytucje pamięci historii lokalnej*.

Seminarium prowadziła Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska, wiceprzewodnicząca SBP.

Przedsięwzięcie dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

WARSZTATY

• Kancelaria i archiwum zakładowe, 19 października 2016, Warszawa.

Szkolenie obejmowało zagadnienia związane z postępowaniem z dokumentacją w jednostce organizacyjnej, jej odpowiednim przygotowaniem przed przekazaniem do archiwum zakładowego oraz jego prowadzeniem. Uczestnikami byli pracownicy komórek organizacyjnych wytwarzających dokumentację podlegającą archiwizacji oraz osoby odpowiedzialne za prowadzenie archiwum zakładowego. Warsztaty prowadziła Wioletta Guzek, starszy kustosz, kierownik archiwum zakładowego w Bibliotece Publicznej m.st. Warszawy Bibliotece Głównej Województwa Mazowieckiego, autor i recenzent zadań egzaminacyjnych w zawodzie technik archiwista, egzaminator w Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej.

- Prawno-organizacyjny aspekt bibliotek samorządowych, 20 października 2016, Mińsk Mazowiecki.

Celem warsztatów było zapoznanie uczestników ze zmianami prawnymi, jakie weszły w życie w ostatnim okresie oraz odniesienie regulacji prawnych do praktyki bibliotecznej.

Warsztaty prowadził Rafał Gołat, radca prawny w Biurze Obsługi Prawnej Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, autor publikacji z zakresu m.in. prawa kultury oraz prawa autorskiego.

- Bibliotekarzu zaprzyjaj się z osobą z autyzmem, 9 listopada 2016, Zieleną Górą.

Warsztaty odbyły się w ramach Międzynarodowej Konferencji Naukowej „Osoby z niepełnosprawnością w bibliotece – inkluzja w świecie informacji i kultury”. Celem szkolenia było zapoznanie pracowników bibliotek z niepełnosprawnością, jaką jest autyzm, aby przygotować ich i ułatwić obsługę czytelników z autyzmem. Uczestnicy dowiedzieli się, co należy zrobić, aby biblioteka stała się przyjazna osobom z autyzmem, jak rozpoznać czytelnika z zaburzeniami autystycznymi i jak radzić sobie z jego obsługą w różnych sytuacjach. Zaprezentowane zostały propozycje rozwiązań przygotowanych w ramach projektu „Bibliotekarzu zaprzyjaj się z osobą z autyzmem”, realizowanego w latach 2015-2016 przez SBP we współpracy z Fundacją SYNAPSIS. Opracowane na podstawie doświadczeń zestawy pomocy ułatwiają bibliotekarzom komunikację z osobami autystycznymi oraz dostosowanie oferty usług do ich potrzeb. Biblioteki, z których pracownicy wzięli udział w szkoleniu, zostały wpisane na mapę bibliotek przyjaznych osobom z autyzmem. Warsztaty prowadziły: Izabela Broczkowska z Fundacji SYNAPSIS oraz Aleksandra Sztajerwald – animator społeczno-kulturowy, od 2008 r. związana z Fundacją SYNAPSIS.–

NOWOŚCI WYDAWNICZE

SERIA „LITERATURA DLA DZIECI I MŁODZIEŻY. STUDIA”:

- *Zgoda na siebie. Przetamywanie imperatywu socjalizacji w cyklu o Muminkach autorstwa Tove Jansson* (Aleksandra Maria Korczak)

„Praca Aleksandry Korczak zachowuje wszystkie rygory naukowości, autorka operuje dojrzałym warsztatem naukowym, opiera swoje analizy na rzetelnie rozpoznanym stanie badań, odwołuje się do kontekstu filozoficznego, analizuje m.in. paralele między twórczością Jansson i pismami Rousseau, a jednocześnie jest fascynującym esejem, w którym ton zdystansowanej refleksji, właściwy dla wywodu naukowego, zostaje przełamany przez odczytania i refleksje o charakterze osobistym. Ta umiejętność łączenia dwóch rodzajów narracji, dwóch form dyskursu: naukowego i eseistycznego, powoduje, że otrzymujemy książkę czytelniczo frapującą, książkę, w której dociekania nad arcydziełem literatury dziecięcej spletają się z refleksjami osobistymi, dotyczącymi najważniejszych problemów ludzkiego bytowania” (Z recenzji prof. Grzegorza Leszczyńskiego).

SERIA „NAUKA – DYDAKTYKA – PRAKTYKA”:

- *Bibliografia. Historia, teoria, praktyka (red. Jadwiga Woźniak-Kasperek, Jerzy Franke)*

Autorom zebranych w tomie tekstów przyświecał cel przypomnienia wartości, znaczenia i roli bibliografii jako specyficznej formy zachowania dziedzictwa kulturowego oraz komunikacji, zwłaszcza naukowej. Czytelnicy znajdą tu zarówno rozważania teoretyczne i terminologiczne, jak i wątki dotyczące historii bibliografii oraz dwu wielkich edycji historycznych, tj. *Bibliografii historii polskiej* oraz *Bibliografii historii Śląska*. Intensywnie rozwijające się bibliografie specjalne, m.in. regionalne i lokalne, twórczo łączące najlepsze praktyki bibliograficzne z tym, co wnoszą technologie informacyjne i komunikacyjne, są szczególnie licznie i wieloaspektowo reprezentowane w publikacji. Zapewne warto, nie tylko dla poprawy nastroju, przeczytać artykuł o żarcie i humorze bibliograficznym. Tak jak wypowiedzi na temat bibliografii narodowej prowadzone w kontekście historycznych i statutowych obowiązków Biblioteki Narodowej. Osoby zainteresowane znajdą również relacje z badań dotyczących funkcjonalności polskich bibliografii dziedzinowych; internetowych zasobów bibliograficznych instytutów badawczych i jednostek PAN; zasobów baz bibliograficzno-abstraktowych na temat bezpieczeństwa i higieny pracy w bibliotekach.

- *Aspekty prawne działalności bibliotek (Rafał Golat)*

W publikacji, podzielonej na trzy części, omówione zostały podstawowe aspekty prawne, dotyczące działalności bibliotek. W części pierwszej autor skoncentrował się na przedstawieniu systemowego zróżnicowania bibliotek oraz ich organizacji, także w aspekcie pracowniczym i finansowym. Część druga poświęcona została zagadnieniom prawnym, związanym ze zbiorami bibliotek oraz obowiązkami w zakresie ochrony i udostępniania danych. W trzeciej części zestawiono różne konteksty aktywności bibliotek, biorąc pod uwagę w szczególności zadania i zakresy działalności, informatyzację bibliotek, ich opodatkowanie oraz zawierane przez biblioteki umów.

Opracowały:
Anna Grzecznowska,
Małgorzata Dargiel-Kowalska

Tekst wpłynął do Redakcji 14 listopada 2016 r.

Wspomnienie o Jadwidze Kołodziejkiej
(11 września 1928 – 4 maja 2016)

Zmarła prof. Jadwiga Kołodziejka – bibliotekoznawczyni o wielkiej pasji i równie wielkiej zdolności do artykulacji przemyśleń. W świecie bibliotek i komunikacji społecznej widziała odbicie społeczeństwa i pracowicie rekonstruowała jego struktury, przekonana, że nie rozumiejąc ich, bibliotekarze nie będą potrafili stworzyć niczego głębszego w obrębie swoich kompetencji. Pozostawiła po sobie dzieło – kilkanaście książek, felietony w „Notesie Wydawniczym”, „Bibliotekarzu” redagowanym w latach 1969-1983, dorobek dziesięciu Forów Czytelniczych w Kielcach, w sumie ponad 700 pozycji. W tych pracach takie na przykład spostrzeżenia: „Bibliotekarze zafascynowani nowoczesną techniką i technologiami nie dostrzegają zróżnicowania społecznego, które determinuje zakres bibliotecznych usług” (*Kultura, gospodarka, biblioteki*. Warszawa: BN, 1992, s. 137). Niestety, mimo uzyskanej w 1986 r. profesury, nie było jej dane zostać uczonym uniwersyteckim i na co dzień obcować z humanistami, którzy dziś, w dobie rozmaitych „diagnoz społecznych” i innych pogłębionych studiów nad polską kulturą, obyczajem i mentalnością, zapewne potrafiliby skorzystać z jej obserwacji. Właściwie szkoda, że nigdy nie opuściła Biblioteki Narodowej, w której rozpoczęła pracę jeszcze w czasie swoich studiów polonistycznych na Uniwersytecie Warszawskim.

W dużym stopniu profesor Kołodziejką pochłonęły także zadania organizacyjne. Instytut Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej – kierowała nim w latach 1968-2000 – był jedyną placówką naukową, która wzięła na siebie odpowiedzialność za systematyczne i całościowe diagnozowanie potencjału czytelniczego polskiego społeczeństwa. Była też założycielką Polskiego Towarzystwa Czytelniczego (1992). Gdyby bibliotekarze i bibliotekoznawcy w Pol-

sce hołdowali dziś zwyczajowi spierania się między sobą, bronięcia wartości i dowodzenia swoich racji, Jadwiga Kołodziejska byłaby nadal wśród nich jako uczestniczka dyskusji.

Odchodzące teraz powoli pokolenie bibliotekarzy, rozpoczynających studia jeszcze w latach 60. i 70. ubiegłego wieku, słuchało jej wykładów w Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Warszawskiego. Były to dobre spotkania. Działo też seminarium magisterskie, ale w 1979 r. doszło do raptownego przerwania współpracy. Wznowiła ją później na zaproszenie Marcina Drzewieckiego. My, studenci początkujący, w Jadwidze Kołodziejskiej spotykaliśmy przedstawicielkę inteligencji – warstwy, o której już wówczas mówiło się, że odchodzi w przeszłość. Nieskażona nowomową i powszechniejącym językowo-myślowym niechlujstwem, swobodna i dosadna, swoją wyższość nad nami i nad wieloma ze swoich przełożonych czy współpracowników zaznaczała w sposób wyjątkowo delikatny. Budowała komitwę bez powszechnej dziś fałszywej poufałości, kochała góry i miała wizję bibliotek wolnych od schematyczności gomulkowskiej propagandy. To się nam podobało. Był tylko jeden problem. Z jej zajęć przynosiłmiś bardzo niewiele notatek. I tak też czyta się dziś jej książki. Bez głębszych studiów trudno to wyjaśniać, nie krzywdząc człowieka, który nie może się już bronić. Powiedzmy ostrożnie, że teksty te noszą po prostu znamię swoich czasów: ogólnikowość i redundancję.

„Przegląd Biblioteczny” zbudował trwałe archiwum jej pamięci, powierzając w 2005 r. Katarzynie Wolff zadanie przeprowadzenia z nią wywiadu (Rocznik 76, rok 2006, z. 1, s. 5-17). Nie znaczy to, że nie warto szukać Jadwigi Kołodziejskiej poza zawartymi w wywiadzie informacjami; studiów „nad Kołodziejską” należałoby sobie życzyć jak najwięcej, włącznie z jakimś poważnym, nie nadto ekspresowym doktoratem. I w wywiadzie, i w publikacjach profesor znajdujemy wiele myśli, które nie tylko nie straciły aktualności, ale wręcz brzmią dziś świeżo. Jest tam jednak także trochę sformułowań, z którymi trudno się zgodzić, i które zdają się rzucać pewne światło na ograniczenia, jakim podlegała Jadwiga Kołodziejska jako bibliotekarz i bibliotekoznawca.

„Katalogowałam dwa lata i do dziś nie potrafię tego robić porządnie” – oświadcza w pewnym miejscu w czasie wywiadu (s. 7), i dodaje, krygując się w charakterystyczny sposób: „Inteligentna to ona jest – mówiły [o niej przełożone], ale katalogować nie nauczy się nigdy. I miały rację.” Obok padają zapewnienia, jak ważna była dla niej „Kultura”, ze szczególnym uwzględnieniem publicystyki Juliusza Mieroszewskiego. Z podobnymi uprzedzeniami wypowiada się o kierunkach terenowych działań pracowników IKiCz – a jeździła do bibliotek dużo i była z tego dumna. Zarzucano jej mianowicie, że nie są oni przygotowani do roli instruktorów, że nie podsuwają bibliotekarzom, jak byśmy to dziś powiedzieli, „dobrych praktyk”, a ona na to, że nie mieli na to ani chęci, ani możliwości, i umiejętności także nie. „[B]yła to domena bibliotek wojewódzkich oraz powiatowych, których statutowym zadaniem było pomaganie mniejszym bibliotekom” (op. cit., s. 14). O takim pomaganiu Maria Burchard powiadała z sarkazmem „uczył Marcin Marcina”, ale Jadwiga Kołodziejska nie pytała chyba o radę kierowniczki Centrum NUKAT, skoro katalogowanie uważała za nudziarstwo. W ten sposób wnikliwość Kołodziejskiej w krytyce polityki bibliotecznej i instytucji za nią stojących zatrzymywała się na progu rzemiosła bibliotekarskiego – ono już nie miało dla niej cech

społecznych, na jego gruncie nie konfrontowały się w jej mniemaniu znaczące postawy. Tym samym wolno było wyłączać je z pola widzenia.

Jej najlepsza bodaj książka, *Biblioteki amerykańskie* (Warszawa: Biblioteka Narodowa, 1971), pokazuje rozmiar strat, wynikających z takiego podejścia. Jest to fascynująca relacja, opisująca wnikliwie organizację bibliotekarstwa w Stanach Zjednoczonych, z niezrównanymi uwagami o roli American Library Association i procesu akredytacyjnego. Ma rację autorka, spostrzegając po latach: „dystans, jaki w tej chwili [2005] dzieli polskie bibliotekarstwo (dotyczy to zwłaszcza bibliotek publicznych) od tego, co się dzieje w świecie, nie zmniejszył się, ale się powiększył”. Ale co przesądza o różnicy? Kołodziejkiej chodzi o wycofanie się polskich bibliotek publicznych z zadań związanych z budową społeczeństwa obywatelskiego. Już jednak opisując takie biblioteki amerykańskie, jakie widziała w końcu lat 60., marginalizuje obszary, w których biblioteki polskie mogły być aktywne i osiągać doskonałość. Wynika to właśnie z ograniczeń w jej zainteresowaniach. Widać, że stara się o pełny obraz, ale fragmenty poświęcone np. „systemowi MARC” są ubogie; być może wszyscy taką właśnie mieli wówczas świadomość i należałoby powiedzieć: dobrze, że w ogóle są. Rozbudować je kazałby zapewne recenzent lub konsultant, ale żeby redaktor książki upomniał się tu o konsultanta, musiałoby ją wydawać (a czemu właściwie nie?) Państwowe Wydawnictwo Naukowe, a nie Biblioteka Narodowa w Warszawie w 1971 r.

Dalej, jest w *Bibliotekach amerykańskich* działalność Biblioteki Kongresu, nie ma jednak Klasyfikacji Biblioteki Kongresu, w której jest przecież kawał amerykańskiej kultury i historii; może dlatego, że nie ma jej także u Józefa Chałasińskiego (*Kultura amerykańska*, 1963), którego autorka uważa za swojego mistrza? Jest *shared cataloging*, ale wyjaśniane, niestety, jako „katalogowanie częściowe”. Nie ma w książce Ohio College Library Center (1967), późniejszego Online Computer Library Center (OCLC), nie ma wreszcie zbyt wiele o bibliotekach uczelnianych. Autorka pisze o „wolnym dostępie do półek od szkoły podstawowej do uniwersytetu” (s. 139), ale szkoda, że oszczędza nam komentarza na temat systemów rozstawienia książek i czasopism na tych półkach – a przecież dostrzega wolność i kompetencje informacyjne ludzi, którzy mogli i musieli się tym posługiwać w księżnicach uczelnianych i publicznych, i którzy w końcu lat sześćdziesiątych coś tam takiego w tych Stanach robili, co jednak było dostrzeżone i dyskutowane w Polsce.

Jadwiga Kołodziejka, i nie ona jedna, nie uważała warsztatu bibliotekarza za narzędzie kontaktu ze społeczeństwem. Mimo tego ograniczenia, wielu dzisiejszych adeptów tego zawodu powie, że ona jest nasza, niechby tylko zaczęli ją czytać. Przede wszystkim jest „nasza” w swoim postrzeganiu biblioteki jako instytucji emancypacyjnej, w zmyśle krytycznym, w piętnowaniu barier, jakie przed dziećmi i dorosłymi stawia źle zorganizowana oświata i niedorozwój samorządności. Wyróżnilibyśmy tutaj co najmniej dwie książki – *Kultura, gospodarka, biblioteki*. (Warszawa: Biblioteka Narodowa, 1992) oraz *Biblioteki publiczne w strukturze społecznej*. (Warszawa: Wydaw. SBP, 2010). Pierwsza jest dowodem, że wszystkie trudności i zagrożenia polskiej transformacji można było wcześniej zdiagnozować i podejmować próby korekt. Druga stanowi dojrzały przegląd sukcesów i niepowodzeń oświaty i kultury w Polsce unijnej, z regresem czytelnictwa jako wątkiem dominującym. Niestety, w serwisie Google Scholar książki te łapią po kilka cytowań. Zdajemy sobie sprawę, że mogą mieć także cytowania „drukowane”, niewykrywalne

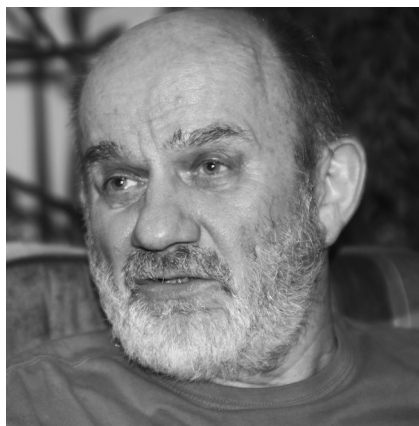
dla Google, ale jednak cztery widoczne w Internecie cytowania *Bibliotek amerykańskich* (Krzysztof Migoń, dwukrotnie Anna Sitarska, Agnieszka Strojek i Autorka) to po prostu śmiech na sali...

Jadwiga Hildegarda Kołodziejska miała życie długie i chyba interesujące dla niej samej. Lubiła i umiała rozmawiać z bibliotekarzami w ich miejscach pracy. Zaczęła na serio publikować już w 1956 r. Nie zabrakło w tym życiu traum – była nią zarówno wojenna ucieczka z rodzinnych Świecian (Švienčionys, Litwa), jak i, w zupełnie innej skali, utrata w 1978 roku jedyne dziecko, syna Rafała, absolwenta Instytutu Historycznego UW, któremu sama zafundowała tragiczną wyprawę w góry Kaukazu. Były też zwykłe ludzkie rozczarowania – utrata „Bibliotekarza” w 1983 r. czy niedoczekanie się funkcji przewodniczącej nowo powoływanej (na mocy ustawy O bibliotekach z 1997 roku) Krajowej Rady Bibliotecznej. Wydawało się jej, że rozumie politykę biblioteczną i zasadnie żąda, by ją prowadzono, ale nie zauważyła, że w Polsce już się to dzieje, a polega głównie na tym, że przewodniczącym KRB musi być dyrektor Biblioteki Narodowej. Miała też swoje radości – takie jak przywrócenie do pracy akademickiej w 1990 r. przyjaciela, represjonowanego w komunistycznej Czechosłowacji profesora Jiří’ego Cejпка, zmarłego w roku 2005. A jeśli jest teraz znowu gdzieś pod Rohaczami, to może nawet jakoś uda się nam spotkać.

Henryk Hollender

Tekst wpłynął do Redakcji 21 września 2016 r.

Piotr Litwiniuk
(29 czerwca 1948 – 25 marca 2016)

25 marca 2016 r. zmarł Pan mgr Piotr Litwiniuk – z wykształcenia i powołania bibliotekarz, bibliotekoznawca, który w zawodzie przepracował łącznie prawie 43 lata.

Urodził się 29 czerwca 1948 r. we wsi Mokranzy Stare w powiecie Biała Podlaska, w rodzinie Kazimierzy z d. Wakulewicz i Kazimierza, którzy prowadzili gospodarstwo rolne. Piotr miał siedmioro rodzeństwa – trzech braci i cztery siostry.

Piotr ukończył szkołę podstawową w 1962 r. w Berezówce. W tym samym roku przyjechał do Wrocławia, by uczyć się w cieszącej się wysokim uznaniem w kraju szkole średniej – Lotniczych Zakładach Naukowych (LZN). W latach 1962-1965 uczęszczał do Zasadniczej Szkoły Metalowej przy LZN. Po jej ukończeniu zdobył zawód tokarza, postanowił kontynuować naukę i bez egzaminów został przyjęty do 3-letniego Technikum Budowy Silników Lotniczych przy LZN, w którym uczył się w latach 1965-1968. W 1968 r. zdał maturę, zdobywając zawód technika mechanika budowy osprzętu lotniczego.

W październiku 1968 r. rozpoczął studia na kierunku bibliotekoznawstwo na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Wrocławskiego. Na studia humanistyczne trafił trochę z przypadku, jednak lata pracy w bibliotekarstwie, pełne zaangażowania i poświęcenia okazały się dla Piotra powołaniem zawodowym. Przez cały okres studiów działał niezwykle aktywnie w Zrzeszeniu Studentów Polskich. Umiejętności organizacyjne, przyjazny stosunek do ludzi oraz pełne zapału podejście do wszelkiej pracy sprawiały, że był szczerze lubiany i szanowany w swoim środowisku. Od 16. roku życia wyczynowo grał w siatkówkę w KKS „Odra” Wrocław, a podczas studiów był kapitanem drużyny sekcji siatkówki AZS Uniwersytetu Wrocławskiego. Reprezentował barwy Uniwersytetu w Mistrzostwach Polski Uniwersytetów w latach 1969 i 1971. Był bardzo sumiennym i zdyscyplinowanym sportowcem, godząc we właściwy sposób sport z nauką. Studia ukończył w 1972 r., broniąc pracy magisterskiej *Koncepcje redakcyjne „Kamery”*, której promotorem był prof. Antoni Knot.

Od 1 października 1972 r. do 15 grudnia 1972 r. pracował w Bibliotece Głównej i Ośrodku Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej, skąd przeszedł do Instytutu Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego na stanowisko

asystenta (od 16 grudnia 1972 r.). Od 1973 r. należał do Towarzystwa Przyjaciół Książki. W lipcu 1973 r. ożenił się z Olgą Nawrocką, z zawodu technikiem-elektronikiem. Mieli trójkę dzieci: Katarzynę, Alberta i Marię.

1 października 1974 r. został w Instytucie Bibliotekoznawstwa UW r mianowany starszym asystentem. W pracy naukowej zaangażował się w zagadnienia bibliografii i informacji naukowej.

Tej tematyki dotyczył referat przedstawiony na międzynarodowej konferencji instytutów bibliotekoznawstwa w Karpaczu (listopad 1973) oraz w czasie obrad Komisji Bibliografii i Bibliotekoznawstwa Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego (styczeń 1974). Tekst referatu został opublikowany w języku słowackim w czasopiśmie „Informacie a materialy”. Jako nauczyciel akademicki prowadził od 1972 r. zajęcia dydaktyczne z zakresu bibliografii i informacji naukowej. „Uczył studentów podstawowych, fundamentalnych przedmiotów, stanowiących sedno wykształcenia i umiejętności zawodowych – tak bibliotekarza-praktyka, jak i bibliotekarza-dydaktyka. Specjalizował się w bibliografii jako wiedzy o opisie świata książek i narzędziu efektywnego poruszania się w uniwersum piśmiennictwa. Sam posiadał w tym zakresie rozległe kompetencje i dzielił się swoim doświadczeniem chętnie i szczerze¹”. Z potrzeb dydaktycznych narodziła się też największa, publikowana, dwukrotnie wydana praca – przewodnik metodyczny do nauki bibliografii dla studiujących zaocznie (1979) *Wybór źródeł do nauki historii bibliografii*, która nie ma precedensu w piśmiennictwie bibliograficznym. W liczącym blisko 25 arkuszy opracowaniu, ok. 5,5 arkuszy stanowią komentarze teoretyczno-historyczne Piotra Litwiniuka, posiadające wszelkie znamiona samodzielnej pracy naukowej, ujawniając jego umiejętności badawcze i prezentacyjne.

Organizował praktyki wakacyjne dla studentów z Bratysławy. Od 1 października 1975 r. był przedstawicielem młodej kadry w Radzie Naukowej Instytutu. Ponieważ w ciągu 8 lat zatrudnienia na stanowiskach asystenta i starszego asystenta nie obronił doktoratu, od 1 października 1980 r. musiał zrezygnować z pracy naukowej. Został zatrudniony na stanowisku kustosa bibliotecznego w Bibliotece Instytutu, pełniąc jednocześnie funkcję kierownika biblioteki. Dodatkowo w ramach umowy zlecenia miał 90 godzin wykładów w tymże Instytucie. Mgr Piotr Litwiniuk zajmując się blisko 20-tyśięcym księgozbiorem Instytutu Bibliotekoznawstwa był nie tylko fachowym, doskonale wykonującym swoje obowiązki bibliotekarzem, ale w dalszym ciągu pozostał nauczycielem akademickim. Prowadził zajęcia z bibliografii, był życzliwym doradcą studentów i pracowników Instytutu we wszelkich sprawach związanych z literaturą przedmiotu, tekstami źródłowymi, itp. Właściwie od podstaw zbudował bibliotekę instytutową i uczynił z niej prawdziwy warsztat pracy naukowej i dydaktycznej.

Kilkunastoletnia wyróżniająca się praca zawodowa, wysokie kompetencje oraz dorobek publikacyjny pozwoliły Mu na złożenie dokumentów przed Komisją Egzaminacyjną dla Bibliotekarzy i Dokumentalistów Dyplomowanych przy Ministrze Nauki i Szkolnictwa Wyższego. 15 lipca 1986 r., po przeprowadzeniu postępowania kwalifikacyjnego, został zwolniony z państwowego egzaminu bibliotekarskiego. Zwolnienie powyższe było równoznaczne z uzyskaniem kwalifikacji do zajmowania stanowisk bibliotekarzy dyplomowanych². W wyniku konkursu został zatrudniony od 15 lutego 1987 r. na stanowisku kustosa dyplomowanego w Bibliotece Instytutu. W 1988 r.

¹Mowa pożegnalna prof. Krzysztofa Migonia

²Na podstawie § 2 p. 1 ust. 2 rozporządzenia Rady Ministrów z 19 września 1983 r.

opublikował wzorową pod względem metodycznym *Bibliografię prac magisterskich, doktorskich i habilitacyjnych wykonanych w Instytucie Bibliotekoznawstwa w latach 1961-1987*. W 1989 r. opracował wysoko oceniony katalog V Wrocławskiej Aukcji Antykwarycznej. W opinii ówczesnego dyrektora Instytutu, prof. Krzysztofa Migonia, był kompetentnym znawcą książki współczesnej i dawnej, szczególnie z zakresu bibliologii. Jego znajomość rynku wydawniczego, księgarskiego i antykwarycznego pozwoliła stworzyć w Bibliotece Instytutu Bibliotekoznawstwa bogaty warsztat naukowy i dydaktyczny. Z prawdziwą pasją uczestniczył w poszukiwaniach bibliograficznych i bibliotecznych dla szerokiego grona studentów i pracowników Instytutu. Niejedna praca magisterska zawdzięczała powstanie wiedzy bibliograficznej mgra Piotra Litwiniuka. W 1989 r. był organizatorem i często jedynym realizatorem przeprowadzki księgozbioru z ul. św. Jadwigi do nowych pomieszczeń przy pl. Uniwersyteckim. Wielokrotnie otrzymywał nagrody Rektora Uniwersytetu Wrocławskiego i Dyrektora Instytutu.

Mgr Piotr Litwiniuk całe swoje zawodowe życie związał z Instytutem Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego, początkowo jako nauczyciel akademicki, następnie starszy kustosz dyplomowany, przez wiele lat kierownik Biblioteki Instytutu. W czasach trudnych pozostał bezpartyjny, umiał i nie bał się wyrażać swojego zdania. Na szarfię jednego z wieńców pogrzebowych widniał napis: „Za odwagę i uczciwość nagroda wieczna w niebie”.

W związku z osiągnięciem wymaganego wieku przeszedł na emeryturę 1 października 2015 r. Będąc już na emeryturze, za namową księdza z parafii Piotr Litwiniuk spisał w dwóch częściach³ swoje wspomnienia zatytułowane „Refleksja z życia”, które ukazały się już po jego śmierci na łamach gazetki parafialnej „Od słowa do Słowa”. Wspomnienia te, będące testamentem duchowym, ujawniły jak bardzo rodzinnym i religijnym był człowiekiem, który całe życie zawierzył Bożemu Miłosierdziu.

Zmarł 25 marca 2016 r. w Mokranach Starych, prawdopodobnie w domu, w którym przyszedł na świat. Został pochowany na cmentarzu św. Wawrzyńca przy ul. Bujwida we Wrocławiu. Żegnały go tłumy studentów, współpracowników i przyjaciół. W mowie pożegnalnej, jednej z wielu, prof. Krzysztof Migoń, przyjaciel i przełożony tak wspominał zmarłego: *Przez 35 lat prowadził instytutową bibliotekę; uzyskał najwyższe stopnie zawodowe w polskim bibliotekarstwie naukowym – kustosa dyplomowanego (1987) i starszego kustosa dyplomowanego (1994). W bibliotece znalazł swoje miejsce; był – wedle staroświeckiego nieco określenia – Patriotą instytutowej biblioteki i Instytutu jako całości. To było całe jego życie! Dysponował znakomitą pamięcią bibliograficzną, był żywą kroniką, nie tylko tradycji Instytutu, znał „wszystkich i wszyscy go znali!”⁴.*

Akta osobowe Piotra Litwiniuka. Dział Kadr Uniwersytetu Wrocławskiego, sygn. DK-120

Mowa pożegnalna prof. Krzysztofa Migonia na pogrzebie Piotra Litwiniuka dn. 1.04.2016

Marek Dubiński

Tekst wpłynął do Redakcji 28 września 2016 r.

³Pierwsza część dotyczyła dzieciństwa, młodości i rodziny, druga – pobytu w USA w latach 1990-1991 i kultu Bożego Miłosierdzia.

⁴Mowa pożegnalna...

WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW

„Przegląd Biblioteczny” drukuje materiały oryginalne i tylko takie, których autor nie zamierza opublikować w innych czasopismach lub pracach zbiorowych.

Teksty artykułów są recenzowane zgodnie z zasadami *double-blind peer review*. Każdy artykuł recenzowany jest przez dwóch recenzentów dobieranych spośród specjalistów problematyki w nim poruszanej, na podstawie jednolitego formularza. Podstawowymi kryteriami oceny artykułu są: zgodność tematu z profilem czasopisma, wartość merytoryczna tekstu, jego organizacja logiczna i forma językowa. O przyjęciu tekstu do publikacji autorzy informowani są w ciągu 6-10 tygodni od otrzymania go przez Redakcję.

Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego” uprzejmie prosi autorów o przestrzeganie przedstawionych poniżej zasad przygotowania i przesyłania materiałów do publikacji.

1. ZASADY OGÓLNE

Teksty powinny być napisane w programie WORD w formacie RTF. Artykuł nie powinien przekraczać 36 000 znaków (ze spacjami), a recenzja, sprawozdanie itp. – 14 000 znaków (ze spacjami). Teksty należy nadsyłać w formie elektronicznej na adres e-mail redakcji: przeglad.biblioteczny@uw.edu.pl, ewentualnie na płycie CD/DVD wraz z jednym egzemplarzem wydruku na adres: Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego”, Wydawnictwo SBP, 00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7.

Do każdego artykułu należy dołączyć **streszczenie autorskie** w języku polskim o objętości ok. 100 wyrazów (ok. 1000 znaków), słowa kluczowe oraz przekład tytułu artykułu i streszczenia na język angielski. **Streszczenie powinno zawierać następujące informacje: teza/cel artykułu, metody badań, najważniejsze wyniki, wnioski.**

Wydawnictwo SBP i Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego” podpisała porozumienie z redakcją „The Central European Journal of Social Sciences and Humanities” (CEJ-SH) w sprawie elektronicznej publikacji streszczeń prac naukowych ukazujących się w „Przeglądzie Bibliotecznym”. Przedsięwzięcie to nie ma charakteru komercyjnego, a służyć ma popularyzacji polskiego dorobku naukowego. Jeśli Autor nadsyłał do „PB” artykułu **nie wyraża zgody** na publikację jego abstraktu w CEJSH, prosimy o wyraźne określenie na piśmie swego stanowiska.

Autorzy artykułów proszeni są o przygotowanie odrębnej strony tytułowej, zawierającej tytuł artykułu, nazwisko autora oraz adres do korespondencji i *e-mail*. Zgodnie z zasadami przeciwdziałania zjawiskom *ghostwritingu* i *guest authorship*. Redakcja prosi również, aby na tej stronie ujawnione zostały nazwiska i afiliacje wszystkich osób, które przyczyniły się do powstania artykułu, ich rola i udział w przygotowaniu publikacji (kto jest autorem koncepcji, założeń, metod itp. wykorzystywanych w pracy zgłoszonej do druku; procentowy udział w przeprowadzonych badaniach i opracowaniu artykułu). Redakcja zobligowana jest do poinformowania, iż *ghostwriting* i *guest authorship* są przejawem nierzetelności naukowej, a wszelkie wykryte przypadki muszą być przez Redakcję demaskowane, włącznie z powiadomieniem odpowiednich podmiotów (instytucje zatrudniające autorów, towarzystwa naukowe, stowarzyszenia edytorów naukowych itp.). Redakcja

prosi także o podanie informacji o źródłach finansowania publikacji, wkładzie instytucji naukowo-badawczych, stowarzyszeń i innych podmiotów (*financial disclosure*).

Na pierwszej stronie artykułu powinien być umieszczony jedynie tytuł oraz oświadczenie Autora/Autorów, że tekst przedstawiany redakcji „Przeglądu Bibliotecznego” nie był dotychczas opublikowany ani zgłoszony do publikacji w żadnym innym czasopiśmie. Jeśli tekst był prezentowany na konferencji, należy podać jej szczegółowe dane wraz z ewentualnymi informacjami o publikacji materiałów konferencyjnych. Jeśli artykuł jest częścią przygotowywanej do druku książki, należy podać jej dane oraz planowany termin publikacji. Zapewnienie anonimowości tekstów przekazywanych do recenzji wymaga, aby w tekście artykułu w żadnym miejscu nie była umieszczona informacja umożliwiająca identyfikację autora.

2. ZASADY SZCZEGÓŁOWE OPRACOWANIA ARTYKUŁU

Tekst artykułu powinien być podzielony na nienumerowane podrozdziały zaopatrzone w tytuły. W pierwszej części zaleca się umieścić informacje wprowadzające w problematykę prezentowaną w artykule. W części ostatniej – wnioski końcowe i podsumowanie przedstawionych rozważań.

Tytuły czasopism, wystaw, konferencji, programów itp. powinny być zapisane w cudzysłowie; tytuły publikacji (książek, artykułów itp.) należy wyróżnić kursywą.

Materiały ilustracyjne (tabele, wykresy itp.) powinny być przygotowane w odcieniach szarości z zaznaczeniem ich miejsca w tekście; wszystkie ilustracje powinny mieć własną numerację oraz tytuły (dopasowany stopień pisma legendy danego rysunku czy wykresu [8 p. Arial]).

Przypisy powinny być umieszczone na dole strony i ponumerowane liczbami arabskimi; zaleca się ograniczenie liczby przypisów do niezbędnego minimum.

Przypisy bibliograficzne zastępuje się odesłaniem do bibliografii załącznikowej, którą należy opracować zgodnie z zasadami APA Style; odesłanie w tekście umieszcza się w nawiasie okrągłym wg poniższych zasad. Ogólne powołania na literaturę w tekście należy podawać w formie:

- odesłanie do jednego dzieła: (Kowalski, 1990) lub (*Biblioteki...*, 1976);
- odesłanie do kilku dzieł: (Abramowicz, 2001; Kowalski, 1990; 1995) lub (*Biblioteki...*, 1976; Jankowska & Majewski, 2004, Berners-Lee et al., 2001).

Odwołania do określonych stron cytowanych tekstów należy podawać w formie: (Iyer, 1995, p. 15) albo (Taradejna & Taradejna, 2004, s. 231-233) albo [Zybert, red., 2004, s. 18].

Opisy bibliograficzne wykorzystanych źródeł należy umieścić na końcu tekstu w bibliografii załącznikowej w układzie alfabetycznym autorów. Prace zbiorowe należy umieszczać pod nazwiskiem redaktora. Jeśli brak w źródle nazwy autora lub redaktora pracy zbiorowej, na pierwszym miejscu umieszcza się tytuł. W opisach dzieł wydanych za granicą obowiązuje pisownia stron, numerów, skrótów w języku tekstu (np. „W” w języku polskim „In” w języku angielskim, „s.” w języku polskim „p.” w języku angielskim). Opisy prac tego samego autora powinny być uporządkowane według chronologii występującej, a w każdym z nich należy powtórzyć nazwisko i imię (imiona) autora. Prace tego samego autora opublikowa-

ne w tym samym roku należy oznaczać wg zasady: Dembowska, Maria (1976a)..., Dembowska, Maria (1976b)..., itd. Przykłady redagowania opisów bibliograficznych przedstawiono poniżej.

KSIAŻKA

Dembowska, Maria (1991). *Nauka o informacji naukowej: organizacja i problematyka badań w Polsce*. Warszawa: IINTE.

Iyer, Hamalata (1995). *Classificatory structures. concepts, relations and representation*. Frankfurt/Main: Indeks Verlag.

Taradejna, Małgorzata; Taradejna, Ryszard (2003). *Dostęp do informacji publicznej a prawna ochrona informacji dotyczących działalności gospodarczej, społecznej i zawodowej oraz życia prywatnego*. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek.

PRACA ZBIOROWA

Biblioteki publiczne województwa toruńskiego: informator (1976). Toruń: Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Książnica Miejska im. M. Kopernika.

Burgess, Robert G., ed. (1993). *The research process in educational settings : ten case studies*. London: Falmer Press.

Zybert, Elżbieta B., red. (2002). *Książka i biblioteka w środowisku edukacyjnym*. Warszawa: Wydaw. SBP.

ARTYKUŁ W CZASOPIŚMIE

Augustyniak, Anna (2004). Międzynarodowa Federacja Informacji i Dokumentacji. *Przegląd Biblioteczny*, z. 1/2, s. 3-21.

Dervin, Brenda; Nilan, Michael (1986). Information Needs. *Annual Review of Information Science and Technology*, vol. 21, pp. 3-31.

ARTYKUŁ W PRACY ZBIOROWEJ

Gawrysiak, Piotr (2000). W stronę inteligentnych systemów wyszukiwawczych. W: *Multimedialne i sieciowe systemy informacyjne*. Materiały konferencyjne pod red. Cz. Daniłowicza. Wrocław: Oficyna Politechniki Wrocławskiej, s. 59-69.

Hartley, Joellen T.; Harker, Judith O.; Walsh, David A. (1980). Contemporary issues and new directions in adult development of learning and memory. In: *Aging in the 1980's : Psychological issues*. Ed. by L. W. Poon. Washington, DC: American Psychological Association, pp. 239-252.

ARTYKUŁ W CZASOPISMIE ELEKTRONICZNYM

Berners-Lee, Tim; Hendler, James; Lassila, Ora (2001). The Semantic Web. *Scientific American* [online], May [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://www.sciam.com/article.cfm?articleID=00048144-10D2-1C70-84A9809EC588EF21>>.

Frederickson, B.L. (2000). Cultivating positive emotions to optimize health and well-being. *Prevention & Treatment* [online], vol. 3 [dostęp: 11.12.2001]. Dostępny w WWW: <<http://journals.apa.org/prevention/volume3/pre0030001a.html>>.

Glapa, Janusz (2002). Informacja gospodarcza w Książnicy Pomorskiej. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [online], nr 11 (40); [dostęp: 11.03.2003]. Dostępny w WWW: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2002/40/glapa.php>>.

DOKUMENT Z WITRYNY INSTYTUCJI, ORGANIZACJI LUB OSOBY PRYWATNEJ

APA (1995). *APA public policy action alert: Legislation would affect grant recipients* [online]. American Psychological Association [dostęp: 25.01.1996]. Dostępny w WWW: <<http://www.apa.org/ppo/istook.html>>.

Chou, Luyen; McClintock, Robbie; Moretti, Frank; Nix, Don. H. (1993). *Technology and education; Choosing pasts and imagining educational futures* [online]. Columbia University, Institute for Learning Technologies; [dostęp: 25.11.1996]. Dostępny w WWW: <<http://www.ilt.columbia.edu/publications/papers/newwine1.html>>.

MENiS (2004). *PISA 2003 – Informacja przygotowana przez OECD* [online]. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu; [dostęp: 14.12.2004]. Dostępny w WWW: <http://www.men.waw.pl/wspolpraca/biezace/pisa_oecd.php>.

Smith, Brian (2004). *Ontology and information systems* [online]. The Buffalo University, Department of Philosophy; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://ontology.buffalo.edu/ontology.doc>> .

US NLM (2004). *Unified Medical Language System* [online]. US National Library of Medicine. National Institutes of Health; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://www.nlm.nih.gov/research/umls/umlsmain.html>>.

Po przyjęciu artykułu do druku autorzy proszeni są o przesłanie swojej fotografii o dobrej rozdzielczości (elektronicznie, w formie pliku JPG lub TIF, ewentualnie pocztą, w formie odbitki o dobrej jakości) oraz krótkiej informacji biograficznej (do 70 słów), która powinna zawierać następujące elementy: tytuł/stopień naukowy lub zawodowy autora, aktualne miejsce pracy i zajmowane stanowisko; specjalności naukowe lub zawodowe, najważniejsze publikacje (maks. 3).

Redakcja nie przyjmuje tekstów, które nie są opracowane zgodnie z powyższymi wskazówkami i zastrzega sobie prawo skracania tekstów oraz wprowadzania zmian w uzgodnieniu z Autorem. Redakcja nie zwraca przesłanych materiałów.

GUIDELINES FOR AUTHORS

The editors of „Library Review“ accept only manuscripts that have not been published before and are not planned to be published in other journals or collective works.

Papers are reviewed through a double-blind peer review process. Each paper is reviewed with a standard review form filled in by two referees selected from professionals with expertise in appropriate domain. The reviewers use the following evaluation criteria: compatibility of the subject discussed with the journal profile, scientific merit, appropriate text arrangement and correct language use.

The editors of „Library Review“ kindly requests Authors to follow the journal guidelines while preparing and sending papers for publication.

1. GENERAL GUIDELINES

Papers should be submitted as RTF (Rich Text Format) files with maximum of 36,000 characters including spaces per paper and 14,000 characters including spaces per review, report, etc. Papers saved as RTF files should be sent by e-mail to: przeglad.biblioteczny@uw.edu.pl. Files saved on CD or DVD together with one printed copy of the paper may also be mailed to: Redakcja Przeglądu Bibliotecznego, Wydawnictwo SBP, 00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7.

Each paper should be accompanied by keywords and an abstract maximum 100 words/1000 characters long **prepared by the author. The abstract should present a thesis/objective of the paper, research methods applied, most important results and conclusions.**

Wydawnictwo SBP (Polish Librarians Association Publishing House) and the editors of „Library Review“ have signed an agreement with the editors of “The Central European Journal of Social Sciences and Humanities” (CEJSH) concerning electronic publishing of abstracts of papers published in “Library Review”. This agreement is non-commercial and focused on the promotion of Polish scientific achievements. The Authors of papers sent to “Library Review” who do not give their consent to the publication of their abstracts in CEJSH are kindly asked to express their view in written form.

Authors are expected to prepare a separate title page including the title of the paper, the Author’s name, mailing and e-mail address. Furthermore, in compliance with the policy against ghostwriting and guest authorship Authors are requested to reveal names and affiliations of all persons who contributed to the paper and the extent of their contribution (the author of the concept, assumptions, methods, etc. used in the submitted manuscript; the percentage of the author’s contribution to the research and the paper preparation). **Ghostwriting** and **guest authorship** are the mark of scientific dishonesty and all their occurrences have to be brought to public attention by the editors even if appropriate institutions need to be informed (institutions employing authors, scientific associations, associations of scientific editors, etc.) Authors are also requested to describe sources of funding that have supported the work and the financial involvement of research institutes, associations and other entities (financial disclosure).

First page of the submitted paper should include only the title and Authors' statement that the text presented to "Library Review" has neither been published nor considered for publication in any other journal. If the paper was presented at a scientific meeting, Authors should provide detailed information about the event and the conference proceedings. If the paper is planned as a part of a book, Authors should provide its metadata and planned publishing date. In order to ensure the anonymity of the review process, Authors are asked not to place any information in the text that could be used to identify the author.

2. DETAILED GUIDELINES FOR PAPER PREPARATION

The text should be organized into unnumbered subtitled sections. It should start with an introductory overview and end with conclusions and the summary of the discussion.

Titles of journals, exhibitions, conferences, programs, etc. should be put in double quotation marks; titles of publications (books, journal papers, etc.) should be italicized.

Illustrative content (tables, graphs, etc.) should be saved as greyscale or black-white pictures and their place within the text should be clearly marked; all illustrations should be numbered and entitled.

Footnotes should be placed at the bottom of appropriate pages and numbered with Arabic numerals; it is recommended to limit the number of footnotes to the most indispensable ones.

Bibliographic footnotes should be replaced with references to the end-of-work bibliography prepared according to APA Style; references within the body of the paper should be placed in brackets according to the rules provided below. General references to literature within the body of the paper should be formed as follows:

- the reference to one work: (Kowalski, 1990) or (*Biblioteki...*, 1976);
- the reference to several works: (Abramowicz, 2001; Kowalski, 1990; 1995) or (*Biblioteki...*, 1976; Jankowska & Majewski, 2004, Berners-Lee et al., 2001).

The references to the specified pages of publications cited in the text should be written as follows: (Iyer, 1995, p. 15) or (Taradejna & Taradejna, 2004, pp. 231-233).

Bibliographic descriptions of the sources cited in the paper should be placed in the end of the text as a bibliography ordered alphabetically by authors. Collective works should be ordered by the name of the editor. If the work lacks the name of the author or the editor, it should be ordered by title. The descriptions of foreign publications should include page numbering, numbers and abbreviations in the language of the text (e.g. "W" in Polish "In" in English, "s." in Polish "p." in English). The descriptions of several works by the same author should be ordered by the year of publication, ascending, and each of these descriptions should include the last and first name of the author. Several works of the same author published in the same year should be additionally marked with letters added to the year of publication, e.g. Dembowska, Maria (1976a)..., Dembowska, Maria (1976b)..., etc. See below the examples of correct bibliographic descriptions.

BOOKS

Dembowska, Maria (1991). *Nauka o informacji naukowej: organizacja i problematyka badań w Polsce*. Warszawa: IINTE.

Iyer, Hamalata (1995). *Classificatory structures. concepts, relations and representation*. Frankfurt/Main: Indeks Verlag.

Taradejna, Małgorzata; Taradejna, Ryszard (2003). *Dostęp do informacji publicznej a prawna ochrona informacji dotyczących działalności gospodarczej, społecznej i zawodowej oraz życia prywatnego*. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek.

COLLECTIVE WORKS

Biblioteki publiczne województwa toruńskiego: informator (1976). Toruń: Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Książnica Miejska im. M. Kopernika.

Burgess, Robert G., ed. (1993). *The research process in educational settings : ten case studies*. London: Falmer Press.

Zybert, Elżbieta B., red. (2002). *Książka i biblioteka w środowisku edukacyjnym*. Warszawa: Wydaw. SBP.

JOURNAL PAPERS

Augustyniak, Anna (2004). Międzynarodowa Federacja Informacji i Dokumentacji. *Przegląd Biblioteczny*, z. 1/2, s. 3-21.

Dervin, Brenda; Nilan, Michael (1986). Information Needs. *Annual Review of Information Science and Technology*, vol. 21, pp. 3-31.

PAPERS IN COLLECTIVE WORKS

Gawrysiak, Piotr (2000). W stronę inteligentnych systemów wyszukiwawczych. W: *Multimedialne i sieciowe systemy informacyjne*. Materiały konferencyjne pod red. Cz. Daniłowicza. Wrocław: Oficyna Politechniki Wrocławskiej, s. 59-69.

Hartley, Joellen T.; Harker, Judith O.; Walsh, David A. (1980). Contemporary issues and new directions in adult development of learning and memory. In: *Aging in the 1980's : Psychological issues*. Ed. by L. W. Poon. Washington, DC: American Psychological Association, pp. 239-252.

ELECTRONIC JOURNAL PAPERS

Berners-Lee, Tim; Hendler, James; Lassila, Ora (2001). The Semantic Web. *Scientific American* [online], May [accessed on: 30.06.2004]. Available on WWW: <<http://www.sciam.com/article.cfm?articleID=00048144-10D2-1C70-84A9809EC588EF21>>.

Frederickson, B.L. (2000). Cultivating positive emotions to optimize health and well-being. *Prevention & Treatment* [online], vol. 3 [accessed on: 11.12.2001]. Available on WWW: <<http://journals.apa.org/prevention/volume3/pre0030001a.html>>.

Glapa, Janusz (2002). Informacja gospodarcza w Książnicy Pomorskiej. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [online], nr 11 (40); [accessed on: 11.03.2003]. Available on WWW: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2002/40/glapa.php>>.

DOCUMENT FROM THE WEBSITE OF AN INSTITUTION, ORGANIZATION OR INDIVIDUAL

APA (1995). *APA public policy action alert: Legislation would affect grant recipients* [online]. American Psychological Association [accessed on: 25.01.1996]. Available on WWW: <<http://www.apa.org/ppo/istook.html>>.

Chou, Luyen; McClintock, Robbie; Moretti, Frank; Nix, Don. H. (1993). *Technology and education; Choosing pasts and imagining educational futures* [online]. Columbia University, Institute for Learning Technologies; [accessed on: 25.11.1996]. Available on WWW: <<http://www.ilt.columbia.edu/publications/papers/newwine1.html>>.

MENiS (2004). *PISA 2003 – Informacja przygotowana przez OECD* [online]. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu; [accessed on: 14.12.2004]. Available on WWW: <http://www.men.waw.pl/wspolpraca/biezace/pisa_oecd.php>.

Smith, Brian (2004). *Ontology and information systems* [online]. The Buffalo University, Department of Philosophy; [accessed on: 30.06.2004]. Available on WWW: <<http://ontology.buffalo.edu/ontology.doc>>.

US NLM (2004). *Unified Medical Language System* [online]. US National Library of Medicine. National Institutes of Health; [accessed on: 30.06.2004]. Available on WWW: <<http://www.nlm.nih.gov/research/umls/umlsmain.html>>.

When the paper is accepted for publication, the Authors are asked to send in their high resolution photographs (by e-mail, as JPG or TIF files, or by regular mail, as high resolution printouts) and short biographical notes of maximum 70 words which should include the Authors' scientific/professional titles, current employers and positions occupied, scientific/professional specializations and most important publications (max. 3).

The editors do not accept texts which do not follow the guidelines listed above and stipulate the right to reduce texts and introduce changes accepted by the authors. The editors do not return materials sent to "Library Review".

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

Warunki prenumeraty

Zamówienia na „Przegląd Biblioteczny” prosimy kierować na adres:

Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
02-086 Warszawa
Al. Niepodległości 213

- pocztą
- telefonicznie – tel. (22) 825-50-24, (22) 608-28-26
- faksem – (22) 825-53-49
- pocztą elektroniczną – e-mail: sprzedaz@sbp.pl

Sprzedaż odręczna (w godz. 9⁰⁰ – 15⁰⁰)

- w siedzibie SBP (Al. Niepodległości 213)
- w Wydawnictwie SBP (ul. Konopczyńskiego 5/7, 00-335 Warszawa
tel/fax (22) 827-52-96)

Nasze konto: Credit Agricole Bank Polska S.A. 46 1940 1076 3122 4176 0000 0000

„Przegląd Biblioteczny” można otrzymywać:

- składając zamówienie na dowolny okres lub na poszczególne zeszyty zarówno archiwalne, jak i bieżące; odbiorca wnosi wówczas opłatę po otrzymaniu przesyłki (zeszytu) wraz z rachunkiem
- za gotówkę bezpośrednio w Dziale Sprzedaży Wydawnictwa SBP

Cena prenumeraty na 2017 r. – 196 zł

Wydawnictwo SBP. Warszawa 2016
Nakład 470 egz. Ark. wyd. 11,00. Ark. druk. 9,25.
Łamanie: Robert Lis
Druk i oprawa: Mazowieckie Centrum Poligrafii
ul. Piłsudskiego 2A, 05-270 Marki, www.c-p.com.pl
e-mail: biuro@c-p.com.pl, tel. (22) 497-66-55

